Pt - III

Vedavyas

Sripadma mahapurane-Pt III - Swarga Khanda

श्रीपाद्मे महापुराणे - तृतीय - स्वर्ग खण्ड

Sanskrit

Paper - Printed

1951 Sambat - (124 years old)

57 Folio

14.4"x7"

Complete

इदं स्वर्गखण्डं मुम्बय्यां श्रीकृष्णदासात्मजेनखेमराजेन

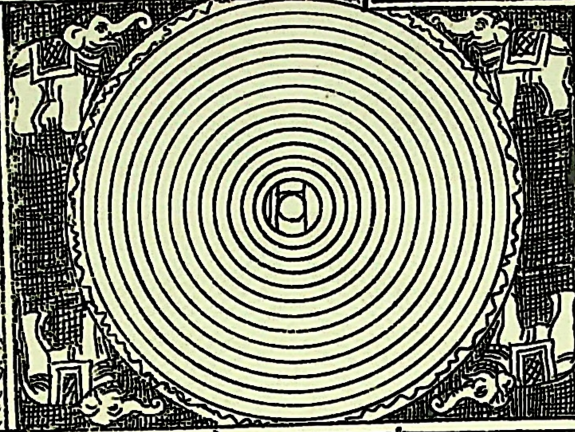
स्वकीये श्रीवेंकटेश्वरयन्त्रालयेऽङ्कित्वा

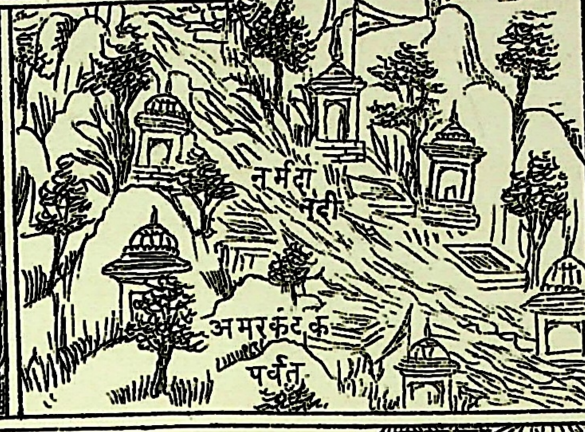
प्रकाशितम्। संवत् १९५१ शके १८१६

॥ अथ श्रीपाद्मे महापुराणे तृतीयं स्वर्गखण्डं प्रारभ्यते ॥

स्वर्गखंडचित्र.

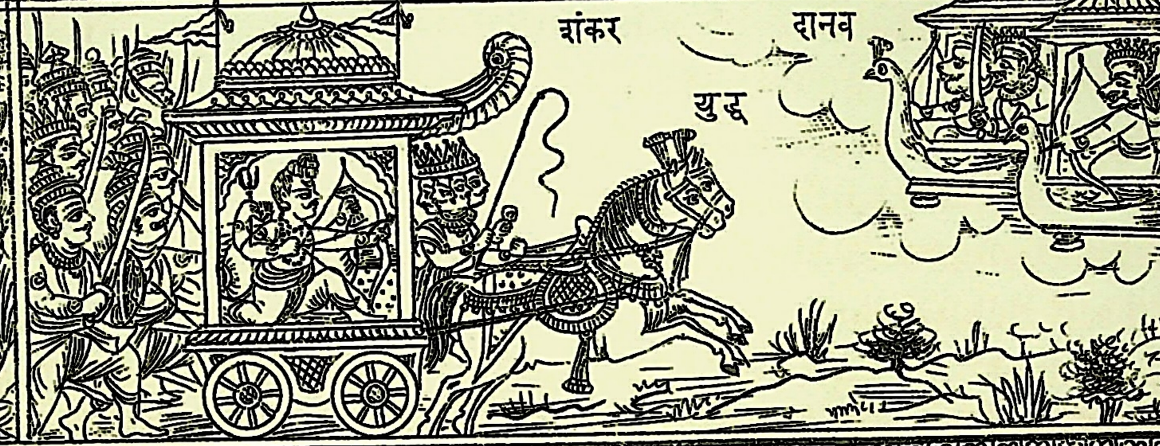

सूत
शौनकादिऋषि

नर्मदा नदी
अमरकंटक पर्वत

वसिष्ठ
दिलीपराजा

व्यास
ऋषिजन.

शंकर
दानव
युद्ध

धर्मराज
नारद

॥ ॐनमोविघ्नहर्त्रे ॐनमःश्रीमते ॥ नमामिगोविंदपदारविंदंसदेंदिरावंदितमुत्तमाढ्यम् ॥ जगज्जनानांहृदिसंनिविष्टंमहाजनैकायनमुत्तमोत्तमम् ॥१॥ एकदामुनयःसर्वेज्वलज्ज्वलनसन्निभाः ॥ हिमवद्वासिनःसर्वेमुनयोवेदपारगाः॥२॥त्रिकालज्ञामहात्मानोनानापुण्यसमाश्रयाः ॥ महेंद्राद्रिरतायेचयेचविंध्यनिवासिनः ॥ ३ ॥ येर्बुदारण्यनिरताः पुष्करारण्यवासिनः ॥ श्रीशैलनिरतायेचकुरुक्षेत्रनिवासिनः ॥ ४ ॥ धर्म्मारण्यरतायेचदंडकारण्यवासिनः ॥ जंबूमार्गरतायेचयेचसत्यनिवासिनः ॥ ५ ॥ एतेचान्येचबहवःसशिष्यामुनयोऽमलाः ॥ नैमिषंसमुपायाताःशौनकंद्रष्टुमुत्सुकाः ॥ ६ ॥ तंपूजयित्वाविधिवत्तेनतेचसुपूजिताः ॥ आसनेषुविचित्रेषुबृस्यादिषुयथाक्रमम् ॥ ७ ॥ शौनकेनप्रदत्तेषुआसीनास्तेतपोधनाः ॥ कृष्णाश्रिताःकथाःपुण्याःपरस्परमथाब्रुवन् ॥ ८ ॥ कथांतेषुततस्तेषांमुनीनांभावितात्मनाम् ॥ आजगाममहातेजाःसूतस्तत्रमहाद्युतिः ॥ ९ ॥ व्यासशिष्यःपुराणज्ञोरोमहर्षणसंज्ञकः ॥ तान्प्रणम्ययथान्यायंसतैश्चैवाभिपूजितः ॥ १० ॥ उपविष्टंयथायोग्यंशौनकाद्यामहर्षयः ॥ व्यासशिष्यंसुखासीनंसूतंवैरोमहर्षणम् ॥ ११ ॥ तंपप्रच्छुर्महाभागाःशौनकाद्यास्तपोधनाः ॥ ऋषयऊचुः ॥ पौराणिकमहाबुद्धेरोमहर्षणसुव्रत ॥ १२ ॥ त्वत्तःश्रुतामहापुण्याःपुरापौराणिकीःकथाः ॥ सांप्रतंचप्रवृत्ताःस्मकथायांसक्षणाहरेः ॥ १३ ॥ सर्वेपुंसांपरोधर्मोयतोभक्तिरधोक्षजे ॥ पुनःपुराणमाचक्ष्वहरिवार्तासमन्वितम् ॥ १४ ॥ हरेरन्याकथासूतश्मशानसदृशीस्मृता॥हरिस्तीर्थस्वरूपेणस्वयंतिष्ठतितच्छ्रुतम्॥१५॥तीर्थानांपुण्यदातॄणांनामानिकिलकीर्तय॥कुतएतत्समुत्पन्नंकेनवापरिपाल्यते॥१६॥ कस्मिन्विलयमभ्येतिजगदेतच्चराचरम् ॥ क्षेत्राणिकानिपुण्यानिकेचपूज्याःशिलोच्चयाः ॥ १७ ॥ नद्यश्चकाःपराःपुण्यानॄणांपापहराःशुभाः ॥ एतत्सर्वंमहाभागकथयस्वयथाक्रमम् ॥ १८ ॥ सूतउवाच ॥ साधुसाधुमहाभागाःसाधुपृष्टंतपोधनाः ॥ तंप्रणम्यप्रवक्ष्यामिपुराणंपद्मसंज्ञकम् ॥ १९ ॥ पाराशर्यंपरमपुरुषंविश्ववेद्यैकयोनिंविद्याधारंविपुलमतिदंवेदवेदांतवेद्यम् ॥ शश्वच्छांतंस्वमतिविषयंशुद्धतेजोविशालं वेदव्यासंविततयशसंसर्वदाहंनमामि ॥ २० ॥ नमोभगवतेतस्मैव्यासायामिततेजसे ॥ यस्यप्रसादाद्वक्ष्यामिनारायणकथामिमाम् ॥ २१ ॥ प्रवक्ष्यामिमहापुण्यंपुराणंपद्मसंज्ञितम् ॥ सहस्रंपंचपंचाशत्षड्भिःखंडैःसमन्वितम् ॥ २२ ॥ तत्रादावादिखंडंस्याद्भूमिखंडंततःपरम् ॥ ब्रह्मखंडंचतत्पश्चात्ततःपातालखंडकम् ॥ २३॥ क्रियाखंडंततःख्यातमुत्तरंखंडमंतिमम् ॥ एतदेवमहापद्ममद्भुतंयन्मयंजगत् ॥ २४ ॥ तद्वृत्तांताश्रयंतस्मात्पाद्ममित्युच्यतेबुधैः ॥ एतत्पुराणममलंविष्णुमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ २५ ॥ देवदेवोहरिर्यद्वैब्रह्मणेप्रोक्तवान्पुरा ॥ ब्रह्मातन्नारदायाहनारदोस्मद्गुरोःपुरः ॥ २६ ॥ व्यासःसर्वपुराणानिसेतिहासानिसंहिताः ॥

---

१ नंदनं इत्यपिपाठोस्ति । २ उत्तमाख्यमिति पाठः । ३ ज्ञानिनो इतिपाठः । ४ पुण्याश्रमाश्रयाः इति पाठः । ५ वेदैकेतिवा पाठः ।

अध्यापयामाससुहृन्मोमतिप्रियमात्मनः ॥ २७ ॥ तत्तेऽहंसंप्रवक्ष्यामिपुराणमतिदुर्लभम् ॥ यच्छ्रुत्वाब्रह्महत्यादिपापेभ्योमुच्यतेनरः ॥ २८ ॥ सर्वतीर्थाभिषेकंचलभतेशृणुतेहियः ॥ श्रद्धयापरयाभक्त्याश्रुतमात्रेणमुक्तिदः ॥ २९ ॥ अश्रद्धयापिशृणुतेलभतेपुण्यसंचयम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पद्मंश्रोत्रातिथीकुरु ॥ ३० ॥ तत्रादिखंडंवक्ष्यामिपुण्यंपापविनाशनम् ॥ शृण्वंतुमुनयःसर्वेसशिष्यास्त्वत्रयेस्थिताः ॥ ३१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ आदिसर्गमहंतावत्कथयामिद्विजोत्तमाः ॥ ज्ञायतेयेनभगवान्परमात्मासनातनः ॥ १ ॥ सृष्टेःप्रलयादूर्ध्वंनासीत्किंचिद्द्विजोत्तमाः ॥ ब्रह्मसंज्ञमभूदेकंज्योतिर्वैसर्वकारकम् ॥ २ ॥ नित्यंनिरंजनंशांतंनिर्मलंनित्यनिर्मलम् ॥ आनंदसागरंस्वच्छंयत्कांक्षंतिमुमुक्षवः ॥ ३ ॥ सर्वज्ञंज्ञानरूपत्वादनंतमजमव्ययम् ॥ अविनाशिसदास्वच्छमच्युतंव्यापकंमहत् ॥ ४ ॥ सर्गकालेतुसंप्राप्तेज्ञात्वातंज्ञानरूपकम् ॥ आत्मलीनंविकारंचतत्स्रष्टुमुपचक्रमे ॥ ५ ॥ तस्मात्प्रधानमुद्भूतंततश्चापिमहान्भूत् ॥ सात्विकोराजसश्चैवतामसश्चत्रिधामहान् ॥ ६ ॥ प्रधानेनावृतोह्येवत्वचाबीजमिवावृतम् ॥ वैकारिकस्तैजसश्चभूतादिश्चैवतामसः ॥ ७ ॥ त्रिविधोयमहंकारोमहत्तत्वादजायत ॥ यथाप्रधानेनमहान्महतासतथावृतः ॥ ८ ॥ भूतादिस्तुविकुर्वाणःशब्दतन्मात्रकंततः ॥ ससर्जशब्दतन्मात्रादाकाशंशब्दलक्षणम् ॥९ ॥ शब्दमात्रंतथाकाशंभूतादिःसममावृणोत् ॥ शब्दमात्रंतथाकाशंस्पर्शमात्रंससर्जह ॥ १० ॥ बलवानभवद्वायुस्तस्यस्पर्शोगुणोमतः ॥ आकाशंशब्दमात्रंतुस्पर्शमात्रंसमावृणोत् ॥ ११ ॥ ततोवायुर्विकुर्वाणोरूपमात्रंससर्जह ॥ ज्योतिरुत्पद्यतेवायोस्तद्रूपगुणमुच्यते ॥ १२ ॥ स्पर्शमात्रस्तुवैवायूरूपमात्रंसमावृणोत् ॥ ज्योतिश्चापिविकुर्वाणंरसमात्रंससर्जह ॥ १३ ॥ संभवंतिततोंभांसिरसमात्राणितानितु ॥ रसमात्राणिचांभांसिरूपमात्रंसमावृणोत् ॥ १४ ॥ विकुर्वाणानिचांभांसिगंधमात्रंससर्जिरे ॥ तस्माज्जातामहीचेयंसर्वभूतगुणाधिका ॥ १५ ॥ संसंघातोयतस्तस्मात्तस्यगंधोगुणोमतः ॥ तस्मिंस्तस्मिंस्तुतन्मात्रात्तेनतन्मात्रतास्मृता ॥ १६ ॥ तन्मात्राण्यविशेषाणिविशेषाःक्रमशोपराः ॥ भूततन्मात्रसर्गोयमहंकारात्तुतामसात् ॥ १७ ॥ कीर्तितस्तुसमासेनमुनिवर्यास्तपोधनाः ॥ तैजसानींद्रियाण्याहुर्देवावैकारिकादश ॥ १८ ॥ एकादशंमनश्चात्रकीर्तितंतत्त्वचिंतकैः ॥ ज्ञानेंद्रियाणिपंचात्रपंचकर्मेंद्रियाणिच ॥ १९ ॥ तानिवक्ष्यामितेषांचकर्माणिकुलपावनाः ॥ श्रवणंत्वक्चक्षुर्जिह्वानासिकाचैवपंचमी ॥ २० ॥ शब्दादिज्ञानसिध्द्यर्थंबुद्धियुक्तानिपंचवै ॥ पायूपस्थंहस्तपादौकीर्तितावाक्चपंचमी ॥ २१ ॥ विसर्गानंदनादानगत्युक्तिकर्मतत्स्मृतम् ॥ आकाशवायुतेजांसिसलिलंपृथिवीतथा ॥ २२ ॥ शब्दादिभिर्गुणैर्विप्राः संयुक्ताउत्तरोत्तरैः ॥

१ गुरुरीति पाठः । २ तत्रादिखंडमित्ययंश्लोकःक्वचित्पुस्तकेनदृश्यते । ३ आनंदस्यपरंपुच्छामितिवा पाठोगम्यते । ४ प्रधानतत्त्वेनसमम् । इ० पा० ५ संघातोयमितिवा पाठांतरं ।

नानावीर्याःपृथग्भूतास्ततस्तेसंहतिंविना ॥ २३ ॥ नाशक्नुवन्प्रजाःस्रष्टुमसमागत्यकृत्स्नशः ॥ समेत्यान्योन्यसंयोगंपरस्परमथाश्रयात् ॥ २४ ॥ एकसंघास्सलक्ष्याश्चसंप्राप्यैक्यमशेषतः ॥ पुरुषाधिष्ठितत्वाच्चप्रधानानुग्रहेणच ॥ २५ ॥ महदादयोविशेषांताअंडमुत्पादयंतिते ॥ तत्क्रमेणविवृद्धंतुजलबुद्बुदवत्सदा॥२६॥भूतेभ्योंडंमहाप्राज्ञावृद्धंतदुदकेशयम्॥प्राकृतंब्रह्मरूपस्यविष्णोःस्थानमनुत्तमम्॥२७॥तत्राव्यक्तस्वरूपोसौविष्णुर्विश्वेश्वरःप्रभुः॥ ब्रह्मरूपंसमास्थायस्वयमेवव्यवस्थितः॥२८॥ स्वेदजांडमभूत्तस्यजरायुश्चमहीधराः ॥ गर्भोदकंसमुद्राश्चतस्यांभून्महदात्मनः ॥ २९ ॥ साद्रिद्वीपसमुद्राश्चसज्योतिर्लोकसंग्रहः ॥ तस्मिन्नंडेभवत्सर्वंसदेवासुरमानुषम्॥३०॥अनादिनिधनस्यैवविष्णोर्नाभेःसमुत्थितम् ॥ यत्पद्मंतद्धैममंडमभूच्छ्रीकेशवेच्छया ॥३१॥ रजोगुणधरोदेवःस्वयमेवहरिःपरः ॥ ब्रह्मरूपंसमास्थायजगत्स्रष्टुंप्रवर्तते ॥ ३२ ॥ सृष्टंचपात्यनुयुगंयावत्कल्पविकल्पना ॥ नारसिंहादिरूपेणरुद्ररूपेण संहरेत् ॥ ३३ ॥ सब्रह्मरूपंविसृजन्महात्माजगत्समस्तंपरिपातुमिच्छन् ॥ रामादिरूपंसतुगृह्ययातिबभूवरुद्रोजगदेतदत्तुम् ॥ ३४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ऋषयऊचुः ॥ नदीनांपर्वतानांचनामधेयानिसर्वशः ॥ तथाजनपदानांचयेचान्येभूमिमाश्रिताः ॥ १ ॥ प्रमाणंचप्रमाणज्ञपृथिव्याःकिलसर्वतः ॥ निखिलेनसमाचक्ष्वकाननानिचसत्तम ॥ २ ॥ सूतउवाच ॥ पंचैमानिमहाप्राज्ञमहाभूतानिसंग्रहात् ॥ जगतीस्थानिसर्वाणिसमान्याहुर्मनीषिणः ॥ ३ ॥ भूमिरापस्तथावायुरग्निराकाशमेवच ॥ गुणोत्तराणिसर्वाणितेषांभूमिःप्रधानतः ॥ ४ ॥ शब्दस्पर्शश्चरूपंचरसोगंधश्चपंचमः ॥ भूमेरेतेगुणाःप्रोक्ताऋषिभिस्तत्त्ववेदिभिः ॥ ५ ॥ चत्वारोप्सुगुणाविप्रागंधस्तत्रनविद्यते ॥ शब्दःस्पर्शश्चरूपंचतेजसोथगुणास्त्रयः ॥ ६ ॥ शब्दःस्पर्शश्चवायोस्तुआकाशेशब्दएवच ॥ एतेपंचगुणाविप्रामहाभूतेषुपंचसु ॥ ७ ॥ वर्ततेसर्वलोकेषुयेषुभूताःप्रतिष्ठिताः ॥ अन्योन्यंनातिवर्ततेसाम्यंभवतिवैतदा ॥ ८ ॥ यदातुविषमीभावमाविशंतिपरस्परम् ॥ तदादेहैर्देहवंतोव्यतिरोहंतिनान्यथा ॥९ ॥ आनुपूर्व्याविनश्यंतिजायंतेचानुपूर्वशः ॥ सर्वाण्यपरिमेयाणितदेषांरूपमैश्वरम् ॥ १० ॥ यत्रयत्रहिदृश्यंतेधावंतिपांचभौतिकाः ॥ तेषांमनुष्यास्तर्केणप्रमाणानिप्रचक्षते ॥११॥ अचिंत्याःखलुयेभावास्तान्नतर्केणसाधयेत् ॥ सुदर्शनंप्रवक्ष्यामिद्वीपंतुमुनिपुंगवाः ॥ १२ ॥ परिमंडलोमहाभागाद्वीपोऽसौचक्रसंस्थितः ॥ नदीजलपरिच्छिन्नःपर्वतैश्चाब्धिसन्निभैः ॥ १३ ॥ पुरैश्चविविधाकारैरम्यैर्जनपदैस्तथा ॥ वृक्षैःपुष्पफलोपेतैःसंपन्नोधनधान्यवान् ॥ १४ ॥ लवणेनसमुद्रेणसमंतात्परिवारितः ॥ यथाहिपुरुषःपश्येदादर्शेमुखमात्मनः ॥ १५ ॥ एवंसुदर्शनोद्वीपोदृश्यतेचक्रमंडलः ॥ द्विरंशेपिप्पलस्तस्यद्विरंशेचशशोमहान् ॥ १६ ॥

---

१ त्समिमितिवा पा० । २ तस्यासन्निति पा० ।

सर्वौषधिंसमादायसर्वतःपरिवारितः ॥ आपस्ततोन्याविज्ञेयाःशेषःसंक्षेपउच्यते ॥१७॥ ऋषयऊचुः ॥ उक्तोयस्यचसंक्षेपोबुद्धिमन्विधिवत्त्वया ॥ तत्त्वज्ञश्चा
सिसर्वस्यविस्तरंसूतनोवद ॥१८॥ यावान्भूम्यवकाशोयंदृश्यतेशशलक्षणे ॥ तस्यप्रमाणंप्रब्रूहिततोवक्ष्यसिपिप्पलम् ॥१९॥ एवंतैःकिलपृष्टःससूतोवाक्य
मथाब्रवीत् ॥ सूतउवाच ॥ प्रागायतामहाप्राज्ञाःषडेतेरत्नपर्वताः॥२०॥अवगाढाह्युभयतःसमुद्रौपूर्वपश्चिमौ ॥ हिमवान्हिमकूटश्चनिषधश्चनगोत्तमः॥२१॥
नीलश्चवैडूर्यमयःश्वेतश्चशशिसन्निभः॥ सर्वधातुपिनद्धश्चशृंगवान्नामपर्वतः ॥२२॥ एतेवैपर्वताविप्राःसिद्धचारणसेविताः॥तेषामंतरविष्कंभोयोजनानिसहस्र
शः॥२३॥तत्रपुण्याजनपदास्तानिवर्षाणिसत्तमाः॥वसंतितेषांसत्त्वानिनानाजातीनिसर्वशः॥२४॥इदंतुभारतंवर्षंततोहैमवतंपरम्॥हेमकूटात्परंचैवहरिवर्षं
प्रचक्षते॥२५॥दक्षिणेनतुनीलस्यनिषधस्योत्तरेणच॥ प्रागायतोमहाभागामाल्यवान्नामपर्वतः ॥२६॥ ततःपरंमाल्यवतःपर्वतोगंधमादनःपरिमंडलस्तयोर्म
ध्येमेरुःकनकपर्वतः॥२७॥आदित्यतरुणाभासोविधूमइवपावकः ॥योजनानांसहस्राणिचतुरशीतिरुच्छ्रितः ॥२८॥ अधस्ताच्चतुरशीतियोंजनानांद्विजोत्त
माः॥ऊर्ध्वमधश्चतिर्यक्चलोकानावृत्यतिष्ठति॥२९॥ तस्यपार्श्वेष्वमीद्वीपाश्चत्वारःसंस्थिताद्विजाः॥भद्राश्वःकेतुमालश्चजंबूद्वीपश्चसत्तमाः॥३०॥उत्तराश्चै
वकुरवःकृतपुण्यप्रतिश्रयाः ॥ विहंगसुमुखोयस्तुसुपार्श्वस्यात्मजःकिल ॥ ३१ ॥ सवैविचिंतयामाससौवर्णान्प्रेक्ष्यवायसान् ॥ मेरुरुत्तममध्यानामधमानां
चपक्षिणाम् ॥३२॥ अविशेषकरोयस्मात्तस्मादेनंत्यजाम्यहम् ॥ तमादित्योनुपर्यैतिसततंज्योतिषांवरः॥३३॥चंद्रमाश्चसनक्षत्रोवायुश्चैवप्रदक्षिणः॥सपर्व
तोमहाप्राज्ञादिव्यपुष्पसमन्वितः॥३४॥भवनैरावृतैःसर्वैर्जांबूनदमयैःशुभैः ॥तत्रदेवगणाविप्रागंधर्वासुरराक्षसाः ॥३५॥ अप्सरोगणसंयुक्ताःशैलेक्रीडंतिसर्व
दा ॥ तत्रब्रह्माचरुद्रश्चशक्रश्चापिसुरेश्वरः ॥ ३६ ॥ समेत्यविविधैर्यज्ञैर्यजंतेऽनेकदक्षिणैः ॥ तुंबुरुर्नारदश्चैवविश्वावसुर्हाहाहूहूः ॥ ३७ ॥ अभिगम्यामरश्रे
ष्ठंस्तुवंतिविविधैःस्तवैः ॥ सप्तर्षयोमहात्मानःकश्यपश्चप्रजापतिः ॥ ३८ ॥ तत्रगच्छंतिभद्रंवःसदापर्वणिपर्वणि ॥ तस्यैवमूर्द्धन्युशनाकाव्योदैत्यैर्महीय
ते ॥३९॥ तस्यहैमानिरत्नानितस्यैतेरत्नपर्वताः ॥ तस्मात्कुवेरोभगवांश्चतुर्थंभागमश्नुते ॥ ४० ॥ ततःकलांशंवित्तस्यमनुष्येभ्यःप्रयच्छति ॥ पर्वतस्यां
तरेदिव्यंसर्वर्तुकुसुमैश्चितम् ॥ ४१ ॥ कर्णिकारवनंरम्यंशिलाजालसमुच्छ्रितम् ॥ तत्रसाक्षात्पशुपतिर्दिव्यभूतैःसमावृतः ॥ ४२ ॥ उमासहायोभगवान्
रमतेभूतभावनः ॥ कर्णिकारमयींमालांबिभ्रदापादलंबिनीम् ॥ ४३ ॥ त्रिभिर्नेत्रैःकृतोद्द्योतस्त्रिभिःसूर्यैरिवोदितैः ॥ तमुग्रतपसःसिद्धाःसुव्रताःसत्यवादि
नः ॥ ४४ ॥ पश्यंतिनहिदुर्वृत्तैःशक्योद्रष्टुंमहेश्वरः ॥ तस्यशैलस्यशिखरात्क्षीरधाराद्विजोत्तमाः ॥ ४५ ॥ विश्वरूपात्परमिताभीमनिर्घातनिस्वना ॥

१ प्रगाढाःस्युरिति पाठः । क्वचित्पुस्तके । २ गणाःसर्वे इति वा पा० । ३ सर्वैइत्यपि पाठः । ४ पश्यतस्यान्तरे इत्ययत्र पाठः ससाधुः । ५ न्निपततीतिपाठांतरम् ।

पुण्यापुण्यतमैर्जुष्टागंगाभागीरथीशुभा ॥४६॥ प्लवंतीचप्रवेगेनह्रदेचंद्रमसःशुभे ॥ तयाह्युत्पादितःपुण्यःसह्रदःसागरोपमः ॥४७॥ तांधारयामासतदादुर्द्धरांपर्वतैरपि ॥ शतंवर्षसहस्राणिशिरसैवपिनाकधृक् ॥४८॥ मेरोस्तुपश्चिमेपार्श्वेकेतुमालोद्विजोतमाः ॥ जंबूखंडेतुतत्रैवमहाजनपदोद्विजाः ॥ ४९ ॥ आयुर्दशसहस्राणिवर्षाणांतत्रसत्तमाः ॥ सुवर्णवर्णाश्चनरास्त्रियश्चाप्सरसांसमाः ॥ ५० ॥ अनामयावीतशोकानित्यंमुदितमानसाः ॥ जायंतेमानवास्तत्रनिस्तप्तकनकप्रभाः ॥ ५१ ॥ गंधमादनशृंगेषुकुबेरःसहराक्षसैः ॥ संवृतोप्सरसांसंघैर्मोदतेगुह्यकाधिपः ॥ ५२ ॥ गंधमादनपार्श्वेतुपरेविगतपातकाः ॥ एकादशसहस्राणिवर्षाणांपरमायुषः ॥ ५३ ॥ तत्रकृष्णानराविप्रास्तेजोयुक्तामहाबलाः ॥ स्त्रियश्चोत्पलपत्राभाःसर्वाःसुप्रियदर्शनाः ॥ ५४ ॥ नीलोत्पलधरंश्वेतंश्वेताद्धैरण्यकंवरम् ॥ वर्षमैरावतंविप्रानानाजनपदावृतम् ॥५५॥ धनुखंडेःमहाभागाद्वेवर्षेदक्षिणोत्तरे ॥ इलावृत्तंमध्यगंतुपंचवर्षाणिचैवहि५६॥ उत्तरोत्तरमेतेभ्योवर्षमुद्रिच्यतेगुणैः ॥ आयुःप्रमाणमारोग्यंधर्मतःकामतोऽर्थतः ॥ ५७ ॥ समन्वितानिभूतानितेषुसर्वेषुसत्तमाः ॥ एवमेषामहाभागाःपर्वतैःपृथिवीचिता ॥ ५८ ॥ हेमकूटस्तुसुमहान्कैलासोनामपर्वतः ॥ तत्रवैश्रवणोदेवोगुह्यकैःसहमोदते ॥ ५९ ॥ अस्त्युत्तरेणकैलासंमैनाकंपर्वतंप्रति ॥ हिरण्यशृंगःसुमहान्दिव्योमणिमयोगिरिः ॥ ६० ॥ तस्यपार्श्वेमहद्दिव्यंशुभ्रंकांचनवालुकम् ॥ रम्यंविष्णुसरोनामयत्रराजाभगीरथः ॥ ६१ ॥ दृष्ट्वाभागीरथींगंगामुवासबहुलाःसमाः ॥ यूपामणिमयास्तत्रक्षेत्राश्चापिहिरण्मयाः ॥ ६२ ॥ तत्रेष्ट्वातुगतःसिद्धिंसहस्राक्षोमहायशाः ॥ स्रष्टाभूतिपतिर्यत्रसर्वलोकैःसनातनः ॥ ६३ ॥ उपास्यतेतिग्मतेजायत्रभूतःसमंततः ॥ नरनारायणौब्रह्मामनुःस्थाणुश्चपंचमः ॥ ६४ ॥ तत्रदिव्यात्रिपथगाप्रथमंतुप्रतिष्ठिता ॥ ब्रह्मलोकादपाक्रांतासप्तधाप्रतिपद्यते ॥ ६५ ॥ वटोदकासानलिनीपार्वतीचसरस्वती ॥ जंबूनदीचसीताचगंगासिंधुश्चसप्तमी ॥ ६६ ॥ अचिंत्यादिव्यसंज्ञासाप्रभवैश्वसमन्विता ॥ उपास्यतेयत्रसत्रंसहस्रयुगपर्यये ॥ ६७ ॥ दृश्यादृश्याचभवतितत्रतत्रसरस्वती ॥ एतादिव्याःसप्तगंगास्त्रिषुलोकेषुविश्रुताः ॥ ६८ ॥ रक्षांसिवैहिमवतिहेमकूटेचगुह्यकाः ॥ सर्पानागाश्चनिषधेगोकर्णंचतपोवनम् ॥ ६९ ॥ देवासुराणांसर्वेषांश्वेतःपर्वतउच्यते ॥ गंधर्वानिषधेनित्यंनीलेब्रह्मर्षयस्तथा ॥ ७० ॥ शृंगवांस्तुमहाभागादेवानांप्रतिसंचरः ॥ इत्येतानिमहाभागाःसप्तवर्षाणिभागशः ॥ ७१ ॥ भूतान्युपनिविष्टानिगतिमंतिध्रुवाणिच ॥ तेषामृद्धिर्बहुविधादृश्यतेदेवमानुषा ॥ ७२ ॥ अशक्यंपरिसंख्यातुंश्रद्धेयातुविभूषिता ॥ यांतुपृच्छथमांविप्रादिव्यमेनांशशाकृतिम् ॥ ७३ ॥ पार्श्वेशशस्यद्वेवर्षेउक्तेयेदक्षिणोत्तरे ॥ कर्णेतुनागद्वीपश्चकाश्यपद्वीपएवच ॥ ७४॥ कर्णद्वीपशिलोविप्राःश्रीमान्मलयपर्वतः ॥ एतद्वितीयंद्वी

१ दिव्योपपादुका इत्यन्यत्र पाठः । २ धनुपीते इति पाठः ।

पस्यदृश्यतेशशिसंस्थितम्॥७८॥इतिश्रीपाद्मेपुराणेस्वर्गखंडेतृतीयोऽध्यायः॥३॥ऋषयऊचुः॥मेरोरथोत्तरंपश्चात्पूर्वमाचक्ष्वसूततः॥निखिलेनमहाबुद्धेमाल्यवंतंचपर्वतम्॥१॥सूतउवाच॥दक्षिणेनतुनीलस्यमेरोःपार्श्वेतथोत्तरे॥उत्तराःकुरवोविप्राःपुण्याःसिद्धनिषेविताः॥२॥ तत्रवृक्षामधुफलानित्यपुष्पफलोपगाः॥पुष्पाणिचसुगंधीनिरसवंतिफलानिच ॥ ३ ॥ सर्वकामफलास्तत्रकेचिद्वृक्षाद्विजोत्तमाः ॥ अपरेक्षीरिणोनामवृक्षास्तत्रद्विजोत्तमाः ॥ ४ ॥ प्रक्षरंतिसदाक्षीरंतत्रसर्वेऽमृतोपमम् ॥ वस्त्राणिचप्रसूयंतेफलेष्वाभरणानिच॥५॥ सर्वामणिमयीभूमिःसूक्ष्मकांचनवालुका॥सर्वर्तुसुखसंस्पर्शानिष्पंकाश्वतपोधनाः ॥ ६ ॥ देवलोकच्युताःसर्वेजायततत्रमानवाः ॥ शुक्काभिजनसंपन्नाःसर्वसुप्रियदर्शनाः ॥ ७ ॥ मिथुनानिचजायंतेस्त्रियश्चाप्सरसोपमाः ॥ तेषांतेक्षीरिणांक्षीरंपिबंत्यमृतसंनिभम् ॥ ८ ॥ मिथुनंजायतेकालेसमंताच्चप्रवर्द्धते ॥ तुल्यरूपगुणोपेतंसमवेशंतथैवच ॥ ९ ॥ एकमेवानुरूपंचचक्रवाकसमंद्विजाः ॥ निरामयाश्चतेलोकानित्यंमुदितमानसाः ॥ १० ॥ दशवर्षसहस्राणिदशवर्षशतानिच ॥ जीवंतितेमहाभागानचान्योन्यंजहत्युत॥११॥ भारुडानामशकुनास्तीक्ष्णतुंडामहाबलाः ॥ तान्निर्हरंतीहमृतान्दरीषुप्रक्षिपंतिच ॥ १२ ॥ उत्तराःकुरवोविप्राव्याख्यातास्तेसमासतः ॥ मेरुपार्श्वेमहंपूर्वंप्रवक्ष्यामियथातथम् ॥ १३ ॥ तस्यमूर्द्धाभिषेकस्तुभद्राश्वस्यतपोधनाः ॥ भद्रशालवनंयत्रकालाम्राश्चमहाद्रुमाः ॥ १४ ॥ कालाम्रास्तुमहाभागानित्यंपुष्पफलाःशुभाः ॥ द्रुमाश्चयोजनोत्सेधाःसिद्धचारणसेविताः ॥ १५ ॥ तत्रतेपुरुषाःश्वेतास्तेजोयुक्तमहाबलाः ॥ स्त्रियःकुमुदवर्णाश्चसुंदर्यःप्रियदर्शनाः ॥ १६ ॥ चंद्रवर्णाश्चतुर्वर्णाःपूर्णचंद्रनिभाननाः ॥ चंद्रशीतलगात्राश्चनृत्यगीतविशारदाः ॥ १७ ॥ दशवर्षसहस्राणितत्रायुर्द्विजसत्तमाः ॥ कालाम्ररसपीतास्तेनित्यंसंस्थितयौवनाः ॥ १८ ॥ दक्षिणेनतुनीलस्यनिषधस्योत्तरेणतु ॥ सुदर्शनोनाममहान्जंबूवृक्षःसनातनः ॥ १९ ॥ सर्वकामफलःपुण्यःसिद्धचारणसेवितः ॥ तस्यनाम्नासमाख्यातोजंबूद्वीपःसनातनः ॥ २० ॥ योजनानांसहस्रंचशतंचद्विजसत्तमाः ॥ तथामाल्यवतःशृंगेपूर्वेपूर्वानुगांतकाः ॥ २१ ॥ योजनानांसहस्राणिपंचाशन्माल्यवान्द्विजाः ॥ महारजतसंकाशाजायंतेतत्रमानवाः ॥ २२ ॥ ब्रह्मलोकच्युताःसर्वेसर्वेचब्रह्मवादिनः ॥ तपस्तप्यंतितेदिव्यंभवंतिह्यूर्ध्वरेतसः ॥ २३ ॥ रक्षणार्थंतुभूतानांप्रविशंतिदिवाकरम् ॥ षष्टिस्तानिसहस्राणिषष्टिरेवशतानिच ॥ २४ ॥ अरुणस्याग्रतोयांतिपरिवार्यदिवाकरम् ॥ षष्टिंवर्षसहस्राणिषष्टिरेवशतानिच ॥ २५ ॥ आदित्यतापतप्तास्तेविशंतिशशिमंडलम्॥२६॥इति श्रीपाद्ममहापुराणेस्वर्गखंडेचतुर्थोऽध्यायः॥४॥ ऋषयऊचुः॥वर्षाणांचैवनामानिपर्वतानांचसत्तम॥आचक्ष्वनोयथातत्त्वंयेचपर्वत

१ येक्षरंतिसदाक्षीरंतत्रपंचामृतोपममितिपाठोन्यत्र । २ निष्कलाइतिवा पा० । ३ चंक्रमेसंगमे इति पाठांतरम् । ४ संज्ञास्ते इति वा पाठः । ५ भूतानीति वा पाठः ।

वासिनः ॥ १ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ दक्षिणेनतुश्वेतस्यनिषधस्योत्तरेणतु ॥ वर्षंरमणकंनामजायंतेतत्रमानवाः ॥ २ ॥ शुक्लाभिजनसंपन्नाःसर्वेतेप्रिय
दर्शनाः ॥ निःसपत्नाश्चतेसर्वेजायंतेतत्रमानवाः ॥ ३ ॥ दशवर्षसहस्राणिशतानिदशपंचच ॥ जीवंतितेमहाभागानित्यंमुदितमानसाः॥४॥दक्षिणेनतुनी
लस्यनिषधस्योत्तरेणतु ॥ वर्षंहिरण्मयंनामयत्रहैरण्वतीनदी ॥ ५ ॥ यत्रचायंमहाप्राज्ञाःपक्षिराट्पतगोत्तमः ॥ यज्ञानुगाविप्रवराधन्विनःप्रियदर्शनाः
॥ ६ ॥ महाबलास्तत्रजनाविप्रामुदितमानसाः ॥ एकादशसहस्राणिवर्षाणांतेतपोधनाः ॥ ७ ॥ आयुःप्रमाणंजीवंतिशतानिदशपंचच ॥ शृंगाणि
चपवित्राणित्रीण्येवद्विजपुंगवाः ॥ ८ ॥ एकंमणिमयंतत्रतथैकंरुक्ममद्भुतम् ॥ सर्वरत्नमयंचैकंभवनैरुपशोभितम् ॥ ९ ॥ तत्रस्वयंप्रभादेवी
नित्यंवसतिशांडिनी ॥ उत्तरेणतुशृंगस्यसमुद्रांतेद्विजोत्तमाः ॥ १० ॥ वर्षमैरावतंनामतस्माच्छृंगवतःपरम् ॥ नतुतत्रसूर्येगतिर्जीर्यंतेनचमान
वाः ॥ ११ ॥ चंद्रमाश्चसनक्षत्रोज्योतिर्भूतइवावृतः ॥ पद्मप्रभाःपद्मवर्णाःपद्मपत्रनिभेक्षणाः ॥ १२ ॥ पद्मपत्रसुगंधाश्चजायंतेतत्रमानवाः ॥ अनि
ष्पन्नानेष्टगंधानिराहाराजितेंद्रियाः ॥ १३ ॥ देवलोकच्युताःसर्वेतथाविरजसोद्विजाः ॥ त्रयोदशसहस्राणिवर्षाणांतेद्विजोत्तमाः ॥ १४ ॥ आयुःप्रमाणंजी
वंतिनराधार्मिकपुंगवाः ॥ क्षीरोदस्यसमुद्रस्यतथैवोत्तरतःप्रभुः ॥ १५ ॥ हरिर्स्तिष्ठतिवैकुंठःशकटेकनकामये ॥ अष्टचक्रंहितद्यानंभूतयुक्तंमनोजव
म् ॥१६॥ अग्निवर्णमहातेजोजांबूनदविभूषितम् ॥ सप्रभुःसर्वभूतानांविभुश्चद्विजसत्तमाः ॥१७॥ संक्षेपेविस्तरेचैवकर्ताकारयितातथा ॥ पृथिव्यापस्तथाका
शंवायुस्तेजश्चसत्तमाः॥१८॥सयज्ञःसर्वभूतानामास्यंतस्यहुताशनः॥१९॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेपंचमोऽध्यायः ॥५॥ ६॥ ॥ऋषयऊचुः॥ ॥
यदिदंभारतंवर्षंपुण्यंपुण्यविधायकम् ॥ तत्सर्वंनःसमाचक्ष्वत्वंहिनोबुद्धिमान्मतः ॥ १ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥अत्रतेकीर्तयिष्यामिवर्षंभारतमुत्तमम् ॥
प्रियमित्रस्यदेवस्यमनोर्वैवस्वतस्यच ॥ २ ॥ पृथोश्चप्राज्ञवैन्यस्यतथैक्ष्वाकोर्महात्मनः ॥ ययातेरंबरीषस्यमांधातुर्नहुषस्यच ॥ ३ ॥
तथैवमुचुकुंदस्यकुबेरोशीनरस्यच ॥ ऋषभस्यतथैलस्यनृगस्यनृपतेस्तथा ॥ ४ ॥ कुशिकस्यैवराजर्षेर्गाधेश्चैवमहात्मनः ॥ सोमस्यचैव
राजर्षेर्दिलीपस्यतथैवच ॥ ५ ॥ अन्येषांचमहाभागाःक्षत्रियाणांबलीयसाम् ॥ सर्वेषामेवभूतानांप्रियंभारतमुत्तमम् ॥ ६ ॥ ततोवर्षंप्रवक्ष्यामियथाश्रु
तमहोद्विजाः ॥ महेंद्रोमलयःसह्यःशुक्तिमानृक्षवानपि ॥ ७ ॥ विंध्यश्चपारियात्रश्चसप्तैतेकुलपर्वताः ॥ तेषांसहस्रशोविप्रापर्वतास्तेसमीपतः ॥ ८ ॥ अवि
ज्ञाताःसारवंतोविपुलाश्चित्रसानवः॥ अन्येतुयेपरिज्ञाताह्रस्वाह्रस्वोपजीविनः॥९॥आर्यम्लेच्छसधर्माणस्तेमिश्राःपुरुषाद्विजाः॥ नदींपिबंतिविमलांगंगांसिं

१ तत्रेति२प्राज्ञइति चात्रश्लोके पाठांतरम् । २ विचित्राणीत्यपि पाठांतरम् । ३ निष्टगंधाइतिपाठोदृश्यते । ४ वसतीतिवा पाठः । ५ वःकीर्तेतिवा पाठः । ६ श्वधर्मज्ञा इतिवापाठः ।

धुंसरस्वतीम् ॥१०॥ गोदावरींनर्मदांचबहूदांचमहानदीम् ॥ शतद्रुंचंद्रभागांचयमुनांचमहानदीम् ॥११॥ दृषद्वतींवितस्तांचविपापांस्वच्छवालुकाम् ॥ नदींवेत्रवतींचैवकृष्णांवेणींचनिम्नगाम् ॥१२॥ इरावतींवितस्तांचपयोष्णींदेविकामपि ॥ वेदस्मृतिंवेदाशिरांत्रिदिवांसिंधुलाकृमिम् ॥ १३ ॥ करीषिणींचित्रवहांत्रिसेनांचैवनिम्नगाम् ॥ गोमतींधूतपापांचचंदनांचमहानदीम् ॥ १४ ॥ कौशिकींत्रिदिवांह्लद्यांनाचितांरोहितारणीम् ॥ रहस्यांशतकुंभांचसरयूंचद्विजोत्तमाः ॥१५॥ चर्मण्वतींवेत्रवतींहस्तिसोमांदिशंतथा ॥ शरावतींपयोष्णींचभीमांभीमरथीमपि ॥ १६ ॥ कावेरींचुलुकांचापितापींशतमलामपि ॥ नीवारांमहितांचापिसुप्रयोगांतथानदीम् ॥ १७ ॥ पवित्रांकृष्णलांसिंधुंवाजिनींपुरमालिनीम् ॥ पूर्वाभिरामांवीरांचभीमांमालावतींतथा ॥ १८ ॥ पलाशिनींपापहरांमहेंद्रांपटलावतीम् ॥ करीषिणीमसिक्नींचकुशचीरींमहानदीम् ॥ १९ ॥ मरुतांप्रवरांमेनांहेमांघृतवतींतथा॥अनावतीमनुष्णांचसेव्यांकापींचसत्तमाः ॥ २० ॥ सदावीरामधृष्यांचकुशचीरांमहानदीम् ॥ रथचित्रांज्योतिरथांविश्वामित्रांकपिंजलाम् ॥ २१ ॥ चंद्रांवहफलींचैवकुचीरामंबुवाहिनीम् ॥ वैनदींपिंगलांवेणांतुंगवेगांमहानदीम् ॥ २२ ॥ विदिशांकृष्णवेणांचताम्रांचकपिलामपि ॥ धेनुंसकामांवेदस्वांहविःस्रावांमहापथाम् ॥ २३ ॥ शिप्रांचपिच्छलांचैवभारद्वाजींचनिम्नगाम् ॥ कौणिकींनिम्नगांशोणांबाहुदामथचंद्रमाम् ॥ २४ ॥ दुर्गामंतःशिलांचैवब्रह्ममेध्यांदृषद्वतीम् ॥ परोक्षामथरोहींचतथाजंबूनदीमपि ॥ २५ ॥ सुनासांतमसांदासींसामान्यांवरणामसिम् ॥ नीलांधृतिकरींचैवपर्णाशांचमहानदीम् ॥ २६ ॥ मानवींवृषभांभासांब्रह्ममेध्यांदृषद्वतीम् ॥ एताश्चान्याश्चबहुलामहानद्योद्विजर्षभाः ॥ २७ ॥ सदानिरामयांकृष्णांमंदगांमंदवाहिनीम् ॥ ब्राह्मणींचमहागौरींदुर्गामपिचसत्तमाः ॥ २८ ॥ चित्रोत्पलांचित्ररथामतुलांरोहिणींतथा ॥ मंदाकिनींवैतरणींकोकांचापिमहानदीम् ॥ २९ ॥ शुक्तिमतीमनंगांचतथैववृषसाह्वयाम् ॥ लोहित्यांकरतोयांचतथैववृषकात्वयाम् ॥ ३० ॥ कुमारीमृषितुल्यांचमारिषांचसरस्वतीम् ॥ मंदाकिनींसुपुण्यांचसर्वांगंगांचसत्तमाः ॥ ३१ ॥ विश्वस्यमातरःसर्वाःसर्वाश्चैवमहाफलाः ॥ तथानद्यःसुप्रकाशाःशतशोथसहस्रशः ॥ ३२ ॥ इत्येतासरितोविप्राःसमाख्यातायथास्मृति ॥ अतऊर्द्ध्वंजनपदान्निबोधगदतोमम ॥ ३३ ॥ तत्रेमेकुरुपांचालाःशाल्वमात्रेयजांगलाः ॥ शूरसेनाःपुलिंदाश्चबोधामालास्तथैवच ॥ ३४ ॥ मत्स्याःकुशट्टाःसौगंध्याःकुत्सपाःकाशिकोशलाः ॥ चेदिमत्स्यकरुषाश्चभोजाःसिंधुपुलिंदकाः ॥३५॥ उत्तमाश्चदशार्णाश्चमेकलाश्चोत्कलैःसह ॥ पंचालाःकोशलाश्चैवनैकपृष्ठयुगंधराः ॥३६॥ बोधामद्राःकलिंगाश्चकाशयोपरकाशयः ॥ जठराःकुकुराश्चैवसुदशार्णाःसुसत्तमाः ॥ ३७ ॥ कुंतयोवंतयश्चैवतथैवापरकुं

१ वेणामितिवा पाठः । २ वालुकांचापिवापींश्रुद्विफलामपीति पाठो दृश्यते । ३ सर्वैतिपाठोत्रवर्तते । ४ उपेंद्रां बहुलामिति पाठः । ५ कृष्णवेगामिति पुस्तकत्रये पाठः । ६ कुशीला इ० पा० ।

तयः ॥ गोमंतामल्लकाःपुंड्राःविदर्भानूपवाहिकाः ॥ ३८ ॥ अश्मकाःसोत्तराश्चैवगोपराष्ट्राःकनीयसः ॥ अधिराज्यकुशट्टाश्चमल्लराष्ट्राश्चकेरलाः ॥ ३९ ॥
मालवाश्चोपवास्याश्चचक्रावक्रालयाःशकाः ॥ विदेहामगधाःसह्मामलजाविजयास्तथा ॥ ४० ॥ अंगावंगाःकलिंगाश्चयकृल्लोमानएवच ॥ मल्लाःसुदेष्णाः
प्रह्लादामहिषाःशशकास्तथा ॥ ४१ ॥ बाह्लिकावाटधानाश्चआभीराःकालतोयकाः ॥ अपरांताःपरांताश्चपंकलाश्चर्मचंडिकाः ॥ ४२ ॥ अटवीशेखरा
श्चैवमेरुभूताश्चसत्तमाः॥ उपावृतानुपावृताःसुराष्ट्राःकेकयास्तथा॥४३ ॥ कुट्टापरांतामाहेयाःकक्षाःसामुद्रनिष्कुटाः॥ अंधाश्चबहवोविप्राअंतर्गिर्यस्तथैवच
॥४४॥ बहिर्गिर्य्योंगमलदामगधामालवार्घटाः॥ सत्त्वतराःप्रावृषेयाःभार्गवाश्चद्विजर्षभाः॥४५ ॥ पुंड्राभार्गाःकिराताश्चसुदेष्णाभासुरास्तथा॥ शकानिषादा
निषधास्तथैवानर्तनैरृताः॥४६॥ पूर्णलाःपूतिमत्स्याश्चकुंतलाकुशकास्तथा॥तरिग्रहाश्शूरसेनाईजिकाःकल्पकारणाः ॥ ४७ ॥ तिलभागामसाराश्चमधु
मत्ताःककुंदकाः ॥ काश्मीराःसिंधुसौवीरागांधारादर्शकास्तथा ॥ ४८ ॥ अभीसाराःकुद्रुताश्चसौरिलाबाह्लिकास्तथा ॥ दर्वीचमालवादर्वावातजामर
थोरगाः ॥ ४९ ॥ बलरट्टास्तथाविप्राःसुदामानःसुमल्लिकाः ॥ बंधाकरीकषाश्चैवकुलिंदागंधिकास्तथा ॥ ५० ॥ वनायवोदशाःपार्श्वरोमाणःकुशबिं
दवः ॥ काच्छागोपालकच्छाश्चजांगलाःकुरुवर्णकाः ॥५१ ॥ किरातावर्बराःसिद्धावैदेहास्ताम्रलिप्तिकाः ॥ औड्रम्लेच्छाःससैरिंध्राःपार्वतीयाश्चसत्त
माः ॥५२ ॥ अथापरेजनपदादक्षिणामुनिपुंगवाः ॥ द्रविडाःकेरलाःप्राच्यामूषिकाबालमूषिकाः ॥ ५३ ॥ कर्णाटकामाहिषकाविकंधामूषिकास्तथा ॥
झल्लिकाःकुंतलाश्चैवसौहृदानलकाननाः ॥ ५४ ॥ कौक्कुटकास्तथाबोलाःकोकणामणिवालकाः ॥ समंगाकनकाश्चैवकुंकुरांगारमारिषाः ॥ ५५ ॥ ध्व
जिन्युत्सवसंकेतास्त्रिवर्गामाल्यसेनयः ॥ व्यूढकाःकोरकाःप्रोष्ठाःसंगवेगधरास्तथा ॥ ५६ ॥ तथैवविंध्यरुलिकाःपुलिंदाबल्वलैःसह ॥ मालवामलरा
श्चैवतथैवापरवर्तकाः ॥ ५७ ॥ कुलिंदाःकालदाश्चैवचंडकाःकुरटास्तथा ॥ मुशलास्तनवालाश्चसतीर्थापूतिसृंजयाः ॥ ५८ ॥ अनिदायाःशिवाटाश्च
तपनाःसूतपास्तथा ॥ ऋषिकाश्चविदर्भाश्चस्तंगनापरतंगकाः ॥ ५९ ॥ उत्तराश्चापरेम्लेच्छाजनाहिमुनिपुंगवाः ॥ जवनाश्चसकांबोजादारुणाम्लेच्छ
जातयः ॥ ६० ॥ सकृद्गृहाःकुलटचाश्चहूणापारसिकैःसह ॥ स्तथैवरमणाश्चीन्यास्तथाचदशमालिकाः ॥ ६१ ॥ क्षत्रियोपनिवेशाश्चवैश्यशूद्रकुलानि
च ॥ शूराभीराश्चदरदाःकाश्मीराःपशुभिःसह ॥ ६२ ॥ खांडीकाश्चतुषाराश्चपद्मगागिरिगह्वराः ॥ आंद्रेयाःसभिरादाजास्तथैवस्तनपोषकाः ॥ ६३ ॥
द्रोषकाश्चकलिंगाश्चकिरातानांचजातयः ॥ तोमराहन्यमानाश्चतथैवकरभंजकाः ॥ ६४ ॥ एतेचान्येजनपदाःप्राच्योदीच्यास्तथैवच ॥ उद्देशमात्रेणमया
देशाःसंकीर्तिताद्विजाः॥यथागुणबलंचापित्रिवर्गस्यमहाफलम्॥६५॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेषष्ठोऽध्यायः॥६॥ ॥ऋषयऊचुः ॥ ॥ भारतस्यास्य

१ कुंडुनाश्चेति पाठः । २ कंकुणास्तथेति पाठः । ३ त्रिगर्भाइति पाठः । ४ श्चांध्रा इ० पा० । ५ आन्द्रेयाःसभर्द्धाजा इ० पा० ।

वर्षस्यतथाहैमवतस्यच ॥ प्रमाणमायुषःसूतबलंचापिशुभाशुभम् ॥ १ ॥ अनागतमतिक्रांतंवर्तमानंचसत्तम ॥ आचक्ष्वनोविस्तरेणहरिवर्षंतथैवच ॥२॥ सूतउवाच ॥ ॥ चत्वारिभारतेवर्षेयुगानिमुनिपुंगवाः ॥ कृतंत्रेताद्वापरंचतिष्यंचद्विजसत्तमाः ॥३॥ पूर्वंकृतयुगंनामततस्त्रेतायुगंद्विजाः ॥ तत्पश्चाद्वापरं चाथततस्तिष्यःप्रवर्तते ॥ ४ ॥ चत्वारितुसहस्राणिवर्षाणांमुनिपुंगवाः ॥ आयुःसंख्याकृतयुगेसंख्याताहितपोधनाः ॥ ५ ॥ तथात्रीणिसहस्राणित्रेता यामायुषोविदुः ॥ द्वेसहस्रेद्वापरेतुभुवितिष्ठंतिसांप्रतम् ॥६॥ तत्प्रमाणस्थितिर्ह्यस्तितिष्येतुमुनिपुंगवाः ॥ गर्भस्थाश्चम्रियंतेत्रतथाजाताम्रियंतिच ॥ ७ ॥ महाबलामहासत्त्वाःप्रज्ञागुणसमन्विताः ॥ प्रजायंतेचजाताश्चशतशोथसहस्रशः ॥ ८ ॥ द्विजाःकृतयुगेविप्राबलिनःप्रियदर्शनाः ॥ प्रजायंतेचजाताश्चमुन योवैतपोधनाः ॥ ९ ॥ महोत्साहामहात्मानोधार्मिकाःसत्यवादिनः ॥ प्रियदर्शावपुष्मंतोमहावीर्य्याधनुर्धराः ॥ १० ॥ वीराहियुधिजायंतेक्षत्रियाःशूरसं मताः ॥ त्रेतायांक्षत्रियास्तावत्सर्वेवैचक्रवर्तिनः ॥ ११ ॥ सर्ववर्णाश्चजायंतेसदैवद्वापरेयुगे ॥ महोत्साहावीर्यवंतःपरस्परवधैषिणः ॥ १२ ॥ तेजसां धेनसंयुक्ताःक्रोधनाःपुरुषाःकिल ॥ लुब्धाश्चानृतकाश्चैवतिष्येजायंतिभोद्विजाः ॥ १३ ॥ ईर्ष्यामानस्तथाक्रोधोमायासूयातथैवच ॥ तिष्येभवंतिभू तानांरागोलोभश्चसत्तमाः ॥ १४ ॥ संक्षेपोवर्त्ततेविप्राद्वापरेयुगमध्यगे ॥ गुणोत्तरंहैमवतंहरिवर्षंततःपरम् ॥ १५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेसप्त मोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ७ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ जंबूखंडस्त्वयाप्रोक्तोयथावदिहसत्तम ॥ विष्कंभस्यचप्रब्रूहिपरिमाणंहितत्त्वतः ॥ १ ॥ समुद्रस्यप्रमाणंचसम्यग च्छिद्रदर्शनः ॥ शाकद्वीपंचनोब्रूहिकुशद्वीपंचधार्मिकम् ॥ २ ॥ शाल्मलंचैवतत्त्वेनक्रौंचद्वीपंतथैवच ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ विप्राःसुबहवोद्वीपायैरिदं संततंजगत् ॥ सप्तद्वीपान्प्रवक्ष्यामिशृणुध्वंद्विजपुंगवाः ॥ ३ ॥ अष्टादशसहस्राणियोजनानिद्विजोत्तमाः ॥ षट्शतानिचपूर्णानिविष्कंभोजंबुपर्वतः ॥ ४ ॥ लवणस्यसमुद्रस्यविष्कंभोद्विगुणःस्मृतः ॥ नानाजनपदाकीर्णोमणिविद्रुमचित्रितः ॥ ५ ॥ नैकधातुविचित्रैश्चपर्वतैरुपशोभितः ॥ सिद्ध चारणसंकीर्णैःसागरःपरिमंडलः ॥ ६ ॥ शाकद्वीपंचवक्ष्यामियथावदिहसत्तमाः ॥ शृणुताद्ययथान्यायंब्रुवतोममधार्मिकाः ॥ ७ ॥ जं बुद्वीपप्रमाणेनद्विगुणःसद्विजर्षभाः ॥ विष्कंभेनमहाभागाःसागरोपिविभागशः ॥ ८ ॥ क्षीरोदोमुनिशार्दूलायेनसंपरिवारितः ॥ तत्रपुण्याजनपदास्त त्रनम्रियतेजनः ॥ ९ ॥ कुतएवहिदुर्भिक्षंक्षमातेजोयुताहिते ॥ शाकद्वीपस्यसंक्षेपोयथावन्मुनिसत्तमाः ॥ उक्तएषमहाभागाःकिमन्यत्कथयामिवः ॥ १० ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ शाकद्वीपस्यसंक्षेपोयथावदिहधार्मिक ॥ उक्तस्त्वयामहाप्राज्ञविस्तरंब्रूहितत्त्वतः ॥ ११ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ तथैवपर्वताविप्राः सप्तात्रमणिपर्वताः ॥ रत्नाकरास्तथानद्यस्तेषांनामानिवर्णये ॥ १२ ॥ अतीवगुणवत्सर्वंतत्त्वंपृच्छथधार्मिकाः ॥ देवर्षिगंधर्वयुतःप्रथमोमेरुरुच्यते ॥ १३ ॥ प्रागा

यतोमहाभागामलयोनामपर्वतः ॥ ततोमेघाःप्रवर्त्तंतेप्रभवंतिचसर्वशः ॥ १४ ॥ ततःपरेणमुनयोजलधारोमहागिरिः ॥ ततोनित्यमुपादत्तेवासवःपरमंज
लम् ॥ १५ ॥ ततोवर्षंप्रभवतिवर्षाकालेद्विजोत्तमाः ॥ उच्चैर्गिरीरैवतकोयत्रनित्यंप्रतिष्ठितम् ॥ १६ ॥ रेवतीदिविनक्षत्रंपितामहकृतोविधिः ॥ उत्तरेण
तुविप्रेंद्राःश्यामोनाममहागिरिः॥१७॥नवमेघप्रभःप्रांशुःश्रीमानुज्ज्वलविग्रहः॥यतःश्यामत्वमापन्नाःप्रजामुदितमानसाः॥१८॥ऋषयऊचुः ॥ ॥ सुमहान्
संशयोस्माकंप्राप्तोयंसूतयत्त्वया॥प्रजाःकथंसूतसम्यक्संप्राप्ताःश्यामतामिह ॥१९॥ ॥ सूतउवाच॥ ॥ सर्वेष्वेवमहाप्राज्ञाद्वीपेषुमुनिपुंगवाः॥गौरःकृष्ण
श्चपतगस्तयोर्वर्णांतरेद्विजाः ॥ २० ॥ श्यामोयस्मात्प्रवृत्तोवैतस्मात्श्यामागिरिःस्मृतः ॥ ततःपरंमुनिश्रेष्ठादुर्गशैलोमहोदयः ॥ २१ ॥ केशरीकेशरयुतो
यतोवातःप्रवर्त्तते ॥ तेषांयोजनविष्कंभोद्विगुणःप्रविभागशः ॥ २२ ॥ वर्षाणितेषुविप्रेंद्राःसंप्रोक्तानिमनीषिभिः ॥ महामेरुर्महाकाशोजलदःकुमुदोत्तर
म् ॥२३॥ जलधारोमहाप्राज्ञःसुकुमारइतिस्मृतः ॥ रेवतस्यतुकौमारःश्यामश्चमणिकांचनः ॥२४॥ केशरस्याथमौदाकीपरेणतुमहान्पुमान् ॥ परिवार्य्यं
तुविप्रेंद्रादैर्घ्यंह्रस्वत्वमेवच ॥ २५ ॥ जंबूद्वीपेनसंख्यातस्तस्यमध्येमहाद्रुमः ॥ शाकोनाममहाप्राज्ञाःप्रजास्तस्यसहानुगाः ॥ २६ ॥ तत्रपुण्याजनप
दाःपूज्यतेतत्रशंकरः ॥ तत्रगच्छंतिसिद्धाश्चचारणादैवतानिच ॥२७॥ धार्मिकाश्चप्रजाःसर्वाःचत्वारोगतमत्सराः ॥ वर्णाःस्वकर्मनिरतानचस्तेनोत्रदृश्य
ते ॥ २८ ॥ दीर्घायुषोमहाप्राज्ञाजरामृत्युविवर्जिताः ॥ प्रजास्तत्रविवर्द्धंतेवर्षास्विवसमुद्रगाः ॥२९ ॥ नद्यःपुण्यजलास्तत्रगंगाचबहुधागता ॥ सुकुमारीकु
मारीचशीताशीतोदकातथा ॥ ३० ॥ महानदीचभोविप्रास्तथामणिजलानदी ॥ इक्षुवर्द्धनिकाचैवनदीमुनिवराःस्मृता ॥३१॥ ततःप्रवृत्ताःपुण्योदानद्यः
परमशोभनाः ॥ सहस्राणांशतान्येवयतोवर्षतिवासवः ॥ ३२ ॥ नतासांनामधेयानिपरिस्मर्तुंतथैवच ॥ शक्यंतेपरिसंख्यातुंपुण्यास्ताहिसरिद्वराः ॥३३॥
ततःपुण्याजनपदाश्चत्वारोलोकविश्रुताः ॥ मृगाश्चमशकाश्चैवमानसामल्लकास्तथा ॥ ३४ ॥ मृगाश्चब्रह्मभूयिष्ठाःस्वकर्मनिरताद्विजाः ॥ मशकेषुतुराजन्या
धार्मिकाःसर्वकामदाः ॥ ३५ ॥ मानसाश्चमहाभागावैश्यधर्मोपजीविनः ॥ सर्वकामसमायुक्ताःशूराधर्मार्थनिश्चिताः ॥३६॥ शूद्रास्तुमल्लकानित्यंपुरुषाध
र्मशीलिनः ॥ नतत्रराजाविप्रेंद्रानदंडोनचदंडिकाः ॥३७॥ स्वधर्मेणैवधर्मज्ञास्तेरक्षंतिपरस्परम् ॥ एतावदेवशक्यंतुतत्रद्वीपेप्रभाषितुम् ॥३८॥ एतदेवचश्रो
तव्यंशाकद्वीपेमहौजसि ॥३९॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेऽष्टमोध्यायः ॥८॥ ॥छ॥ सूतउवाच ॥ ॥ उत्तरेषुचभोविप्राद्वीपेषुश्रूयतेकथा ॥
एवंतत्रमहाभागाब्रुवतस्तन्निबोधत ॥१॥ घृततोयःसमुद्रोथदधिमंडोदकोपरः ॥ सुरोदसागरश्चैवतथान्योदुग्धसागरः ॥२॥ परस्परेणद्विगुणाःसर्वेद्वीपाद्विज

१ जलदोनामेति पाठः । २ कुसुमार इति पाठः । ३ शिवोलका । शिवोदकेतिच पाठांतरम् ।

र्षभाः ॥ पर्वताश्चमहाप्राज्ञाःसमुद्रैःपरिवारिताः ॥ ३ ॥ गौरस्तुमध्यमेद्वीपेगिरिर्मनःशिलोमहान् ॥ पर्वतःपश्चिमेकृष्णोनारायणसखोद्विजाः ॥ ४ ॥ तत्र रत्नानिदिव्यानिस्वयंरक्षतिकेशवः ॥ प्रसन्नश्चाभवत्तत्रप्रजानांव्यदधात्सुखम् ॥ ५ ॥ शरद्वीपेकुशस्तंबोमध्येजनपदस्यह ॥ संपूज्यतेशाल्मलिश्चद्वीपेशा ल्मलिकेद्विजाः ॥ ६ ॥ क्रौंचद्वीपेमहाक्रौंचोगिरीरित्नचयाकरः ॥ संपूज्यतेभोविप्रेंद्राश्चातुर्वर्ण्येननित्यदा ॥ ७॥ गोमंतःपर्वतोविप्राःसुमहान्सर्वधातुकः ॥ यत्रनित्यंनिवसतिश्रीमान्कमललोचनः ॥ ८ ॥ मोक्षिभिःसंगतोनित्यंप्रभुर्नारायणोहरिः ॥ कुशद्वीपेतुविप्रेंद्राःपर्वतोविद्रुमैश्चितः ॥ ९ ॥ सुना माचसुदुर्धर्षोद्वितीयोहेमपर्वतः ॥ द्युतिमान्नामविप्रेंद्रास्तृतीयःकुमुदोगिरिः ॥ १० ॥ चतुर्थःपुष्पवान्नामपंचमस्तुकुशेशयः ॥ षष्ठोहरिगिरि र्नामषडेतेपर्वतोत्तमाः ॥ ११ ॥ तेषामंतरविष्कंभोद्विगुणःप्रविभागशः ॥ औद्भिदंप्रथमंवर्षंद्वितीयंरेणुमंडलम् ॥ १२ ॥ तृतीयंसुरथं नामचतुर्थंलंवनंस्मृतम् ॥ धृतिमत्पंचमंवर्षंषष्ठंवर्षप्रभाकरम् ॥ १३ ॥ सप्तमंकापिलंवर्षंसप्तैतेवर्षलंबकाः ॥ एतेषुदेवगंधर्वाःप्रजाश्च मुदिताद्विजाः ॥ विहरंतिरमंतेचनतेषुम्रियतेजनः॥१४॥नतेषुदस्यवःसंतिम्लेच्छजात्योपिवाद्विजाः ॥ गौरप्रायोजनःसर्वःसुकुमारश्चसत्तमाः॥१५॥अवशि ष्टेषुसर्वेषुवक्ष्यामिद्विजपुंगवाः ॥ यथाश्रुतंमहाप्राज्ञावर्ण्यतेशृणुतद्विजाः ॥ १६ ॥ क्रौंचद्वीपेमहाभागाःक्रौंचोनाममहागिरिः ॥ क्रौंचात्परोवाम नकोवामनादंधकारकः ॥ १७ ॥ अंधकारात्परोविप्रामैनाकःपर्वतोत्तमः ॥ मैनाकात्परतोविप्रागोविंदोगिरिरुत्तमः ॥ १८ ॥ गोविंदात्परतश्चैवपुंडरीको महागिरिः ॥ पुंडरीकात्परश्चापिप्रोच्यतेदुंदुभिस्वनः ॥ १९ ॥ पुरस्ताद्द्विगुणस्तेषांविष्कंभोमुनिपुंगवाः ॥ देशांस्तत्रप्रवक्ष्यामितन्मेनिगदतःशृणु॥२०॥ क्रौंचस्यकुशलोदेशोवामनस्यमनोनुगः ॥ मनोनुगात्परोदेशउष्णोनामतपोधनाः ॥२१ ॥ उष्णात्परःप्रावरकःप्रावरादंधकारकः ॥ अंधकारकदेशात्तुमुनि देशःपरःस्मृतः ॥ २२ ॥ मुनिदेशात्परश्चैवप्रोच्यतेदुंदुभिस्वनः ॥ सिद्धचारणसंकीर्णोगौरःप्रायोजनःस्मृतः ॥ २३ ॥ एतेदेशाःसमाख्यातादेवगंधर्वसे विताः ॥ पुष्करेपुष्करोनामपर्वतोमणिरत्नवान् ॥ २४ ॥ तत्रनित्यंप्रसरतिस्वयंदेवःप्रजापतिः ॥ पर्युपासंतितंनित्यंदेवाःसर्वेमहर्षयः ॥ २५ ॥ वाग्भि र्मनोनुकूलाभिःपूजयंतिद्विजोत्तमाः ॥. जंबूद्वीपात्प्रवर्त्तन्तेरत्नानिविविधानिच ॥ २६ ॥ द्वीपेषुतेषुसर्वेषुप्रजानांमुनिसत्तमाः ॥ विप्राणांब्रह्मचर्येणसत्ये नचदमेनच ॥ २७ ॥ आरोग्यायुष्प्रमाणाभ्यांद्विगुणंद्विगुणंततः ॥ एतेजनपदाविप्राद्वीपेषुतेषुसत्तमाः ॥ २८ ॥ उक्ताजनपदायेषुधर्मश्चैकःप्रवर्त्तते ॥ ईश्वरोदंडमुद्यम्यस्वयमेवप्रजापतिः ॥२९॥ द्वीपानेतान्मुनिवरारक्षंस्तिष्ठतिसर्वदा ॥ सराजासशिवोविप्राःसापितासापितामहः ॥ ३० ॥ गोपायतिद्विजश्रे

॥ ६ ॥

१ कशेरुक इ० पाठांतरम् । २ पूर्वभागशः । पर्वभागश इति च पाठांतरम् । ३ लवनमिति पाठः । ४ वर्षभावकाः इ० पा० ।५ पर्युपासंतिते नित्यं इ० पाठांतरम् । २ सविष्णुःसशिवोविप्रा इति वा पाठः ।

ष्ठाःप्रजाःसद्विजपंडिताः ॥ भोजनंचात्रविप्रेंद्राःप्रजाःस्वयमुपस्थितम् ॥ ३१ ॥ सिद्धमेवमहाभागाभुंजतेतद्धिनित्यदा ॥ ततःपरंमहाशैलोदृश्यतेलोक संस्थितिः ॥ ३२ ॥ चतुरस्रोमहाप्राज्ञःसर्वतःपरिमंडलः ॥ तत्रतिष्ठंतिविप्रेंद्राश्चत्वारोलोकसंमताः ॥ ३३ ॥ दिग्गजाहिमुनिश्रेष्ठावामनैरावतांजनाः ॥ सुप्रतीकस्तथाविप्राःप्रभिन्नकरटामुखाः ॥ ३४ ॥ तस्याहंपरिमाणंनसंख्यातुमिहमुत्सहे ॥ असंख्यातःसुनित्यंहितिर्यगूर्द्धमधस्तथा ॥ ३५ ॥ तत्र वैवायवोवांतिदिग्भ्यःसर्वाभ्यएवच ॥ असंबंधामुनिश्रेष्ठास्तान्निगृह्णंतितेद्विजाः ॥ ३६ ॥ पुष्करैःपद्मसंकाशैर्विकर्षंतिमहाप्रभैः ॥ शतधापुनरेवाशुतेता न्मुंचंतिनित्यशः ॥ ३७ ॥ श्वसद्भिर्मुखनासाभ्यांदिग्गजैरिवमारुताः ॥ आगच्छंतिद्विजश्रेष्ठास्तत्रतिष्ठंतिवैप्रजाः ॥ ३८ ॥ यथोद्दिष्टंमयाप्रोक्तंसनिर्माण मिदंजगत् ॥ श्रुत्वेदंपृथिवीमानंपुण्यदंचमनोनुगम्॥ ३९ ॥ श्रीमांस्तरतिविप्रेंद्राःसिद्धार्थःसाधुसंमतः ॥ आयुर्बलंचकीर्त्तिश्चतस्यतेजश्चवर्द्धते ॥ ४० ॥ यःशृणोतिसमाख्यातुंपर्वणीदंधृतव्रतः ॥ प्रीयंतेपितरस्तस्यतथैवचपितामहाः ॥ ४१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ छ ॥

॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ पृथिव्याहिपरीमाणंसंस्थानंसरितस्तथा ॥ त्वत्तःश्रुत्वामहाभागअमृतंपीतमेवच ॥ १ ॥ तत्रभूमौचतीर्थानिपावनानीतिनःश्रुतम् ॥ आचक्ष्वतानिसर्वाणियथाफलकराणिच ॥ सविशेषंमहाप्राज्ञश्रोतुमिच्छामहेतव ॥ २ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ धन्यंपुण्यंमहाख्यानंपृष्टमेवतपोधनाः ॥ य थामतिप्रवक्ष्यामियथायोगंयथाश्रुतम् ॥ ३ ॥ पुरा[1]तनंप्रवक्ष्यामिदेवर्षेर्नारदस्यहि ॥ युधिष्ठिरेणसंवादंशृणुतद्विजसत्तमाः ॥ ४ ॥ हृतराज्याःपांडुपुत्रा वनेतस्मिन्महारथाः ॥ न्यवसंतिमहाभागाद्रौपद्यासहपांडवाः ॥ ५ ॥ अथापश्यन्महात्मानंदेवर्षितत्रनारदम् ॥ दीप्यमानंश्रियाब्राह्म्यादीप्ताग्निसमतेज सम् ॥ ६ ॥ सतैःपरिवृतःश्रीमान्भ्रातृभिःकुरुनंदनः ॥ दिविभातिहिदीप्तौजादेवैरिवशतक्रतुः ॥ ७ ॥ यथाचदेवान्सावित्रीयाज्ञसेनीतथापतीन् ॥ नज हौधर्मतःपार्थान्मेरुमर्कप्रभायथा ॥ ८ ॥ प्रतिगृह्यततःपूजांनारदोभगवानृषिः ॥ आश्वासयद्धर्म्मपुत्रंयुक्तरूपप्रियेणच ॥ ९ ॥ उवाचचमहात्मानंध र्म्मराजंयुधिष्ठिरम् ॥ ब्रूहिधर्म्मभृतांश्रेष्ठकिंप्रा[3]र्थ्यंहिददामिते ॥ १० ॥ अथधर्मसुतोराजाप्रणम्यभ्रातृभिःसह ॥ उवाचप्रांजलिर्वाक्यंनारदंदेवसंमि तम् ॥ ११ ॥ त्वयितुष्टेमहाभागसर्वलोकाभिपूजिते ॥ कृतमित्येवमन्येहिप्रसादात्तवसुव्रत ॥ १२ ॥ यदित्वहमनुग्राह्योभ्रातृभिःसहितोऽनघ ॥ संदेहंमे मुनिश्रेष्ठहृत्स्थंत्वंछेत्तुमर्हसि ॥ १३ ॥ प्रदक्षिणांयःकुरुतेपृथिवींतीर्थतत्परः ॥ किंफलंतस्यकात्स्न्येंनतद्ब्रह्मन्वक्तुमर्हसि ॥ १४ ॥ नारदउवाच ॥ शृणुराजन्नवहितोदिलीपेनयथापुरा ॥ वसिष्ठस्यसकाशाद्वैसर्वमेतदुपश्रुतम् ॥ १५ ॥ पुराभागीरथीतीरेदिलीपोराजसत्तमः ॥ धर्म्यंव्रतंसमास्थायन्यव

१ समानामेति पाठांतरम् । २ पुरावृत्तमिति पाठः । ३ किंप्रार्थ्यं किंवदामितेति पाठः ।

सन्मुनिवत्तदा ॥ १६ ॥ शुभेदेशेमहाराजपुण्येदेवर्षिपूजिते ॥ गंगाद्वारेमहातेजादेवगंधर्वसेविते ॥ १७ ॥ सपितॄंस्तर्पयामासदेवांश्चपरमद्युतिः ॥ ऋषींश्च
तर्पयामासविधिदृष्टेनकर्मणा ॥१८॥ कस्यचित्त्वथकालस्यजपन्नेवमहामनाः ॥ ददर्शभूतसंकाशंवसिष्ठमृषिसुत्तमम् ॥१९॥ पुरोहितंसतंदृष्ट्वादीप्यमानमि
वाश्रिया ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेविस्मयंपरमंययौ ॥२०॥ उपस्थितंमहाराजपूजयामासभारत॥सहिधर्म्मभृतांश्रेष्ठोविधिदृष्टेनकर्मणा ॥२१॥ शिरसाचार्घ्यमादा
यशुचिःप्रयतमानसः॥नामसंकीर्त्तयामासतस्मिन्ब्रह्मर्षिसत्तमे॥२२॥दिलीपोऽहंतुभद्रंतेदासोस्मितवसुव्रत॥तवसंदर्शनादेवमुक्तोहंसर्वकिल्बिषैः ॥ २३ ॥
एवमुक्त्वामहाराजदिलीपोद्विपदांवरः॥वाग्यतःप्रांजलिर्भूत्वातूष्णीमासीद्युधिष्ठिर॥२४॥ तंदृष्ट्वानियमेनाथस्वाध्यायेनचकर्षितम्॥दिलीपंनृपतिश्रेष्ठंमुनिः
प्रीतमनाभवत्॥२५॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेदशमोऽध्यायः॥१०॥ ॥वसिष्ठउवाच॥ ॥ अनेनतवधर्मज्ञप्रश्रयेणदमेनच ॥ सत्येनचमहाभाग
तुष्टोस्मितवसर्वशः॥१॥ यस्येदृशस्तेधर्मोयंपितरस्तारितास्त्वया ॥ तेनपश्यसिमांपुत्रयाज्यश्चासिममानघ ॥ २ ॥ प्रीतिर्मेवर्द्धतेतेद्यब्रूहिकिंकरवाणिते ॥
यद्वक्ष्यसिनरश्रेष्ठतस्यदातास्मितेनघ ॥ ३ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ वेदवेदांगतत्वज्ञसर्वलोकाभिपूजित ॥ कृतमित्येवमन्येहियदहंदृष्टवान्प्रभुम् ॥ ४ ॥
यदित्वहमनुग्राह्यस्तवधर्म्मभृतांवर ॥ प्रक्ष्यामिहृत्स्थंसंदेहंतन्मेत्वंवक्तुमर्हसि ॥५॥ अस्तिमेभगवन्कश्चित्तीर्थैर्योधर्मसंशयः ॥ तदहंश्रोतुमिच्छामिपृथक्सं
कीर्तनंत्वया ॥ ६ ॥ प्रदक्षिणांयःपृथिवींकरोतिद्विजसत्तम ॥ किंफलंतस्यविप्रर्षेतन्मेब्रूहितपोधन ॥ ७ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ कथयिष्यामितदहमृ
षीणांमत्परायणम् ॥ तदेकाग्रमनास्तातशृणुतीर्थेषुयत्फलम् ॥ ८ ॥ यस्यहस्तौचपादौचमनश्चैवसुसंयतम् ॥ विद्यातपश्चकीर्तिश्चसतीर्थफलमश्नुते ॥९॥
प्रतिग्रहादुपावृत्तःसंतुष्टोनियतःशुचिः ॥ अहंकारनिवृत्तश्चसतीर्थफलमश्नुते ॥ १० ॥ अकल्किकोनिराहारोऽलब्धाहारोजितेंद्रियः ॥ विमुक्तःसर्वदो
षैर्यःसतीर्थफलमश्नुते ॥ ११ ॥ अक्रोधनश्चराजेंद्रसत्यशीलोदृढव्रतः ॥ आत्मोपमश्चभूतेषुसतीर्थफलमश्नुते ॥ १२ ॥ ऋषिभिःक्रतवःप्रोक्तादेवेष्वपि
यथाक्रमम् ॥ फलंचैवयथातत्वंप्रेत्यचेहचसर्वशः ॥ १३ ॥ नतेशक्यादरिद्रेणयज्ञाःप्राप्तुंमहीपते ॥ बहूपकरणायज्ञानानासंभारविस्तराः ॥ १४ ॥ प्रा
प्यंतेपार्थिवैरेतेसमृद्धैर्वानरैःक्वचित् ॥ ननिर्धनैर्नरगणैरेकात्मभिरसाधनैः ॥१५॥ योदरिद्रैरपिविधिःशक्यःप्राप्तुंजनेश्वर ॥ तुल्योयज्ञफलैःपुण्यैस्तंनिबो
धमहीपते ॥ १६ ॥ ऋषीणांपरमंगुह्यमिदंधर्म्मभृतांवर ॥ तीर्थाभिगमनंपुण्यंयज्ञैरपिविशिष्यते ॥ १७ ॥ अनुपोष्यत्रिरात्राणितीर्थान्यभिगमनेनच ॥ अद
त्वाकांचनंगाश्चदरिद्रोनामजायते ॥ १८ ॥ अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैरिष्ट्वाविपुलदक्षिणैः ॥ नतत्फलमवाप्नोतितीर्थाभिगमनेनयत् ॥ १९ ॥ नृलोकेदेवलो

१ प्रीतेत्वयिवसिष्ठाद्यसर्वलोकाभिपूजितेइति पाठः ।

कस्यतीर्थंत्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ पुष्करंतीर्थमासाद्यदेवदेवसमोभवेत् ॥ २० ॥ दशकोटिसहस्राणितीर्थानांवैमहीपते ॥ सान्निध्यंपुष्करेयेषांत्रिसंध्यंसूर्यवंशज ॥ २१ ॥ आदित्यावसवोरुद्राःसाध्याश्चसमरुद्गणाः ॥ गंधर्वाप्सरसश्चैवतत्रसन्निहिताःप्रभो ॥ २२ ॥ यत्रदेवास्तपस्तप्त्वादैत्याब्रह्मर्षयस्तथा ॥ दिव्ययोगामहाराजपुण्येनमहताद्विजाः ॥ २३ ॥ मनसाप्यभिकामस्यपुष्कराणिमनीषिणः ॥ पूयंतेसर्वपापानिनाकपृष्ठेचपूज्यते ॥ २४ ॥ अस्मिंस्तीर्थेमहाभागनित्यमेवपितामहः ॥ उवासपरमप्रीतोदेवदानवसंमतः ॥ २५ ॥ पुष्करेषुमहाभागदेवाःसर्षिपुरोगमाः ॥ सिद्धिंपरामिकांप्राप्ताःपुण्येनमहतान्विताः ॥ २६ ॥ तत्राभिषेकंयःकुर्यात्पितृदेवार्चनेरतः ॥ अश्वमेधाद्दशगुणंप्रवदंतिमनीषिणः ॥ २७ ॥ अप्येकंभोजयेद्विप्रंपुष्करारण्यमाश्रितः ॥ तेनैतिपूजिताँल्लोकान्ब्रह्मणःसदनेस्थितान् ॥ २८ ॥ सायंप्रातःस्मरेद्यस्तुपुष्कराणिकृतांजलिः ॥ उपस्पृष्टंभवेत्तेनसर्वतीर्थेषुपार्थिव ॥ २९ ॥ जन्मप्रभृतियत्पापंस्त्रियोवापुरुषस्यवा ॥ पुष्करेगतमात्रस्यसर्वमेवप्रणश्यति ॥ ३० ॥ यथासुराणांसर्वेषामादिस्तुमधुसूदनः ॥ तथैवपुष्करोराजन्तीर्थानामादिरुच्यते ॥ ३१ ॥ उष्ट्वाद्वादशवर्षाणिपुष्करेनियतःशुचिः ॥ क्रतून्सर्वानवाप्नोतिब्रह्मलोकंचगच्छति ॥ ३२ ॥ यस्तुवर्षशतंपूर्णमग्निहोत्रमुपाश्नुते ॥ कार्तिकीवावसेदेकांपुष्करेसममेवतत् ॥ ३३ ॥ दुष्करंपुष्करेगंतुंदुष्करंपुष्करेतपः ॥ दुष्करंपुष्करेदानंवस्तुंचैवसुदुष्करम् ॥ ३४ ॥ त्रीणिशृंगाणिशुभ्राणित्रीणिप्रस्रवणानिच ॥ पुष्कराण्यादितीर्थानिनविद्मस्तत्रकारणम् ॥ ३५ ॥ उष्ट्वाद्वादशवर्षाणिनियतोनियताशनः ॥ समुक्तःसर्वपापेभ्योसर्वक्रतुफलंलभेत्॥३६॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेपुष्करतीर्थमाहात्म्यवर्णनंनामएकादशोऽध्यायः ॥११॥ ॥ छ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ प्रदक्षिणमुपावृत्तोजंबूमार्गंसमाविशेत् ॥ जंबूमार्गंसमाविश्यपितृदेवर्षिपूजितम् ॥ १ ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिविष्णुलोकंचगच्छति ॥ तत्रोष्यरजनीःपंचषष्ठकालेश्नवन्नरः ॥ २ ॥ नदुर्गतिमवाप्नोतिसिद्धिंचाप्नोत्यनुत्तमाम् ॥ जंबुमार्गादुपावृत्तोगच्छेत्तुदुलिकाश्रमम् ॥३॥ नदुर्गतिमवाप्नोतिस्वर्गलोकेचपूज्यते ॥ अगस्त्याश्रममासाद्यपितृदेवार्चनेरतः ॥ ४ ॥ त्रिरात्रोपोषितोराजन्नग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ शाकवृत्तिःफलैर्वापिकौमारंविंदतेपरम् ॥ ५ ॥ कन्याश्रमंसमासाद्यश्रीपुष्टंलोकपूजितम् ॥ धर्मारण्यंहितत्पुण्यमाद्यंचपार्थिवर्षभ ॥ ६ ॥ यत्रप्रविष्टमात्रोवैपापेभ्योविप्रमुच्यते ॥ अर्चयित्वापितॄन्देवान्प्रयतोनियताशनः ॥ ७ ॥ सर्वकामसमृद्धस्ययज्ञस्यफलमश्नुते ॥ प्रादक्षिण्यंततःकृत्वाययातिपतनंव्रजेत् ॥ ८ ॥ हयमेधस्ययज्ञस्यफलमाप्नोतितत्रवै ॥ महाकालमतोगच्छेन्नियतोनियताशनः ॥ ९ ॥ कोटितीर्थमुपस्पृश्यहयमेधफलंलभेत् ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञस्थानंतीर्थमुमापतेः ॥ १० ॥ नाम्नाभद्रवटंनामत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥

१ षष्ठाकालेश्नवन्नरः इति पाठः ससाधुः ।

तत्राभिगम्यचेशानंगोसहस्रफलंलभेत् ॥११॥ महादेवप्रसादाच्चगाणपत्यमवाप्नुयात् ॥ समृद्धमसपत्नंतुश्रियायुक्तंनरोत्तम ॥१२॥ नर्मदांतुसमासाद्यनदीं त्रैलोक्यविश्रुताम् ॥ तर्पयित्वापितॄन्देवानग्निष्टोमफलंलभेत्॥१३॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेद्वादशोऽध्यायः ॥१२॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ वसिष्ठे नदिलीपायकथितंतीर्थमुत्तमम् ॥ नर्मदेतिचविख्यातंपापपर्वतदारणम् ॥ १ ॥ भूयश्चश्रोतुमिच्छामितन्मेकथयनारद ॥ नर्मदायाश्चमाहात्म्यंवसिष्ठोक्तं द्विजोत्तम ॥ २ ॥ कथमेषामहापुण्यानदीसर्वत्रविश्रुता ॥ नर्मदानामविख्यातातन्ममब्रूहिनारद ॥ ३ ॥ नारदउवाच ॥ नर्मदासरितांश्रेष्ठासर्वपापप्र णाशिनी ॥ तारयेत्सर्वभूतानिस्थावराणिचराणिच ॥ ४ ॥ नर्मदायास्तुमाहात्म्यंवसिष्ठोक्तंमयाश्रुतम् ॥ तदेतद्धिमहाराजसर्वंहिकथयामिते ॥ ५ ॥ पुण्याकनखलेगङ्गाकुरुक्षेत्रेसरस्वती ॥ ग्रामेवायदिवारण्येपुण्यासर्वत्रनर्म्मदा ॥ ६ ॥ त्रिभिःसारस्वतंतोयंसप्ताहेनतुयामुनम् ॥ सद्यःपुनातिगांगेयंदर्शना देवनार्मदम् ॥ ७ ॥ कलिंगदेशेपश्चार्द्धेपर्वतेऽमरकंटके ॥ पुण्याचत्रिषुलोकेषुरमणीयामनोरमा ॥ ८ ॥ सदेवासुरगंधर्वाऋषयश्चतपोधनाः ॥ तपस्तप्त्वा महाराजसिद्धिंचपरमांगताः ॥ ९ ॥ तत्रस्नात्वामहाराजनियमस्थोजितेंद्रियः ॥ उपोष्यरजनीमेकांकुलानांतारयेच्छतम् ॥ १० ॥ जनेश्वरेनरःस्नात्वापिंडं दत्वायथाविधि ॥ पितरस्तस्यतृप्यंतियावदाभूतसंप्लवम् ॥११॥ पर्वतस्यसमंतात्तुरुद्रकोटिःप्रतिष्ठिता ॥ स्नानंयःकुरुतेतत्रगंधमाल्यानुलेपनम् ॥ १२ ॥ प्रीतातस्यभवेत्सर्वारुद्रकोटिर्नसंशयः ॥ पर्वतेपश्चिमस्यांतेस्वयंदेवोमहेश्वरः ॥ १३ ॥ तत्रस्नात्वाशुचिर्भूत्वाब्रह्मचारीजितेंद्रियः ॥ पितृकार्यंतुकु र्वीतविधिदृष्टेनकर्मणा ॥ १४ ॥ तिलोदकेनतत्रैवतर्पयेत्पितृदेवताः ॥ आसप्तमंकुलंतस्यस्वर्गेतिष्ठतिपांडव ॥ १५ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीय ते ॥ अप्सरोगणसंकीर्णोदिव्यस्त्रीपरिवारितः ॥ १६ ॥ दिव्यगंधानुलिप्तश्चदिव्यालंकारभूषितः ॥ ततःस्वर्गात्परिभ्रष्टोजायतेविपुलेकुले ॥ १७ ॥ धनवान्दानशीलश्चधार्मिकश्चैवजायते ॥ पुनःस्मरतितत्तीर्थंगमनंतत्रकुर्वते ॥ १८ ॥ तारयित्वाकुलशतंरुद्रलोकंसगच्छति ॥ योजनानांशतंसाग्रंश्रूय तेसरिदुत्तमा ॥ १९ ॥ विस्तारेणतुराजेंद्रयोजनद्वयमंतरम् ॥ षष्टितीर्थसहस्राणिषष्टिकोट्यस्तथैवच ॥ २० ॥ पर्वतस्यसमंतात्तुतिष्ठंत्यमरकंट के ॥ ब्रह्मचारीशुचिर्भूत्वाजितक्रोधोजितेंद्रियः ॥ २१ ॥ सर्वहिंसानिवृत्तश्चसर्वभूतहितेरतः ॥ एवंसर्वसमाचारःक्षेत्रपालान्परित्रजेत् ॥ २२ ॥ तस्यपु ण्यफलंराजन्शृणुष्वावहितोहिमे ॥ शतंवर्षसहस्राणांस्वर्गेमोदेतपांडव ॥ २३ ॥ अप्सरोगणसंकीर्णेदिव्यस्त्रीपरिचारिते ॥ दिव्यगंधानुलिप्तश्चदि व्यालंकारभूषितः ॥ २४ ॥ क्रीडतेदेवलोकेतुदैवतैःसहमोदते ॥ ततःस्वर्गात्परिभ्रष्टोराजाभवतिवीर्यवान् ॥ २५ ॥ गृहंसलभतेचैवनानारत्न

१ ऽसौवै इति पाठः ।

विभूषितम् ॥ स्तंभैर्मणिमयैर्दिव्यैर्वज्रवैडूर्यभूषितैः ॥ २६ ॥ आलेख्यसहितंदिव्यंदासीदाससमन्वितम् ॥ मत्तमातंगशब्दैश्चहयानांह्रेषितेनच ॥ २७ ॥ क्षुभ्यतेतस्यतद्द्वारमिंद्रस्यभवनंयथा ॥ राजराजेश्वरःश्रीमान्सर्वस्त्रीजनवल्लभः ॥ २८ ॥ तस्मिन्गृहेउषित्वातुक्रीडाभोगसमन्वितः ॥ जीवेद्वर्षशतंसाग्रंसर्वरोगविवर्जितः ॥ २९ ॥ एवंभोगोभवेत्तस्ययोमृतोमरकंटके ॥ अग्निप्रवेशेथजलेतथाचैवअनाशने ॥ ३० ॥ अनिवर्तिकागतिस्त स्यपर्वतस्यांबरेयथा ॥ पतनंपततेयस्तुसनरोमानवाधिपः ॥ ३१ ॥ कन्यास्त्रीणिसहस्त्राणिएकैकस्यापिचापरे ॥ तिष्ठंतिभवनेतस्यप्रेषणंप्रार्थयंति च ॥ ३२ ॥ दिव्यभोगसमुत्पन्नःक्रीडतेकालमक्षयम् ॥ पृथिव्यामाससुद्रायामीदृशोनैवजायते ॥ ३३ ॥ यादृशोयंनरश्रेष्ठपर्वतेमरकंटके ॥ कोटितीर्थंतुविज्ञेयंपर्वतस्यतुपश्चिमे ॥ ३४ ॥ रुद्रोजालेश्वरोनामत्रिषुलोकेषुविश्रुतः ॥ तस्यपिंडप्रदानेनसंध्योपासनकर्मणा ॥ ३५ ॥ पितरोदशवर्षाणित र्पितास्तुभवंतिते ॥ दक्षिणेनर्मदायास्तुकपिलाख्यामहानदी ॥ ३६ ॥ सरलार्जुनसंच्छन्नानातिदूरेव्यवस्थिता ॥ अस्तिपुण्यामहाभागात्रिषुलोके षुविश्रुता ॥ ३७ ॥ तत्रकोटिशतंसाग्रंतीर्थानांतुयुधिष्ठिर ॥ पुराणेश्रूयतेराजन्सर्वंकोटिगुणंभवेत् ॥ ३८ ॥ तस्यास्तीरेतुयेवृक्षाःपतिताःकालपर्य यात् ॥ नर्मदातोयसंयुक्तास्तेपियांतिपरांगतिम् ॥ ३९ ॥ द्वितीयातुमहाभागविशल्यकरणाशुभा ॥ तत्रतीरेनरःस्नात्वाविशल्योभवतिक्षणात् ॥४०॥ तत्रदेवगणाःसर्वेसकिन्नरमहोरगाः ॥ यक्षराक्षसगंधर्वाऋषयश्चतपोधनाः ॥ ४१ ॥ सर्वेसमागतास्तत्रपर्वतेऽमरकंटके ॥ तैश्चसर्वैःसमागम्यमुनिभिश्चत पोधनैः ॥ ४२ ॥ नर्मदासंश्रितापुण्याविशल्यानामनामतः ॥ उत्पादितामहाभागासर्वपापप्रणाशिनी ॥ ४३ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्ब्रह्मचारीजितेंद्रि यः ॥ उपोष्यरजनीमेकांकुलानांतारयेच्छतम् ॥ ४४ ॥ कपिलाचविशल्याचश्रूयतेराजसत्तम ॥ ईश्वरेणपुराणोक्तालोकानांहितकाम्यया ॥ ४५ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्नश्वमेधफलंलभेत् ॥ अनशनंतुयःकुर्यात्तस्मिन्तीर्थेनराधिप ॥ ४६ ॥ सर्वपापविशुद्धात्माइंद्रलोकंसगच्छति ॥ नर्मदायां तुराजेंद्रपुराणेयच्छ्रुतंमया ॥ ४७ ॥ तत्रतत्रनरःस्नात्वाअश्वमेधफलंलभेत् ॥ येवसंत्युत्तरेकूलेइंद्रलोकेवसंतिते ॥ ४८ ॥ सरस्वत्यांचगंगायां नर्मदायांयुधिष्ठिर ॥ समंदानंचस्नानंचयथामेशंकरोब्रवीत् ॥ ४९ ॥ परित्यजतियःप्राणान्पर्वतेमरकंटके ॥ वर्षकोटिशतंसाग्रमिंद्रलोकेमहीयते ॥५०॥ नर्मदायाजलंपुण्यंफेनोर्मिसमलंकृतम् ॥ पवित्रंशिरसावंद्यंसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ५१ ॥ नर्मदासर्वपुण्याचब्रह्महत्यापहारिणी ॥ अहोरात्रोपवासेनमुच्य तेब्रह्महत्यया ॥ ५२ ॥ एवंपुण्याचरम्याचनर्मदापांडुनंदन ॥ त्रयाणामपिलोकानांपुनात्येषामहानदी ॥ ५३ ॥ वटेश्वरेमहापुण्येगंगाद्वारेतपोवने ॥

१ प्राङ्नर इति वापाठः ।

एतेषुसर्वस्थानेषुयेर्दिताःसंशितव्रताः॥श्रूयतेदशगुणंपुण्यंनर्मदोद्धाससंगमे॥८४॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ छ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ नर्मदातुनदीश्रेष्ठापुण्यापुण्यतमात्रिषु ॥ मुनिभिस्तुमहाभागैर्विभक्ताधर्मकांक्षिभिः ॥ १ ॥ यज्ञोपवीतमात्राणिप्रविभक्तानिपांडव ॥
तेषुस्नात्वातुराजेंद्रसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ २ ॥ जलेश्वरंचयत्तीर्थंत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ तस्योत्पत्तिंकथयतःशृणुपांडवनंदन ॥ ३ ॥
पुरामुनिगणाःसर्वेसेन्द्राश्चैवमरुद्गणाः ॥ स्तुवंतितेमहात्मानंदेवदेवंमहेश्वरम् ॥ ४ ॥ स्तुवमानास्तुसंप्राप्तायत्रदेवोमहेश्वरः ॥ विज्ञापयंति
देवेशंसेंद्राश्चैवमरुद्गणाः ॥ भयोद्विग्नान्विरूपाक्षपरित्रायस्वनःप्रभो ॥ ५ ॥ ॥ईश्वरउवाच॥ ॥ स्वागतंतुमुनिश्रेष्ठाःकिमर्थमिहचागताः ॥ किं
दुःखंकोनुसंतापःकुतोवाभयमागतम् ॥ ६ ॥ कथयध्वंमहाभागाएतदिच्छामिवेदितुम् ॥ एवमुक्तास्तुरुद्रेणाकथयन्नमितव्रताः ॥ ७ ॥ ऋष
यऊचुः ॥ अपिघोरोमहावीर्योदानवोबलदर्पितः ॥ वाणोनामेतिविख्यातोयस्यवैत्रिपुरंपुरम् ॥ ८ ॥ गगनेतुवसद्दिव्यंभ्रमतेतस्यतेजसा ॥ तस्माद्भी
ताविरूपाक्षत्वामेवशरणंगताः ॥ ९ ॥ त्रायस्वमहतोदुःखादेवत्वंहिपरागतिः ॥ एवंप्रसादंदेवेशसर्वेषांकर्तुमर्हसि ॥ १० ॥ येनदेवाःसुप्रसन्नाःसुख
मेधंतिशंकर ॥ परांनिर्वृतिमायांतितत्प्रभोकर्तुमर्हसि ॥ ११ ॥ ॥देवउवाच॥ ॥ एतत्सर्वंकरिष्यामिमाविषादंकरिष्यथ ॥ अचिरेणैवकालेनकुर्यांयुष्म
त्सुखावहम् ॥ १२ ॥ आश्वासयित्वातान्सर्वान्नर्मदातटमास्थितः ॥ चिंतयामाससर्वेशस्तद्वधंप्रतिपांडव ॥ १३ ॥ कथंकेनप्रकारेणहंतव्यास्त्रिपुरोम
या ॥ एवंसंचिंत्यभगवान्नारदंस्मरतेतदा॥स्मरणादेवसंप्राप्तोनारदःसमुपस्थितः ॥ १४ ॥ नारदउवाच ॥ आज्ञापयमहादेवकिमर्थंसंस्मृतोह्यहम् ॥
किंकार्यंतुमयादेवकर्तव्यंकथयस्वमे ॥ १५ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ गच्छनारदतत्रैवयत्रतत्त्रिपुरंपुरम् ॥ वाणस्यदानवेन्द्रस्यशीघ्रंगच्छाथतत्कुरु ॥ १६ ॥
भर्तारोदेवताभाश्चस्त्रियश्चाप्सरसोपमाः ॥ तासांवैतेजसाविप्रभ्रमतेत्रिपुरंदिवि ॥ १७ ॥ तत्रगत्वातुविप्रेंद्रमंत्रमन्यंप्रचोदय ॥ देवस्यवचनंश्रुत्वामुनि
स्त्वरितविक्रमः ॥ १८ ॥ स्त्रीणांहृदयनाशायप्रविष्टस्तंपुरंप्रति ॥ शोभतेतत्पुरंदिव्यंनानारत्नोपशोभितम् ॥ १९ ॥ शतयोजनविस्तीर्णंततोद्विगुण
मायतम् ॥ ततःपश्यतितत्रैववाणंतुबलदर्पितम् ॥ २० ॥ मालाकुंडलकेयूरैर्मुकुटेनविराजितम् ॥ हाररत्नैश्चसंछन्नंचंद्रकांतिविभूषितम् ॥ २१ ॥
[2]ललनास्तस्यरत्नाढ्याःनराःकनकमंडिताः॥उत्थितोनारदंदृष्ट्वादानवेंद्रोमहाबलः॥२२॥ ॥ वाणउवाच ॥ ॥सदेवर्षिःस्वयंप्राप्तोमद्गृहंप्रतिसंप्रति॥अर्घपाद्यं
यथान्यायंक्रियतांद्विजसत्तम ॥२३॥ चिरात्समागतोविप्रस्थीयतामिदमासनम् ॥ एवंसंभाव्यित्वातुनारदंसमुपस्थितम्॥२४॥तस्यभार्यामहादेवीअनौप

१ नर्मदायाश्चसंगमे इ० पा० । २ रसनातस्यरत्नाढ्या कराः कनकमंडिताः इति वा पाठः ।

म्यातुनामतः ॥२४॥ ॥ अनौपम्योवाच ॥ ॥ भगवन्मानुषेलोकेदेवास्तुष्यंतिकेनवै॥व्रतेननियमेनापिदानेनतपसाथवा ॥ २५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तिलधेनुंचयोदद्याद्ब्राह्मणेवेदपारगे ॥ ससागरानवद्वीपादत्ताभवतिमेदिनी ॥ २६ ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशैर्विमानैःसर्वकामिकैः ॥ मोदतेचाक्षयंकालंसुचिरंकृतशासनः ॥ २७ ॥ आम्रातककपित्थानिकदलीवनमेवच ॥ कदंबचंपकाशोकाअनेकविविधद्रुमाः ॥ २८ ॥ अष्टमीचचतुर्थीचद्वादशीचतथाउभे ॥ संक्रांतिर्विषुवंचैवदिनच्छिद्रमुखंतथा ॥ २९ ॥ पुण्यान्येतानिसर्वाणिउपवासंतियाःस्त्रियः ॥ तासांतुधर्म्मयुक्तानांस्वर्गेवासोनसंशयः ॥ ३० ॥ कलिकालात्तुनिर्मुक्ताःसर्वपापविवर्जिताः ॥ उपवासरतानार्योनोपसर्पंतितापसाः ॥ ३१ ॥ एवंश्रुत्वातुसुश्रोणियथेष्टंकर्तुमर्हसि ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वाराज्ञीवचनमब्रवीत् ॥ ३२ ॥ प्रसादंकुरुविप्रेंद्रदानंगृह्णयथेप्सितम् ॥ सुवर्णमणिरत्नानिवस्त्राण्याभरणानिच ॥ ३३ ॥ तत्तेदास्याम्यहंविप्रयच्चान्यदपिदुर्ल्लभम् ॥ प्रतिगृह्णद्विजश्रेष्ठप्रीयेतांहरिशंकरौ ॥ ३४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अन्यस्मैदीयतांभद्रेक्षीणवृतिश्चयोद्विजः ॥ वयंतुशीलसंपन्नाभक्तिस्तुक्रियतेमया ॥ ३५ ॥ एवंतासांमनोहृत्वासर्वासामुपदिश्यवा ॥ जगामभरतश्रेष्ठस्वकीयंस्थानकंपुनः ॥ ३६ ॥ अत्रांकृष्टमनास्तास्तुअन्यत्रगतमानसाः[1] ॥ पुरिछिद्रंसमुत्पन्नंबाणस्यतुमहात्मनः ॥ ३७ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेचतुर्दशोध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ यन्मांपृच्छसिकौंतेयतन्निबोधचतच्छृणु ॥ एतस्मिन्नंतरेरुद्रोनर्मदातटमास्थितः ॥ १ ॥ नाम्नाहरेश्वरंस्थानंत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ तस्मिन्स्थानेमहादेवश्चिंतयंस्त्रिपुरंवधम् ॥ २ ॥ गाडीवंमंदरंकृत्वागुणंकृत्वातुवासुकिम् ॥ स्थानंकृत्वातुवैशाखंविष्णुंकृत्वाशरोत्तमम् ॥ ३ ॥ अग्रेचाग्निंप्रतिष्ठाप्यमुखेवायुःसमर्पितः ॥ हयाश्चचतुरोवेदाःसर्वदेवमयंरथम् ॥ ४ ॥ चक्रगौचाश्विनौदेवावक्षंचक्रधरःस्वयम् ॥ स्वयमिंद्रश्चचापांतेबाणेवैश्रवणःस्थितः ॥ ५ ॥ यमस्तुदक्षिणेहस्तेवामेकालस्तुदारुणः ॥ चक्राणामारकेन्यस्तागंधर्वालोकविश्रुताः ॥ ६ ॥ प्रजापतीरथश्रेष्ठेब्रह्माचैवतुसारथिः ॥ एवंकृत्वातुदेवेशःसर्वदेवमयंरथम् ॥ ७ ॥ सोतिष्ठत्स्थाणुभूतोहिसहस्रंपरिवत्सरान् ॥ यदात्रीणिसमेतानिअंतरिक्षचराणिच ॥ ८ ॥ त्रिपुराणित्रिशल्येनतदातानिविभेदसः ॥ शरःप्रचोदितस्तत्ररुद्रेणत्रिपुरंप्रति ॥ ९ ॥ भ्रष्टतेजास्त्रियोजाताबलंतेषांव्यशीर्यत ॥ उत्पाताश्चपुरेतस्मिन्प्रादुर्भूतासहस्रशः ॥ १० ॥ त्रिपुरस्यविनाशायकालरूपोभवत्तदा ॥ अट्टहासंप्रमुंचंतिरूपाःकाष्ठमयास्तथा ॥ ११ ॥ निमेषोन्मेषणंचैवकुर्वंतिचित्रकर्मणा ॥ स्वप्नेपश्यंतिचात्मानंरक्तांबरविभूषितम् ॥ १२॥ स्वप्नेपश्यंतितेचैवंविपरीतानियानितु ॥ एतान्पश्यतिउत्पातांस्तत्रस्थानेतुयेजनाः ॥ १३ ॥ तेषांबलं

---

१ अन्याकृष्टांतरास्तास्तु अत्रत्वागतमानसाः इति पाठः ।

चबुद्धिश्चहरक्रोधेननाशितम् ॥ संवर्तकोनामवायुर्युगांतप्रतिमोमहान् ॥ १४ ॥ समीरितोनलश्रेष्ठउत्तमांगेषुबाधते ॥ ज्वलंतिपादपास्तत्रपतंतिशिखराणिच ॥ १५ ॥ सर्वतव्याकुलीभूतंहाहाकारमचेतनम् ॥ भग्नोद्यानानिसर्वाणिक्षिप्रंतुप्रज्वलंतिच ॥ १६ ॥ तेनैवदीपितंसर्वंज्वलतेविशिखैःशिखैः ॥ द्रुमाआराममगंडानि[1]गृहाणिविविधानिच ॥ १७ ॥ दशदिक्षुप्रवृत्तोयंसमिद्धोहव्यवाहनः ॥ ततःशिलाःप्रमुंचंतिदिशोदशविभागशः ॥ १८ ॥ शिलासहस्रैरत्युग्रैःप्रज्वलंतिहुताशनैः ॥ सर्वंकिंशुकसंप्रख्यंज्वलितंदृश्यतेपुरम् ॥ १९ ॥ गृहाद्गृहांतरेनैवगंतुंधूमैश्चशक्यते ॥ हरकोपानलादग्धंक्रंदमानंसुदुःखितम् ॥ २० ॥ प्रदीप्तंसर्वतोदिक्षुदह्यतेत्रिपुरंपुरम् ॥ प्रासादशिखराग्राणिविशीर्यंतिसहस्रशः॥ २१ ॥ नानारत्नविचित्राणिविमानान्यप्यनेकधा ॥ गृहाणिचैवरम्याणिदह्यंतेदीप्तिवह्निना ॥ २२ ॥ बाधंतेद्रुमखंडेषुजनस्थानेतथैवच ॥ देवागारेषुसर्वेषुप्रज्वलंतेज्वलंत्यपि ॥ २३ ॥ सीदंतिचानलस्पृष्टाःक्रंदंतिविविधैस्स्वरैः ॥ गिरिकूटनिभास्तत्रदृश्यंतेंगारराशयः॥२४॥ स्तुवंतिदेवदेवेशंपरित्रायस्वमांप्रभो ॥ अन्योन्यंचपरिष्वज्यहुताशनप्रपीडिताः॥२५॥ दह्यंतेदानवास्तत्रशतशोथसहस्रशः ॥ हंसकारंडवाकीर्णानलिनीसहपंकजा ॥ २६ ॥ दह्यंतेनलदग्धानिपुरोद्यानानिदीर्घिकाः ॥ अम्लानैःपंकजैश्छन्नाविस्तीर्णायोजनैःशतैः॥२७॥गिरिकूटनिभास्तत्रप्रासादारत्नभूषिताः ॥ पतंत्यनलनिर्दग्धानिस्तोयाजलदाइव॥२८॥सहस्त्रीबालवृद्धेषुगोषुपक्षिषुवाजिषु ॥ निर्दयोदहतेवह्निर्हरकोपेनप्रेरितः ॥२९॥सपत्नीकाश्चैवसुप्ताःसंसुप्ताबहवोजनाः ॥ पुत्रमालिंग्यतेगाढंदह्यंतेत्रिपुरारिणा ॥ ३० ॥ अथतस्मिन्पुरेदीप्तेस्त्रियश्चाप्सरसोपमाः ॥ अग्निज्वालाहतास्तत्रपतंतिधरणीतले ॥ ३१ ॥ काचिद्बालाविशालाक्षीमुक्तावलिविभूषिता ॥ धूमेनाकुलितासातुप्रतिबुद्धाशिखार्दिता ॥ ३२ ॥ सुतंसंचिंत्यमानासापतिताधरणीतले ॥ काचित्सुवर्णवर्णाभानीलरत्नैर्विभूषिता ॥ ३३ ॥ धूमेनाकुलितासातुपतिताधरणीतले ॥ अन्यागृहीतहस्तातुसखीदहतिबालकैः ॥ ३४ ॥ अनेनदिव्यरूपान्यादृष्टामदविमोहिता ॥ शिरसाप्रांजलिंकृत्वाविज्ञापयतिपावकम् ॥ ३५ ॥ यदित्वमिच्छसेवैरंपुरुषेष्वपकारिषु ॥ स्त्रियःकिमपराध्यंतेगृहपंजरकोकिलाः ॥ ३६ ॥ पापनिर्दयनिर्लज्जकस्तेकोपस्त्रियोपरि ॥ नदाक्षिण्यंनतेलज्जानसत्यंशौचवर्जितः ॥ ३७ ॥ अनेकरूपवर्णाढ्याउपलभ्यावदस्वह ॥ किंत्वयानश्रुतंलोकेअवध्याःसर्वयोषितः ॥ ३८ ॥ किंतुतुभ्यंगुणह्येतेदहनरूयदेनंप्रति ॥ नकारुण्यंदयावापिदाक्षिण्यंवास्त्रियोपरि ॥ ३९ ॥ दयांकुर्वंतिम्लेच्छापिदहनप्रेक्ष्ययोषितः ॥ म्लेच्छानामपिकष्टोसिदुर्निवार्योह्यचेतनः ॥४०॥ एतेचैवगुणास्तुभ्यंदहनोत्सादनंप्रति ॥ आसांमपिदुराचारस्त्रीणांकिंविनिपातसे[3] ॥ ४१ ॥ दुष्टनिर्घृणनिर्लज्जहुताशमंदभाग्यक ॥ निराशस्त्वंदुराचार

१ खंडानीति पाठः। २ मनःशिलाःप्रभायंतेदिशोदशविभागत इति पाठः। ३ आसामपि दुराचारः स्त्रीणां किंच निपातने इति पाठः।

बालान्दहसिनिर्दय ॥ ४२ ॥ एवंप्रलपमानास्ताजल्पमानाबहुस्वरम् ॥ अन्याः क्रोशंतिसंक्रुद्धाबालशोकेनमोहिताः ॥ ४३ ॥ दहतोनिर्दयोवह्निःसंक्रुद्धः
सर्वशत्रुवत् ॥ पुष्करिण्यांजलेज्वालाकूपेष्वपितथैवच॥४४॥अस्मान्संदह्यम्लेच्छत्वंकांगतिंप्रापयिष्यसि ॥ एवंप्रलपतांतासांवह्निर्वचनमब्रवीत् ॥ ४५ ॥
॥ वैश्वानरउवाच ॥ ॥ स्ववशोनैवयुष्माकंविनाशंतुकरोम्यहम्॥अहमादेशकर्तावैनाहंकर्त्तास्म्यनुग्रहम्॥४६॥अत्रक्रोधसमाविष्टोविचरामियदृच्छया ॥
ततोबाणोमहातेजास्त्रिपुरंवीक्ष्यदीपितम् ॥ ४७ ॥ आसनस्थोब्रवीदेवमहंदेवैर्विनाशितः ॥ अल्पसारैर्दुराचारैरीश्वरस्यानिवेदितः ॥४८॥ अपरीक्ष्यह्यहं
दग्धःशंकरेणमहात्मना ॥ नान्यःशत्रुस्तुमांहंतुंवर्ज्जयित्वामहेश्वरम् ॥४९॥ उत्थितःशिरसाकृत्वालिंगंत्रिभुवनेश्वरम् ॥ निर्गतःसपुरद्वारात्परित्यज्यसुहृत्स्व
यम् ॥५०॥ रत्नानिसुविचित्राणिस्त्रियोनानाविधास्तथा ॥ गृहीत्वाशिरसालिंगंन्यस्तंनगरमंडले ॥५१॥ स्तुवतेदेवदेवेशंत्रैलोक्याधिपतिंशिवम् ॥हरत्वया
हंनिर्दग्धोयदिवध्योसिशंकर ॥५२॥ त्वत्प्रसादान्महादेवमामेलिंगंविनश्यतु ॥ अर्चितंहिमहादेवभक्त्यापरमयासदा॥५३॥त्वयायद्यपिवध्योहंमामेलिंगंवि
नश्यतु॥प्राप्यमेतन्महादेवत्वत्पादग्रहणंमम॥५४॥जन्मजन्ममहादेवत्वत्पादनिरतोह्यहम्॥तोटकच्छंदसादेवंस्तुत्वातुपरमेश्वरम् ॥५५॥ओंशिवशंकरसर्व
करायनमोभवभीममहे[1]शशिवायनमः ॥ कुसुमायुधदेहविनाशकरत्रिपुरांतकरांधकचूर्णकर ॥ ५६ ॥ प्रमदाप्रियकामविभक्तनमोहिनमःसुरसिद्धगणैर्नमि
तः ॥ हयवानरसिंहगजेंद्रमुखैरतिह्रस्वसुदीर्घमुखैश्चगणैः ॥५७॥ उपलब्धुमशक्यतरैरसुरैर्व्यथितोनशरीरशतैर्बहुभिः ॥ प्रणतोभगवन्बहुभक्तिमताचल
चंद्रकलाधर[2]देवनमः ॥ ५८ ॥ सहपुत्रकलत्रकलापधनैःसततंजयदेहिअनुस्मरणम् ॥ व्यथितोस्मिशरीरशतैर्बहुभिर्गमितायमहानरकस्यगतिः ॥ ५९ ॥
ननिवर्ततियन्ममपापगतिःशुचिकर्म्मविशुद्धमपित्यजति ॥ अनुकंपतिदिग्भ्रमतिभ्रमतिभ्रमएषकुबुद्धिनिवारयति ॥६०॥यःपठेत्तोटकंदिव्यंप्रयतःशुचि
मानसः ॥ बाणस्यैवयथारुद्रस्तस्यैववरदोभवेत् ॥ ६१ ॥ इमंस्तवंमहादिव्यंश्रुत्वादेवोमहेश्वरः ॥ प्रसन्नस्तुतदातस्यस्वयंदेवोमहेश्वरः ॥ ६२ ॥ ईश्वर
उवाच ॥ नभेतव्यंत्वयावत्ससौवर्णेतिष्ठदानव ॥ पुत्रपौत्रसपत्नीनांभार्याभृत्यजनैःसह ॥६३॥ अद्यप्रभृतिबाणत्वमवध्यस्त्रिदशैरपि ॥ भूयस्तस्यवरोदत्तो
देवदेवेनपांडव ॥ ६४ ॥ अक्षयश्चाव्ययोलोकेविचचारहनिर्भयः ॥ ततोनिवारयामासरुद्रःसप्तशिखंतथा ॥ ६५ ॥ तृतीयंरक्षितंतस्यशंकरेणमहात्मना ॥
भ्रमतेगगनेनित्यंरुद्रतेजःप्रभावतः ॥ ६६ ॥ एवंतुत्रिपुरंदग्धंशंकरेणमहात्मना ॥ ज्वालामालाप्रदीप्तंतुपतितंधरणीतले ॥ ६७ ॥ एकंनिपातितंतस्यश्री
शैलेत्रिपुरांतके ॥ द्वितीयंपातितंतत्रपर्वतेमरकंटके ॥ ६८ ॥ दग्धेतुत्रिपुरेराजन्रुद्रकोटिःप्रतिष्ठिता ॥ ज्वलंतंपातितंतत्रतनेज्वालेश्वरःस्मृतः ॥६९॥

१ महेश्वर भीमनमइति पाठः । २ स्तवोति पाठः ।

ऊर्ध्वेनप्रस्थितातस्यदिव्याज्वालादिवंगता ॥ हाहाकारस्तदाजातोसदेवासुरकिंनरान् ॥ ७० ॥ तंशरंस्तंभयेद्रुद्रोमाहेश्वरपुरोत्तमे ॥ एवंव्रजेतयस्त
स्मिन्पर्वतेमरकंटके ॥ ७१ ॥ चतुर्दशभुवनानिसुभुक्त्वापांडुनंदन ॥ वर्षकोटिसहस्रंतुत्रिंशत्कोटयस्तथापराः ॥ ७२ ॥ ततोमहीतलंप्राप्यराजाभवति
धार्मिकः ॥ पृथिव्यामेकच्छत्रेणभुंक्तेनास्त्यत्रसंशयः ॥ ७३ ॥ एषपुण्योमहाराजसर्वतोमरकंटकः ॥ चंद्रसूर्योपरागेषुगच्छेद्योमरकंटकम् ॥ ७४ ॥ अ
श्वमेधाद्दशगुणंप्रवदंतिमनीषिणः ॥ स्वर्गलोकमवाप्नोतिदृष्ट्वातत्रमहेश्वरम् ॥ ७५ ॥ संनिहत्यागमिष्यंतिराहुग्रस्तोदिवाकरे ॥ तदेवनिखिलंपुण्यंपर्वतेमर
कंटके ॥ ७६ ॥ पुंडरीकस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ तत्रज्वालेश्वरोनामपर्वतेमरकंटके ॥ ७७ ॥ तत्रस्नात्वादिवंयांतियेमृतास्तेऽपुनर्भवाः ॥ ज्वा
लेश्वरेमहाराजयस्तुप्राणान्परित्यजेत् ॥ ७८ ॥ चंद्रसूर्योपरागेतुभक्त्यापिशृणुतत्फलम् ॥ अमरानामदेवास्तेपर्वतेमरकंटके ॥ ७९ ॥ रुद्रलोकमवा
प्नोतियावदाभूतसंप्लवम् ॥ अमरेश्वरस्यदेवस्यपर्वतस्यतटेजले ॥ ८० ॥ कोटिशऋषिमुख्यास्तेतपस्तप्यंतिसुव्रताः ॥ समंताद्योजनंराजन्क्षेत्रंचामरकंटक
म् ॥ ८१ ॥ अकामोवासकामोवानर्मदायांशुभेजले ॥ स्नात्वामुच्येतपापेभ्योरुद्रलोकंसगच्छति ॥ ८२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेपंचदशोऽध्या
यः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ पृच्छंतितेमहात्मानोनारदंहिमहाजनाः ॥ युधिष्ठिरपराःसर्वेऋषयश्चतपोधनाः ॥ १ ॥ आख्याहिभगवंस्तथ्यंकावेरीसंगमे
महत् ॥ लोकानांचहितार्थायअस्माकंचविवृद्धये ॥ २ ॥ सदापापरतायेतुनरादुष्कृतिकारिणः ॥ मुच्यंतेसर्वपापेभ्योगच्छंतिपरमंपदम् ॥ एतदिच्छामिविज्ञा
तुंभगवन्वक्तुमर्हसि ॥ ३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ शृणुध्वंसहिताःसर्वेयुधिष्ठिरपुरोगमाः ॥ अत्रकृत्वामहायज्ञंकुबेरःसत्यविक्रमः ॥ इदंतीर्थमनुप्राप्यसाम्राज्यादधिको
भवत् ॥ ४ ॥ सिद्धिंप्राप्तोमहाराजतन्मेनिगदतःशृणु ॥ कावेरीनर्मदांयत्रसंगतालोकविश्रुताम् ॥ ५ ॥ तत्रस्नात्वाशुचिर्भूत्वाकुबेरःसत्यविक्रमः ॥ तपस्त
प्यातियक्षेंद्रोदिव्यंवर्षशतंमहत् ॥ ६ ॥ तस्यतुष्टोमहादेवःप्रदद्याद्वरमुत्तमम् ॥ भोभोयक्षमहासत्ववरंब्रूहियथेप्सितम् ॥ ब्रूहिकार्यंयथेष्टंतुयद्वामनसि
वर्त्तते ॥ ७ ॥ ॥ कुबेरउवाच ॥ ॥ यदितुष्टोसिदेवेशयदिदेयोवरोमम ॥ आदिकृच्चैवसर्वेषांयक्षाणामधिपोभवेत् ॥ ८ ॥ कुबेरस्यवचःश्रुत्वातुष्टोदेवोमहेश्व
रः ॥ एवमस्तुततश्चोक्त्वातत्रैवांतरधीयत ॥ ९ ॥ सोपिलब्धवरोयक्षःशीघ्रंयक्षकुलंगतः ॥ पूजितः सर्वयक्षेंद्रैरभिषिक्तस्तुपार्थिवः ॥ १० ॥ कावेरीसंगमं
तत्रसर्वपापप्रणाशनम् ॥ येनरानाभिजानंतिवंचितास्तेनसंशयः ॥ ११ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनतत्रस्नायीतमानवः ॥ कावेरीचमहापुण्यानर्मदाचमहान
दी ॥ १२ ॥ तत्रस्नात्वातुराजेंद्रअर्चयेद्वृषभध्वजम् ॥ अश्वमेधफलंप्राप्यरुद्रलोकेमहीयते ॥ १३ ॥ अग्निप्रवेशंयःकुर्याद्यश्चकुर्य्यादनाशनम् ॥
अनिवर्तिकागतिस्तस्ययथामेशंकरोब्रवीत् ॥ १४ ॥ सेव्यमानोवरस्त्रीभिर्मोदतेदिविरुद्रवत् ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिषष्टिकोटयस्तथापरे ॥ १५ ॥

मोदतेरुद्रलोकस्थोयत्रयत्रैवगच्छति ॥ पुण्यक्षयात्परिभ्रष्टोराजाभवतिधार्मिकः ॥ १६ ॥ भोगवान्धर्मशीलश्चमहांश्चैवकुलोद्भवः ॥ तत्रपीत्वाजलंस
म्यक्चांद्रायणफलंलभेत् ॥१७॥ स्वर्गंगच्छंतितेमर्त्यायेपिबंतिजलंशुभम् ॥ गंगायमुनयोर्मध्येयत्फलंयांतिमानवाः ॥१८॥ कावेरीसंगमेस्नात्वातत्फलं
तस्यजायते ॥ एवंतुतस्यराजेंद्रकावेरीसंगमंमहत् ॥ पुण्यंमहत्फलंतत्रसर्वपापप्रणाशनम् ॥ १९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेषोडशोऽध्यायः ॥१६॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ उत्तरेनर्मदाकूलेतीर्थंयोजनविस्तृतम् ॥ पत्रेश्वरेतिविख्यातंसर्वपापहरंपरम् ॥ १ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्देवतैःसहमोदते ॥ पं
चवर्षसहस्राणिक्रीडतेकामरूपधृक् ॥ २ ॥ गर्जनंतुततोगच्छेद्यत्रमेघउपस्थितः ॥ इंद्रजिन्नामसंप्राप्तंतस्यतीर्थप्रभावतः ॥ ३ ॥ मेघरावंततोगच्छे
द्यत्रमेघाभिगर्जितम् ॥ मेघनादोगणस्तत्रवरसंपन्नतांगतः ॥ ४ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रब्रह्मावर्तमितिस्मृतम् ॥ तत्रसंनिहितोब्रह्मानित्यमेवयुधिष्ठिर ॥ ५ ॥
तत्रस्नात्वातुराजेंद्रब्रह्मलोकेमहीयते ॥ ततोंगारेश्वरेतीर्थेनियतोनियमाशनः ॥ ६ ॥ सर्वपापविशुद्धात्मारुद्रलोकंसगच्छाति ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रकपि
लातीर्थमुत्तमम् ॥ ७ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्गोप्रदानफलंलभेत् ॥ कांचीतीर्थंततोगच्छेद्देवर्षिगणसेवितम् ॥ ८ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्गोलोकंसम
वाप्नुयात् ॥ ततोगच्छेत्तुराजेंद्रकुंडलेश्वरमुत्तमम् ॥ ९ ॥ तत्रसंनिहितोरुद्रस्तिष्ठतेउमयासह ॥ तत्रस्नात्वातुराजेंद्रअवध्यस्त्रिदशैरपि ॥ १० ॥ पिप्पलेश्वरं
ततोगच्छेत्सर्वपापप्रणाशनम् ॥ तत्रगत्वातुराजेंद्ररुद्रलोकेमहीयते ॥ ११ ॥ ततोगच्छेत्तुराजेंद्रविमलंविमलेश्वरम् ॥ तत्रदेवशिखारम्याईश्वरेणनिपा
तिता ॥ १२ ॥ तत्रप्राणान्परित्यज्यरुद्रलोकमवाप्नुयाम् ॥ ततःपुष्करिणींगच्छेत्तत्रस्नानंसमाचरेत् ॥ १३ ॥ स्नानमात्रेनरस्तत्रइंद्रस्यार्द्धासनंलभेत् ॥
नर्मदासरितांश्रेष्ठारुद्रदेहाद्विनिःसृता ॥ १४ ॥ तारयेत्सर्वभूतानिस्थावराणिचराणिच ॥ सर्वदेवातिदेवेनईश्वरेणमहात्मना ॥ १५ ॥ कथिताऋषिसंघे
भ्योह्यस्माकंचविशेषतः ॥ मुनिभिःसंस्तुताह्येषानर्मदाप्रवरानदी ॥ १६ ॥ ॥ रुद्रदेहाद्विनिष्क्रांतालोकानांहितकाम्यया ॥ सर्वपापहरानित्यंसर्वप्राणि
नमस्कृता ॥ १७ ॥ संस्तुतादेवगंधर्वैरप्सरोभिस्तथैवच ॥ नमःपुण्यजलेआद्येनमःसागरगामिनि ॥ १८ ॥ नमोस्तुतेऋषिगणैःशंकरदेहानिःसृते ॥
नमोस्तुतेधर्मवृतेवराननेनमोस्तुतेदेवगणैकवंदिते ॥ १९ ॥ नमोस्तुतेसर्वपवित्रपावनेनमोस्तुतेसर्वजगत्सुपूजिते ॥ यश्चेदंपठतेस्तोत्रंनित्यंशुद्धेनमान
वः ॥ २० ॥ ब्राह्मणोवेदमाप्नोतिक्षत्रियोविजयीभवेत् ॥ वैश्यस्तुलभतेलाभंशूद्रश्चैवशुभांगतिम् ॥ २१ ॥ अन्नार्थीलभतेह्यन्नंस्मरणादेवनित्यशः ॥
नर्मदांसेव्यतेनित्यंस्वयंदेवोमहेश्वरः ॥ तेनपुण्यानदीज्ञेयाब्रह्महत्यापहारिणी ॥ २२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेसप्तदशोध्यायः ॥ १७ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ तदाप्रभृतिब्रह्माद्याऋषयश्चतपोधनाः ॥ सेवंतेनर्मदांराजन्कामक्रोधविवर्जिताः ॥ १ ॥ तस्मिन्निपतितंदृष्ट्वाशूलंदेवस्यभूतले ॥ तस्य

पुण्यंसमाख्यातंशंकरेणमहात्मना ॥ २ ॥ शूलभेदेतिविख्यातंतीर्थंपुण्यतमंमहत् ॥ तत्रस्नात्वार्च्चयेद्देवंगोसहस्रफलंलभेत् ॥ ३ ॥ त्रिरात्रंकारयेद्यस्तु
तस्मिन्तीर्थेनराधिप ॥ अर्चयित्वामहादेवंपुनर्जन्मनविद्यते ॥ ४ ॥ भीमेश्वरंततोगच्छेन्नर्मदेश्वरमुत्तमम् ॥ आदित्येश्वरंमहापुण्यंतथाऽऽज्यमधुनास
ह ॥ ५ ॥ मल्लिकेश्वरमभ्यर्च्यपर्याप्तंजन्मनःफलम् ॥ वरुणेश्वरंततःपश्येन्नीराजेश्वरमुत्तमम् ॥ ६ ॥ सर्वतीर्थफलंतस्यपंचायतनदर्शनात् ॥ ततोगच्छेत
राजेंद्रयुद्धंवैयत्रसाधितम् ॥ ७ ॥ कोटितीर्थंतुविख्यातमसुरायत्रयोधिताः ॥ यत्रतेनिहताराजन्दानवाबलदर्पिताः ॥ ८ ॥ तेषांशिरांसिगृह्यतेनिहतास्ते
समागताः ॥ तैस्तुसंस्थापितोदेवःशूलपाणिर्महेश्वरः ॥ ९ ॥ कोटिर्विनिहतातत्रतेनकोटीश्वरःस्मृतः ॥ दर्शनात्तस्यतीर्थस्यसदेहःस्वर्गमावहेत् ॥ १० ॥
तदाइंद्रेणक्षुद्रत्वाद्वज्रकीलेनयंत्रितः ॥ तदाप्रभृतिलोकानांस्वर्गमत्र्वंनिवारितम् ११ ॥ सघृतंश्रीफलंदत्वादत्वाचांतेप्रदक्षिणम् ॥ सर्वतःसहदेवेनशिरसादी[१]
यधारयेत् ॥ सर्वकामेनसंपूर्णोराजाभवतिपांडव ॥ १२ ॥ मृतोरुद्रत्वमाप्नोतिनचेहजायतेपुनः ॥ स्वर्गंगत्वाततोराज्यंकृत्वागत्यततोदिवम् ॥ १३ ॥
महादेवंतथोपास्यत्रयोदश्यांहिमानवः ॥ स्नातमात्रोनरस्तत्रसर्वयज्ञफलंलभेत् ॥ १४ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रतीर्थंपरमशोभनम् ॥ नराणांपापना
शायअगस्त्येश्वरमुत्तमम् ॥ १५ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्मुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ कार्तिकस्यतुमासस्यकृष्णपक्षचतुर्दशी ॥ १६ ॥ घृतेनस्नापयेद्देवंस
माधिस्थोजितेंद्रियः ॥ एकविंशकुलोपेतोनमुच्येदैश्वरात्पदात् ॥ १७ ॥ धेनुंवोपानहंच्छत्रंतथादद्याच्चकंबलम्[२] ॥ भोजनंचैवविप्राणांसर्वंकोटिगुणं
भवेत् ॥ १८ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्ररविस्तवमनुत्तमम् ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्सिंहासनगतिर्भवेत् ॥ १९ ॥ नर्म्मदादक्षिणेकूलेतीर्थंशक्रस्यविश्रुतम् ॥
उपोष्यरजनीमेकांस्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ २० ॥ स्नानंकृत्वायथान्यायमर्च्चयेत्तुजनार्दनम् ॥ गोसहस्रफलंतस्यविष्णुलोकंसगच्छति ॥ २१ ॥ ऋषितीर्थं
ततोगच्छेत्सर्वपापहरंनृणाम् ॥ स्नातमात्रोनरस्तत्रशिवलोकेमहीयते ॥ २२ ॥ नारदस्यचतत्रैवतीर्थंपरमशोभनम् ॥ स्नातमात्रोनरस्तत्रगोसहस्रफलं
लभेत् ॥ २३ ॥ देवतीर्थंततोगच्छेद्ब्रह्मणानिर्मितंपुरा ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्ब्रह्मलोकेमहीयते ॥ २४ ॥ अमरकंटकंततोगच्छेदमरस्थापितंपुरा ॥
स्नातमात्रोनरस्तत्रगोसहस्रफलंलभेत् ॥ २५ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रवामनेश्वरमुत्तमम् ॥ तत्रवामनकंदृष्ट्वामुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ २६ ॥ ऋषितीर्थंत
तोगच्छेदीशानेशंपुमान्ध्रुवम् ॥ वटेश्वरंततोदृष्ट्वापर्य्याप्तंजन्मनःफलम् ॥ २७ ॥ भीमेश्वरंततोगच्छेत्सर्वव्याधिविनाशनम् ॥ स्नातमात्रोनरोराजन्सर्व
दुःखात्प्रमुच्यते ॥ २८ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रवारणेश्वरमुत्तमम् ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्सर्वदुःखात्प्रमुच्यते ॥ २९ ॥ सोमतीर्थंततोगच्छेत्पश्येच्चंद्रमनु

१ दीपधारकः इति पाठांतरम् । २ यानंचोपानहौ छत्रं दद्याच्चघृतकांचनमिति पाठः ।

त्तमम् ॥ तत्रस्नात्वातरोराजन्भक्त्यापरमयायुतः ॥ ३० ॥ तत्क्षणाद्दिव्यदेहस्थःशिववन्मोदतेचिरम् ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिशिवलोकेमहीयते ॥ ३१ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रपिंगलेश्वरमुत्तमम् ॥ अहोरात्रोपवासेनत्रिरात्रफलमाप्नुयात्॥३२॥तस्मिंस्तीर्थेतुराजेंद्रकपिलांयःप्रयच्छति ॥ यावंतितस्यारोमाणितत्प्र सूतकुलस्यच॥३३॥तावद्वर्षसहस्राणिरुद्रलोकेमहीयते॥यस्तुप्राणपरित्यागंतत्रकुर्यान्नराधिप॥३४॥अक्षयंमोदतेकालंयावच्चंद्रदिवाकरौ॥नर्मदातटमाश्रि त्यतिष्ठंतियेतुमानवाः ॥ ३५ ॥ तेमृताःस्वर्गमायांतितथासुकृतिनोयथा ॥ सुरभिकेश्वरंगच्छेन्नारकंकोटिकेश्वरम् ॥ ३६ ॥ गंगावतरणेतत्रदिनेपुण्यो नसंशयः ॥ नंदितीर्थंततोगच्छेत्स्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ ३७ ॥ तुष्यतेतंतुनंदीशःसोमलोकेमहीयते ॥ ततोद्वीपेश्वरंगच्छेद्व्यासतीर्थंतपोवनम् ॥ ३८ ॥ निव र्तितापुरातत्रव्यासभीतामहानदी ॥ हुंकारितातुव्यासेनदक्षिणेनततोगता ॥ ३९ ॥ प्रदक्षिणंतुयःकुर्यात्तस्मिंस्तीर्थेनराधिप ॥ व्यासस्तस्यभवेत्प्रीतो वांछितंलभतेफलम् ॥ ४० ॥ सूत्रेणवेष्टयेद्यस्तुदीप्तंदेवंसवेदिकम् ॥ क्रीडतेह्यक्षयंकालंयथारुद्रस्तथैवसः ॥ ४१ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रएरंडीतीर्थमु त्तमम् ॥ संगमेतुनरःस्नात्वामुच्यतेसर्वपातकैः ॥ ४२ ॥ एरंडीत्रिषुलोकेषुविख्यातापापनाशिनी ॥ अथवाश्वयुजेमासेशुक्लपक्षस्यचाष्टमी ॥ ४३ ॥ शुचिर्भूत्वानरःस्नात्वासोपवासपरायणः ॥ ४४ ॥ ब्राह्मणंभोजयेदेकंकोटिर्भवतिभोजिता ॥ एरंडीसंगमेस्नात्वाभक्तिभावानुरंजितः ॥ ४५ ॥ शुक्तिकां[1] शिरसिस्थाप्यअवगाह्यचवैजलम् ॥ नर्मदोदकसंमिश्रंमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ ४६ ॥ प्रदक्षिणंतुयःकुर्यात्तस्मिंस्तीर्थेनराधिप ॥ प्रदक्षिणीकृतातेनसप्तद्वी पावसुंधरा ॥ ४७ ॥ ततःसुवर्णतिलकेस्नात्वादत्वाचकांचनम् ॥ कांचनेनविमानेनरुद्रलोकेमहीयते ॥ ४८ ॥ ततःस्वर्गच्युतःकालाद्राजाभवतिवीर्यवा न् ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रइक्षुनद्यास्तुसंगमम् ॥ ४९ ॥ त्रैलोक्येविश्रुतंदिव्यंतत्रसंनिहितःशिवः ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्गाणपत्यमवाऽऽप्नुयात् ॥५०॥ स्कं दतीर्थंततोगच्छेत्सर्वपापप्रणाशनम् ॥ आजन्मनःकृतंपापंस्नानमात्राद्व्यपोहति ॥५१॥ आंगिरसंततोगच्छेत्स्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ गोसहस्रफलंतस्यरुद्र लोकेमहीयते ॥ ५२ ॥ लांगलतीर्थंततोगच्छेत्सर्वपापप्रणाशनम् ॥ तत्रगत्वातुराजेंद्रस्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ ५३ ॥ सप्तजन्मकृतैःपापैर्मुच्यतेनात्रसंशयः॥ वटेश्वरंततोगच्छेत्सर्वतीर्थमनुत्तमम् ॥ ५४ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ संगमेश्वरंततोगच्छेत्सर्वपापहरंपरम् ॥ ५५ ॥ तत्रस्नात्वानरो राज्यंलभतेनात्रसंशयः ॥ भद्रतीर्थंसमासाद्यदानंदद्यात्तुयोनरः ॥ ५६ ॥ तस्यतीर्थप्रभावेणसर्वंकोटिगुणंभवेत् ॥ अथनारीभवेत्कापितत्रस्नानंसमाचरे त् ॥ ५७ ॥ गौरीतुल्याभवेत्सातुइंद्रंयातिनसंशयः ॥ अंगारेश्वरंततोगच्छेत्स्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ ५८ ॥ स्नातमात्रोनरस्तत्ररुद्रलोकेमहीयते ॥ अंगा

१ मृत्तिकामितिपाठः ।

रक्यांचतुर्थ्यांतुस्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ ५९ ॥ अक्षयंमोदतेकालंमुरारिकृतशासनः ॥ अयोनिसंगमेस्नात्वानपश्येद्योनिमंदिरम् ॥ ६० ॥ पांडवेश्वरकंगत्वा स्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ अक्षयंमोदतेकालमवध्यस्तुसुरासुरैः ॥ ६१ ॥ विष्णुलोकंततोगत्वाक्रीडाभोगसमन्वितः ॥ तत्रभुक्त्वामहाभोगान्मर्त्येराजाभि जायते ॥ ६२ ॥ कंबोतिकेश्वरंगच्छेत्स्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ उत्तरायणेतुसंप्राप्तेयदिच्छेत्तस्यतद्भवेत् ॥ ६३ ॥ चंद्रभागांततोगच्छेत्स्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ स्नातमात्रोनरस्तत्रसोमलोकेमहीयते ॥ ६४ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रतीर्थंशक्रस्यविश्रुतम् ॥ पूजितंदेवराजेनदेवैरपिनमस्कृतम् ॥ ६५ ॥ तत्रस्नात्वानरो राजन्दानंदत्वाचकांचनम् ॥ अथवानीलवर्णाभंवृषभंयःसमुत्सृजेत् ॥ ६६ ॥ वृषभस्यतुरोमाणितत्प्रसूतिकुलेषुच ॥ तावद्वर्षसहस्राणिनरोहरपुरेवसे त् ॥ ६७ ॥ ततःस्वर्गात्परिभ्रष्टोराजाभवतिवीर्यवान् ॥ अश्वानांश्वेतवर्णानांसहस्रेषुनराधिप ॥ ६८ ॥ स्वामीभवतिमर्त्येषुतस्यतीर्थप्रभावतः ॥ ततो गच्छेतराजेंद्रब्रह्मावर्त्तमनुत्तमम् ॥ ६९ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजंस्तर्पयेत्पितृदेवताः ॥ उपोष्यरजनीमेकांपिंडंदत्वायथाविधि ॥ ७० ॥ कन्यागतेयथाऽ दित्येअक्षयंसंचितंभवेत् ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रकपिलातीर्थमुत्तमम् ॥ ७१ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्कपिलांयःप्रयच्छति ॥ संपूर्णांपृथिवींदत्वायत्फलंतद वाप्नुयात् ॥ ७२ ॥ नर्मदेश्वरंपरंतीर्थंनभूतंनभविष्यति ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्नश्वमेधफलंलभेत् ॥ ७३ ॥ तत्रसर्वगतोराजापृथिव्यामभिजायते ॥ सर्व लक्षणसंपूर्णःसर्वव्याधिविवर्जितः ॥ ७४ ॥ नार्मदीयोत्तरेकूलेतीर्थंपरमशोभनम् ॥ आदित्यायतनंरम्यमीश्वरेणतुभावितम् ॥ ७५ ॥ तत्रस्नात्वातुराजें द्रदानंदत्वाचशक्तितः ॥ तस्यतीर्थप्रभावेणदत्तंभवतिचाक्षयम् ॥ ७६ ॥ दरिद्राव्याधितायेतुयेचदुष्कृतकर्मणः ॥ मुच्यंतेसर्वपापेभ्यःसूर्यलोकंप्रयांति च ॥ ७७ ॥ माघमासेतुसंप्राप्तेशुक्लपक्षस्यसप्तमीम् ॥ वसेदायतनेयस्तु[1]निरात्मायोजितेंद्रियः ॥ ७८ ॥ नजायतेव्याधितश्चकालेंधोबधिरस्तथा ॥ सुभगो रूपसंपन्नःस्त्रीणांभवतिवल्लभः ॥ ७९ ॥ इदंतीर्थंमहापुण्यंमार्कंडेयेनभाषितम् ॥ येप्रयांतिनराजेंद्रवंचितास्तेनसंशयः ॥ ८० ॥ मासेश्वरंततोगच्छेत्स्नानंतत्र समाचरेत् ॥ स्नातमात्रोनरस्तत्रस्वर्गलोकमवाप्नुयात् ॥ ८१ ॥ मोदतेसर्वलोकस्थोयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ततःसमीपतःस्थित्वानागेश्वरंतपोवनम् ॥ ८२ ॥ तत्रस्नात्वातुराजेंद्रशुचिर्भूत्वासमाहितः ॥ बहुभिर्नागकन्याभिःक्रीडतेकालमक्षयम् ॥ ८३ ॥ कुबेरभवनंगच्छेत्कुबेरोयत्रसंस्थितः ॥ कालेश्वरंपरंतीर्थं कुबेरोयत्रतोषितः ॥ ८४ ॥ यत्रस्नात्वातुराजेंद्रसर्वसंपदमाप्नुयात् ॥ ततःपश्चिमतोगच्छेन्मरुतालयमुत्तमम् ॥ ८५ ॥ तत्रस्नात्वातुराजेंद्रशुचिर्भू त्वासमाहितः ॥ कांचनंतुततोदद्यादन्नंशक्त्यातुबुद्धिमान् ॥ ८६ ॥ पुष्पकेणविमानेनवायुलोकंसगच्छति ॥ ममतीर्थंततोगच्छेन्माघमासेयुधिष्ठि

१ निरन्नोयो इति पाठः।

र ॥ ८७ ॥ कृष्णपक्षेचतुर्दश्यांस्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ नक्तंभोज्यंततःकुर्यान्नगच्छेद्योनिसंकटम् ॥ ८८ ॥ अहल्यातीर्थंततोगच्छेत्स्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ स्नातमात्रोनरस्तत्रअप्सरोभिःप्रमोदते ॥ ८९ ॥ पारमेश्वरेतपस्तप्त्वाअहल्यामुक्तिमागमत् ॥ चैत्रमासेतुसंप्राप्तेशुक्लपक्षेत्रयोदशी ॥ ९० ॥ कामदेवदिनेतस्मिन्नहल्यांतुप्रपूजयेत् ॥ यत्रतत्रसमुत्पन्नोनरस्तत्रप्रियोभवेत् ॥ ९१ ॥ स्त्रीवल्लभोभवेच्छ्रीमान्कामदेवइवापरः ॥ अयोध्यांतुसमासाद्यतीर्थंशक्रस्यविश्रुतम् ॥ ९२ ॥ स्नातमात्रोनरस्तत्रगोसहस्रफलंलभेत् ॥ सोमतीर्थंततोगच्छेत्स्नानमात्रंसमाचरेत् ॥ ९३ ॥ स्नातमात्रोनरस्तत्रसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ सोमग्रहेतुराजेंद्रपापक्षयकरंभवेत् ॥ ९४ ॥ त्रैलोक्यविश्रुतंराजन्सोमतीर्थंमहाफलम् ॥ यस्तुचांद्रायणंकुर्यात्तस्मिंस्तीर्थेनराधिप ॥ ९५ ॥ सर्वपापविशुद्धात्मासोमलोकंसगच्छति ॥ अग्निप्रवेशेतुजलेप्यथवापिह्यनाशने ॥ ९६ ॥ सोमतीर्थेमृतोयस्तुनासौमर्त्येभिजायते ॥ स्तंभतीर्थंततोगच्छेत्स्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ ९७ ॥ स्नातमात्रोनरस्तत्रसोमलोकेमहीयते ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रविष्णुतीर्थमनुत्तमम् ॥ ९८ ॥ योधनीपुरविख्यातंविष्णुतीर्थमनुत्तमम् ॥ असुरायोधितास्तत्रवासुदेवेनकोटिशः ॥ ९९ ॥ तत्रतीर्थंसमुत्पन्नंविष्णुःप्रीतोभवेदिह ॥ अहोरात्रोपवासेनब्रह्महत्यांव्यपोहति ॥ १०० ॥ ततोगच्छेत्तुराजेंद्रतापसेश्वरमुत्तमम् ॥ अमोहकमितिख्यातंपितॄन्यस्तत्रतर्पयेत् ॥ १०१ ॥ पौर्णमास्याममावास्यांश्राद्धंकुर्याद्यथाविधि ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्पितृपिंडंतुदापयेत् ॥ १०२ ॥ गजरूपाःशिलास्तत्रतोयमध्येप्रतिष्ठिताः ॥ तस्मिंस्तुदापयेत्पिंडंवैशाखेतुविशेषतः ॥ १०३ ॥ तृप्यंतिपितरस्तावद्यावत्तिष्ठतिमेदिनी ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रसिद्धेश्वरमनुत्तमम् ॥ १०४ ॥ तत्रगत्वातुराजेंद्रगणपत्यंतिकंव्रजेत् ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रलिंगोक्षत्रजनार्दनः ॥ १०५ ॥ तत्रस्नात्वातुराजेंद्रविष्णुलोकेमहीयते ॥ नर्मदादक्षिणेकूलेतीर्थंपरमशोभनम् ॥ १०६ ॥ कामदेवःस्वयंतत्रतपस्तप्यत्यसौमहान् ॥ दिव्यंवर्षसहस्रंतुशंकरंपर्युपासते ॥ १०७ ॥ समाधिपर्वदग्धस्तुशंकरेणमहात्मना ॥ श्वेतपर्वोपमश्चैवहुताशःशुक्लपर्वणि ॥ १०८ ॥ एतेदग्धास्तुतेसर्वेकुसुमेश्वरसंस्थिताः ॥ दिव्यवर्षसहस्रेणतुष्टस्तेषांमहेश्वरः ॥ १०९ ॥ उमयासहितोरुद्रस्तेषांतुष्टोवरप्रदः ॥ विमोक्षयित्वातान्सर्वान्नर्म्मदातटमास्थितान् ॥ ११० ॥ तस्यतीर्थप्रभावेणपुनर्देवत्वमागतः ॥ त्वत्प्रसादान्महादेवतीर्थंचभवतूत्तमम् ॥ १११ ॥ अर्धयोजनविस्तीर्णंतीर्थंदिक्षुसमंततः ॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वाउपवासपरायणः ॥ ११२ ॥ कुसुमायुधरूपेणरुद्रलोकेमहीयते ॥ वैश्वानरेयमेनैवकामदेवेनवायवे ॥ ११३ ॥ तपस्तप्त्वातुराजेंद्रतत्रैवचपुरागतैः ॥ अंधोनस्यसमीपेतुनातिदूरेतुतस्यवै ॥ ११४ ॥ स्नानंदानंचतत्रैवभोजनंपिंडपातनम् ॥ अग्निवेशेजलेवापिअथवापिअना

शने ॥ ११५ ॥ अनिवर्तिकागतिस्तस्यमृतस्याप्यर्द्धयोजने ॥ त्रैयंबकेणतोयेनस्नापयेन्नरपुंगवः ॥ ११६ ॥ अंधोनमूलेदत्वातुपिंडंचैवयथाविधि ॥ पितरस्तस्यतृप्यंतियावचंद्रदिवाकरौ ॥ ११७ ॥ उत्तरायणेतुसंप्राप्तेतत्रस्नानंकरोतियः ॥ पुरुषोवापिस्त्रिवापिवसेदायतनेशुचिः ॥ ११८ ॥ सिद्धेश्वरस्यदेवस्यप्रभातेपूजनान्नरः ॥ सतांगतिमवाप्नोतिनतांसर्वैर्महामखैः ॥ ११९ ॥ यदाचतीर्थकालेनरूपवान्सुभगोभवेत् ॥ मर्त्येभवतिराजासावासमुद्रांतगोचरे ॥ १२० ॥ क्षेत्रपालंनपश्येच्चदंडपालंमहाबलम् ॥ वृथातस्यभवेद्यात्राअदृष्ट्वाकर्णकुंडलम् ॥१२१॥ एतत्तीर्थफलंज्ञात्वासर्वेदेवाःसमागताः॥ मुंचंतिपुष्पवृष्टिंतुस्तुवंतिकुसुमेश्वरम्॥१२२॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेअष्टादशोऽध्यायः॥१८॥छ॥ नारदउवाच ॥ ॥भार्गवेशंततोगच्छेद्भक्त्या यत्रचविष्णुना ॥ हुंकारितास्तुदेवेनदानवाःप्रलयंगताः ॥ १ ॥ तत्रस्नात्वातुराजेंद्रसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ शुक्लतीर्थस्यचोत्पत्तिंशृणुत्वंपांडुनंदन ॥ २ ॥ हिमवच्छिखरेरम्येनानाधातुविचित्रिते ॥ तरुणादित्यसंकाशेतप्तकांचनसंनिभे ॥ ३ ॥ वज्रस्फटिकसोपानेचित्रपट्टशिलातले ॥ जांबूनदमयेदिव्येनानापद्मोपशोभिते[1] ॥ ४ ॥ तत्रासीनंमहादेवंसर्वज्ञंप्रभुमव्ययम् ॥ लोकानुग्राहकंशांतंगणवृंदैःसमावृतम् ॥ ५ ॥ स्कंदनंदिमहाकालैर्वीरभद्रगणादिभिः ॥ उमयासहितंदेवंमार्कंडःपरिपृच्छति ॥ ६ ॥ देवदेवमहादेवइन्द्रकामादिसंस्तुत ॥ संसारभवभीतोहंसुखोपायंब्रवीहिमे ॥ ७ ॥ भगवन्भूतभव्येशसर्वपापप्रणाशनम् ॥ तीर्थानांपरमंतीर्थंतद्वदस्वमहेश्वर ॥ ८ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ शृणुविप्रमहाभागसर्वशास्त्रविशारद ॥ स्नानादिकुरुगच्छत्वंऋषिसंघैस्समावृतः ॥ ९ ॥ मन्वत्रियाज्ञवल्क्याश्चकाश्यपश्चैवअंगिराः ॥ यमापस्तंबसंवर्ताःकात्यायनबृहस्पती ॥ १० ॥ नारदोगौतमश्चैवपृच्छंतिधर्मकांक्षिणः ॥ गंगाकनखलेपुण्याप्रयागंपुष्करंगया ॥ ११ ॥ कुरुक्षेत्रंतुपुण्यंचराहुग्रस्तेदिवाकरे ॥ दिवावायदिवारात्रौशुक्लतीर्थंमहाफलम् ॥ १२ ॥ दर्शनात्स्पर्शनाच्चैवस्नानाद्ध्यानात्तपोर्जनात् ॥ होमाच्चैवोपवासाच्चशुक्लतीर्थंफलंमहत् ॥ १३ ॥ शुक्लतीर्थंमहापुण्यंनद्यांतुसंव्यवस्थितम् ॥ चाणिक्योनामराजर्षिःसिद्धिंतत्रसमागतः ॥ १४ ॥ एतत्क्षेत्रंसमुत्पन्नंयोजनावृत्तिसंस्थितम् ॥ शुक्लतीर्थंमहापुण्यंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ १५ ॥ पादपाग्रेणदृष्टेनब्रह्महत्यांव्यपोहाते ॥ अहमत्रऋषिश्रेष्ठतिष्ठामिह्युमयासह ॥ १६ ॥ वैशाखेविमलेमासिकृष्णपक्षेचतुर्दशी ॥ कैलासाच्चापिनिर्गत्यतत्रसंनिहितोह्यहम् ॥ १७ ॥ देवकिन्नरगंधर्वाःसिद्धविद्याधरास्तथा ॥ गणाश्चाप्सरसोनागाःसर्वेदेवाःसमागताः ॥ १८ ॥ गगनस्थास्तुतिष्ठंतिविमानैःसर्वकामकैः ॥ शुक्लतीर्थेतुराजेंद्रआगताधर्मकांक्षिणः ॥ १९ ॥ रजकेनयथावस्त्रंशुक्लंभवतिवारिणा ॥

[1] पुष्पोपशोभिते इति पाठः ।

आजन्मसंचितंपापंशुक्लतीर्थेव्यपोहति॥ २० ॥ स्नानंदानंमहापुण्यंमार्कंडऋषिसत्तम ॥ शुक्लतीर्थात्परंतीर्थंनभूतंनभविष्यति ॥ २१ ॥ पूर्वेवयसिकर्मा
णिकृत्वापापानिमानवः ॥ अहोरात्रोपवासेनशुक्लतीर्थेव्यपोहति ॥२२ ॥तपसाब्रह्मचर्येणयज्ञैर्दानेनवापुनः ॥ देवदानेनयापुष्टिर्नसाक्रतुशतैरपि ॥ २३ ॥
कार्तिकस्यचमासस्यकृष्णपक्षेचतुर्दशी ॥ घृतेनस्नापयेद्देवमुपोष्यपरमेश्वरम् ॥ २४ ॥ एकविंशत्कुलोपेतोनच्यवेच्चैश्वरात्पदात् ॥ शुक्लतीर्थंपरंतीर्थंमृ
षिसिद्धनिषेवितम् ॥ २५ ॥ तत्रस्नात्वाततोराजन्पुनर्जन्मनविद्यते ॥ स्नात्वावैशुक्लतीर्थेपिअर्चयेद्वृषभध्वजम् ॥ २६ ॥ जागरंकारयेत्तत्रनृत्यगीतादि
मंगलैः ॥ प्रभातेशुक्लतीर्थेतुस्नानंवैदेवतार्चनम् ॥ २७ ॥ आचार्यंभोजयेत्पश्चाच्छिवव्रतपरःशुचिः ॥ भोजनंचयथाशक्त्यावित्तशाठ्यंनकारयेत्॥ २८॥
प्रदक्षिणंततःकृत्वाशनैर्देवांतिकंव्रजेत् ॥ एवंवैकुरुतेयस्तुतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ २९ ॥ दिव्ययानसमारूढस्तूयमानाप्सरोगणैः ॥ शिवतुल्यबलोपेत
स्तिष्ठत्याभूतसंप्लवम् ॥ ३ ॥ शुक्लतीर्थेतुयानारीददातिकनकंशुभम् ॥ घृतेनस्नापयेद्देवंकुमारंचाभिपूजयेत् ॥ ३१ ॥ एवंयाकुरुतेभक्त्यातस्याःपुण्य
फलंशृणु ॥ मोदतेदेवलोकस्थायावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ३२ ॥ अयनेवाचतुर्दश्यांसंक्रांतौविषुवेतथा ॥ स्नात्वातुसोपवासःसनिर्जितात्मासमाहितः ॥ ३३ ॥
दानंदद्याद्यथाशक्त्याप्रीयेतांहरिशंकरौ ॥ शुक्लतीर्थंप्रभावेणसर्वंभवतिचाक्षयम् ॥ ३४ ॥ अनाथंदुर्गतंविप्रंनाथवंतमथापिवा ॥ उद्वाहयतियस्तीर्थेतस्य
पुण्यफलंशृणु॥३५॥यावत्तद्रोमसंख्यातुतत्प्रसूतिकुलेषुच ॥ तावद्वर्षसहस्राणिशिवलोकेमहीयते ॥ ३६ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेऊनविंशो
ऽध्यायः ॥ १९ ॥ छ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततस्तुनरकंगच्छेत्स्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ स्नातमात्रोनरस्तत्रनरकंतत्रपश्यति ॥ १ ॥ अस्यतीर्थस्यमाहा
त्म्यंशृणुत्वंपांडुनंदन॥तस्मिंस्तीर्थेतुराजेंद्रयान्यस्थीनिविनिक्षिपेत्॥२॥विलयंयांतिसर्वाणिरूपवान्जायतेनरः ॥ गोतीर्थंतुततोगच्छेद्दृष्ट्वापापात्प्रमुच्य
ते ॥ ३ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रकपिलातीर्थमुत्तमम् ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ ४ ॥ ज्येष्ठमासेतुसंप्राप्तेचतुर्दश्यांविशेषतः ॥ तत्रोपो
ष्यनरोभक्त्याकपिलांयःप्रयच्छति ॥ ५ ॥ घृतेनदीपंप्रज्वाल्यघृतेनस्नापयेच्छिवम् ॥ सघृतंश्रीफलंदत्वाकृत्वाचांतेप्रदक्षिणम् ॥ ६ ॥ घंटाभरण
संयुक्तांकपिलांयःप्रयच्छति ॥ शिवतुल्योनरोभूत्वानचेहजायतेपुनः ॥ ७ ॥ अंगारकदिनेप्राप्तेचतुर्थ्यांतुविशेषतः ॥ स्नापयित्वाशिवंभक्त्याब्राह्मणे
भ्यस्तुभोजनम् ॥ ८ ॥ अंगारकनवम्यांतुअमावस्यांतथैवच ॥ स्नापयेत्तत्रयत्नेनरूपवान्सुभगोभवेत् ॥ ९ ॥ घृतेनस्नापयेल्लिंगंपूजयेद्भक्तितो
द्विजान् ॥ पुष्पकेणविमानेनसहस्रैःपरिवारितः ॥ १० ॥ शैवंपदमवाप्नोतिनात्रचाभिगतंभवेत् ॥ अक्षयंमोदतेकालंयथारुद्रस्तथैवच ॥ ११ ॥
यदातुकर्मसंयोगान्मर्त्यलोकमुपागतः ॥ राजाभवतिधर्मिष्ठोरूपवान्जायतेबली ॥ १२ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रऋषितीर्थमनुत्तमम् ॥ तृणबिंदुऋ

षिर्नामशापदग्धोव्यवस्थितः ॥ १३ ॥ तस्यतीर्थप्रभावेनपापमुक्तोभवद्द्विजः ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रगणेश्वरमनुत्तमम् ॥ १४ ॥ श्रावणेमासिसंप्राप्तेकृष्णपक्षेचतुर्दशीम् ॥ स्नातमात्रोनरस्तत्ररुद्रलोकेमहीयते ॥ १५ ॥ पितॄणांतर्पणंकृत्वामुच्यतेचऋणत्रयात् ॥ गणेश्वरसमीपेतुगंगावदनमुत्तमम् ॥ १६ ॥ अकामोवासकामोवातत्रस्नात्वातुमानवः ॥ आजन्मजनितैःपापैर्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ १७ ॥ सर्वदापर्वदिवसेस्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ पितॄणांतर्पणंकृत्वामुच्यतेचऋणत्रयात् ॥ १८ ॥ प्रयागेयत्फलंदृष्टंशंकरेणमहात्मना ॥ तदेवनिखिलंपुण्यंगंगाराह्वर्केसंगमे ॥ १९ ॥ तस्यैवंपश्चिमेस्थानेसमीपेनातिदूरतः ॥ दशाश्वमेधिकंनामत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥२०॥ उपोष्यरजनीमेकांमासिभाद्रपदेतथा ॥ अमावस्यांनरःस्नात्वाव्रजेद्दैयत्रशंकरः ॥ २१ ॥ सर्वदापर्वदिवसेस्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ पितॄणांतर्पणंकृत्वाअश्वमेधफलंलभेत् ॥ २२ ॥ दशाश्वमेधात्पश्चिमतोभृगुर्ब्राह्मणसत्तमः ॥ दिव्यंवर्षसहस्रंतुईश्वरंपर्युपासत ॥ २३ ॥ वल्मीकावस्थितश्चासौदक्षिणंचनिकेतनम् ॥ आश्चर्यंचमहज्जातमुमायाःशंकरस्यच ॥ २४ ॥ गौरीतुपृच्छतेदेवंकोयमत्रतुसंस्थितः॥देवोवादानवोवाथकथयस्वमहेश्वर ॥ २५ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ भृगुर्नामद्विजश्रेष्ठऋषीणांप्रवरोमुनिः॥ध्यायतेमांसमाधिस्थोवरंप्रार्थयतेप्रिये ॥ २६॥ तत्रप्रहसितादेवीईश्वरंप्रत्यभाषत ॥ धूमावर्तशिखाजातातत्तोद्यापिनतुष्यसि ॥ दुराराध्योसितेनत्वंनात्रकार्याविचारिणा॥ २७ ॥ देवउवाच ॥ ॥ नज्ञायसेमहादेविअयंक्रोधेनचेष्टितः॥ दर्शयामियथातथ्यंप्रियंतेचकरोम्यहम् ॥२८॥ स्मारितोदेवदेवेनधर्मरूपोवृषस्तदा ॥ स्मरणादेवदेवस्यवृषःशीघ्रमुपस्थितः ॥ २९ ॥ प्राहासौमानुषींवाचमादेशोदीयतांप्रभो ॥ वल्मीकैश्छादितोविप्रएनंभूमौनिपातय ॥ ३० ॥ योगस्थस्तुततोध्यायंस्ततस्तेननिपातितः ॥ तत्क्षणात्क्रोधसंततोहस्तमुत्क्षिप्तवान्वृषम् ॥ ३१ ॥ एवंसंभाषमाणस्तुकुत्रगच्छसिभोवृष ॥ अद्यत्वामथपाप्मानंप्रत्यक्षंहन्म्यहंवृष ॥३२॥ धर्षितस्तुतदाविप्रोद्यंतरिक्षंगतंवृषम् ॥ आकाशेप्रेक्षतेभूपएतदद्भुतमुत्तमम्॥३३॥ततःप्रहसितेरुद्रेऋषिरग्रेव्यवस्थितः॥ तृतीयंलोचनंदृष्ट्वावैलक्ष्यात्पतितोभुवि ॥ ३४ ॥ प्रणम्यदंडवद्भूमौस्तुवतेपरमेश्वरम् ॥ प्रणिपत्यभूतनाथंभवोद्भवंत्वामहंदिव्यरूपम् ॥ भवभीतोभुवनपतेभूतंविज्ञापयेकिंचित् ॥ ३५ ॥ त्वद्गुणनिकरान्वक्तुंकःशक्तोभवतिमानुषोनाथ ॥ वासुकिरयंहिकदाचिद्वदनसहस्रंभवेद्यस्य ॥ ३६ ॥ भक्त्यातवापिशंकरभुवनपतेत्वत्स्तुतौतुमुखरस्य ॥ वंद्यक्षमस्वभवन्प्रसीदमेतवचरणपतितस्य ॥ ३७ ॥ सत्वंरजस्तमस्त्वंस्थित्युत्पत्तौविनाशनेदेव ॥ त्वांमुक्त्वाभुवनपतेभुवनेश्वरनैवदैवतंकिंचित् ॥ ३८ ॥ यमनियमयज्ञदानैर्वेदाभ्यासावधारणोद्योगात् ॥ त्वद्भक्तेःसर्वमिदंनार्हतिकलासहस्रांशेन ॥ ३९ ॥ उत्कृष्टरसरसायनखड्गां

१ 'अद्यत्वं मम पाप्मानं प्रलयं नय हे वृष ॥ धार्मिकस्तु–' इति पाठान्तरम् ।

जनपादुकादिसिद्धिर्वा ॥ चिह्नानिभवत्प्रणतानांदृश्यंतइहजन्मनिप्रकटम् ॥४०॥ शाठ्येननमतियद्यपिददासित्वंधर्ममिच्छतांदेव ॥ भक्तिर्भवच्छेदकरी
मोक्षायविनिर्मितानाथ ॥ ४१ ॥ परदारपरस्वरतंपरिभवपरिदुःखशोकसंतप्तम् ॥ परवदनवीक्षणपरंपरमेश्वरमांपरित्राहि ॥ ४२ ॥ अलीकाभिमानदग्धं
क्षणभंगुरविभवविलसितंदेव ॥ क्रूरंकुपथाभिमुखंपतितंमांत्राहिदेवेश ॥ ४३ ॥ दीनेंद्रियगणसार्थैर्बंधुजनैरेवपूरिताआशा ॥ तुच्छातथापिशंकरकिंमूढंमां
विडंवयसि ॥ ४४ ॥ तृष्णांहरस्वशीघ्रंलक्ष्मींमांदेहिहृदयवासिनींनित्याम् ॥ छिंधिमदमोहपाशानुत्तारयमांमहादेव ॥ ४५ ॥ करुणाभ्युदयंनामस्तोत्रमि
दंसिद्धिदंदिव्यम् ॥ यःपठतिभक्तियुक्तस्तस्यतुतुष्येद्भृगोर्यथाहिशिवः ॥ ४६ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ अहंतुष्टोस्मितेविप्रवरंप्रार्थ
यस्वेप्सितम् ॥ उमयासहितोदेवोवरंतस्यहिदापयेत् ॥ ४७ ॥ ॥ भृगुरुवाच ॥ ॥ यदितुष्टोसिदेवेशयदिदेयोयोवरोमम ॥ रुद्रवे
दीभवेद्देवमेतत्संपादयस्वमे ॥ ४८ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ एवंभवतुविप्रेंद्रक्रोधस्थानंभविष्यति ॥ नपितापुत्रयोश्चैवएकवाक्यंभविष्यति ॥ ४९ ॥
तदाप्रभृतिब्रह्माद्याःसर्वेदेवाःसकिन्नराः ॥ उपासंतोभृगोस्तीर्थंतुष्टोयत्रमहेश्वरः ॥ ५० ॥ दर्शनात्तस्यतीर्थस्यसद्यःपापात्प्रमुच्यते ॥ अवशाःस्ववशा
श्चापिम्रियंतेतत्रजंतवः ॥ ५१ ॥ गुह्यातिगुह्यस्यगतिस्तेषांनिःसंशयाभवेत् ॥ एतत्क्षेत्रंसुविपुलंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ५२ ॥ तत्रस्नात्वादिवंयांतिये
मृतास्तेऽपुनर्भवाः ॥ औपानहंतदाछत्रंदेयमन्नंचकांचनम् ॥५३॥ भोजनंचयथाशक्त्याअक्षयंतस्यतद्भवेत् ॥ सूर्योपरागेयोदद्याद्दानंचैवयथेच्छया ॥५४॥
तीर्थस्नानंतुयद्दानमक्षयंतस्यतद्भवेत् ॥ चंद्रसूर्योपरागेषुवृषोत्सर्गमनुत्तमम् ॥ ५५ ॥ नजानंतिनरामूढाविष्णुमायाविमोहिताः ॥ नर्मदायांस्थितंदिव्यं
वृषतीर्थंनराधिप ॥ ५६ ॥ भृगुतीर्थस्यमाहात्म्यंयःशृणोतिनरःसकृत् ॥ विमुक्तःसर्वपापेभ्योरुद्रलोकंसगच्छति ॥ ५७ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रगौतमेश्वर
मुत्तमम् ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्नुपवासपरायणः ॥ ५८ ॥ कांचनेनविमानेनब्रह्मलोकेमहीयते ॥ धौतपापंततोगच्छेद्धौतंयत्रवृषेणतु ॥ ५९ ॥ नर्मदा
यांस्थितंराजन्सर्वपातकनाशनम् ॥ तत्रतीर्थेनरःस्नात्वाब्रह्महत्यांव्यपोहति ॥ ६० ॥ तस्मिन्तीर्थेमहाराजप्राणत्यागंकरोतियः ॥ चतुर्भुजस्त्रिनेत्रस्तु
रुद्रतुल्यबलोभवेत् ॥ ६१ ॥ वसेत्कल्पायुतंसाग्रंरुद्रतुल्यपराक्रमः ॥ कालेनमहताप्राप्तःपृथिव्यामेकराड्भवेत् ॥ ६२ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रएरंडीतीर्थ
मुत्तमम् ॥ प्रयागेयत्फलंदृष्टंमार्कंडेयेनभाषितम् ॥ ६३ ॥ तत्फलंलभतेराजन्स्नातमात्रस्तुमानवः ॥ मासिभाद्रपदेचैवशुक्लपक्षस्यचाष्टमीम् ॥ ६४ ॥
उपोष्यरजनीमेकांतत्रस्नानंसमाचरेत् ॥ यमदूतैर्नबाध्येतइंद्रलोकंसगच्छति ॥ ६५ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रसिद्धोयत्रजनार्दनः ॥ हिरण्यद्वीपविख्यातंसर्वपा
पप्रणाशनम् ॥ ६६ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्धनवान्रूपवान्भवेत् ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रतीर्थंकनखलंमहत् ॥ ६७ ॥ गरुडेनतपस्तप्तंतस्मिंस्तीर्थेन

राधिप ॥ विख्यातंसर्वलोकेषुयोगिनीतत्रतिष्ठति ॥ ६८ ॥ क्रीडतेयोगिभिःसार्धंशिवेनसहनृत्यति ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्रुद्रलोकेमहीयते ॥ ६९ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रईशतीर्थमनुत्तमम् ॥ ईशस्तत्रविनिर्मुक्तोगतऊर्ध्वंनसंशयः ॥७० ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रसिद्धोयत्रजनार्दनः ॥ वाराहंरूपमास्थायअर्चित्यः परमेश्वरः ॥ ७१ ॥ वराहतीर्थेनरःस्नात्वाद्वादश्यांतुविशेषतः ॥ विष्णुलोकमवाप्नोतिनरकंतुनगच्छति ॥ ७२ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रसोमतीर्थमनुत्तमम् ॥ पौर्णिमास्यांविशेषेणतत्रस्नानंसमाचरेत् ॥७३ ॥ प्रणिपत्यचईशानंबलिस्तस्यप्रसीदति ॥ हरिश्चन्द्रपुरंदिव्यमंतरिक्षेतुदृश्यते ॥ ७४ ॥ चक्रध्वजे समावृत्तेसुप्तेनागारिकेतने ॥ नर्मदातोयवेगनरुरुकच्छोपसेवितम् ॥ ७५ ॥ तस्मिन्स्थानेनिवासंचविष्णुःशंकरमब्रवीत् ॥ द्वीपेश्वरेनरःस्नात्वालभेद्बहुसुवर्णकम् ॥ ७६ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्ररुद्रकन्यांतुसंगमे ॥ स्नातमात्रोनरस्तत्रदेव्याःस्थानमवाप्नुयात् ॥ ७७ ॥ देवतीर्थंततोगच्छेत्सर्वदेवनमस्कृतम् ॥ तत्र स्नात्वातुराजेंद्रदैवतैःसहमोदते ॥७८॥ ततोगच्छेतराजेंद्रशिखितीर्थमनुत्तमम् ॥ तत्रवैदीयतेदानंसर्वंकोटिगुणंभवेत् ॥ ७९ ॥ अपरपक्षेअमावास्यांस्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ ब्राह्मणंभोजयेदेकंकोटिर्भवतिभोजिता ॥८०॥ भृगुतीर्थंतुराजेंद्रतीर्थंकोटिर्व्यवस्थिता ॥ अकामोवासकामोवातत्रस्नायीतमानवः॥८१ अश्वमेधमवाप्नोतिदैवतैःसहमोदते ॥ तत्रसिद्धमवाप्नोतिभृगुस्तुमुनिपुंगवः ॥ अवतारःकृतस्तेनशंकरेणमहात्मना ॥ ८२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेविंशतितमोध्यायः ॥२०॥छ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रविहगेश्वरमुत्तमम् ॥ दर्शनात्तस्यराजेंद्रमुच्यतेसर्वपातकैः ॥१॥ ततोगच्छेतराजेन्द्र नर्मदेश्वरमुत्तमम् ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्स्वर्गलोकेमहीयते ॥२॥ अश्वतीर्थंततोगच्छेत्स्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ सुभगोदर्शनीयश्चभोगवान्जायतेनरः ॥३॥ पितामहंततोगच्छेद्ब्रह्मणानिर्मितंपुरा ॥ तत्रस्नात्वानरोभक्त्यापितृपिंडंतुदापयेत् ॥ ४ ॥ तिलदर्भविमिश्रंतुउदकंतुप्रदापयेत् ॥ तस्यतीर्थप्रभावेणसर्वंभवतिचाक्षयम् ॥५॥ सावित्रीतीर्थमासाद्ययस्तुस्नानंसमाचरेत् ॥ विधूयसर्वपापानिब्रह्मलोकेमहीयते ॥६॥ मनोहरंचतत्रैवतीर्थंपरमशोभनम् ॥ तत्र स्नात्वानरोराजन्पितृलोकेमहीयते॥७॥ततोगच्छेतराजेंद्रमानसंतीर्थमुत्तमम् ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्रुद्रलोकेमहीयते ॥८॥ ततोगच्छतराजेंद्रक्रतुतीर्थमनुत्तमम् ॥ विख्यातंसर्वलोकेषुसर्वपापप्रणाशनम् ॥९॥ यान्यान्प्रार्थयतेकामान्पशुपुत्रधनानिच ॥ प्राप्नुयात्तानिसर्वाणितत्रस्नात्वानराधिप ॥१०॥ ततोगच्छेतराजेंद्रत्रिदशज्योतिविश्रुतम् ॥ तत्रताऋषिकन्यास्तुतपस्तप्यंतिसुव्रताः ॥११॥ भर्त्ताभवतुसर्वासामीश्वरःप्रभुरव्ययः ॥ प्रीतस्तेषांमहादेवश्चंडरूपधरोहरः ॥ १२ ॥ विकृताननबीभत्सस्तत्चतीर्थमुपागतः ॥ तत्रकन्यामहाराजवरायपरमेश्वरः ॥ १३ ॥ कन्याऋद्धिचयःसेवत्कन्यादानंप्रयच्छति ॥ तीर्थंतत्रमहाराजदशकन्येतिविश्रुतम् ॥ १४ ॥ तत्रस्नात्वार्चयेदेवंसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रस्वर्गबिंदुरितिश्रुतम् ॥ १५ ॥ तत्रस्नात्वा

नरोराजन्दुर्गतिंचनपश्यति ॥ अप्सरेशंततोगच्छेत्स्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ १६ ॥ क्रीडतेनागलोकस्थोऽप्सरोभिःसहमोदते ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रनरकंती र्थमुत्तमम् ॥ १७ ॥ तत्रस्नात्वार्चयेद्देवंनरकंचनगच्छति ॥ भारभूतंततोगच्छेदुपवासपरायणः ॥ १८ ॥ एतत्तीर्थंसमासाद्यअवतारंतुशांभवम् ॥ अर्चयि त्वाविरूपाक्षंरुद्रलोकेमहीयते ॥ १९ ॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वाभारभूतेमहात्मनः ॥ यत्रतत्रमृतस्यापिध्रुवंगाणेश्वरीगतिः ॥ २० ॥ कार्तिकस्य तुमासस्यअर्चयित्वामहेश्वरम् ॥ अश्वमेधाच्छतगुणंप्रवदंतिमनीषिणः ॥ २१ ॥ दीपकानांशतंकृत्वाघृतपूर्णंतुदापयेत् ॥ विमानैःसूर्यसंकाशैर्व्रजते यत्रशंकरः ॥ २२ ॥ वृषभंयःप्रयच्छेतशंखकुंदेंदुसंनिभम् ॥ वृषयुक्तेनयानेनरुद्रलोकंसगच्छति ॥ २३ ॥ चरुमेकंतुयोदद्यात्तस्मिंस्तीर्थेनराधिप ॥ पायसंमधुसंयुक्तंभक्ष्याणिविविधानिच ॥ २४ ॥ यथाशक्त्यनुराजेंद्रभोजयेत्सहदक्षिणम् ॥ तस्यतीर्थप्रभावेणसर्वंकोटिगुणंभवेत् ॥ २५ ॥ नर्मदायाज लंसिक्त्वाअर्चयित्वावृषध्वजम् ॥ दुर्गतिंचनपश्यंतितस्यतीर्थप्रभावतः ॥ २६ ॥ एतत्तीर्थंसमासाद्ययस्तुप्राणान्परित्यजेत् ॥ सर्वपापविशुद्धात्मा व्रजतेयत्रशंकरः ॥ २७ ॥ जलप्रवेशंयःकुर्यात्तस्मिंस्तीर्थेनराधिप ॥ हंसयुक्तेनयानेनरुद्रलोकंसगच्छति ॥२८॥ यावच्चंद्रश्चसूर्यश्चहिमवांश्चमहोदधिः ॥ गं गाद्याःसरितोयावत्तावत्स्वर्गेमहीयते ॥ २९ ॥ अनाशनंतुयःकुर्यात्तस्मिंस्तीर्थेनराधिप ॥ गर्भवासेतुराजेंद्रनपुनर्जायतेनरः ॥ ३० ॥ ततोगच्छेत राजेंद्रअटवीतीर्थमुत्तमम् ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्इंद्रस्यार्द्धासनंलभेत् ॥ ३१ ॥ शृंगतीर्थंततोगच्छेत्सर्वपापप्रणाशनम् ॥ तत्रापिस्नातमात्रस्यध्रुवंगा णेश्वरीगतिः ३२ ॥ एरंडीनर्मदायाश्चसंगमंलोकविश्रुतम् ॥ तत्रतीर्थंमहापुण्यंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ३३ ॥ उपवासपरोभूत्वानित्यंब्रह्मपरायणः ॥ तत्र स्नात्वातुराजेंद्रमुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ ३४ ॥ ततोगच्छेतराजेन्द्रनर्मदोदधिसंगमम् ॥ जमदग्निरितिख्यातंसिद्धोयत्रजनार्दनः ॥ ३५ ॥ यत्रेष्ट्वाबहुभिर्यज्ञै रिंद्रोदेवाधिपोभवत् ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्नर्मदोदधिसंगमे ॥ ३६ ॥ त्रिगुणस्याश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ पश्चिमोदधिसायुज्यंमुक्तिद्वारविघाट नम् ॥ ३७ ॥ तत्रदेवाःसगंधर्वाऋषयःसिद्धचारणाः ॥ आराधयंतिदेवेशंत्रिसंध्यंविमलेश्वरम् ॥ ३८॥ सर्वपापविशुद्धात्मारुद्रलोकेमहीयते ॥ विमलेश्वर परंतीर्थंनभूतंनभविष्यति ॥ ३९ ॥ तत्रोपवासंकृत्वायेपश्यंतिविमलेश्वरम् ॥ सर्वपापविशुद्धात्मारुद्रलोकंव्रजंतिते ॥ ४० ॥ ततोगच्छेतराजें द्रकेशिनीतीर्थमुत्तमम् ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्नुपवासपरायणः ॥ ४१ ॥ उपोष्यरजनीमेकांनियतोनियताशनः ॥ तत्रतीर्थप्रभावेणमुच्यतेब्रह्महत्य या ॥ ४२ ॥ सर्वतीर्थाभिषेकंचयःपश्येत्सागरेश्वरम् ॥ योजनाभ्यंतरेतिष्ठेदावर्तेसंस्थितःशिवः ॥ ४३ ॥ तंदृष्ट्वासर्वतीर्थानिदृष्टानिस्युर्नसंशयः ॥ सर्व पापविनिर्मुक्तोयत्ररुद्रःसगच्छति ॥ ४४ ॥ नर्मदासंगमंयावद्यावच्चामरकंटकम् ॥ तत्रांतरेमहाराजन्तीर्थकोट्योदकस्थिताः ॥ ४५ ॥ तीर्थात्तीर्थाटनंच

१ दश इ० पाठः ।

यात्रऋषिकोटिनिषेविता ॥ अग्निहोत्रैश्चदिव्यांशैःसर्वैर्ज्ञानपरायणैः ॥ ४६ ॥ सेवितास्तेनराजेंद्रईप्सितार्थप्रदायिकाः ॥ यश्चेदंवैपठेन्नित्यंशृणुयाद्वापिभक्तितः ॥ ४७ ॥ तंतुतीर्थानिसर्वाणिअभिषिंचंतिपांडव ॥ नर्मदाचसदाप्रीताभवेद्वैनात्रसंशयः ॥ ४८ ॥ प्रीतस्तस्यभवेद्रुद्रोमार्कंडेयोमहामुनिः ॥ वंध्याचलभतेपुत्रान्दुर्भगासुभगाभवेत् ॥ ४९ ॥ कुमारीलभतेभर्त्तायच्चयोवाञ्छतेफलम् ॥ तदेवलभतेसर्वंनात्रकार्याविचारणा ॥ ५० ॥ ब्राह्मणोवेदमाप्नोतिक्षत्रियोविजयीभवेत् ॥ वैश्यस्तुलभतेधान्यंशूद्रःप्राप्नोतिसद्गतिम् ॥ ५१ ॥ मूर्खस्तुलभतेविद्यांत्रिसंध्यंयःपठेन्नरः ॥ नरकंचनपश्येतवियोनिंचनगच्छति ॥ ५२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेएकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंतेकथितंराजन्नर्मदातीर्थमुत्तमम् ॥ पुरागंधर्वकन्यानांशापजंभयमुल्बणम् ॥ १ ॥ नाशितंतन्महाराजरेवाजलकणाग्निना ॥ रेवाजलकणस्पर्शान्मुक्तोभवतिमानवः ॥ २ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ भगवन्बहुकन्याभिःशापोलंभिकथंकुतः ॥ कस्यापत्यानितास्तासांनामकिंकीदृशंवयः ॥ ३ ॥ कथंरेवाजलस्पर्शाद्विपाकाच्छापसंभवात् ॥ विमुक्ताःकुत्रताःसन्तुःसर्वमेकथयप्रभो ॥ ४ ॥ नर्मदातीर्थमाहात्म्यंचमत्कारकरंभवेत् ॥ श्रवणादपिपापानांमलनाशनमुच्यते ॥ ५ ॥ नर्मदानर्मदाशब्दोयेनकेनचिदुच्यते ॥ तस्यस्याच्छाश्वतीमुक्तिर्यावदाचंद्रतारकम् ॥ ६ ॥ व्याहृतंभवतापूर्वंरेवामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ तथापिचरितंसाधोयदेतत्तन्निगद्यताम् ॥ ७ ॥ अथचोत्तमवार्तायासेवितव्यामनीषिभिः ॥ अतःपृच्छामिविप्रेंद्ररेवामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ इतिहासंवदविभोकन्यानांचरितोज्ज्वलम् ॥८॥ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रूयतांराजशार्दूलधर्मगर्भापराकथा ॥ यथारणिर्वह्निगर्भाधर्म्मस्तुब्रह्मसूरिव ॥ ९ ॥ गंधर्वःशुकसंगीतिस्तस्यकन्याप्रमोहिनी ॥ सुशीलस्यसुशीलाचसुस्वरास्वरवेदिनः ॥ १० ॥ सुताराचंद्रकांतस्यचंद्रिकासुप्रभस्यच ॥ इमानिवरनामानितासामप्सरसांनृप ॥ ११ ॥ कुमार्यःपंचसर्वास्तावयसासुभगाःपुनः ॥ भाषंतेचमिथस्तास्तुभगिन्यइवसर्वदा ॥ १२ ॥ चंद्रादिर्वविनिष्क्रांताश्चंद्रिकाइवसोज्ज्वलाः ॥ चंद्राननाःसुकेश्यश्चचंद्रकांताइवोज्ज्वलाः ॥ १३ ॥ देवेष्वेताविलासिन्यःकौमुद्यःकैरवेष्विव ॥ लावण्यपिंडसंभूतादिव्यरूपामनोहराः ॥ १४ ॥ उद्भिन्नकुचपद्मिन्यःकेतक्यइवमाधवे ॥ उत्पन्नयौवनैःकांतावल्लीवनवपल्लवैः ॥ १५ ॥ हेमगौराश्चहेमाभाहेमाभरणभूषिताः ॥ हेमचंपकमालिन्योहेमच्छविसुवाससः ॥ १६ ॥ स्वरग्रामावलीहासुविविधामूर्च्छनासुच ॥ तालवाद्यविनोदेषुवेणुवीणाप्रवादने ॥ १७ ॥ मृदंगनादसंभिन्नलास्यमध्यलयेषुच ॥ चित्रादिषुविनोदेषुकलासुचविशारदाः ॥ १८ ॥ एवंभूताश्चताःकन्यामुहुर्मुहुःक्रीडनैर्वरैः ॥ पितृभिर्लालिताःसर्वाश्चेरुश्चधनदालये ॥ १९ ॥ कौतुकादेकदापंचमिलित्वामासिमाधवे ॥ कन्यामंदारपुष्पाणिविचिन्वंत्योवनाद्वनम् ॥ २० ॥ गौरींसमाराधयितुंस्वरांगनाःकदाचिदच्छोदसरोवरंय

युः ॥ हेमांबुजानिप्रवराणिताःपुनस्तस्माद्दुपादायवरोत्पलैःसह ॥ २१ ॥ वैडूर्यशुद्धस्फुटिकप्रकुट्टिमेस्नात्वातुघट्टेपरिधायचांबरम् ॥ मौनेनचस्थंडिल पिंडिकाम[1]र्यीसुवर्णमुक्ताभरणांविनिर्ममुः ॥ २२ ॥ समर्चितांचंदनगंधकुंकुमैरभ्यर्च्यगौरींवरपंकजादिभिः ॥ नानोपहारैःशुभभक्तिभाविताळास्यप्रयो गैर्ननृतुःकुमारिकाः ॥२३॥ गांधर्वमाश्रित्यपरंस्वरंततोगेयंस्वभावध्वानिभिःसमूर्छनम् ॥ एणीदृशस्ताःप्रजगुःकलाक्षरंतारप्रवृद्धंगतिभिश्चसुस्वरम्॥२४॥ तस्मिन्सुभावेरसवर्षहर्षकन्यास्वलंनिर्भरचित्तवृत्तिषु ॥ अच्छोदतीर्थेप्रवरेतदागतःस्नातुंमुनेर्वेदनिधेःसुतोग्रजः ॥ २५ ॥ रूपेणनिःसीमतरोवराननः प्रफुल्लपद्मायतलोचनोयुवा ॥ विस्तीर्णवक्षाःसुभुजोतिसुंदरःश्यामच्छविःकामइवापरोहिसः ॥२६॥ सब्रह्मचारीसुशिखोहिशोभतेदंडेनयुक्तोधनुषेवमन्म थः ॥ एणाजिनप्रावरणःसमुद्रधृग् हेमाभमौंजीकटिमेखलःपरः ॥ २७ ॥ तंदृष्ट्वाब्राह्मणंबालास्तास्तत्रसरसस्तटे ॥ जहृषुःकौतुकाविष्टाअयंनोभवि तातिथिः ॥ २८ ॥ संत्यक्तगीतनृत्यस्तास्तस्यालोकनलालसाः ॥ हरिण्योलुब्धकेनैवविद्धाःकामेनसायकैः ॥ २९ ॥ पश्यपश्येतिजल्पंत्योमुग्धाः पंचससंभ्रमम् ॥ तस्मिन्विप्रवरेयूनिकामदेवभ्रमंययुः ॥३०॥ पुनःपुनस्तमभ्यर्च्यनयनैःपंकजैरिव ॥ पश्चाद्विचारमारब्धमप्सरोभिःपरस्परम् ॥ ३१ ॥ यद्ययंकामदेवोहिरतिहीनःकथंभवेत् ॥ [2]अथावाद्यश्विनौदेवौताबुभौयुगचारिणौ ॥ ३२ ॥ गंधर्वःकिन्नरोवाथसिद्धोवाकामरूपधृक् ॥ ऋषिपुत्रोथवा कश्चित्कश्चिद्वामनुजोत्तमः ॥ ३३ ॥ अस्तिवाकश्चिदेवायंधात्रासृष्टोहिनःकृते ॥ यथाभाग्यवतामर्थैनिधानंपूर्वकर्मभिः ॥ ३४ ॥ तथास्माकंकुमारी णांगौर्यानीतोवरोत्तमः ॥ करुणाजलकल्लोललब्धार्द्रीकृतचित्तया ॥ ३५ ॥ मयावृतस्त्वयाचार्यंत्वयावृतस्तथानया ॥ एवंपंचसुकन्यासुवदंतीषुनृपोत्त म ॥३६॥ श्रुत्वातद्वचनंतत्रकृतमाध्याह्निकक्रियः ॥ चिंतयाँ[3]मासमेधावीकिंकृत्वासुकृतंभवेत् ॥ ३७॥ गाधिसंभवपराशरादयःकंडुदेवलमुखाश्चयेद्विजाः ॥ तेपियोगिबलिनोविमोहिताःलीलयातदबलाभिरद्भुतम् ॥ ३८ ॥ योषितांनयनतीक्ष्णसायकैर्भ्रूलतासुदृढचापनिर्गतैः ॥ धन्विनामकरकेतुनाहतःकस्यनोप ततिवामनोमृगः ॥३९॥ तावदेवनयधीर्विराजतेतावदेवजनताभयंभवेत् ॥ तावदेवधृतचित्तताभृशंतावदेवगणनाकुलस्यच ॥ ४० ॥ तावदेवतपसःप्रगल्भ तातावदेवशमसेवनंनृणाम् ॥ यावदेवललनेक्षणासवैर्माद्यतेद्भुतमदैर्नपूरुषः॥४१॥ मोहयंतिमदयंतिरागिणंयोषितःस्वललितैर्मनोहरैः ॥ मोदयंतिमदयंति मामिमाधर्मरक्षणपरंहिस्वैर्गुणैः॥४२॥मांसरक्तमलमूत्रनिर्मितेयोषितांवपुषिनिर्गुणेशुचौ ॥ कामिनस्तुपरिकल्प्यचारुतामाविशंतिसुविमूढचेतसः॥ ४३ ॥

---

१ मुमामिति पाठः। २ अथायमश्विनोदेव इति पाठः। ३ आलोच्य हृदयेसोपिविप्रमेताद्विचिंतिम् ॥ ब्रह्मवी शगिरिशादयः सुरा येपिसिद्धमुनयः पुरातनाः इति पाठांतरम्।

दारुणाहिपरिकीर्तितांगनासाधुभिर्विमलबुद्धिभिर्बुधैः ॥ यावदेवनसमीपगाइमास्तावदेवहिगृहंव्रजाम्यहम् ॥४४॥ समीपंतस्ययावन्नआगच्छंतिवरस्त्रियः॥ वैष्णवेनप्रभावेणतावदंतर्दधेद्विजः ॥ ४५ ॥ तस्ययोगबलाद्भूपगतस्यादर्शनंतदा ॥ दृष्ट्वातदद्भुतंकर्मवैष्णवब्रह्मचारिणः ॥ ४६ ॥ वित्रस्तनयना बालाकुरंग्यइवकातराः ॥ संक्रांतनयनाःशून्यादहशुस्तादिशोदश ॥ ४७ ॥ ॥ कन्याऊचुः ॥ ॥ इंद्रजालंस्फुटंवेत्तिमायांजानातिवापुनः ॥ दृष्टोप्यदृष्टरूपोभूदित्यूचुस्ताःपरस्परम् ॥ ४८ ॥ व्यातंचहृदयंतासांतदैवविरहाग्निना ॥ ज्वलद्दावानलेनैवसुस्निग्धंसर्वकाननम् ॥ ४९ ॥ त्यजेंद्रजालिकांविद्यांकांतदर्शयसत्वरम् ॥ आत्मानंनहितेयुक्तंप्राग्ग्रासेमक्षिकोपमम् ॥ ५० ॥ हाकष्टंदर्शितःकस्माद्धात्रात्वंघटितःकुतः ॥ ज्ञातंम हानुसंतापहेतुर्नःस्वंविनिर्मितः ॥ ५१ ॥ कच्चित्तेनिर्दयंचेतःकच्चिदस्मासुनोमतिः ॥ कच्चित्क्रूरोसिहेकांतकच्चिन्मुष्णासिनोमनः ॥ ५२ ॥ कच्चिन्नप्र त्ययोस्मासुकच्चिदस्मान्परीक्षसे ॥ कच्चिन्निर्ममताशीलःकच्चिन्मायाविशारदः ॥ ५३ ॥ कच्चिच्चित्तंप्रवेष्टुंचवेत्सिविज्ञानलाघवम् ॥ कच्चिन्निष्क्रम णोपायंनजानासिकुतःपुनः ॥ ५४ ॥ कच्चिद्विनापराधंतुकिमस्मासुप्रकुप्यसे ॥ कच्चिद्दुःखंनजानासिपरेषांविप्रलंभनम् ॥ ५५ ॥ त्वद्दर्शनंविनानष्टाहृद येश्वरसांप्रतम् ॥ नजीवामोथजीवामःपुनस्त्वद्दर्शनाशया ॥ ५६ ॥ वयंचनीयतांतत्रशीघ्रंयत्रगतोभवान् ॥ त्वद्दर्शनहरोधाताव्यधान्मोदांकुरच्छिदाम् ॥ ५७ ॥ सर्वथादर्शनंदेहिकारुण्यंभजसर्वथा ॥ पर्य्यंतंनप्रपश्यंतिकस्यचित्सुजनाजनाः ॥ ५८ ॥ इत्थंविलप्यताःकन्याःप्रतीक्ष्यचबहुक्षणम् ॥ पितुर्भ याद्गृहंगंतुंशीघ्रमारेभिरेततः ॥ ५९ ॥ तत्प्रेमनिगडैर्बद्धाभृशंविरहविक्लवाः ॥ कथंचिद्धैर्यमालंब्यताःस्वंस्वंगृहमागताः ॥ ६० ॥ आगत्यपतिताःसर्वामा तृणांतुसमीपतः ॥ किमेतन्मातृभिःपृष्टाःकुतःकालात्ययोभवत् ॥ ६१ ॥ क्रीडंत्यःकिन्नरीभिस्तुसार्द्धंसंगतकंयदा ॥ संस्थितास्तेननज्ञातोदिव सोच्छोदसरोवरे ॥ ६२ ॥ पथिश्रांतावयंमातःसंतापस्तेननस्तनौ ॥ मोहेनमहतावक्तुंनकेनाप्युत्सहामहे ॥ ६३ ॥ इत्युक्त्वालुठितास्तत्रमणिभूमौकुमारि काः ॥ आकारंगोपयंत्यस्तामुग्धाजल्पंतिमातृभिः ॥ ६४ ॥ काचिन्नर्तयतिक्रीडामयूरंनमुदातदा ॥ नपाठयतितंकीरंपंजरेन्याकुतूहलात् ॥ ६५ ॥ लालयेन्नकुलंनान्यानोल्लापयतिसारिकाम् ॥ अपरातविसंमुग्धानैवखेलतिसारसैः ॥ ६६ ॥ भेजिरेनविनोदंतारेमिरेनैवमंदिरे ॥ ऊचिरेबांधवैर्नालं वीणावाद्यंनचक्रिरे ॥ ६७ ॥ कल्पद्रुमप्रसूनंयत्सर्वंतच्चानलोपमम् ॥ मंदारकुसुमामोदिनपपुर्मधुरंमधु ॥ ६८ ॥ योगीन्यइवताःकन्यानासाग्रन्यस्तलोच नाः ॥ अलक्ष्यध्यानसंतानाःपुरुषोत्तममानसाः ॥ ६९ ॥ चंद्रकांतमणिच्छन्नेस्रवद्वारिणिकंदरे ॥ क्षणंवातायनेस्थित्वाजलयंत्रगृहेक्षणम् ॥ ७० ॥ रचयंतिक्षणंशय्यांदीर्घिकांभोजिनीदलैः ॥ वीज्यमानाःसखीभिस्ताःशीतलैर्नलिनीदलैः ॥ ७१ ॥ इत्थंयुगसमांरात्रिमनयंस्तावरस्त्रियः ॥ कथंचिद्वारणं

कृत्वाविह्वलाःसज्वराइव ॥ ७२ ॥ प्रातर्व्यौममर्णिदृष्ट्वामन्यमानाःस्वजीवितम् ॥ विज्ञाप्यमातरंस्वांस्वांगौरींपूजयितुंगताः ॥ ७३ ॥ स्नात्वातेनविधाने नपुष्पैर्धूपैस्तथापुनः ॥ विधायपूजनंदेव्यागायंत्यस्तत्रताःस्थिताः ॥ ७४ ॥ एतस्मिन्नंतरेविप्रःस्नातुंसोपिसमागतः ॥ पितुराश्रमतस्तस्मादच्छोदेत्रस रोवरे ॥ ७५ ॥ मित्रंदृष्ट्वैवरात्र्यंतेपद्मिन्यइवकन्यकाः ॥ तत्फुल्लनयनाजातास्तंदृष्ट्वाब्रह्मचारिणम् ॥ ७६ ॥ गत्वातत्रैवताःकन्यासमीपंब्रह्मचारिणः ॥ सव्यापसव्यबंधेनभुजपाशंचचक्रिरे ॥ ७७ ॥ गतोसिप्रियपूर्वैर्दुर्गतुमद्यनलभ्यते ॥ वृतस्त्वंनूनमस्माभिर्नात्रतेस्तिविचारणा ॥ ७८ ॥ इत्युक्तोब्राह्म णःप्राहप्रहसन्बाहुपाशगः ॥ युष्माभिरुच्यतेभद्रमनुकूलंप्रियंवचः ॥ ७९ ॥ प्रथमाश्रमनिष्ठस्यकिंतुनश्येतमेव्रतम् ॥ विद्याभ्यसनशीलस्यनाभूत्पा रंगुरोःकुले ॥ ८० ॥ आश्रमेयत्रयोधर्मोरक्षणीयःसुपंडितैः ॥ विवाहोयमतोमन्येनधर्मइतिकन्यकाः ॥ ८१ ॥ आकर्ण्यविप्रवाक्यानिविप्रमूचुर्वरस्त्रियः ॥ सकलध्वनिसोत्कंठचोकोकिलाइवमाधवे ॥८२॥ धर्मादर्थोऽर्थतःकामःकामात्सुखफलोदयः ॥ इत्येवंनिश्चयज्ञास्तेवर्णयंतिविपश्चितः ॥ ८३ ॥ सकामो धर्मबाहुल्यात्पुरतस्तेसमुत्थितः ॥ सेव्यतांविविधैर्भोगैःस्वच्छाभूमिरियंयतः ॥ ८४ ॥ श्रुत्वातद्वचनंतासांप्राहगंभीरयागिरा ॥ तथ्यंवोवचनंकिंतुममा प्यावश्यकंव्रतम् ॥ ८५ ॥ प्राप्यानुज्ञांगुरोःकुर्वेविवाहकर्मनान्यथा ॥ इत्युक्ताःपुनरूचुस्ताःस्फुटंमूढोसिसुंदर ॥ ८६ ॥ सिद्धौषधंब्रह्मधियारसायनं सिद्धिर्निधिःसाधुकुलावरांगनाः ॥ मंत्रस्तथासिद्धरसश्चधर्मतोमुनेनिषेव्याःसुधियासमागताः ॥ ८७ ॥ कार्यंनुदैवाद्यदिसिद्धिमागतंतस्मिन्नुपेक्षांनचयां तिनीतिगाः ॥ यस्मादुपेक्षानपुनःफलप्रदातस्मान्नदीर्घीकरणंप्रशस्यते ॥ ८८ ॥ विषादप्यमृतंग्राह्यममेध्यादपिकांचनम् ॥ नीचादप्युत्तमांविद्यांस्त्रीर त्नंदुष्कुलादपि ॥८९॥ सांद्रानुरागाःकुलजन्मनिर्मलाःस्नेहार्द्रचित्तामुगिरःस्वयंवराः ॥ कन्याःसुरूपाःखलुचारुयौवनाधन्यालभंतेऽत्रनरास्तुनेतरे ॥९०॥ क्ववयंसुरसुंदर्य्यःक्वभवांस्तापसोबटुः ॥ दुर्घटस्यविधानेनमन्येधातैवपंडितः ॥ ९१ ॥ तस्मादस्मानिदानींतुस्वीकुर्य्यात्मंगलंभवान् ॥ गांधर्वेणविवा हेनअन्यथानोपजीवनम् ॥ ९२ ॥ श्रुत्वावाक्यंततःप्राहब्राह्मणोधर्मवित्तमः ॥ भोमृगाक्ष्यःकथंत्याज्योधर्मोधर्मधनैर्नरैः ॥ ९३ ॥ धर्मश्चार्थश्चकामश्च मोक्षश्चैतच्चतुष्टयम् ॥ यथोक्तंफलदंज्ञेयंविपरीतंतुनिष्फलम् ॥ ९४ ॥ नाकालेहंव्रतीकुर्यामतोदारपरिग्रहम् ॥ नक्रियाफलमाप्नोतिक्रियाकालं नवेत्तियः ॥ ९५ ॥ यतोधर्मविचारेस्मिन्प्रसक्तंममानसम् ॥ तस्माच्छृणुतहेकन्यानसमीहेस्वयंवरम् ॥ ९६ ॥ एवंज्ञात्वाशयंतस्यसमीक्ष्यैव परस्परम् ॥ करात्करंविमुच्याथजग्राहांघ्रिप्रमोहिनी ॥ ९७ ॥ भुजौजगृहतुस्तस्यसुशीलासुस्वरातथा ॥ आलिलिंगसुताराचवक्त्रंचुंबतिचं द्रिका ॥ ९८ ॥ तथापिनिर्विकारोसौप्रलयानलसन्निभः ॥ शशापब्रह्मचारीताःक्रोधेनात्यंतमूर्छितः ॥ ९९ ॥ पिशाच्यइवमांलग्नातात्पिशाच्योभ

विष्यथ॥एवंतेनाशुशप्तास्तास्तंत्यक्त्वापुरतःस्थिताः॥१००॥किमेतच्चेष्टितंपापंह्यनागसिविचेष्टया॥प्रियंकृतोऽप्रियंकृत्वाधिक्त्वांधर्मकृतांतकम् १०१॥
अनुरक्तेषुभक्तेषुमित्रेषुद्रोहकारिणः ॥ पुंसोलोकोभयोःसौख्यंनाशमेतीतिनःश्रुतम् ॥ १०२ ॥ तस्मात्त्वमपिनःशापात्पिशाचोभवसत्वरम् ॥ इत्युक्त्वा
पिचतावालानिःश्वसंत्यःक्षुधाकुलाः ॥१०३॥ तदेवान्योन्यसंरंभात्तस्मिन्सरसिपार्थिव ॥ ताःकन्याब्रह्मचारीचसर्वेपैशाच्यमागताः ॥१०४॥ सपिशाचः
पिशाच्यस्ताःक्रंदमानाःसुदारुणम् ॥ क्षपयंतिविपाकांस्तान्पूर्वोपात्तस्यकर्म्मणः॥१०५॥स्वकालेप्रभवत्येवपूर्वोपात्तंशुभाशुभम् ॥ स्वच्छायामिवदुर्वारं
देवानामपिपार्थिव॥१०६॥क्रंदंतिपितरस्तासांमातरस्तत्रतत्रच॥भ्रातरश्चैवबालानांदैवंहिदुरतिक्रमम्॥१०७॥अतऊर्ध्वंपिशाचास्तेआहारार्थंसुदुखिताः॥
इतस्ततश्चधावंतोवसंतिसरसस्तटे॥ १०८॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेद्वाविंशोध्यायः ॥ २२ ॥ छ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंबहुतिथेकालेलोमशो
मुनिसत्तमः ॥ आगतश्चमहाभागस्तत्रयादृच्छिकोमुनिः॥ १॥ तंदृष्ट्वाब्राह्मणंसर्वेपिशाचाःक्षुत्समाकुलाः ॥ धावंतोह्यत्तुकामास्तेमिलित्वायूथवर्तिनः॥२॥
दह्यमानास्तुतीव्रेणतेजसालोमशस्यतु ॥ असमर्थाःपुरःस्थातुंतेसर्वेदूरतःस्थिताः ॥ ३ ॥ तत्रपूर्वकर्मबलात्पिशाचःसहवैद्विजः॥ समीक्ष्यलोमशंराजन्सा
ष्टांगंप्रणिपत्यच ॥ ४ ॥ उवाचसूनृतांवाचंबद्ध्वाशिरसिचांजलिम् ॥ महाभाग्योदयेविप्रसाधूनांसंगतिर्भवेत् ॥ ५॥ गंगादिपुण्यतीर्थेषुयोनरःस्नातिसर्व
था ॥ यःकरोतिसतांसंगंतयोःसत्संगमोवरः ॥ ६ ॥ गुरूणांसंगमोविप्रदृष्टादृष्टफलोभुवि ॥ स्वर्गदोरोगहारीचकिंतमोपहरोमतः ॥ ७ ॥ इत्युक्त्वाक
थयामासपूर्ववृत्तांतमद्भुतम् ॥ इमागंधर्वकन्यास्ताम्मुनेसोहंद्विजात्मजः ॥ ८ ॥ सर्वेपिशाचरूपेणमिथःशापविमोहिताः ॥ दीनाननास्तुतिष्ठामस्तवाग्रेमु
निसत्तम ॥ ९ ॥ त्वद्दर्शनेनबालानांनिस्तारोनोभविष्यति ॥ सूर्योदयेतमस्तोमःकिंनुलीयेतपुष्करे ॥ १० ॥ श्रुत्वैतल्लोमशोवाक्यंकृपार्द्रीकृतमान
सः ॥ प्रत्युवाचमहातेजादुःखितंतंमुनेःसुतम् ॥ ११ ॥ मत्प्रसादाच्चसर्वेषांस्मृतिःसपदिजायताम् ॥ धर्मेचवर्ततांयेनमिथःशापोलयंव्रजेत् ॥ १२ ॥
पिशाचउवाच ॥ महर्षेकथ्यतांधर्मोमुच्येमयेनकिल्बिषात् ॥ नायंकालोविलंबस्ययशापाग्निर्दारुणोयतः ॥१३॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ मयासार्द्धंप्रकुर्वंतुरे
वास्नानंविधानतः ॥ शापान्मोक्ष्यतिवोरेवानान्यथानिष्कृतिर्भवेत् ॥ १४ ॥ शृणुष्वावहितोविप्रपापनाशोध्रुवंनृणाम् ॥ रेवास्नानेनजायेतइतिमेनिश्चि
तामतिः ॥ १५ ॥ सप्तजन्मकृतंपापंवर्तमानंचपातकम् ॥ रेवास्नानंदहेत्सर्वंतूलराशिमिवानलः ॥ १६ ॥ प्रायश्चित्तंनपश्यंतियस्मिन्पापेपिशाचक ॥
तत्सर्वंनर्मदातोयेस्नानमात्रेणनश्यति ॥ १७ ॥ ज्ञानकृन्नर्म्मदास्नानमतोमोक्षफलाहिसा ॥ हिमवत्पुण्यतीर्थानिसर्वपापहराणिवै ॥ १८ ॥ इंद्रलोक
प्रदंहीदंनिर्मितंब्रह्मवादिभिः ॥ सर्वकामफलारेवामोक्षदापरिकीर्तिता ॥ १९ ॥ पापघ्नीपापहारिणीसर्वकामफलप्रदा ॥ विष्णुलोकदआप्लावोनार्मदःपाप

नाशनः ॥ २० ॥ यामुनःसूर्यलोकायभवेदाप्लावउत्तमः ॥ सारस्वतोघविध्वंसीब्रह्मलोकफलप्रदः ॥ २१ ॥ विशालफलदाप्रोक्ताविशालाहिपिशाच
क ॥ पापेंधनदवाग्निस्तुगर्भहेतुक्रियापहः ॥ २२ ॥ विष्णुलोकायमोक्षायनार्मदःपरिकीर्तितः ॥ सरयूगंडकीसिंधुश्चंद्रभागाचकौशिकी ॥ २३ ॥ ता
पीगोदावरीभीमापयोष्णीकृष्णवेणिका ॥ कावेरीतुंगभद्राचअन्याश्चापिसमुद्रगाः ॥ २४ ॥ तासुरेवापराप्रोक्ताविष्णुलोकप्रदायिनी ॥ रेवातुप्राप्यतेपु
ण्यैःपूर्वजन्मकृतैर्द्विज ॥ अपुनर्भवदंतत्रमज्जनंमुनिपुत्रक ॥ २५ ॥ गायंतिदेवाःसततंदिविष्ठारेवाकदाद्दष्टिगताहिनोभवेत् ॥ स्नातानरायत्रनगर्भवेदनां
पश्यंतितिष्ठंतिचविष्णुसन्निधौ ॥ २६ ॥ मज्जंतियेप्रत्यहमत्रमानवारेवासुतोयेबहुपापकंचुकाः ॥ मज्जंतितेनोनिरयेषुधर्म्मतःस्वर्गेतुतेचारुचरंतिदेव
वत् ॥ २७ ॥ तीव्रैर्व्रतैर्दानतपोभिरध्वरैःसार्धविधात्रातुलयाधृतापुरा ॥ रेवापिशाचाशुतयोर्द्वयोरभूद्रेवावरातत्रचमोक्षसाधिका ॥ २८ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ एतच्छ्रुत्वावचस्तस्यलोमशस्यपिशाचकाः ॥ तेनसार्द्धंययुःशीघ्रंरेवामज्जनहेतवे ॥ २९ ॥ ततोदैवात्समुत्पन्नोरेवारोधसिमा
रुतः ॥ तेषांप्रवाहस्पृष्टानांगात्रेजलकणप्रदः ॥ ३० ॥ रेवाजलकणस्पर्शात्पैशाच्यात्तेविमोचिताः ॥ तत्क्षणाद्दिव्यवपुषःप्रशशंसुश्चनर्म
दाम् ॥ ३१ ॥ ततोलोमशवाक्येनताश्चगंधर्वकन्यकाः ॥ परिणीताःसुखंतेनविप्रेणनर्मदातटे ॥ ३२ ॥ उवाससुचिरंकालंस्नानपानावगाहनैः ॥ अ
र्चित्वानर्मदामत्रविष्णुलोकंगताश्चते ॥ ३३ ॥ एवंतेकथितोराजन्नर्मदागुणसंश्रयः ॥ इतिहासोमहापुण्यःश्रवणात्पापनाशनः ॥ ३४ ॥ इति श्रीपाद्मे
महापुराणेस्वर्गखंडेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ छ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अथान्यानितुतीर्थानिवासिष्ठोक्तानिमेवद ॥ श्रुत्वायानिचपापानिविलयंयां
तिनारद ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शृणुष्वात्रहितीर्थानिवसिष्ठोक्तानिपार्थिव ॥ दक्षिणंसिंधुमासाद्यब्रह्मचारीजितेंद्रियः ॥ २ ॥ अग्निष्टोममवाप्नोतिविमानं
चाधिरोहति ॥ चर्मण्वतींसमासाद्यनियतोनियताशनः ॥ ३ ॥ रंतिदेवाभ्यनुज्ञातोअग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञहिमवत्सुतमर्बुदम् ॥ ४ ॥
पृथिव्यायत्रवैछिद्रंपूर्वमासीद्युधिष्ठिर ॥ तत्राश्रमोवसिष्ठस्यत्रिषुलोकेषुविश्रुतः ॥ ५ ॥ तत्रोष्यरजनीमेकांगोसहस्रफलंलभेत् ॥ पिंगातीर्थमुपस्पृ
श्यब्रह्मचारीनराधिपः ॥ ६ ॥ कपिलानांनरव्याघ्रशतस्यफलमाप्नुयात् ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञप्रभासंलोकविश्रुतम् ॥ ७ ॥ यत्रसन्निहितोनित्यंस्वयमे
वहुताशनः ॥ देवतानांमुखंवीरअनलोनिलसारथिः ॥ ८ ॥ तस्मिंस्तीर्थवरेस्नात्वाशुचिःप्रयतमानसः ॥ अग्निष्टोमातिरात्राभ्यांफलंप्राप्नोतिमान
वः ॥ ९ ॥ ततोगत्वासरस्वत्याःसागरस्यचसंगमम् ॥ गोसहस्रफलंप्राप्यस्वर्गलोकेमहीयते ॥ १० ॥ दीप्यमानोग्निवन्नित्यंप्रभयाभरतर्षभ ॥ तीर्थेस

---

१ मज्जनदा । सन्निहिता इतिच पा० ।

लिलराजस्यस्नात्वाप्रयतमानसः ॥ ११ ॥ त्रिरात्रमुषितस्तत्रतर्पयेत्पितृदेवताः ॥ विराजतियथासोमोवाजिमेधंचविंदति ॥ १२ ॥ वरदानंततोगच्छेत्ती
र्थंभरतसत्तम ॥ विष्णोर्दुर्वाससायत्रवरोदत्तोयुधिष्ठिर ॥ १३ ॥ वरदानेनरःस्नात्वागोसहस्रफलंलभेत् ॥ ततोद्वारवतींगच्छेन्नियतोनियताशनः ॥ १४ ॥
पिंडारकेनरःस्नात्वालभेद्बहुसुवर्णकम् ॥ १५ ॥ तस्मिंस्तीर्थेमहाराजपद्मलक्षणलक्षिताः ॥ अद्यापिमुद्रादृश्यंतेतदद्भुतमरिंदम ॥ १६ ॥ त्रिशूलां
कानिपद्मानिदृश्यंतेकुरुनंदन ॥ महादेवस्यसांनिध्यंतत्रैवभरतर्षभ ॥ १७ ॥ सागरस्यचसिंधोश्चसंगमंप्राप्यभारत ॥ तीर्थेसलिलराजस्यस्नात्वाप्रयत
मानसः ॥ १८ ॥ तर्पयित्वापितॄन्देवानृषींश्चभरतर्षभ ॥ प्राप्नोतिवारुणंलोकंदीप्यमानःस्वतेजसा ॥ १९ ॥ शंकुकर्णेश्वरंदेवमर्चयित्वायुधिष्ठिर ॥
अश्वमेधंदशगुणंप्रवदंतिमनीषिणः ॥ २० ॥ प्रदक्षिणमुपावृत्यगच्छेतभरतर्षभ ॥ तीर्थंकुरुवरश्रेष्ठत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ २१ ॥ तिमीतिनाम्नावि
ख्यातंसर्वपापप्रमोचनम् ॥ यत्रशक्रादयोदेवाउपासंतेमहेश्वरम् ॥ २२ ॥ तत्रस्नात्वार्चयित्वाचरुद्रंदेवगणैर्वृतम् ॥ जन्मप्रभृतिपापानिकृतानिनुदतेन
रः ॥ २३ ॥ तिमिरत्रनरश्रेष्ठसर्वदेवैरभिष्टुतः ॥ तत्रस्नात्वानरश्रेष्ठहयमेधमवाप्नुयात् ॥ २४ ॥ जित्वातत्रमहाप्राज्ञविष्णुनादितिनंदनम् ॥ पुराशौचंक्र
तंराजन्हत्वादैवतकंटकान् ॥ २५ ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञवसुधारामभिष्टुताम् ॥ गमनादेवतस्यांहिहयमेधमवाप्नुयात् ॥ २६ ॥ स्नात्वाकुरुवरश्रेष्ठप्र
यतात्मातुमानवः ॥ तर्पयित्वापितॄन्देवान्विष्णुलोकेमहीयते॥२७॥तीर्थंचापिपरंतत्रवसूनांभरतर्षभ ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचवसूनांसंमतोभवेत्॥२८॥
सिंधुतममितिख्यातंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ तत्रस्नात्वानरश्रेष्ठलभेद्बहुसुवर्णकम् ॥ २९ ॥ ब्रह्मतुंगंसमासाद्यशुचिःप्रयतमानसः ॥ ब्रह्मलोकमवाप्नोति
सुकृतीविरजानरः ॥ ३० ॥ कुमारिकाणांशक्रस्यतीर्थंसिद्धनिषेवितम् ॥ तत्रस्नात्वानरश्रेष्ठशक्रलोकमवाप्नुयात् ॥ ३१ ॥ रेणुकायाश्चतत्रैवतीर्थंदे
वनिषेवितम् ॥ स्नात्वातत्रभवेद्विप्रोविमलश्चंद्रमाइव ॥ ३२ ॥ अथपंचनदंगत्वानियतोनियताशनः ॥ पंचयज्ञानवाप्नोतिक्रमशोयेतुकीर्तिताः॥ ३३ ॥
ततोगच्छेतधर्मज्ञभीमायाःस्थानमुत्तमम् ॥ तत्रस्नात्वानयोन्यांवैनरोभरतसत्तम ॥ ३४ ॥ देव्याःपुत्रोभवेद्राजन्तत्रकुंडलविग्रहः ॥ गवांशतसहस्रस्यफ
लंचैवाप्नुयान्महत् ॥ ३५ ॥ गिरिकुंजंसमासाद्यत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ पितामहंनमस्कृत्यगोसहस्रफलंलभेत् ॥ ३६ ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञविमलंतीर्थमु
त्तमम् ॥ अद्यापियत्रदृश्यंतेमत्स्याःसौवर्णराजताः ॥ ३७ ॥ तत्रस्नात्वानरश्रेष्ठवाजपेयमवाप्नुयात् ॥ सर्वपापविशुद्धात्मागच्छेत्परमिकांगतिम्॥ ३८ ॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेचतुर्विंशोऽध्यायः॥२४॥छ॥ ॥नारदउवाच॥ ॥ वितस्तांचसमासाद्यसंतर्प्यपितृदेवताः ॥ नरःफलमवाप्नोतिवाजपेयस्य
भारत ॥ १ ॥ काश्मीरेष्वेवनागस्यभवनंतक्षकस्यच ॥ वितस्ताख्यमितिख्यातंसर्वपापप्रमोचनम् ॥ २ ॥ तत्रस्नात्वानरोनूनंवाजपेयमवाप्नुयात् ॥

सर्वपापविशुद्धात्मागच्छेतपरमांगतिम् ॥ ३ ॥ ततोगच्छेतमलदंत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ पश्चिमायांतुसंध्यायामुपस्पृश्ययथाविधि ॥ ४ ॥
चरुंसप्तार्चिषेराजन्यथाशक्तिनिवेदयेत् ॥ पितॄणामक्षयंदानंप्रवदंतिमनीषिणः ॥ ५ ॥ गवांशतसहस्रेणराजसूयशतेनच ॥ अश्वमेधसहस्रेणश्रेयान्सप्ता
र्चिषश्चरुः ॥ ६ ॥ ततोनिवृत्तोराजेंद्ररुद्रास्पदमथाविशेत् ॥ अभिगम्यमहादेवमश्वमेधफलंलभेत् ॥ ७ ॥ मणिमंतंसमासाद्यब्रह्मचारीसमाहितः ॥
एकरात्रोषितोराजन्नग्निष्टोमफलंलभेत् ॥८॥ अथगच्छेतराजेंद्रदेविकांलोकविश्रुताम्॥प्रसूतिर्यत्रविप्राणांश्रूयतेभरतर्षभ॥९॥ त्रिशूलपाणेःस्थानंयत्रिषुलो
केषुविश्रुतम् ॥ देविकायांनरःस्नात्वाअभ्यर्च्यचमहेश्वरम् ॥ १० ॥ यथाशक्तिनरस्तत्रनिवेद्यभरतर्षभ ॥ सर्वकामसमृद्धस्ययज्ञस्यलभतेफलम् ॥
॥ ११ ॥ कामाख्यंतत्ररुद्रस्यतीर्थंदेवर्षिसंमतम् ॥ तत्रस्नात्वानरःक्षिप्रंसिद्धिमाप्नोतिभारत ॥ १२ ॥ यजनंयाजनंगत्वातथैवब्रह्मवालकम् ॥
पुष्पन्यासउपस्पृश्यनशोचेन्मरणंततः ॥१३॥ अर्द्धयोजनविस्तारांपंचयोजनमायताम् ॥ एतावद्देविकामाहुःपुण्यांदेवर्षिसंमताम् ॥ १४ ॥ ततोगच्छेत
धर्मज्ञदीर्घसत्रंयथाक्रमम् ॥ यत्रब्रह्मादयोदेवाःसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥१५॥ दीर्घसत्रमुपासंतेदीक्षितानियतव्रताः ॥ गमनादेवराजेंद्रदीर्घसत्रमरिंदम ॥ १६ ॥
राजसूयाश्वमेधाभ्यांफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ततोविनाशनंगच्छेन्नियतोनियताशनः ॥ १७ ॥ गच्छंत्यंतर्हितायत्रमेरुपृष्ठेसरस्वती ॥ चमसेचशिवोद्भे
देनागोद्भेदेचदृश्यते ॥ १८ ॥ स्नात्वातुचमसोद्भेदेअग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ शिवोद्भेदेनरःस्नात्वागोसहस्रफलंलभेत् ॥ १९ ॥ नागोद्भेदेनरःस्नात्वानागलो
कमवाप्नुयात् ॥ शशयानंचराजेंद्रतीर्थमासाद्यदुर्लभम् ॥ २० ॥ शशरूपप्रतिच्छन्नापुष्करायत्रभारत ॥ सरस्वत्यांमहाभागअनुसंवत्सरंहिते ॥ २१ ॥
स्नायंतेभरतश्रेष्ठवृत्तावैकार्त्तिकींसदा ॥ तत्रस्नात्वानरव्याघ्रद्योततेशिववत्सदा ॥ २२ ॥ गोसहस्रफलंचैवप्राप्नुयाद्भरतर्षभ ॥ कुमारकोटिमासाद्यनियतः
कुरुनंदन ॥ २३ ॥ तत्राभिषेकंकुर्वीतपितृदेवार्चनेरतः ॥ गवामयुतमाप्नोतिकुलंचैवसमुद्धरेत् ॥ २४ ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञरुद्रकोटिंसमाहिताः॥ पुरायत्र
महाराजऋषिकोटिःसमाहिता ॥ २५ ॥ वर्षेणचसमाविष्टादेवदर्शनकांक्षया ॥ अहंपूर्वमहंपूर्वंद्रक्ष्यामिवृषभध्वजम् ॥ २६ ॥ एवंसंप्रस्थिताराजन्नृषयः
किलभारत ॥ ततोयोगीश्वरेणापियोगमास्थायभूपते ॥ २७ ॥ तेषांमन्युप्रशांत्यर्थमृषीणांभावितात्मनाम् ॥ सृष्टातुकोटिरुद्राणामृषीणामग्रतः
स्थिता ॥ २८ ॥ मयापूर्वंहरोदृष्टोइतितेमेनिरेपृथक् ॥ तेषांतुष्टोमहादेवऋषीणामुग्रतेजसाम् ॥ २९ ॥ भक्त्यापरमयाराजन्वरंतेषांप्रदत्तवान् ॥
अद्यप्रभृतियुष्माकंधर्मवृद्धिर्भविष्यति ॥ ३० ॥ तत्रस्नात्वानरव्याघ्ररुद्रकोट्यांनरःशुचिः ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिकुलंचैवसमुद्धरेत् ॥ ३१ ॥ ततो
गच्छेतराजेंद्रसंगमंलोकविश्रुतम् ॥ सरस्वत्यांमहापुण्यमुपासीतजनार्दनम् ॥ ३२ ॥ यत्रब्रह्मादयोदेवाऋषयःसिद्धचारणाः॥अभिगच्छंतिराजेंद्रचैत्रशुक्ल

चतुर्दशीम् ॥ ३३ ॥ तत्रस्नात्वानरव्याघ्रविंदेद्बहुसुवर्णकम् ॥ सर्वपापविशुद्धात्माशिवलोकंचगच्छति ॥ ३४ ॥ ऋषीणांयत्रसत्राणिसमाप्तानिनरा
धिप ॥ तत्रावसानमासाद्यगोसहस्रफलंलभेत् ॥३५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेपंचविंशोऽध्यायः ॥२५ ॥ ७ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ततोगच्छेतरा
जेंद्रकुरुक्षेत्रमभिष्टुतम् ॥पापेभ्योविप्रमुच्यंतेतद्गताःसर्वजंतवः ॥ १ ॥कुरुक्षेत्रंगमिष्यामिकुरुक्षेत्रेवसाम्यहम् ॥ यएवंसततंब्रूयात्सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ २ ॥
तत्रमासंवसेद्वीरःसरस्वत्यांनराधिप ॥ यत्रब्रह्मादयोदेवायत्रब्रह्मर्षिचारणाः ॥ ३ ॥ गंधर्वाप्सरसोयक्षाःपन्नगाश्चमहीपते ॥ ब्रह्मक्षेत्रंमहापुण्यमभिगच्छंति
भारत ॥ ४ ॥ मनसाप्यभिकामस्यकुरुक्षेत्रेयुधिष्ठिर ॥ पापानिविप्रणश्यंतिब्रह्मलोकंचगच्छति ॥ ५ ॥ गत्वाहिश्रद्धयायुक्तःकुरुक्षेत्रंकुरूद्वह ॥ वाजपेया
श्वमेधाभ्यांफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ६ ॥ ततोमत्तर्णकंराजन्द्वारपालंमहाबलम् ॥ यंवैसमभिवाद्यैवगोसहस्रफलंलभेत् ॥ ७ ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञविष्णोःस्था
नमनुत्तमम् ॥ सततंनामराजेंद्रयत्रसन्निहितोहरिः ॥ ८ ॥ तत्रस्नात्वाचदृष्ट्वाचत्रिलोकप्रभवंहरिम् ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिविष्णुलोकंचगच्छति ॥ ९ ॥ ततः
पारिप्लवंगच्छेत्तीर्थंत्रैलोक्यविश्रुत ॥ अग्निष्टोमातिरात्राभ्यांफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ १० ॥ पृथिव्यांतीर्थमासाद्यगोसहस्रफलंलभेत् ॥ ततःशालिकिनीं
गत्वातीर्थसेवीनराधिप ॥ ११ ॥ दशाश्वमेधिकेस्नात्वातदेवलभतेफलम् ॥ सर्पनीं[2]विसमासाद्यनागानांतीर्थमुत्तमम् ॥ १२ ॥ अग्निष्टोममवाप्नोतिनाग
लोकंचगच्छति ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञद्वारपालमतर्णकम् ॥ १३ ॥ तत्रोष्यरजनीमेकांगोसहस्रफलंलभेत् ॥ ततःपंचनदंगत्वानियतोनियताशनः ॥ १४ ॥
कोटितीर्थमुपस्पृश्यहयमेधफलंलभेत् ॥ अश्विनीतीर्थमागम्यरूपवानभिजायते ॥ १५ ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञवाराहंतीर्थमुत्तमम् ॥ विष्णुवा
राहरूपेणपुरायत्रास्थितोभवत् ॥ १६ ॥ तत्रस्थित्वानरव्याघ्रअग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ ततोजयिन्यांराजेंद्रसोमतीर्थंसमाविशेत् ॥ १७ ॥ स्ना
त्वाफलमवाप्नोतिराजसूयस्यमानवः ॥ एकहंसे[3]नरःस्नात्वागोसहस्रफलंलभेत् ॥ १८ ॥ कृतशौचंसमासाद्यतीर्थसेवीकुरूद्वह ॥ पुंडरीकम
वाप्नोतिकृतशौचोभवेच्चसः ॥ १९ ॥ ततोमुंजावटंनाममहादेवस्यधीमतः ॥ तत्रोष्यरजनीमेकांगाणपत्यमवाप्नुयात् ॥ २० ॥ तत्रैवचम
हाराजजयांलोकपरिश्रुताम् ॥ स्नात्वाभिगम्यराजेंद्रसर्वकाममवाप्नुयात् ॥ २१ ॥ कुरुक्षेत्रस्यतद्द्वारंविश्रुतंभरतर्षभ ॥ प्रदक्षिणमुपावृत्य
तीर्थसेवीसमावृतः ॥ २२ ॥ संस्मृतेपुष्कराणांतुस्नात्वार्च्यपितृदेवताः ॥ जामदग्न्येनरामेणआहूतेवैमहात्मना ॥ २३ ॥ कृतकृत्योभवे
द्राजन्नश्वमेधंचविंदति ॥ ततोरामह्रदंगच्छेत्तीर्थसेवीनराधिप ॥ २४ ॥ यत्ररामेणराजेंद्रतरसादीप्ततेजसा ॥ क्षत्रमुत्सार्यवीर्येणह्रदाःपंच

१ राजसूयाश्वमेधाभ्यां । इति वा पाठः । २ सर्पिनदीम् वा पा० । ३ एकत्वंसे एकदिवसे पाठान्तरद्वयमत्र दृश्यते ।

निषेविताः ॥ पूरयित्वानरव्याघ्ररुधिरेणेतिनःश्रुतम् ॥ २५ ॥ पितरस्तर्पिताःसर्वेतथैवप्रपितामहाः ॥ ततस्तेपितरःप्रीताःराममूचुर्महीपते ॥ २६ ॥ रामराममहाभागप्रीताःस्मतवभार्गव ॥ अनयापितृभक्त्याचविक्रमेणचतेनघ ॥ २७ ॥ वरंवृणीष्वभद्रंतेकिमिच्छसिमहामते ॥ एवमुक्तःसराजेंद्ररामःप्रवदतांवरः ॥ २८ ॥ अब्रवीत्प्रांजलिर्वाक्यंपितॄन्सगगनेस्थितान् ॥ भवंतोयदिमेप्रीतायद्यनुग्राह्यतामयि ॥ २९ ॥ पितृप्रसादादिच्छेयंतपसाप्यायनंपुनः ॥ यच्चरोषाभिभूतेनक्षत्रमुत्सादितंमया ॥ ३० ॥ ततश्चपापान्मुच्येयंयुष्माकंतेजसाह्यहम् ॥ ह्रदाश्चतीर्थभूतामेभवेयुर्भुविविश्रुताः ॥ ३१ ॥ एतच्छ्रुत्वाशुभंवाक्यंरामस्यपितरस्तदा ॥ प्रत्यूचुःपरमप्रीतारामंतोषसमन्विताः ॥ ३२ ॥ तपस्तेवर्द्धतांभूयःपितृभक्त्याविशेषतः ॥ यच्चरोषाभिभूतेनक्षत्रमुत्सादितंत्वया ॥ ३३ ॥ ततश्चपापान्मुक्तस्त्वंनिहतास्तेस्वकर्म्मणा ॥ ह्रदाश्चतवतीर्थत्वंगमिष्यंतिनसंशयः ॥३४॥ ह्रदेष्वेतेषुयःस्नात्वापितॄन्संतर्पयिष्यति ॥ पितरस्तस्यवैप्रीतादास्यंतिभुविदुर्लभम् ॥ ३५ ॥ ईप्सितंमनसःकामंस्वर्गलोकंसशाश्वतम् ॥ एवंदत्त्वावरंराजन्रामस्यपितरस्तदा॥आमंत्र्यभार्गवंप्रीतास्तत्रैवांतर्दधुस्ततः ॥ ३६ ॥ एवंरामह्रदाःपुण्याभार्गवस्यमहात्मनः ॥ स्नात्वाह्रदेषुरामस्यब्रह्मचारीशुभव्रतः ॥ ३७ ॥ राममभ्यर्च्यराजेंद्रलभेद्बहुसुवर्णकम् ॥ वंशमूलंसमासाद्यतीर्थसेवीकुरूद्वह ॥ ३८ ॥ स्ववंशमुद्धरेद्राजन्स्नात्वावैवंशमूलके ॥ कायशोधनमासाद्यतीर्थंभरतसत्तम ॥ ३९ ॥ शरीरशुद्धिमाप्नोतिस्नातस्तस्मिन्नसंशयः ॥ शुद्धदेहस्तुसंयातिशुभाँल्लोकाननुत्तमान् ॥ ४० ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रतीर्थंत्रैलोक्यदुर्लभम् ॥ लोकायात्रोद्धृताःपूर्वंविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ ४१ ॥ लोकोद्धारंसमासाद्यतीर्थंत्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ स्नात्वातीर्थवरेराजन्लोकानुद्धरतेस्वकान् ॥ ४२ ॥ श्रीतीर्थंचसमासाद्यविंदतेश्रियमुत्तमाम् ॥ कपिलातीर्थमासाद्यब्रह्मचारीसमाहितः ॥ ४३ ॥ तत्रस्नात्वार्चयित्वाचदेवानिहपितॄंस्तथा ॥ कपिलानांसहस्रस्यफलंविंदतिमानवः ॥ ४४ ॥ सूर्यतीर्थंसमासाद्यस्नात्वानियतमानसः ॥ अर्चयित्वापितॄन्देवानुपवासपरायणः ॥ ४५ ॥ अग्निष्टोममवाप्नोतिसूर्यलोकंचगच्छति ॥ गवांभवनमासाद्यतीर्थसेवीयथाक्रमम् ॥ ४६ ॥ तत्राभिषेकंकुर्वाणोगोसहस्रफलंलभेत् ॥ गंगातीर्थंसमासाद्यतीर्थसेवीनराधिप ॥ ४७ ॥ केव्यां[1]स्तीर्थेनरःस्नात्वालभतेवीर्यमुत्तमम् ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रद्वारपालंलवर्णकम् ॥ ४८ ॥ तस्यतीर्थंसरस्वत्यांयथेंद्रस्यमहात्मनः ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्नग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ ४९ ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञब्रह्मावर्तंनराधिप ॥ ब्रह्मावर्तेनरःस्नात्वाब्रह्मलोकमवाप्नुयात् ॥ ५० ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञसुतीर्थकमनुत्तमम् ॥ यत्रसन्निहितानित्यंपितरोदैवतैःसह ॥ ५१ ॥ तत्राभिषेकंकुर्वीतपितृदेवार्चनेरतः ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिपितृलोकं

१ कन्या । कोव्या । कोत्या । कोन्या । इति च पाठचतुष्टयम् ।

चगच्छति ॥ ९२ ॥ ततोन्यतीर्थंधर्मज्ञसमासाद्ययथाक्रमम् ॥ काशीश्वरस्यतीर्थेषुस्नात्वाभरतसत्तम ॥ ९३ ॥ सर्वव्याधिविनिर्मुक्तोब्रह्मलोकेमहीयते ॥ मातृतीर्थंचतत्रैवयत्रस्नातस्यपार्थिव ॥ ९४ ॥ प्रजाविवर्द्धतेराजन्स्वर्गंतिसमवाप्नुयात् ॥ ततःशीतवनंगच्छेन्नियतोनियताशनः ॥ ९५ ॥ तीर्थं तत्रमहाराजमहदन्यत्रदुर्लभम् ॥ पुनातिदर्शनादेवदंडेनैकंनराधिप ॥ ९६ ॥ केशानावप्यवैतस्मिन्पूतोभवतिभारत ॥ तत्रतीर्थंवरंचान्यत्स्नातलो कार्तिहंस्मृतम् ॥ ९७ ॥ तत्रविप्रानरव्याघ्रविद्वांसस्तत्रतत्पराः ॥ गतिंगच्छंतिपरमांस्नात्वाभरतसत्तम ॥ ९८ ॥ स्वर्णलोमापनयनेतीर्थेभरतसत्तम ॥ प्राणायामैर्निर्हरंतिस्वलोमानिद्विजोत्तमाः ॥ ९९ ॥ पूतात्मानश्चराजेन्द्रप्रयांतिपरमांगतिम् ॥ दशाश्वमेधिकेचैवतस्मिंस्तीर्थेमहीपते ॥ ६० ॥ तत्रस्ना त्वानरव्याघ्रगच्छंतिपरमांगतिम् ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रमानुषंलोकविश्रुतम् ॥ ६१ ॥ तत्रकृष्णामृगाराजन्व्याधेनशरपीडिताः ॥ विगाह्यतस्मिन्सर सिमानुषत्वमुपागताः ॥६२॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वाब्रह्मचारीसमाहितः ॥ सर्वपापविशुद्धात्मास्वर्गलोकेमहीयते॥६३॥मानुषस्यतुपूर्वेणक्रोशमात्रंमही पते ॥ आपगानामविख्यातानदीसिद्धनिषेविता ॥ ६४ ॥ श्यामाकभोजनंतत्रयःप्रयच्छतिमानवः ॥ देवान्पितॄन्समुद्दिश्यतस्यधर्मफलंमहत् ॥६५॥ एकस्मिन्भोजितेविप्रेकोटिर्भवतिभोजिता ॥ तत्रस्नात्वार्चयित्वाचदेवतानिपितृंस्तथा ॥ ६६ ॥ उषित्वारजनीमेकामग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ ततोगच्छे तधर्म्मज्ञब्रह्मणःस्थानमुत्तमम् ॥ ६७ ॥ ब्रह्मानुस्वरमित्येवंप्रकाशंभुविभारत ॥ तत्रसप्तर्षिकुंडेषुस्नातस्यभरतर्षभ ॥ ६८ ॥ केदारेचैवराजेंद्रकपिलस्य महात्मनः ॥ ब्रह्माणमभिगम्याथशुचिःप्रयतमानसः ॥ ६९ ॥ सर्वपापविशुद्धात्माब्रह्मलोकंप्रपद्यते ॥ कपिष्ठलस्यकेदारंसमासाद्यसुदुर्लभम् ॥ ७० ॥ अंतर्धानमवाप्नोतितपसादग्धकिल्विषः ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रसर्वकंलोकविश्रुतम् ॥ ७१ ॥ कृष्णपक्षेचतुर्दश्यामभिगम्यवृषध्वज ॥ लभतेसर्वकामान् हिस्वर्गलोकंचगच्छति ॥ तिस्रःकोटचश्चतीर्थानांप्रवरंकुरुनंदन ॥ ७२ ॥ रुद्रकोटीतथाकूपेह्रदेषुचसमंतकः ॥ इलास्पदंचतत्रैवतीर्थंभर तसत्तम ॥ ७३ ॥ तत्रस्नात्वार्चयित्वाचदैवतानिपितॄनपि ॥ नदुर्गतिमवाप्नोतिवाजपेयंचविंदति ॥ ७४ ॥ किंदानेचनरःस्नात्वाकिंजपेचमही पते ॥ अप्रमेयमवाप्नोतिदानंयज्ञंतथैवच ॥ कलश्यांवाप्युपस्पृश्यश्रद्दधानोजितेंद्रियः ॥ ७५ ॥ अग्निष्टोमस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ सरक स्यतुपूर्वेणनारदस्यमहात्मनः ॥ ७६ ॥ कुरुश्रेष्ठशुभंतीर्थंरामजन्मेतिविश्रुतम् ॥ तत्रतीर्थेनरःस्नात्वाप्राणांश्चोत्सृज्यभारत ॥ ७७ ॥ नारदे नाभ्यनुज्ञातोलोकानाप्नोतिदुर्लभान् ॥ शुक्लपक्षेदशम्यांतुपुंडरीकंसमाविशेत् ॥ ७८ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्पुंडरीकफलंलभेत् ॥ ततः

पा० १ ततोत्युवयवम् ।

त्रिविष्टपंगच्छेत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ ७९ ॥ तत्रवैतरणीपुण्यानदीपापप्रमोचनी ॥ तत्रस्नात्वार्चयित्वाचशूलपाणिंवृषध्वजम् ॥ ८० ॥
सर्वपापविशुद्धात्मागच्छेतपरमांगतिम् ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रफलकीवनमुत्तमम् ॥ ८१ ॥ तत्रदेवाःसदाराजन्फलकीवनमाश्रिताः ॥ तपश्चरंतिवि
पुलंबहुवर्षसहस्रकम् ॥ ८२ ॥ दृषत्पानेनरःस्नात्वातर्पयित्वाचदेवताः ॥ अग्निष्टोमातिरात्राभ्यांफलंविंदातिमानवः ॥ ८३ ॥ तीर्थेचसर्वदे
वानांस्नात्वाभरतसत्तम ॥ गोसहस्रस्यराजेंद्रफलमाप्नोतिमानवः ॥ ८४ ॥ पाणिख्यातेनरःस्नात्वातर्पयित्वाचदेवताः ॥ अवाप्नुतेराजसूयमृ
षिलोकंचगच्छाति ॥ ८५ ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञमिश्रकंलोकविश्रुतम् ॥ तत्रतीर्थानिराजेंद्रमिश्रितानिमहात्मना ॥ ८६ ॥ व्यासेननृपशार्दूलद्विजार्थमिति
नःश्रुतम् ॥ सर्वतीर्थेषुसस्नातिमिश्रकेस्नातियोनरः॥८७॥ततोव्यासवनंगच्छेन्नियतोनियताशनः॥ मनोजवेनरःस्नात्वागोसहस्रफलंलभेत् ॥८८॥गत्वा
मधुवर्नींचापिदेव्याः स्थानंनरः शुचिः ॥ तत्रस्नात्वार्चयेद्देवान्पितॄंश्चनियतःशुचिः ॥ ८९ ॥ सदेव्यासमनुज्ञातोगोसहस्रफलंलभेत् ॥ कौशिक्याःसंगमे
यस्तुदृषद्वत्याश्चभारत ॥ ९० ॥ स्नातोवैनियताहारःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ततोव्यासस्थलीनामयत्रव्यासेनधीमता ॥ ९१ ॥ पुत्रशोकाभितप्तेनदे
हत्यागायनिश्चयः ॥ कृतोदेवैश्चराजेंद्रपुनरुत्थापितस्तथा ॥ ९२ ॥ अभिगम्यस्थलींतस्यगोसहस्रफलंलभेत् ॥ ऋणांतंकूपमासाद्यतिलप्रस्थंप्रदा
यच ॥ ९३ ॥ गच्छेतपरमांसिद्धिमृणैर्मुक्तोनरेश्वर ॥ वेदीतीर्थेनरःस्नात्वागोसहस्रफलंलभेत् ॥ ९४ ॥ अहश्चसुदिनश्चैवद्वेतीर्थेनृपदुर्लभे ॥ तयोः
स्नात्वानरःश्रेष्ठसूर्यलोकमवाप्नुयात् ॥ ९५ ॥ मृगधूमंततोगच्छेत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ तत्ररुद्रपदेस्नात्वासमभ्यर्च्यचमानवः ॥ ९६ ॥ शूलपाणिं
महात्मानमश्वमेधफलंलभेत् ॥ कोटितीर्थेनरःस्नात्वागोसहस्रफलंलभेत् ॥ ९७ ॥ अथवामनकंगत्वात्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ तत्रविष्णुपदेस्नात्वास
मभ्यर्च्यचवामनम् ॥ ९८ ॥ सर्वपापविशुद्धात्माविष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ कुलंपुनेनरःस्नात्वापुनातिस्वकुलंनरः ॥ ९९ ॥ पवनस्यह्रदंगत्वामरुतांती
र्थमुत्तमम् ॥ तत्रस्नात्वानरव्याघ्रवायुलोकेमहीयते॥१००॥ अमराणांह्रदेस्नात्वासमभ्यर्च्यामराधिपम् ॥ अमराणांप्रभावेणस्वर्गलोकेमहीयते॥१०१॥
शालिहोत्रस्यराजेंद्रशालिसूर्येयथाविधि ॥ स्नात्वानरवरश्रेष्ठगोसहस्रफलंलभेत् ॥ १०२ ॥ श्रीकुंजंचसरस्वत्यांतीर्थंभरतसत्तम ॥ तत्रस्नात्वानरोरा
जन्नग्निष्टोमफलंलभेत् ॥१०३॥ ततोनैमिषिकुंजंचसमासाद्यसुदुर्लभम् ॥ ऋषयःकिलराजेंद्रनैमिषेयास्तपोधनाः ॥ १०४ ॥ तीर्थयात्रांपुरस्कृत्यकुरुक्षेत्रे
गताःपुरा ॥ ततःकुंजःसरस्वत्यांकृतोभरतसत्तम॥१०५॥ऋषीणामवकाशःस्याद्यथातुष्टिकरोमहान्॥तस्मिन्कुंजेनरःस्नात्वागोसहस्रफलंलभेत्॥१०६॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेषड्विंशोऽध्याय ॥ २६ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञकन्यातीर्थमनुत्तमम् ॥ कन्यातीर्थेनरःस्नात्वाश्र

ग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ १ ॥ ततोगच्छेन्नरव्याघ्रब्रह्मणःस्थानमुत्तमम् ॥ तत्रवर्णावरःस्नात्वाब्राह्मण्यंलभतेनरः ॥ २ ॥ ब्राह्मणस्तुविशुद्धात्मागच्छेत परमांगतिम् ॥ ततोगच्छेन्नरव्याघ्रसोमतीर्थमनुत्तमम् ॥ ३ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्सोमलोकमवाप्नुयात् ॥ सप्तसारस्वतंतर्थिततोगच्छेन्नराधिप ॥ ४ ॥ यत्रमंकणकःसिद्धोब्रह्मर्षिर्लोकविश्रुतः ॥ पुरामंकणकोराजन्कुशाग्रेणेतिविश्रुतम् ॥ ५ ॥ क्षतःकिलकरेराजन्तस्यशाकरसोऽस्रवत् ॥ सवैशाकरसंदृष्ट्वाहर्षाविष्टोमहातपाः ॥ ६ ॥ ननर्तकिलविप्रर्षिर्विस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ ततस्तस्मिन्प्रनृत्तेवैस्थावरंजंगमंचयत् ॥ ७ ॥ प्रनृत्तमुभयंवीरतेजसातस्य मोहितम् ॥ ब्रह्मादिभिस्ततोदेवैर्ऋषिभिश्चतपोधनैः ॥ ८ ॥ विज्ञप्तोवैऋषेरर्थेमहादेवोनराधिप ॥ नायंनृत्येद्यथादेवतथात्वंकर्तुमर्हसि ॥ ९ ॥ ततोदेवोमुनिंदृष्ट्वाहर्षाविष्टेनचेतसा ॥ नृत्यंतमब्रवीच्चैनंस्थिराणांहितकाम्यया ॥ १० ॥ अहोमहर्षेधर्मज्ञाकिमर्थंनृत्यतेभवान् ॥ हर्षस्थानंकिमर्थंवातवाद्यमुनिपुंगव ॥११॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ तपस्विनोधर्म्मपथस्थितस्यद्विजसत्तम ॥ किंनपश्यसिमेब्रह्मन्क्षताच्छाकरसंस्रुतम् ॥१२॥ यंदृष्ट्वासंप्रनृत्तोहंहर्षेण महतावृतः ॥ तंप्रहस्याब्रवीद्देवऋर्षिरागेणमोहितम् ॥ १३ ॥ अहंतुविस्मयंविप्रनगच्छामीहपश्यमाम् ॥ एवमुक्त्वानरश्रेष्ठमहादेवेनवैतदा ॥ १४ ॥ अंगुल्यग्रेणराजेंद्रस्वांगुष्ठस्ताडितोनघ ॥ तस्यभस्मक्षताद्राजन्निःसृतंहिमसंनिभम् ॥ १५ ॥ तंदृष्ट्वाव्रीडितोराजन्समुनिःपादयोर्गतः ॥ नान्यंदेवादहंमन्येरुद्रात्परतरंमहत् ॥ १६ ॥ सुरासुरस्यजगतोगतिस्त्वमसिशूलधृक् ॥ त्वयासृष्टमिदंविश्वंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ १७ ॥ त्वामेवभगवन्सर्वेप्रविशंतियुगक्षये ॥ देवैरपिनशक्यस्त्वंपरिज्ञातुंकुतोमया ॥ १८ ॥ त्वयिसर्वेशदृश्यंतेसुराःशक्रादयोनघ ॥ सर्वस्त्वमसिलोकानांकर्ताकारयितान्वहम् ॥ १९ ॥ त्वत्प्रसादात्सुराःसर्वेमोदंतीहाकुतोभयाः ॥ एवंस्तुत्वामहादेवंसऋषिःप्रणतोब्रवीत् ॥ २० ॥ त्वत्प्रसादान्महादेवतपोमेनक्षरेतवै ॥ ततोदेवःप्रहृष्टात्माब्रह्मर्षिमिदमब्रवीत् ॥ २१ ॥ तपस्तेवर्द्धतांविप्रमत्प्रसादात्सहस्रधा ॥ आश्रमेचेहवत्स्यामित्वयासार्द्धंमहामुने ॥ २२ ॥ सप्तसारस्वतेस्नात्वाअर्चयिष्यंतियेतुमाम् ॥ नतेषांदुर्लभंकिंचिदिहलोकेपरत्रवा ॥ २३ ॥ गच्छेत्सारस्वतंचापिलोकंनास्त्यत्रसंशयः ॥ एवमुक्त्वामहादेवस्तत्रैवांतरधीयत ॥ २४ ॥ ततस्त्वौशनसंगच्छेत्त्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ यत्रब्रह्मादयोदेवाऋषयश्चतपोधनाः ॥ २५ ॥ कार्तिकेयश्चभगवांस्त्रिसंध्यंकिलभारत ॥ सान्निध्यमकरोत्तत्रभार्गवप्रियकाम्यया ॥ २६ ॥ कपालमोचनंतीर्थंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ तत्रस्नात्वानरव्याघ्रसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ २७ ॥ अग्नितीर्थंततोगच्छेत्स्नात्वाचभरतर्षभ ॥ अग्निलोकमवाप्नोतिकुलंचैवसमुद्धरेत् ॥ २८ ॥ विश्वामित्रस्यतत्रैवतीर्थंभरतसत्तम ॥ तत्रस्नात्वामहाराजब्राह्मण्य

पा० १ किंमेनान्यः समो ब्रह्मन् क्षताच्छाकरसोस्रवदिति पाठः ।

मभिजायते ॥ २९ ॥ ब्रह्मयोनिंसमासाद्यशुचिःप्रयतमानसः ॥ तत्रस्नात्वानरव्याघ्रब्रह्मलोकंप्रपद्यते ॥ ३० ॥ पुनात्यासप्तमंचैवकुलंनास्त्यत्रसंशयः ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रतीर्थंत्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ ३१ ॥ पृथूदकमितिख्यातंकार्तिकेयस्यवैनृप ॥ तत्राभिषेकंकुर्वीतपितृदेवार्चनेरतः ॥ ३२ ॥ अज्ञानात् ज्ञानतोवापिस्त्रियावापुरुषेणवा ॥ यत्किंचिदशुभंकर्मकृतंमानुषबुद्धिना ॥ ३३ ॥ तत्सर्वंनश्यतेतत्रस्नातमात्रस्यभारत ॥ अश्वमेधफलंचापिलभ तेस्वर्गमेवच ॥ ३४ ॥ पुण्यमाहुःकुरुक्षेत्रंकुरुक्षेत्रात्सरस्वतीम् ॥ सरस्वत्याश्चतीर्थानितीर्थेभ्यश्चपृथूदकम् ॥ ३५ ॥ उत्तमेसर्वतीर्थानांयस्त्यजेदात्म नस्तनुम् ॥ पृथूदकेजप्यपरोनैवसंसरणंलभेत् ॥ ३६ ॥ गीतंसनत्कुमारेणव्यासेनचमहात्मना ॥ वेदेचनियतंराजन्नभिगच्छेत्पृथूदकम् ॥ ३७ ॥ पृ थूदकात्पुण्यतमंनान्यत्तीर्थंनरोत्तम ॥ एतन्मेध्यंपवित्रंचपावनंचनसंशयः ॥ ३८ ॥ तत्रस्नात्वादिवंयांतिअपिपापकृतोजनाः ॥ पृथूदकेनरश्रेष्ठमाहुरे वंमनीषिणः ॥ ३९ ॥ मधुस्रवं[1]चतत्रैवतीर्थंभरतसत्तम ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ ४० ॥ ततोगच्छेन्नरश्रेष्ठतीर्थंदेव्यायथाक्रमम् ॥ सरस्वत्यारुणायाश्चसंगमंलोकविश्रुतम् ॥ ४१ ॥ त्रिरात्रोपोषितःस्नात्वामुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ अग्निष्टोमातिरात्राभ्यांफलंचैवसमश्नुते ॥ ४२ ॥ पुनात्या सप्तमंचैवकुलंनास्त्यत्रसंशयः ॥ अवकीर्णंचतत्रैवतीर्थंकुरुकुलोद्वह ॥ ४३ ॥ विप्राणामनुकंपार्थंदर्भिणानिर्मितंपुरा ॥ व्रतोपनयनाभ्यांचाप्युपवासेन वाद्विजः ॥ ४४ ॥ क्रियामंत्रैश्चसंयुक्तोब्राह्मणःस्यान्नसंशयः ॥ क्रियामंत्रविहीनोपितत्रस्नात्वानरर्षभ ॥ ४५ ॥ चीर्णव्रतोभवेद्विप्रोदृष्टमेतत्पुरातनम् ॥ समुद्राश्चापिचत्वारःसमानीताश्चदर्भिणा ॥ ४६ ॥ तत्रस्नात्वानरव्याघ्रनदुर्गतिमवाप्नुयात् ॥ फलानिगोसहस्राणांचतुर्णांविंदतेचसः ॥ ४७ ॥ ततोगच्छेतराजेन्द्रतीर्थंशतसहस्रकम् ॥ साहस्रकंचतत्रैवद्वेतीर्थेलोकविश्रुते ॥ ४८ ॥ उभयोर्हिनरःस्नात्वागोसहस्रफलंलभेत् ॥ दानंवाप्युपवासो वासहस्रगुणितोभवेत् ॥ ४९ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्ररेणुकातीर्थमुत्तमम् ॥ तत्राभिषेकंकुर्वीतपितृदेवार्चनेरतः ॥ ५० ॥ सर्वपापविशुद्धात्माअग्निष्टो मफलंलभेत् ॥ विमोचनउपस्पृश्यजितमन्युर्जितेंद्रियः ॥ ५१ ॥ प्रतिग्रहकृतैःपापैःसर्वैःसंपरिमुच्यते ॥ ततःपंचवटंगत्वाब्रह्मचारीजितेंद्रियः ॥ ५२ ॥ पुण्येनमहतायुक्तःस्वर्गलोकेमहीयते ॥ यत्रयोगीश्वरःस्थाणुःस्वयमेववृषध्वजः ॥ ५३ ॥ तमर्चयित्वादेवेशंगमनादेवसिध्यति ॥ तैजसंवारुणंतीर्थं दीप्यतेस्वेनतेजसा ॥ ५४ ॥ यत्रब्रह्मादिभिर्देवैर्ऋषिभिश्चतपोधनैः ॥ सैनापत्येचदेवानामभिषिक्तोगुहस्तदा ॥ ५५ ॥ तैजसस्यतुपूर्वेणकुरुती र्थंकुरूद्वह ॥ कुरुतीर्थेनरःस्नात्वाब्रह्मचारीजितेंद्रियः ॥ ५६ ॥ सर्वपापविशुद्धात्मारुद्रलोकंप्रपद्यते ॥ स्वर्गद्वारंततोगच्छेन्नियतोनियताशनः ॥ ५७ ॥

[1] मधुपूरम् । मधुसूरम् । मधुसूदम् । इति च पाठांतराणि ।

अग्निष्टोममवाप्नोतिब्रह्मलोकंचगच्छति ॥ ततोगच्छेदनरकंतीर्थसेवीनराधिप ॥ ५८ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्नदुर्गतिमवाप्नुयात् ॥ तत्रब्रह्मास्वयंनित्यं देवैस्सहमहीयते ॥ ५९ ॥ अध्यास्तेपुरुषव्याघ्रनारायणपरागमैः ॥ सान्निध्यंचैवराजेंद्ररुद्रपत्न्यांकुरुद्वह ॥ ६० ॥ अभिगम्यतुतांदेवींनदुर्गतिमवाप्नुयात् ॥ तत्रैवचमहाराजविश्वेश्वरमुमापतिम् ॥ ६१ ॥ अभिगम्यमहादेवंमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ नारायणंचाभिगम्यपद्मनाभमरिंदम ॥ ६२ ॥ शोभमानोमहा राजविष्णुलोकंप्रपद्यते ॥ तीर्थेषुसर्वदेवानांस्नातमात्रोनराधिप ॥ ६३ ॥ सर्वदुःखपरित्यक्तोद्योततेशिववत्सदा ॥ ततस्त्वस्थिपुरंगच्छेत्तीर्थसेवीन राधिप ॥ ६४ ॥ पावनंतीर्थमासाद्यतर्पयेत्पितृदेवताः ॥ अग्निष्टोमस्ययज्ञस्यफलमाप्नोतिभारत ॥ ६५ ॥ गंगाह्रदश्चतत्रैवकूपश्चभरतर्षभ ॥ तिस्रःको ट्यस्तुतीर्थानांतस्मिन्कूपेमहीयते ॥ ६६ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्ब्रह्मलोकेप्रपद्यते ॥ आपगायांनरःस्नात्वाअर्चयित्वामहेश्वरम् ॥ ६७ ॥ गतिंपराम वाप्नोतिकुलंचैवसमुद्धरेत् ॥ ततःस्थाणुवटंगच्छेत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ ६८ ॥ तत्रस्नात्वास्थितोरात्रिंरुद्रलोकमवाप्नुयात् ॥ बदरीणांवनंगच्छेद्वसिष्ठस्या श्रमंततः ॥ ६९ ॥ बदरीभक्ष्यतेयत्रत्रिरात्रोपोषितोनरः ॥ सम्यग्द्वादशवर्षाणिबदरींभक्षयेत्तुयः ॥ ७० ॥ त्रिरात्रोपोषितश्चैवभवेत्तुल्योनराधिप ॥ इंद्रमार्गंस मासाद्यतीर्थसेवीनराधिप ॥ ७१ ॥ अहोरात्रोपवासेनस्वर्गलोकेमहीयते ॥ एकरात्रंसमासाद्यएकरात्रोषितोनरः ॥ ७२ ॥ नियतःसत्यवादीचब्रह्मलोकेमही यते ॥ तथागच्छेचराजेंद्रतीर्थंत्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ ७३ ॥ आदित्यस्याश्रमोयत्रतेजोराशेर्महात्मनः ॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वापूजयित्वाविभावसुम् ॥ ७४ ॥ आदित्यलोकंव्रजतिकुलंचैवसमुद्धरेत् ॥ सोमतीर्थेनरःस्नात्वातीर्थसेवीकुरूद्वह ॥ ७५ ॥ सोमलोकमवाप्नोतिनरोनास्त्यत्रसंशयः ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञदधी चस्यनराधिपः ॥ ७६ ॥ तीर्थंपुण्यतमंराजन्पावनंलोकविश्रुतम् ॥ यत्र[1]सारस्वतोयातःसिद्धिंसतपसोनिधिः ॥ ७७ ॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वावाजपेय फलंलभेत् ॥ सारस्वतींमतिंचैवलभतेनात्रसंशयः ॥ ७८ ॥ ततःकन्याश्रमंगत्वानियतोब्रह्मचर्यया ॥ त्रिरात्रमुषितोराजन्नुपवासपरायणः ॥ ७९ ॥ ल भेत्कन्याशतंदिव्यंब्रह्मलोकंचगच्छति ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञतीर्थंसंनिहितीमपि ॥ ८० ॥ यत्रब्रह्मादयोदेवाऋषयश्चतपोधनाः ॥ मासिमासिसमेष्यंतिपुण्ये नमहतान्विताः ॥ ८१ ॥ सन्निहित्यामुपस्पृश्यराहुग्रस्तेदिवाकरे ॥ अश्वमेधशतंतेनइष्टंभवतिशाश्वतम् ॥ ८२ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिअंतरिक्षच राणिच ॥ उदपानाश्चविप्राश्चपुण्यान्यायतनानिच ॥ ८३ ॥ निःसंशयममावास्यांसमेष्यंतिनराधिप ॥ मासिमासिनरव्याघ्रसन्निहित्यांजनेश्वर ॥ ८४ ॥ तीर्थसंचयनादेवसन्निहितीभुविविश्रुता ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ८५ ॥ अमावास्यांतथाचैवराहुग्रस्तेदिवाकरे ॥ यःश्राद्धंकुरुतेमर्त्य

१ यत्रसारस्वतो जातः सिद्धिराट् इति पाठः ।

स्तस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ८६ ॥ अश्वमेधसहस्रस्यसम्यगिष्टस्ययत्फलम् ॥ स्नातएवतदाप्नोतिश्राद्धंकृत्वाचमानवः ॥ ८७ ॥ यत्किंचिद्दुष्कृतंकर्म्मस्त्रि
यावापुरुषस्यवा ॥ स्नातमात्रस्यतत्सर्वंनश्यतेनात्रसंशयः ॥ ८८ ॥ पद्मवर्णेनयानेनब्रह्मलोकंसगच्छति ॥ अभिवाद्यततोनाम्नाद्वारपालंमचक्रुकम्॥८९
गंगाह्रदश्चतत्रैवतीर्थंभरतसत्तम ॥ तत्रस्नायीतधर्मज्ञब्रह्मचारीसमाहितः ॥ ९० ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यांफलंविंदतिमानवः ॥ पृथिव्यांनैमिषंपुण्यमंतरि
क्षेचपुष्करम् ॥ ९१ ॥ त्रयाणामपिलोकानांकुरुक्षेत्रंविशिष्यते ॥ पांशवोपिकुरुक्षेत्रेवायुनातिसमीरिताः ॥९२॥ अपिदुष्कृतकर्म्माणंनयंतिपरमांगतिम् ॥
दक्षिणेनसरस्वत्यासुत्तरेणसरस्वतीम्॥ ९३ ॥ येवसंतिकुरुक्षेत्रेतेवसंतित्रिविष्टपे ॥ कुरुक्षेत्रंगमिष्यामिकुरुक्षेत्रेवसाम्यहम् ॥ ९४ ॥ अप्येकांवाचमुत्सृज्य
स्वर्गलोकेमहीयते ॥ ब्रह्मवेद्यांकुरुक्षेत्रंपुण्यंब्रह्मर्षिसेवितम् ॥९५॥ तस्मिन्वसंतियेराजन्नतेशोच्याःकथंचन ॥ तरंडकारंडकयोर्यदंतरंरामह्रदानांचमच
क्रुकस्यच ॥ एतत्कुरुक्षेत्रसमंतपंचकंपितामहस्योत्तरवेदिरुच्यते ॥९६॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेसप्तविंशतिमोऽध्यायः ॥२७॥ छ॥ ॥ नारदउ
वाच ॥॥ ततोगच्छेतधर्म्मज्ञधर्म्मतीर्थंपुरातनम् ॥ यत्रधर्मोमहाभागस्तप्तवानुत्तमंतपः ॥१॥ तेनतीर्थंकृतंपुण्यंस्वेननाम्नाचचिह्नितम् ॥ तत्रस्नात्वानरो
राजन्धर्मशीलःसमाहितः ॥ २ ॥ आसप्तमंकुलंचैवपुनीतेनात्रसंशयः ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञकलापवनमुत्तमम् ॥३॥ कृच्छ्रेणमहतागत्वातत्रस्नात्वासमाहि
तः ॥ अग्निष्टोममवाप्नोतिविष्णुलोकंचगच्छति ॥४॥ सौगंधिकंवनंराजंस्ततोगच्छेतमानवः ॥ यत्रब्रह्मादयोदेवाऋषयश्चतपोधनाः ॥ ५ ॥ सिद्धचारणगं
धर्वाःकिन्नराःसमहोरगाः ॥ तद्वनंप्रविशन्नेवसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ६ ॥ ततोहिसासरिच्छ्रेष्ठानदीनामुत्तमानदी ॥ प्लक्षादेवीस्मृताराजन्महापुण्यासरस्वती
॥ ७॥ तत्राभिषेकंकुर्वीतवल्मीकान्निःसृतेजले ॥ अर्चयित्वापितॄन्देवानश्वमेधफलंलभेत् ॥ ८ ॥ ईशानाध्युषितंनामतत्रतीर्थंसुदुर्लभम् ॥ षड्गुणंय
न्निपातेषुवल्मीकादितिनिश्चयः ॥ ९ ॥ कपिलानांसहस्रंचवाजिमेधंचविंदति ॥ तत्रस्नात्वानरव्याघ्रदृष्टमेतत्पुरातनैः ॥ १० ॥ सुगंधांशतकुंभांचपं
चयज्ञंचभारत ॥ अभिगम्यनरश्रेष्ठस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ११ ॥ त्रिशूलपात्रंतत्रैवतीर्थमासाद्यदुर्लभम् ॥ तत्राभिषेकंकुर्वीतपितृदेवार्चनेरतः॥ १२ ॥
गाणपत्यंचलभतेदेहंत्यक्त्वानसंशयः ॥ ततोराजगृहंगच्छेद्देव्याःस्थानंसुदुर्लभम् ॥ १३ ॥ शाकंभरीतिविख्यातात्रिषुलोकेषुविश्रुता ॥ दिव्यंवर्षसहस्रं
चशाकेनकिलभारत ॥ १४ ॥ आहारंसाकृतवतीमासिमासिनराधिप ॥ ऋषयोभ्यागतास्तत्रदेव्याभक्तास्तपोधनाः ॥ १५ ॥ आतिथ्यंचकृतंतेषांशा
केनकिलभारत ॥ ततःशाकंभरीत्येवंनामतस्याःप्रतिष्ठितम् ॥१६॥शाकंभरींसमासाद्यब्रह्मचारीसमाहितः॥त्रिरात्रमुषितःशाकंभक्षयेन्नियतःशुचिः॥१७॥

---

१ मतर्णकमिति पाठः । २ यातिपानीयम् । याति पातेषु । इति पा० ।

शाकाहारस्ययत्सम्यग्वर्षैर्द्वादशभिःफलम् ॥ तत्फलंतस्यभवतिदेव्याश्छंदेनभारत ॥ १८ ॥ ततोगच्छेत्सुवर्णाख्यंत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ यत्रकृष्णःप्रसादार्थंरुद्रमाराधयत्पुरा ॥ १९ ॥ वरांश्चसुबहूँल्लेभेदेवैरपिसदुर्लभान् ॥ उक्तश्चत्रिपुरघ्नेनपरितुष्टेनभारत ॥ २० ॥ अपिचात्माप्रियतरोलोकेकृष्णभविष्यसि ॥ त्वन्मुखंचजगत्कृत्स्नंभविष्यतिनसंशयः ॥ २१ ॥ तत्राभिगम्यराजेंद्रपूजयित्वावृषध्वजम् ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिगाणपत्यंचविंदति ॥ २२ ॥ धूमावतींततोगच्छेत्त्रिरात्रमुषितोनरः ॥ मनसाप्रार्थितान्कामाँल्लभतेनात्रसंशयः ॥ २३ ॥ देव्यास्तुदक्षिणार्धेनरथावर्त्तोनराधिप ॥ तत्रागत्यतुधर्मज्ञश्रद्धानोजितेंद्रियः ॥ २४ ॥ महादेवप्रसादेनगच्छेतपरमांगतिम् ॥ प्रदक्षिणमुपावृत्यगच्छेतभरतर्षभ ॥ २५ ॥ धरांनाममहाप्राज्ञसर्वपापप्रणाशिनीम् ॥ तत्रस्नात्वानरव्याघ्रनशोचतिनराधिप ॥ २६ ॥ ततोगच्छेन्नरव्याघ्रनमस्कृत्यमहागिरिम् ॥ स्वर्गद्वारेणतत्तुल्यंगंगाद्वारंनसंशयः ॥ २७ ॥ तत्राभिषेकंकुर्वीतकोटितीर्थेसमाहितः ॥ लभतेपुंडरीकंतुकुलंचैवसमुद्धरेत् ॥ २८ ॥ उष्यैकांरजनींतत्रगोसहस्रफलंलभेत् ॥ सप्तगंगेत्रिगंगेचशक्रावर्त्तेचतर्पयेत् ॥ २९ ॥ देवान्पितॄंश्चविधिवत्पुण्यलोकेमहीयते ॥ ततःकनखलेस्नात्वात्रिरात्रोपोषितोनरः ॥ ३० ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिस्वर्गलोकंचगच्छति ॥ कपिलावटंतुगच्छेततीर्थसेवीनराधिप ॥ ३१ ॥ उष्यैकांरजनींतत्रगोसहस्रफलंलभेत् ॥ नागराजस्यराजेंद्रकपिलस्यमहात्मनः ॥ ३२ ॥ तीर्थंकुरुवरश्रेष्ठसर्वलोकेषुविश्रुतम् ॥ तत्राभिषेकंकुर्वीतनागतीर्थेनराधिप ॥ कपिलानांसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ३३ ॥ ततोललितकांगच्छेच्छंतनोस्तीर्थमुत्तमम् ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्नदुर्गतिमवाप्नुयात् ॥ ३४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ छ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रकालिंदीतीर्थमुत्तमम् ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्नदुर्गतिमवाप्नुयात् ॥ १ ॥ पुष्करेतुकुरुक्षेत्रेब्रह्मावर्त्तेपृथूदके ॥ अविमुक्तेसुवर्णाख्येयत्फलंलभतेनरः ॥ २ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतियमुनायांनरोत्तम ॥ स्वर्गभोगेतिरागोवैयेषांमनसिवर्तते ॥ ३ ॥ यमुनायांविशेषेणस्नानदानेनसत्तम ॥ आयुरारोग्यसंपत्तौरूपयौवनतागुणे ॥ ४ ॥ येषांमनोरथस्तैस्तुनत्याज्यंयमुनाजलम् ॥ येबिभ्यतिनरकादेर्दारिद्र्याद्येत्रसंतिच ॥ ५ ॥ सर्वथातैःप्रयत्नेनतत्रकार्यंनिमज्जनम् ॥ दारिद्र्यचपापदौर्भाग्यपंकप्रक्षालनायवै ॥ ६ ॥ ऋतेवैयामुनंतोयंनचान्योस्तियुधिष्ठिर ॥ श्रद्धाहीनानिकर्माणिमतान्यर्धफलानिवै ॥ फलंददातिसंपूर्णंयामुनंस्नानमात्रतः ॥ ७ ॥ अकामोवासकामोवायामुनेसलिलेनृप ॥ इहामुत्रचदुःखानिमज्जनान्नैवपश्यति ॥ ८ ॥ पक्षद्वयेयथाचंद्रःक्षीयतेवर्द्धतेतथा ॥ पातकंनश्यतेतत्रस्नानात्पुण्यंविवर्द्धते ॥ ९ ॥ यथान्धौसुखमायांतिरत्नानिविविधानिच ॥ आयुर्वित्तंकलत्राणिसंपदःसंभवंतिच ॥ १० ॥ कामधेनुर्य

१ उपावृत्तो इति पा० । २ नोलभेन्नरइति पाठः ।

थाकामंचिंतामणिर्विचिंतितम् ॥ ददातियमुनास्नानंतद्वत्सर्वमनोरथम् ॥ ११ ॥ कृतेतपःपरंज्ञानंत्रेतायांयजनंतथा ॥ द्वापरेचकलौदानंकालिंदीसर्वदा
शुभा ॥ १२ ॥ सर्वेषांसर्ववर्णानामाश्रमाणांचभूपते ॥ यामुनेमज्जनंधर्मधाराभिःखलुवर्षति ॥ १३ ॥ अस्मिन्वैभारतेवर्षेकर्मभूमौविशेषतः ॥ कालिंद्यस्ना
यिनांनृणांनिष्फलंजन्मकीर्त्तितम् ॥ १४ ॥ नैश्वर्यंगगनेयद्वच्चांद्रेऽमायांतुमंडले ॥ तद्वन्नभातिसत्कर्मयमुनामज्जनंविना ॥ १५ ॥ व्रतैर्दानैस्तपोभिश्च
नतथाप्रीयतेहरिः ॥ तत्रमज्जनमात्रेणयथाप्रीणातिकेशवः ॥ १६ ॥ नसमंविद्यतेकिंचित्तेजःसौरेणतेजसा ॥ तद्वन्नयमुनास्नानंसमानाःक्रतुजाःक्रियाः ॥ १७ ॥
प्रीतयेवासुदेवस्यसर्वपापापनुत्तये ॥ कालिंद्यामज्जनंकुर्य्यात्स्वर्गलाभायमानवाः ॥ १८ ॥ किंरक्षितेनदेहेनसुपुष्टेनबलीयसा ॥ अध्रुवेणसुदेहेनयमु
नामज्जनंविना ॥ १९ ॥ अस्थिस्तंभंस्नायुबंधंमांसक्षतजलेपनम् ॥ चर्मावनद्धंदुर्गंधंपूर्णंमूत्रपुरीषयोः ॥ २० ॥ जराशोकविपद्व्याप्तंरोगमंदिरमातुरम् ॥
रागमूलमनित्यंचसर्वदोषसमाश्रयम् ॥ २१ ॥ परोपकारपापार्तिंपरद्रोहपरेर्षिकम् ॥ लोलुपंपिशुनंक्रूरंकृतघ्नंक्षणिकंतथा ॥ २२ ॥ निष्ठुरंदुर्धरंदु
ष्टंदोषत्रयविदूषितम् ॥ अशुचितापिदुर्गंधितापत्रयविमोहितम् ॥ २३ ॥ निसर्गतोऽधर्मरतंतृष्णाशतसमाकुलम् ॥ कामक्रोधमहालोभनरकद्वारसंस्थि
तम् ॥ २४ ॥ कृमिवर्चस्तुभस्मादिपरिणामगुणावहम् ॥ इदृक्शरीरंव्यर्थंहियमुनामज्जनंविना ॥ २५ ॥ बुद्बुदाइवतोयेषुप्रत्यंडाइवपक्षिषु ॥ जायंते
मरणायैवयमुनास्नानवर्जिताः ॥ २६ ॥ अवैष्णवोहतोविप्रोहतंश्राद्धमपिंडकम् ॥ अब्रह्मण्यंहतंक्षत्रमनाचारहतंकुलम् ॥ २७ ॥ सदंभश्चहतोधर्म्मःक्रो
धेनैवहतंतपः ॥ अदृढंचहतंज्ञानंप्रमादेनहतंश्रुतम् ॥ २८ ॥ परभक्त्याहतानारीब्रह्मचारीस्त्रियाहतः ॥ अदीप्तेग्नौहतोहोमोहताभक्तिःसमायिका ॥ २९ ॥
उपजीव्याहताकन्यास्वार्थेपाकक्रियाहता ॥ शूद्रभक्षोहतोयोगःकृपणस्यहतंधनम् ॥ ३० ॥ अनभ्यासहताविद्याहतोबोधोविरोधकृत् ॥ जीवितार्थंहतंतीर्थं
जीवनार्थंहतंव्रतम् ॥ ३१ ॥ असत्याचहतावाणीतथापैशुन्यवादिनी ॥ षट्कर्णगोहतोमंत्रोव्यग्रचित्तोहतोजपः ॥ ३२ ॥ हतमश्रोत्रियेदानंहतोलोकश्च
नास्तिकः ॥ अश्रद्धयाहतंसर्वंयत्कृतंपारलौकिकम् ॥ ३३ ॥ इहलोकेहतोनृणांदरिद्राणांयथानृप ॥ मनुष्याणांहतंजन्मकालिंदीमज्जनंविना ॥ ३४ ॥
उपपातकसर्वाणिपातकानिमहांतिच ॥ भस्मीभवंतिसर्वाणियमुनामज्जनान्नृप ॥ ३५ ॥ वेपंतेसर्वपापानियमुनायांगतेनरे ॥ नाशकेसर्वपापानां
यदिस्नास्यंतिवारिणि ॥ ३६ ॥ पावकाइवदीप्यंतेयमुनायांनरोत्तमाः ॥ विमुक्ताःसर्वपापेभ्योमेघेभ्यइवचंद्रमाः ॥ ३७ ॥ आर्द्रंशुष्कलघुस्थू
लंवाङ्मनःकर्मभिःकृतम् ॥ तत्रस्नानंदहेत्पापंपावकःसमिधोयथा ॥ ३८ ॥ प्रामादिकंचयत्पापंज्ञानाज्ञानकृतंचयत् ॥ स्नानमात्रेणनश्येतयमुनायां

१ मदाद्धतः इ० पा० । २ ससंशयो इ० पा० ।

नृपोत्तम ॥ ३९ ॥ निष्पापास्त्रिदिवंयांतिपापिष्ठायांतिशुद्धताम् ॥ संदेहोनात्रकर्तव्यःस्नानेवैयमुनाजले ॥ ४० ॥ सर्वेधिकारिणोह्यत्रवि
ष्णुभक्तौतथानृप ॥ सर्वेषांसर्वदादेवीयमुनापापनाशिका ॥ ४१ ॥ एषएवपरोमंत्रएतच्चपरमंतपः ॥ प्रायश्चित्तंपरंचैवयमुनास्नानमुत्तमम् ॥ ४२ ॥
नृणांजन्मांतराभ्यासात्कालिंदीमज्जनेमतिः ॥ अध्यात्मज्ञानकौशल्यंजन्माभ्यासाद्यथानृप ॥ ४३ ॥ संसारकर्दमालेपप्रक्षालनविशारदम् ॥ पावनं
पावनानांचयमुनास्नानमुत्तमम् ॥ ४४ ॥ स्नातास्तत्रचयेराजन्सर्वकामफलप्रदे ॥ शुभांश्चभुंजतेभोगांश्चंद्रसूर्यग्रहोपमान् ॥ ४५ ॥ यमुनामोक्षदाप्रो
क्तामथुरासंगतायदि ॥ मथुरायांचकालिंदीपुण्याधिकविवर्द्धिनी ॥ ४६ ॥ अन्यत्रयमुनापुण्यामहापातकहारिणी ॥ विष्णुभक्तिप्रदादेवीमथुरासंगताभ
वेत् ॥ ४७ ॥ भक्तिभावेनसंयुक्ताकालिंद्यांयदिमज्जयेत् ॥ कल्पकोटिसहस्राणिवसतेसन्निधौहरेः ॥ ४८ ॥ मुक्तिंप्रयांतिमनुजाःनूनंसांख्येनव
र्जिताः ॥ पितरस्तस्यतृप्यंतितृप्ताःकल्पशतैर्दिवि ॥ ४९ ॥ येपिबंतिनराराजन्यमुनासलिलंशुभम् ॥ पंचगव्यसहस्रैस्तुसेवितैःकिंप्रयोजनम् ॥ ५० ॥
कोटितीर्थसहस्रैस्तुसेवितैःकिंप्रयोजनम् ॥ तत्रदानंचहोमश्चसर्वंकोटिगुणंभवेत् ॥ ५१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेऊनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥
॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अत्रतेवर्णयिष्यामिइतिहासंपुरातनम् ॥ पुराकृतयुगेराजन्निषधेनगरेवरे ॥ १ ॥ आसीद्वैश्यःकुबेराभोनामतोहे
मकुंडलः ॥ कुलीनःसत्क्रियोदेवद्विजपावकपूजकः ॥ २ ॥ कृषिवाणिज्यकर्त्तासौविविधक्रयविक्रयी ॥ गोघोटकमहिष्यादिपशुपोषणतत्प
रः ॥ ३ ॥ पयोदधीनितक्राणिगोमयानितृणानिच ॥ काष्ठानिफलमूलानिलवणार्द्रादिपिप्पली ॥ ४ ॥ धान्यानिशाकतैलानिवस्त्राणिविविधा
निच ॥ धातूनिक्षुविकारांश्चविक्रीणीतेससर्वदा ॥ ५ ॥ इत्थंनानाविधैर्वैश्यउपायैरपरैस्तथा ॥ उपार्जयामाससदाअष्टौहाटककोटयः ॥ ६ ॥ एवंमहा
धनःसोथहाकर्णपलितोभवत् ॥ पश्चाद्विचार्यसंसारक्षणिकत्वंस्वचेतसि ॥ ७ ॥ तद्धनस्यषडंशेनधर्मकार्यंचकारसः ॥ विष्णोरायतनंचक्रेगृहंचक्रे
शिवस्यच ॥ ८ ॥ तडागंखानयामासविपुलंसागरोपमम् ॥ वाप्यश्चपुष्करिण्यश्चबहुधातेनकारिताः ॥ ९ ॥ वटाश्वत्थाम्रकंकोलजंबूनिंबादिका
ननम् ॥ [1]स्वसत्वेनतदाचक्रेतथापुष्पवनंशुभम् ॥ १० ॥ उदयास्तमनंयावदन्नपानंचकारसः ॥ पुराद्बहिश्चतुर्दिक्षुप्रपांचक्रेतिशोभनाम् ॥ ११ ॥
पुराणेषुप्रसिद्धानियानिदानानिभूपते ॥ ददौतानिसधर्म्मात्मानित्यंदानपरस्तदा ॥ १२ ॥ यावज्जीवकृतेपापेप्रायश्चित्तमथाकरोत् ॥ देवपूजापरो
नित्यंनित्यंचातिथिपूजकः ॥ १३ ॥ तस्येत्थंवर्त्तमानस्यसंजातौद्वौसुतौनृप ॥ तौसुप्रसिद्धनामानौश्रीकुंडलविकुंडलौ ॥ १४ ॥ तयोर्मूर्ध्निगृहंत्यक्त्वा

१ आरोपितं स्वसत्वेनेति पाठः ।

जगामतपसेवनम् ॥ तत्राराध्यपरंदेवंगोविंदंवरदंप्रभुम् ॥ १५ ॥ तपःक्लिष्टशरीरोसौवासुदेवमनाःसदा ॥ प्राप्तःसवैष्णवंलोकंयत्रगत्वानशोचति ॥ १६ ॥ अथतस्यसुतौराजन्महामानसमन्वितौ ॥ तरुणौरूपसंपन्नौधनगर्वेणगर्वितौ ॥ १७ ॥ दुःशीलौव्यसनासक्तौधर्मकर्माद्यदर्शकौ ॥ नवाक्यंचागतौमातुवृद्धानांवचनंतथा ॥ १८ ॥ कुमार्गगौदुरात्मानौपितृमित्रनिषेधकौ ॥ अधर्मनिरतौदुष्टौपरदाराभिगामिनौ ॥ १९ ॥ गीतवादित्रनिरतौवीणावेणुविनोदिनौ ॥ वारस्त्रीशतसंयुक्तौगायंतौचेरतुस्तदा ॥ २० ॥ चाटुकारजनैर्युक्तौविबोष्ठीषुविशारदौ ॥ सुवेषौचारुवसनौचारुचंदनरूषितौ ॥ २१ ॥ तथासुगंधिमालाढ्यौकस्तूरीलक्ष्मलक्षितौ ॥ नानालंकारशोभाढ्यौमौक्तिकाहारहारिणौ ॥ २२ ॥ गजवाजिरथौघेनक्रीडंतौतावितस्ततः ॥ मधुपानसमायुक्तौपरस्त्रीरतिमोहितौ ॥ २३ ॥ नाशयंतौपितृद्रव्यंसहस्रंददतुःशतम् ॥ तस्थतुःस्वगृहेरम्येनित्यंभोगपरायणौ ॥ २४ ॥ इत्थंतुतद्धनंताभ्यांविनियुक्तमसद्व्ययैः ॥ वारस्त्रीविटशैलूषमल्लचारणबंदिषु ॥ २५ ॥ अपात्रेतद्धनंदत्तंक्षिप्तंबीजमिवोषरे ॥ नसत्पात्रेचतद्दत्तंनब्राह्मणमुखेहुतम् ॥ २६ ॥ नार्चितोभूतभृद्विष्णुःसर्वपापप्रणाशनः ॥ उभयोरेवतद्द्रव्यमचिरेणक्षयंययौ ॥ २७ ॥ ततस्तौदुःखमापन्नौकार्पण्यंपरमंगतौ ॥ शोचमानौतुमुह्यंतौक्षुत्पीडादुःखपीडितौ ॥ २८ ॥ तयोस्तुतिष्ठतोर्गेहेनास्तियद्भुज्यतेतदा ॥ स्वजनैर्बांधवैस्सर्वैःसेवकैरुपजीविभिः ॥ २९ ॥ द्रव्याभावेपरित्यक्तौचिंत्यमानौततःपुरे ॥ पश्चाच्चौर्य्यंसमारब्धंताभ्यांचनगरेनृप ॥ ३० ॥ राजतोलोकतोभीतौस्वपुरान्निःसृतौतदा ॥ चक्रतुर्वनवासंतौसर्वेषामुपपीडितौ ॥ ३१ ॥ जघ्नतुःसततंमूढौशितैर्बाणैर्विषार्पितैः ॥ नानापक्षिवराहांश्चहरिणान्रोहितांस्तथा ॥ ३२ ॥ शशकाञ्छल्लकान्गोधान्श्वापदांश्चेतरान्बहून् ॥ महाबलौभिल्लसंगावाखेटकभुजौसदा ॥ ३३ ॥ एवंमांसमयाहारौपापाहारौपरंतप ॥ कदाचिद्भूधरंप्राप्तोह्येकोन्यश्चवनंगतः ॥ ३४ ॥ शार्दूलेनहतोज्येष्ठःकनिष्ठःसर्पदंशितः ॥ एकस्मिन्दिवसेराजन्पापिष्ठौनिधनंगतौ ॥ ३५ ॥ यमदूतैस्ततोबद्धापापैर्नीतौयमालयम् ॥ गत्वाभिजगदुःसर्वेतेदूताःपापिनावुभौ ॥ ३६ ॥ धर्मराजनरावेतावानीतौतवशासनात् ॥ आज्ञांदेहिस्वभृत्येषुप्रसीदकरवामकिम् ॥ ३७ ॥ आलोच्यचित्रगुप्तेनतदादूताञ्जगौयमः ॥ एकस्तुनीयतांवीरनिरयंतीव्रवेदनम् ॥ ३८ ॥ अपरःस्थाप्यतांस्वर्गेयत्रभोगाह्यनुत्तमाः ॥ कृतांताज्ञांततःश्रुत्वादूतैश्चक्षिप्रकारिभिः ॥ ३९ ॥ निक्षिप्तोरौरवेघोरेयोज्येष्ठोहिनराधिप ॥ तेषांदूतवरःकश्चिदुवाचमधुरंवचः ॥ ४० ॥ विकुंडलमयासार्द्धमेहिस्वर्गंददामिते ॥ भुंक्ष्वभोगान्सुदिव्यांस्त्वमर्जितान्स्वेनकर्मणा ॥ ४१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततोहृष्टमनाःसोथदूतंपप्रच्छतंपथि ॥ संदेहंहृदिकृत्वातुविस्मयंपरमंगतः ॥ विचारयन्हृदिस्वर्गःकस्यहेतोःफलंमम ॥ १ ॥ ॥ विकुंडलउवाच ॥ ॥ हेदूतवरपृच्छामिसंशयंत्वा

महंपरम् ॥ आवांजातौकुलेतुल्येतुल्यंकर्मतथाकृतम् ॥ २ ॥ दुर्मृत्युरपितुल्योभूत्तुल्योदृष्टोयमस्तथा ॥ कथंसनरकेक्षिप्तस्तुल्यकर्म्मामाग्रजः ॥ ३ ॥ ममाभवत्कथंनाकमितिमेछिंधिसंशयम् ॥ देवदूतनपश्यामिममस्वर्गस्यकारणम् ॥ ४ ॥ ॥ देवदूतउवाच ॥ ॥ मातापितासुतोजायास्वसाभ्राताविकुंडल ॥ जन्महेतोरियंसंज्ञाजंतोःकर्म्मोपभुक्तये ॥ ५ ॥ एकस्मिन्पादपेयद्वच्छकुनानांसमागमः ॥ यद्यत्समीहितंकर्मकुरुतेपूर्वभावितः ॥ ६ ॥ तस्यतस्यफलंभुंक्तेकर्म्मणःपुरुषःसदा ॥ सत्यंवदामितेप्रीत्यानरैःकर्म्मशुभाशुभम् ॥ ७ ॥ स्वकृतंभुज्यतेवैश्यकालेकालेपुनःपुनः ॥ एकःकरोतिकर्माणिएकस्तत्फलमश्नुते॥८॥अन्योनलिप्यतेवैश्यकर्मणान्यस्यकुत्रचित्॥अपतन्नरकेपापैस्तवभ्रातासुदारुणैः॥त्वंचधर्मेणधर्मज्ञस्वर्गंप्राप्तोषिशाश्वतम्॥९॥ ॥ विकुंडलउवाच ॥ आबाल्यान्ममपापेषुनपुण्येषुरतंमनः॥अस्मिञ्जन्मनिहेदूतदुष्कृतंहिकृतंमया ॥ १० ॥ देवदूतनजानामिसुकृतंकर्मचात्मनः ॥ यदिजानासिमत्पुण्यंतन्मेत्वंकृपयावद ॥ ११ ॥ ॥ देवदूतउवाच ॥ ॥ शृणुवैश्यप्रवक्ष्यामियत्त्वयापुण्यमर्जितम् ॥ जानामितदहंसर्वंनत्वंवेत्सिसुनिश्चितम् ॥ १२ ॥ हरिमित्रसुतोविप्रःसुमित्रोवेदपारगः ॥ आसीत्तस्याश्रमःपुण्योयमुनादक्षिणेतटे ॥ १३ ॥ तेनसख्यंवनेतस्मिंस्तवजातंविशांवर ॥ तत्संगेनत्वयास्नातंमाघमासद्वयंतथा ॥ १४ ॥ कालिंदीपुण्यपानीयेसर्वपापहरेवरे ॥ तत्तीर्थेलोकविख्यातेनाम्नापापप्रणाशने ॥ १५ ॥ एकेनसर्वपापेभ्योविमुक्तस्त्वंविशांपते ॥ द्वितीयमाघपुण्येनप्राप्तःस्वर्गस्त्वयानघ ॥ १६ ॥ त्वंतत्पुण्यप्रभावेनमोदस्वसततंदिवि ॥ नरकेषुतवभ्रातामहतींपापयातनाम् ॥ १७ ॥ छिद्यमानोसिपत्रैश्चभिद्यमानस्तुमुद्गरैः ॥ चूर्ण्यमानःशिलापृष्ठेतप्तांगारेषुभर्जितः ॥ १८ ॥ इतिदूतवचःश्रुत्वाभ्रातृदुःखेनदुःखितः ॥ पुलकांकितसर्वांगोदीनोसौविनयान्वितः ॥ १९ ॥ उवाचतंदेवदूतंमधुरंनिपुणंवचः ॥ मैत्रीसप्तपदीसाधोसतांभवतिसत्फला ॥ २० ॥ मित्रभावंविचिंत्यत्वंमामुपाकर्तुमर्हसि ॥ ततोहिश्रोतुमिच्छामिसर्वज्ञस्त्वंमतोमम॥२१॥यमलोकंनपश्यंतिकर्मणाकेनमानवाः॥ गच्छंतिनिरयंयेनतन्मेत्वंकृपयावद ॥ २२ ॥ ॥ देवदूतउवाच ॥ ॥ सम्यक्पृष्टंत्वयावैश्यनष्टपापोसिसांप्रतम् ॥ विशुद्धेहृदयेपुंसांबुद्धिःश्रेयसिजायते ॥२३ ॥ यद्यप्यवसरोनास्तिममसेवापरस्यवै ॥ तथापिचतवस्नेहात्प्रवक्ष्यामियथामति ॥ २४ ॥ कर्मणामनसावाचासर्वावस्थासुसर्वदा॥ परपीडांनकुर्वंतिनतेयांतियमालयम् ॥२५॥ नवेदैर्नचदानैश्चनतपोभिर्नचाध्वरैः ॥ कथंचित्स्वर्गतिंयांतिपुरुषाःप्राणिहिंसकाः ॥ २६ ॥ अहिंसापरमोधर्मोह्यहिंसैवपरंतपः ॥ अहिंसापरमंदानमित्याहुर्मुनयःसदा ॥ २७ ॥ मशकान्सरीसृपान्दंशान्यूकाद्यान्मानवांस्तथा ॥ आत्मौपम्येनपश्यंतिमानवायेदयालवः ॥ २८ ॥ तप्तांगारमयस्कीलंमादंप्रेततरंगिणीम् ॥ दुर्गतिंनैवगच्छंतिकृतांतस्यचतेनराः ॥ २९ ॥ भूतानियेत्रहिंसंतिजलस्थलचराणिच ॥ जीवनार्थंचतेयांतिकालसूत्रंचदुर्गतिम् ॥ ३० ॥

श्वमांसभोजनास्तत्रपूयशोणितपायिनः ॥ मज्जंतश्ववसापंकेदष्टाःकीटैरधोमुखैः ॥ ३१ ॥ परस्परंचखादंतोध्वांतेचान्योन्यघातिनः ॥ वसंतिकल्पा नेकांस्तेरुदंतोदारुणंरवम् ॥ ३२ ॥ क्रमियोनिशतंगत्वास्थावराःस्युश्चिरंतुते ॥ ततोगच्छंतितेक्रूरास्तिर्यग्योनिशतेषुच ॥ ३३ ॥ पश्चाद्भवंतिजातांधाः काणाःकुब्जाश्चपंगवः॥ दरिद्राश्चांगहीनाश्चमानुषाःप्राणिहिंसकाः॥३४॥तस्माद्वैश्यपरत्रेहकर्मणामनसागिरा ॥ लोकद्वयसुखप्रेप्सुर्धर्मज्ञोनतदाचरेत्॥३५॥ लोकद्वयेनविंदंतिसुखानिप्राणिहिंसकाः ॥ येनहिंसतिभूतानिनतेबिभ्यतिकुत्रचित् ॥ ३६ ॥ प्रविशंतियथानद्यःसमुद्रमृजुवक्रगाः ॥ सर्वेधर्माअहिंसायांप्र विशंतितथादृढम् ॥ ३७ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ अभयंयेनभूतेभ्योदत्तमत्रविशांवर ॥ ३८ ॥ येनियोगांश्चशास्त्रोक्तान्धर्माधर्मविमि श्रितान् ॥ पालयंतीहयेवैश्यनतेयांतियमालयम् ॥ ३९ ॥ ब्रह्मचारीगृहस्थश्चवानप्रस्थोयतिस्तथा ॥ स्वधर्मनिरताःसर्वेनाकपृष्ठेवसंतिते ॥ ४० ॥ यथोक्तचारिणःसर्वेवर्णाश्रमसमन्विताः ॥ नराजितेंद्रियायांतिब्रह्मलोकंतुशाश्वतम् ॥ ४१ ॥ इष्टापूर्तरतायेचपंचयज्ञरताश्चये ॥ दयान्विताश्चयेनित्यंने क्षंतेतेयमालयम् ॥ ४२ ॥ इंद्रियार्थनिवृत्तायेसमर्थावेदवादिनः ॥ अग्निपूजारतानित्यंतेविप्राःस्वर्गगामिनः ॥ ४३ ॥ अदीनवदनाःशूराःशत्रुभिःपरिवे ष्टिताः ॥ आहवेषुविपन्नायेतेषांमार्गोदिवाकरः ॥ ४४ ॥ अनाथस्त्रीद्विजार्थेचशरणागतपालने ॥ प्राणांस्त्यजंतियेवैश्यनच्यवंतिदिवस्तुते ॥ ४५ ॥ पंग्वंधबालवृद्धांश्चरोग्यनाथदरिद्रितान् ॥ येपुष्णंतिसदावैश्यतेमोदंतिसदादिवि ॥ ४६ ॥ गांदृष्ट्वापंकनिर्मग्नांरोगमग्नंद्विजंतथा ॥ उद्धरंतिनरायेचते षांलोकोश्वमेधिनाम् ॥ ४७ ॥ गोग्रासंयेप्रयच्छंतियेशुश्रूषंतिगाःसदा ॥ येनारोहंतिगोपृष्ठेतेस्वर्लोकनिवासिनः ॥ ४८ ॥ गर्तमात्रंतुयेचक्रुर्यत्रगौर तृषाभवेत् ॥ यमलोकमदृष्ट्वैवतेयांतिस्वर्गेतिनराः ॥ ४९ ॥ अग्निपूजादेवपूजागुरुपूजारताश्चये ॥ द्विजपूजारतानित्यंतेविप्राःस्वर्गगामिनः ॥ ५० ॥ वापीकूपतडागादौधर्मस्यांतोनविद्यते ॥ पिबंतिस्वेच्छयायत्रजलस्थलचरास्तदा ॥ ५१ ॥ नित्यंदानपरःसोत्रकथ्यतेविबुधैरपि ॥ यथायथाचपा नीयंपिबंतिप्राणिनोभृशम् ॥ ५२ ॥ तथातथाऽक्षयःस्वर्गोधर्मबुद्ध्याविशांवर ॥ प्राणिनांजीवनंवारिप्राणावारिणिसंस्थिताः ॥ ५३ ॥ नित्यस्नानेन पूयंतेयेपिपातकिनोनराः ॥ प्रातस्नानंहरेद्वैश्यबाह्याभ्यंतरजंमलम् ॥ ५४ ॥ प्रातःस्नानेननिष्पापोनरोननिरयंव्रजेत् ॥ स्नानंविनातुयोभुंक्तेमलाशीस सदानरः ॥ ५५ ॥ अस्नायीयोनरस्तस्यविमुखापितृदेवताः ॥ स्नानहीनोनरःपापःस्नानहीनोनरोशुचिः ॥ ५६ ॥ अस्नायीनरकंभुंक्तेपुंस्कीटा दिषुजायते ॥ येपुनःस्रोतसिस्नानमाचरंतीहपर्वणि ॥ ५७ ॥ तेनैवनरकंयांतिनजायंतेकुयोनिषु ॥ दुःस्वप्नादुष्टचिंताश्चवंध्याभवंतिसर्वदा ॥ ५८ ॥

पा०-१ येनोरोहंतिवृषभम् ।

प्रातःस्नानेनशुद्धानांपुरुषाणांविशांवर ॥ तिलांश्चतिलपात्रांश्चतिलप्रस्थंयथाविधि ॥ ५९ ॥ दत्त्वाप्रेतपतेर्भूमौनव्रजंतिनराःक्वचित् ॥ पृथिवींकांचनं गांचदत्वादानानिषोडश ॥ ६० ॥ गत्वानविनिवर्ततेस्वर्गलोकाद्विकुंडल ॥ पुण्यासुतिथिषुप्राज्ञोव्यतीपातेचसंक्रमे ॥ ६१ ॥ स्नात्वादत्त्वाचयत्किंचिन्नैवम ज्जतिदुर्गतौ ॥ नैवाक्रामंतिदातारोदारुणंरौरवंपथम् ॥ इहलोकेनजायंतेकुलेधनविवर्जिते ॥ ६२ ॥ सत्यवादीसदामौनीप्रियवादीचयोनरः ॥ अक्रोधनःसमाचारो नातिवाद्यनसूयकः ॥ ६३ ॥ सदादाक्षिण्यसंपन्नःसदाभूतदयान्वितः ॥ गोप्ताचपरमर्माणांवक्तापरगुणस्यच ॥ ६४ ॥ परस्वंतृणमात्रंचमनसापिनयो हरेत् ॥ नपश्यंतिविशांश्रेष्ठह्येतेनरकयातनाम् ॥ ६५ ॥ परापवादीपाखंडःपापेभ्योपिमतोधिकः ॥ पच्यतेनरकेतावद्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ ६६ ॥ वक्तापरु षवाक्यानांमंतव्योनरकागतः ॥ संदेहोनविशांश्रेष्ठपुनर्यातिचदुर्गतिम् ॥ ६७ ॥ नतीर्थैर्नतपोभिश्चकृतघ्नस्यास्तिनिष्कृतिः ॥ सहतेयातनांघोरांसनरोनरके चिरम् ॥ ६८ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानितेषुमज्जतियोनरः ॥ जितेंद्रियोजिताहारोनसयातियमालयम् ॥ ६९ ॥ नतीर्थेपातकंकुर्यान्नचतीर्थोपजीवनम् ॥ तीर्थे प्रतिग्रहस्त्याज्यस्त्याज्योधर्मस्यविक्रयः ॥ ७० ॥ दुर्जरंपातकंतीर्थेदुर्जरश्चप्रतिग्रहः ॥ तीर्थेचदुर्जरंसर्वमेतत्किन्नरकंव्रजेत् ॥ ७१ ॥ सकृद्गंगांभसिस्नातःपूतो गांगेयवारिणा ॥ ननरोनरकंयातिअपिपातकराशिकृत् ॥ ७२ ॥ व्रतदानतपोयज्ञाःपवित्राणीतराणिच ॥ गंगाबिंदुभिषिक्तस्यनसमाइतिनःश्रुतम् ॥ ७३ ॥ अन्यतीर्थसमांगंगांयोब्रवीतिनराधमः ॥ सयातिनरकंवैश्यदारुणंरौरवंमहत् ॥ ७४ ॥ धर्मद्रवंह्यपांबीजंवैकुंठचरणच्युतम् ॥ धृतंमूर्ध्निमहेशेनयद्गांगममलं जलम् ॥ ७५ ॥ तद्ब्रह्मैवनसंदेहोनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ तेनकिंसमतांगच्छेदपिब्रह्मांडगोचरे ॥ ७६ ॥ गंगागंगेतियोब्रूयाद्योजनानांशतैरपि ॥ नरोननरकंयातिकिंतयासदृशंभवेत् ॥ नान्येनदह्यतेसद्यःक्रियानरकदायिनी ॥ ७७ ॥ गंगांभसिप्रयत्नेनस्नातव्यंतेनमानवैः ॥ प्रतिगृहनिवृत्तोयः प्रतिग्रहक्षमोपिसन् ॥ सद्विजोद्योततेवैश्यताराख्पाश्चिरंदिवि ॥ ७८ ॥ गामुद्धरंतियेपंकाद्येरक्षंतिचरोगिणः ॥ म्रियंतेगोगृहेयेचतेषांनभसि तारकाः ॥ यमलोकंनपश्यंतिप्राणायामपरायणाः ॥ ७९ ॥ अपिदुष्कृतकर्माणस्तैरेवहतकिल्बिषाः ॥ दिवसेदिवसेवैश्यप्राणायामास्तुषोडश ॥ अपिब्रह्महणंसाक्षात्पुनंत्यहरहःकृताः ॥ ८० ॥ तपांसियानितप्यंतेव्रतानिनियमाश्चये ॥ गोसहस्रप्रदानंचप्राणायामस्तुतत्समः ॥ ८१ ॥ अब्बिंदुंयःकुशाग्रेणमासेमासेनरःपिबेत् ॥ संवत्सरशतंसाग्रंप्राणायामस्तुतत्समः ॥ ८२ ॥ पातकंतुमहद्यच्चतथाक्षुद्रोपपातकम् ॥ प्राणायामैः क्षणात्सर्वंभस्मसात्कुरुतेनरः ॥ ८३ ॥ मातृवत्परदारान्येमन्यंतेवैनरोत्तमाः ॥ नतेयांतिनरश्रेष्ठकदाचिद्यमयातनाम् ॥ ८४ ॥ मनसापिपरेषां यःकलत्राणिनसेवते ॥ सहलोकद्वयेनास्तितेनवैश्यधराधृता ॥ ८५ ॥ तस्माद्धर्मान्वितैस्त्याज्यंपरदारोपसेवनम् ॥ नयंतिपरदारास्तुनरकाने

कविंशतिम् ॥ ८६ ॥ लोभोनजायतेयेषांपरदारेषुमानसे ॥ तेयांतिदेवलोकंतुनयमंवैश्यसत्तम ॥ ८७ ॥ शश्वत्क्रोधनिदानेषुयःक्रोधेननजीयते ॥
जितस्वर्गःसमंतव्यःपुरुषोऽक्रोधनोभुवि ॥ ८८ ॥ मातरंपितरंपुत्रआराधयतिदेववत् ॥ अप्राप्तेवार्द्धकेकालेनयातिचयमालयम् ॥ ८९ ॥ पितुश्चा
धिकभावेनयेर्चयंतिगुरुंनराः ॥ भवंत्यतिथयोलोकेब्रह्मणस्तेविशांवर ॥ ९० ॥ इहचैवास्त्रियोधन्याःशीलस्यपरिरक्षणात् ॥ शीलभंगेचनारीणांयम
लोकःसुदारुणः ॥ ९१ ॥ शीलंरक्ष्यंसदास्त्रीभिर्दुष्टसंगविवर्जनात् ॥ शीलेनहिपरःस्वर्गःस्त्रीणांवैश्यनसंशयः ॥ ९२ ॥ शूद्रस्यपाकयज्ञेननिषिद्धाचरणे
नच ॥ दुर्गतिर्विहितावैश्यतस्यसानारकीगतिः ॥ ९३ ॥ विचारयंतियेशास्त्रंवेदाभ्यासरताश्चये ॥ पुराणंसंहितांयेचश्रावयंतिपठंतिच ॥ ९४ ॥ व्याकुर्वंति
स्मृतिर्येचयेधर्मप्रतिबोधकाः ॥ वेदांतेषुनिषण्णायेतैरियंजगतीधृता ॥ ९५ ॥ तत्तदभ्यासमाहात्म्यैःसर्वेतेहतकिल्बिषाः ॥ गच्छंतिब्रह्मणोलोकंयत्रमोहो
नविद्यते ॥ ९६ ॥ ज्ञानमज्ञाययोदद्याद्वेदशास्त्रसमुद्भवम् ॥ अपिवेदास्तमर्चंतिभवबंधविदारणम् ॥ ९७ ॥ श्रूयतामद्भुतंह्येतद्रहस्यंवैश्यसत्तम ॥ संमतं
धर्मराजस्यसर्वलोकामृतप्रदम् ॥ ९८ ॥ नयमंयमलोकंचनभूतान्घोरदर्शनान् ॥ पश्यंतिवैष्णवानूनंसत्यंसत्यंमयोदितम् ॥ ९९ ॥ प्राहास्मान्यमुना
भ्रातासदैवहिपुनःपुनः ॥ भवद्भिर्वैष्णवास्त्याज्यानतेस्युर्ममगोचराः ॥ १०० ॥ स्मरंतियेसकृद्भूताःप्रसंगेनापिकेशवम् ॥ तेविध्वस्ताखिलाघौघायांति
विष्णोःपरंपदम् ॥ १०१ ॥ दुराचारोदुष्कृतोपिसदाचाररतोपियः ॥ भवद्भिःससदात्याज्योविष्णुंचभजतेनरः ॥१०२॥ वैष्णवोयद्गृहेभुंक्तेयेषांवैष्णवसं
गतिः॥तेपिवःपरिवार्याःस्युस्तत्संगहतकिल्बिषाः॥१०३॥इत्थंवैश्यानुशास्त्यस्मान्देवोदंडधरःसदा॥ अतोनोवैष्णवायांतिराजधानींयमस्यतु ॥१०४॥
विष्णुभक्तिविनानृणांपापिष्ठानांविशांवर ॥ उपायोनास्तिनास्त्यन्यःसंततुंनरकांबुधिम् ॥ १०५ ॥ श्वपाकमपिनेक्षेतलोकेष्टंवैश्यवैष्णवम् ॥ वैष्णवोवर्ण
वाह्योपिपुनातिभुवनत्रयम् ॥ १०६ ॥ एतावतालमघनिर्हरणायपुंसांसंकीर्तनंभगवतोगुणकर्मनाम्नाम् ॥ विक्रुश्यपुत्रमघवान्यदजामिलोपिनारायणेति
म्रियमाणइयायमुक्तिम् ॥ १०७ ॥ नरकेतुचिरंमग्नाःपूर्वेयेचकुलद्वये ॥ तदैवयांतितेस्वर्गंयदार्चंतिमुदाहरिम् ॥ १०८ ॥ विष्णुभक्तस्ययेदासावैष्णवा
न्नभुजश्चये ॥ तेतुक्रतुभुजांवैश्यगतिंयांतिनिराकुलाः ॥ १०९ ॥ प्रार्थयेद्वैष्णवस्यान्नंप्रयत्नेनविचक्षणः ॥ सर्वपापविशुद्ध्यर्थंतदभावेजलंपिबेत् ॥ ११० ॥
गोविंदेतिजपन्मंत्रंकुत्रचिन्म्रियतेयदि ॥ सनरोनयमंपश्येत्तंचनेक्षामहेवयम् ॥ १११ ॥ सांगंसमुद्रंसध्यानंसऋषिःछंददैवतम् ॥ दीक्षयाविधिवन्मंत्रंजपेद्वै
द्वादशाक्षरम् ॥ ११२ ॥ अष्टाक्षरंचमंत्रेशंयेजपंतिनरोत्तमाः ॥ तान्दृष्ट्वाब्रह्महाशुद्ध्येद्भ्राजतेविष्णुवत्स्वयम् ॥ ११३ ॥ शंखिनश्चक्रिणोभूत्वाब्रह्माभ्यंतर

पा०–१ श्वपाकमपिनेक्षेत ।

गामिनः ॥ वसंतिवैष्णवेलोकेविष्णुरूपेणतेनराः ॥ ११४ ॥ ह्रदिसूर्येजलेवाथप्रतिमास्थंडिलेपिच ॥ समभ्यर्च्यहरिंयांतिनरास्तद्वैष्णवंपदम् ॥ ११५ ॥
अथवासर्वदापूज्योवासुदेवोमुमुक्षुभिः ॥ शालग्रामेमणौचक्रेवज्रकीटविनिर्मिते ॥ ११६ ॥ अधिष्ठानंहितद्विष्णोःसर्वपापप्रणाशनम् ॥ सर्वपुण्यप्रदंवैश्य
सर्वेषामपिमुक्तिदम् ॥ ११७ ॥ यःपूजयेद्धरिंचक्रेशालग्रामशिलोद्भवे ॥ राजसूयसहस्रेणतेनेष्टंप्रतिवासरे ॥ ११८ ॥ सदामनंतिवेदांताब्रह्मनिर्वाणमच्यु
तम् ॥ तत्प्रसादोभवेन्नृणांशालग्रामशिलार्चनात् ॥११९॥ महाकाष्ठस्थितोवह्निर्मथ्यस्थानेप्रकाशते ॥ यथातथाहरिर्व्यापीशालग्रामेप्रकाशते ॥ १२० ॥
अपिपापसमाचाराःकर्म्मण्यनधिकारिणः ॥ शालग्रामार्चकावैश्यनैवयांतियमालयम् ॥ १२१ ॥ नतथारमतेलक्ष्म्यांनतथास्वपुरेहरिः ॥ शालग्राम
शिलाचक्रेयथासरमतेसदा ॥ १२२ ॥ अग्निहोत्रंकृतंतेनदत्तापृथ्वीससागरा ॥ येनार्चितोहरिश्चक्रेशालग्रामशिलोद्भवे ॥ १२३ ॥ शिलाद्वादशभो
वैश्यशालग्रामशिलोद्भवाः ॥ विधिवत्पूजितायेनतस्यपुण्यंवदामिते ॥ १२४ ॥ कोटिद्वादशलिंगैस्तुपूजितैःस्वर्णपंकजैः ॥ यत्स्याद्द्वादशकालेषु
दिनेनैकेनतद्भवेत् ॥ १२५ ॥ यःपुनःपूजयेद्भक्त्याशालग्रामशिलाशतम् ॥ उषित्वासहरेर्लोकेचक्रवर्त्तीहजायते ॥ १२६ ॥ कामैःक्रोधैःप्रलोभैश्चव्याप्तो
यत्रनराधमः ॥ सोपियातिहरेर्लोकंशालग्रामशिलार्चनात् ॥ १२७ ॥ यःपूजयेच्चगोविंदंशालग्रामेमुदानरः ॥ आभूतसंप्लवंयावन्नसप्रच्यवतेदिवः ॥ १२८ ॥
विनातीर्थैर्विनादानैर्विनायज्ञैर्विनामतिम् ॥ मुक्तिंयांतिनरावैश्यशालग्रामशिलार्चनात् ॥ १२९ ॥ नरकंगर्भवासंचतिर्यक्त्वंकृमियोनिताम् ॥ नया
तिवैश्यपापोपिशालग्रामशिलार्चकः ॥ १३० ॥ दीक्षाविधानमंत्रज्ञोयश्चक्रेबलिमाहरेत् ॥ गंगागोदावरीरेवानद्योमुक्तिप्रदाश्चयाः ॥ १३१ ॥ निवसंति
हिताःसर्वाःशालग्रामशिलाजले ॥ नैवेद्यैर्विविधैःपुष्पैर्धूपदीपैर्विलेपनैः ॥ १३२ ॥ गीतवादित्रस्तोत्राद्यैःशालग्रामशिलार्चनम् ॥ कुरुतेमानवोयस्तुकलौ
भक्तिपरायणः ॥ १३३ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिरमतेसन्निधौहरेः ॥ लिंगैस्तुकोटिभिर्दृष्टैर्यत्फलंपूजितैस्तुतैः ॥ १३४ ॥ शालग्रामशिलायास्तुह्येकेनाह्ना
हितत्फलम् ॥ सकृदभ्यर्चितेलिंगेशालग्रामशिलोद्भवे ॥ १३५ ॥ मुक्तिंप्रयांतिमनुजानूनंसांख्येनवर्जिताः ॥ शालग्रामशिलारूपीयत्रतिष्ठतिकेश
वः ॥ १३६ ॥ तत्रदेवाःसुरायक्षाभुवनानिचतुर्दश ॥ शालग्रामशिलायांतुयःश्राद्धंकुरुतेनरः ॥ १३७ ॥ पितरस्तस्यतिष्ठंतितृप्ताःकल्पशतंदिवि ॥
येपिबंतिनरानित्यंशालग्रामशिलाजलम् ॥ १३८ ॥ पंचगव्यसहस्रैस्तुसेवितैःकिंप्रयोजनम् ॥ कोटितीर्थसहस्रैस्तुसेवितैःकिंप्रयोजनम् ॥ १३९ ॥ तोयं
यदिपिबेत्पुण्यंशालग्रामशिलांगजम् ॥ शालग्रामशिलायत्रतत्तीर्थंयोजनत्रयम् ॥ १४० ॥ तत्रदानंचहोमंचसर्वंकोटिगुणंभवेत् ॥ शालग्रामशिलातोयं
यःपिबेद्बिंदुनासमम् ॥ १४१ ॥ मातुस्तन्यंपुनर्नैवसपिबेद्विष्णुभाङ्नरः ॥ शालग्रामसमीपेतुक्रोशमात्रंसमंततः ॥ १४२ ॥ कीटकोपिमृतोयातिवैकुंठंभ

वनंपरम् ॥ शालग्रामशिलाचक्रंयोदद्याद्दानमुत्तमम् ॥१४३॥ भूचक्रंतेनदत्तंस्यात्सशैलवनकाननम् ॥ शालग्रामशिलायायोमूल्यमुत्पादयेन्नरः॥१४४॥ विक्रेताचानुमंतायःपरीक्षासुचमोदते ॥ तेसर्वेनरकंयांतियावदाभूतसंप्लवम् ॥ १४५ ॥ ततःसंवर्जयेद्वैश्यचक्रस्यक्रयविक्रयम् ॥ बहुनोक्तेनकिंवैश्यकर्तव्यंपापभीरुणा ॥ १४६ ॥ स्मरणंवासुदेवस्यसर्वपापहरंहरेः ॥ तपस्तप्त्वानरोघोरमरण्येनियतेंद्रियः ॥ १४७ ॥ यत्फलंसमवाप्नोतितन्नत्वागरुडध्वजम् ॥ कृत्वापिबहुशःपापंनरोमोहसमन्वितः ॥ १४८ ॥ नयातिनरकंगत्वासर्वपापहरंहरिम् ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिपुण्यान्यायतनानिच ॥ १४९ ॥ तानिसर्वाण्यवाप्नोतिविष्णोर्नामानुकीर्तनात् ॥ देवंशार्ङ्गधरंविष्णुंयेप्रपन्नाःपरायणाः ॥ १५० ॥ नतेषांयमसालोक्यंनतेस्युर्नरकौकसः ॥ वैष्णवःपुरुषोवैश्यशिवनिंदांकरोतियः ॥ १५१ ॥ नविंदेद्वैष्णवंलोकंसयातिनरकंमहत् ॥ उपोष्यैकादशीमेकांप्रसंगेनापिमानवः ॥ १५२ ॥ नयातियातनांयामीमितिलोमशतःश्रुतम् ॥ नेदृशंपावनंकिंचित्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ १५३ ॥ उभयंपद्मनाभस्यदिनंपातकनाशनम् ॥ तावत्पापानिदेहेस्मिन्वसंतीहविशांवर ॥ १५४ ॥ यावन्नोपवसेज्जंतुःपद्मनाभदिनंशुभम् ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ १५५ ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ एकादशेंद्रियैःपापंयत्कृतंवैश्यमानवैः ॥ १५६ ॥ एकादश्युपवासेनतत्सर्वंविलयंव्रजेत् ॥ एकादशीसमंकिंचित्पुण्यंलोकेनविद्यते ॥ १५७ ॥ व्याजेनापिकृतायैस्तुवशंयांतिनभास्करेः ॥ स्वर्गमोक्षप्रदाह्येषाशरीरारोग्यदायिनी ॥ १५८ ॥ सुकलत्रप्रदाह्येषाजीवत्पुत्रप्रदायिनी ॥ नगंगानगयावैश्यनकाशीनचपुष्करम् ॥ १५९ ॥ नचापिवैष्णवंक्षेत्रंतुल्यंहरिदिनेनतु ॥ यमुनाचन्द्रभागानतुल्याहरिदिनेनतु ॥ १६० ॥ अनायासेनयेनात्रप्राप्यतेवैष्णवंपदम् ॥ रात्रौजागरणंकृत्वासमुपोष्यहरेर्दिने ॥ १६१ ॥ दशवैपैतृकेपक्षेमातृकेदशपूर्वजाः ॥ प्रियायादशयेवैश्यतानुद्धरतिनिश्चितम् ॥ ॥ १६२ ॥ द्वंद्वसंगपरित्यक्तानागारिकृतकेतनाः ॥ स्रग्विणःपीतवसनाः प्रयांतिहरिमंदिरम् ॥ १६३ ॥ बालत्वेयौवनेवापिवार्द्धकेवाविशांवर ॥ उपोष्यैकादशींनूनंनैतिपापोतिदुर्गतिम् ॥ १६४ ॥ उपोष्येहत्रिरात्राणिकृत्वावातीर्थमज्जनम् ॥ दत्वाहेमतिलान्गाश्चस्वर्गंयांतीहमानवाः ॥ १६५ ॥ तीर्थेस्नांतिनयेवैश्यनदत्तंकांचनंचयैः ॥ नैवतप्तंतपःकिंचित्तेस्युःसर्वत्रदुःखिताः ॥ १६६ ॥ संक्षिप्यकथितंधर्म्मंनरकस्यनिरूपणम् ॥ अद्रोहःसर्वभूतेषुवाङ्मनःकायकर्मभिः ॥ १६७ ॥ इंद्रियाणांनिरोधश्चदानंचहरिसेवनम् ॥ वर्णाश्रमक्रियाणांचपालनंविधितःसदा ॥ १६८ ॥ स्वर्गार्थीसर्वदावैश्यतपोदानंनकीर्तयेत् ॥ यथाशक्तितथादद्यादात्मनोहितकाम्यया ॥ १६९ ॥ उपानद्वस्त्रमन्नानिपत्रंमूलंफलंजलम् ॥ अवंध्यंदिवसंकार्य्यंदरिद्रेणापिवैश्यक ॥ १७० ॥ इहलोकेपरेचैवनदत्तंनोपतिष्ठते ॥ दातारोनैवपश्यंतितांतांवैयमयातनाम् ॥ १७१ ॥ दीर्घायुषोधनाढ्याश्चभवंतीहपुनःपुनः ॥

किमत्रबहुनोक्तेनयांत्यधर्मेणदुर्गतिम् ॥ १७२ ॥ आरोहंतिदिवंधर्म्मैर्नराःसर्वत्रसर्वदा ॥ १७३ ॥ तेनबालत्वमारभ्यकर्तव्योधर्मसंग्रहः ॥ इतिते कथितंसर्वंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १७४ ॥ ॥ विकुंडलउवाच ॥ ॥ श्रुत्वात्वद्वचनंसौम्यप्रसन्नंचित्तमेवमे ॥ गंगोदंपापहंसद्यःपापहारिसतां वचः ॥ १७५ ॥ उपकर्तुंप्रियंवक्तुंगुणोनैसर्गिकःसताम् ॥ शीतांशुःक्रियतेकेनशीतलोभृतमंडलः ॥ १७६ ॥ देवदूततत्तोब्रूहिकारुण्यान्ममपृच्छतः ॥ न रकान्निष्कृतिःसद्योभ्रातुर्मेजायतेकथम् ॥१७७॥ इति तस्यवचःश्रुत्वादेवदूतोजगादह ॥ ध्यानंदृष्ट्वाक्षणंध्यात्वातन्मैत्रीरज्जुबंधनः ॥१७८॥ यत्त्वैवैश्याष्टमे पुण्यंत्वयाजन्मनिसंचितम् ॥ तद्भ्रात्रेदीयतांसर्वंस्वर्गंतस्ययदीच्छसि ॥ १७९ ॥ ॥ विकुंडलउवाच ॥ ॥ किंतत्पुण्यंकथंजातंकिंजन्मचपुरातनम् ॥ तत्सर्वंकथ्यतांदूततत्तोदास्यामिसत्वरम् ॥१८०॥ ॥ देवदूतउवाच ॥ ॥ शृणुवैश्यप्रवक्ष्यामितत्पुण्यंचसहेतुकम् ॥पुरामधुवनेपुण्येऋषिरासचिशाकुनिः॥ ॥१८१॥तपोध्ययनसंपन्नस्तेजसाब्रह्मणासमः॥जज्ञिरेतस्यरेवत्यांनवपुत्राग्रहाइव॥१८२॥ध्रुवःशीलोबुधस्तारोज्योतिष्मानुत्तपंचमः॥ अग्निहोत्ररताह्येतेगृ हधर्मेषुरेमिरे॥१८३॥निर्मोहोजितकामश्चध्यानकोशोगुणाधिकः॥एतेगृहविरक्ताश्चचत्वारोद्विजसूनवः॥१८४॥ चतुर्थाश्रममापन्नाःसर्वकामविनिस्पृहाः॥ ग्रामैकवासिनःसर्वेनिःसंगानिष्परिग्रहाः॥१८५॥निराशानिष्प्रयत्नाश्चसमलोष्टाश्मकांचनाः॥येनकेनचिदाच्छन्नायेनकेनचिदाशिताः॥१८६॥सायंग्रहास्त थानित्यंविष्णुध्यानपरायणाः ॥ जितनिद्राजिताहारावातशीतसहिष्णवः ॥ १८७ ॥ पश्यंतोविष्णुरूपेणजगत्सर्वंचराचरम् ॥ चरंतिलीलयापृथ्वींतेन्यो न्यंमौनमास्थिताः ॥ १८८ ॥ नकुर्वंतिक्रियांकांचिदर्थमात्रंहियोगिनः ॥ दृष्टज्ञानाअसंदेहाश्छिद्रिकारविशारदाः ॥ १८९ ॥ एवंतेतवविप्रस्यपूर्वमष्टम जन्मनि ॥ तिष्ठतोमध्यदेशेषुपुत्रदारकुटुंबिनः ॥ १९० ॥ गेहंतावकमाजग्मुर्मध्याह्नेक्षुत्पिपासिताः ॥ वैश्वदेवांतरेकालेत्वयादृष्टागृहांगणे ॥ ९१ ॥ स गद्गदंसाश्रुनेत्रंसहर्षंचससंभ्रमम् ॥ दंडवत्प्रणिपातेनबहुमानपुरःसरम् ॥ १९२ ॥ प्रणम्यचरणौमूर्ध्नाकृत्वापाणियुगाञ्जलिम् ॥ तदाभिनन्दिताःसर्वेतया सूनृतयागिरा ॥ १९३ ॥ अद्यमेसफलंजन्मजीवितंसफलंतथा ॥ अद्यविष्णुःप्रसन्नोमेसनाथोद्यास्मिपावनः ॥ १९४ ॥ धन्योस्म्यद्यगृहंधन्यंधन्याअद्यकु टुंबिनः ॥ ममाद्यपितरोधन्याधन्यागावःश्रुतंधनम् ॥ १९५ ॥ यद्दृष्टौभवतांपादौतापत्रयहरौमया ॥ भवतांदर्शनंयस्माद्धन्यस्यैवहरेरिव ॥ १९६ ॥ एवंसं पूज्यकृत्वातुपादप्रक्षालनंतथा ॥ धृतंमूर्ध्निविशांश्रेष्ठश्रद्धयापरयातदा ॥ १९७ ॥ यत्रपादोदकंवैश्यश्रद्धयाशिरसाधृतम् ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्धूपैर्दीपैर्भाव पुरःसरम् ॥१९८॥ संपूज्यसुंदरान्नेनभोजितायतयस्तथा ॥ तृप्ताःपरमहंसास्तेविश्रांतामंदिरेनिशि ॥१९९॥ ध्यायंतश्चपरंब्रह्मयज्ज्योतिर्ज्योतिषांमतम् ॥ तेषामातिथ्यजंपुण्यंजातंयत्तेविशांवर ॥ २०० ॥ नतद्वक्त्रसहस्रेणवक्तुंशक्नोम्यहंखलु ॥ भूतानांप्राणिनःश्रेष्ठाःप्राणिनांमतिजीविनः ॥ २०१ ॥ मति

मत्सुसुराःश्रेष्ठानरेषुब्रह्मजातयः ॥ ब्राह्मणेषुचविद्वांसोविद्वत्सुकृतबुद्धयः ॥ २०२ ॥ कृतबुद्धिषुकर्तारःकर्तृषुब्रह्मवेदिनः ॥ अतएवसुपूज्यास्तेतस्मा च्छ्रेष्ठाजगत्रये ॥२०३॥ तत्संगतिर्विशांश्रेष्ठमहापातकनाशिनी ॥ विश्रांतागृहिणोगेहेसंतुष्टाब्रह्मवेदिनः॥ २०४॥ आजन्मसंचितंपापंनाशयंतीक्षणेनवै ॥ संचितंयद्गृहस्थस्यपापमामरणांतिकम्॥२०५॥ विनिर्दहतितत्सर्वमेकरात्रोषितोयतिः॥ स्वप्नात्रेदेहितत्पुण्यंनरकाद्येनमुच्यते ॥२०६॥ इतिदूतवचःश्रु त्वाददौपुण्यंससत्वरम् ॥ हृष्टेनचेतसाभ्रातानिरयात्सोपिनिर्गतः ॥ २०७॥ देवैस्तुपुष्पवर्षेणपूजितौचदिवंगतौ ॥ ताभ्यांसंपूजितःसम्यग्गतोदूतोयथा गतः ॥ २०८॥ अखिलभुवनबोधंदेवदूतस्यवाक्यं निगमवचनतुल्यंवैश्यपुत्रोनिशम्य ॥ स्वकृतसुकृतदानाद्भ्रातरंतारयित्वा सुरपतिवरलोकंतेनसार्द्धं जगाम ॥२०९॥ इतिहासमिमंराजन्यःपठेच्छृणुयादपि ॥ सगोसहस्रदानस्यविशोकोलभतेफलम् ॥२१०॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेएकत्रिंशो ऽध्याय ॥ ३१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रसुगंधंलोकविश्रुतम् ॥ सर्वपापविशुद्धात्माब्रह्मलोकेमहीयते ॥१॥ रुद्रावर्तंततोगच्छेत्तीर्थसेवी नराधिप ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्स्वर्गलोकेमहीयते ॥ २ ॥ गंगायाश्चनरश्रेष्ठसरस्वत्याश्चसंगमे ॥ स्नातोश्वमेधमाप्नोतिस्वर्गलोकंचगच्छति ॥ ३ ॥ तत्र कर्णह्रदेस्नात्वादेवमभ्यर्च्यशंकरम् ॥ नदुर्गतिमवाप्नोतिस्वर्गलोकंचगच्छति ॥ ४ ॥ ततःकुब्जाम्रकंगच्छेत्तीर्थसेवीयथाक्रमम् ॥ गोसहस्रमवाप्नोति स्वर्गलोकंचगच्छति ॥ ५ ॥ अरुंधतीवटंगच्छेत्तीर्थसेवीनराधिप ॥ सामुद्रकमुपस्पृश्यत्रिरात्रोपोषितोनरः ॥ ६ ॥ गोसहस्रफलंविंद्यात्स्वर्गलोकंचग च्छति ॥ ब्रह्मावर्त्तंततोगच्छेद्ब्रह्मचारीसमाहितः ॥७॥ अश्वमेधमवाप्नोतिस्वर्गलोकंचगच्छति ॥ यमुनाप्रभवंगच्छेत्समुपस्पृश्ययामुनम् ॥ ८ ॥ अश्व मेधफलंलब्ध्वाब्रह्मलोकेमहीयते ॥ दर्वीसंक्रमणंप्राप्यतीर्थंत्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ ९ ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिस्वर्गलोकंचगच्छति ॥ सिंधोश्चप्रभवंगत्वासि द्धगंधर्वसेवितम् ॥ १० ॥ तत्रोष्यरजनीःपंचदद्याद्बहुसुवर्णकम् ॥ अथदेवींसमासाद्यनरःपरमदुर्गमाम् ॥ ११ ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिगच्छेच्चौशनसीं गतिम् ॥ ऋषिकुल्यांसमासाद्यवसिष्ठंचैवभारत ॥ १२ ॥ वसिष्ठंसमतिक्रम्यसर्वेवर्णाद्विजातयः ॥ ऋषिकुल्यांनरःस्नात्वाऋषिलोकंप्रपद्यते ॥ १३ ॥ यदितत्रवसेन्मासंशाकाहारोनराधिप ॥ भृगुतुंगंसमासाद्यवाजिमेधफलंलभेत् ॥ १४॥ गत्वावीरप्रमोक्षंचसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ कार्तिकमाघयोश्चैवतीर्थं मासाद्यदुर्लभम् ॥१५॥ अग्निष्टोमातिरात्राभ्यांफलंप्राप्नोतिपुण्यकृत् ॥ ततःसंध्यांसमासाद्यविद्यातीर्थमनुत्तमम् ॥ १६ ॥ उपस्पृशेत्सविद्यानांसर्वासां पारगोभवेत् ॥ महाश्रमेवसेद्रात्रिंसर्वपापप्रमोचने ॥ १७ ॥ एककालंनिराहारोलोकान्संवसतेशुभान् ॥ षष्ठकालोपवासेनमासमुष्यमहालये ॥ १८ ॥

१ परम इति इतोन्यत्र सर्वत्र पुस्तकेषु २ ।

तीर्णस्तारयतेजंतून्दशपूर्वान्दशापरान् ॥ दृष्ट्वामाहेश्वरंपुण्यंपरंसुरनमस्कृतम् ॥ १९ ॥ कृतार्थःसर्वकृत्येषुनशोचेन्मरणंक्वचित् ॥ सर्वपापविशुद्धा त्माविंद्याद्बहुसुवर्णकम् ॥ २० ॥ अथवेतसिकांगच्छेत्पितामहनिषेविताम् ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिगतिंचपरमांव्रजेत् ॥ २१ ॥ अथसुंदरिकांतीर्थंप्राप्यसि द्धनिषेविताम् ॥ रूपस्यभागीभवतिदृष्टमेतत्पुरातनैः ॥ २२ ॥ ततोब्राह्मणिकांगत्वाब्रह्मचारीसमाहितः ॥ पद्मवर्णेनयानेनब्रह्मलोकंप्रपद्यते ॥ २३ ॥ ततश्चनैमिषंगच्छेत्पुण्यंद्विजनिषेवितम् ॥ तत्रनित्यंनिवसतिब्रह्मादेवगणैःसह ॥ २४ ॥ नैमिषंप्रार्थयानस्यपापस्यार्द्धंप्रणश्यति ॥ प्रविष्टमानस्तुनरः सर्वपापात्प्रमुच्यते ॥ २५ ॥ तत्रमासंवसेद्धीरोनैमिषेतीर्थतत्परः ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिनैमिषेतानिभारत ॥ २६ ॥ अभिषेकंतत्रकृत्वानियतोनिय ताशनः ॥ राजसूयस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ २७ ॥ पुनात्यासप्तमंचैवकुलंभरतसत्तम ॥ यस्त्यजेन्नैमिषेप्राणानुपवासपरायणः ॥ २८ ॥ समोदेत्स्वर्गलोकस्थएवमाहुर्मनीषिणः ॥ नित्यंमेध्यंचपुण्यंचनैमिषंनृपसत्तम ॥ २९ ॥ गंगोद्भेदंसमासाद्यत्रिरात्रोपोषितोनरः ॥ वाजपे यमवाप्नोतिब्रह्मभूतोभवेत्सदा ॥ ३० ॥ सरस्वतींसमासाद्यतर्पयेत्पितृदेवताः ॥ सारस्वतेषुलोकेषुमोदतेनात्रसंशयः ॥ ३१ ॥ ततश्चबाहुदांगच्छे त्तीर्थसेवीनराधिप ॥ तत्रोष्यरजनीमेकांस्वर्गलोकेमहीयते ॥३२॥ देवसत्रस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ततश्चरजनींगच्छेत्पुण्यांपुण्यजनैर्वृताम् ॥३३॥ पितृदेवार्चनरतोवाजपेयमवाप्नुयात् ॥ विमलाशोकमासाद्यविराजतियथाशशी ॥ ३४ ॥ तत्रोष्यरजनीमेकांस्वर्गलोकेमहीयते ॥ गोप्रतारंततोगच्छे त्सरयूतीर्थमुत्तमम् ॥ ३५ ॥ यत्ररामोगतःस्वर्गंसभृत्यबलवाहनः ॥ गेहंत्यक्त्वापुराराजंस्तस्यतीर्थस्यतेजसा ॥ ३६ ॥ रामस्यचप्रसादेनव्यवसा याच्चभारत ॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वागोप्रतारेनराधिप ॥ ३७ ॥ सर्वपापविशुद्धात्मास्वर्गलोकेमहीयते ॥ रामतीर्थेनरःस्नात्वागोमत्यांकुरुनंदन ॥३८॥ अश्वमेधमवाप्नोतिपुनातिस्वकुलंनरः ॥ शतसाहस्रकंतत्रतीर्थंभरतसत्तम ॥ ३९ ॥ तत्रोपस्पर्शनंकृत्वानियतोनियनाशनः ॥ गोसहस्रफलंपुण्यमा प्नोतिभरतर्षभ ॥ ४० ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञऊर्ध्वस्थानमनुत्तमम् ॥ कोटितीर्थेनरःस्नात्वाअर्चयित्वागुहंनृप ॥ ४१ ॥ गोसहस्रफलंविंद्यात्तेजस्वीचापि जायते ॥ ततोवाराणसींगत्वापूजयित्वावृषध्वजम् ॥ ४२ ॥ कपिलानांह्रदेस्नात्वाराजसूयफलंलभेत् ॥ मार्कंडेयस्यराजेंद्रतीर्थमासाद्यदुर्लभम् ॥४३॥ गोमतीगंगयोश्चैवसंगमेलोकविश्रुते ॥ अग्निष्टोममवाप्नोतिकुलंचैवसमुद्धरेत् ॥ ४४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ वाराणस्याश्चमाहात्म्यंसंक्षेपात्कथितंत्वया ॥ विस्तरेणमुनेब्रूहितदाप्रीणातिमेमनः ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अत्रे तिहासंवक्ष्यामिवाराणस्यागुणाश्रयम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेणमुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ २ ॥ मेरुशृंगेपुरादेवमीशानंत्रिपुरद्विषम् ॥ देवासनगतादेवीमहादे

वमपृच्छत ॥ ३ ॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ देवदेवमहादेवभक्तानामार्तिनाशन ॥ कथंत्वांपुरुषोदेवमचिरादेवपश्यति ॥ ४ ॥ सांख्ययोगस्तथाध्यानं कर्मयोगोथवैदिकः ॥ आयासबहुलालोकेयानिचान्यानिशंकर ॥ ५ ॥ येनविश्रांतचित्तानांयोगिनांकर्मिणामपि ॥ दृश्योहिभगवान्सूक्ष्मःसर्वेषामथ देहिनाम् ॥ ६ ॥ एतद्गुह्यतमंज्ञानंगूढंशक्रादिसेवितम् ॥ हितायसर्वभूतानांब्रूहिकामाग्निनाशनम् ॥ ७ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ अवाच्यमत्रविज्ञा नंज्ञानमज्ञैर्बहिष्कृतम् ॥ वक्ष्येतवयथातत्त्वंयदुक्तंपरमर्षिभिः ॥ ८ ॥ परंगुह्यतमंक्षेत्रंममवाराणसीपुरी ॥ सर्वेषामेवभूतानांसंसारार्णवतारिणी ॥ ९ ॥ तत्रभक्त्यामहादेविमदीयंव्रतमास्थिताः ॥ निवसंतिमहात्मानःपरंनियममास्थिताः ॥ १० ॥ उत्तमंसर्वतीर्थानांस्थानानामुत्तमंचयत् ॥ ज्ञानाना मुत्तमंज्ञानमविमुक्तंपरंमम ॥ ११ ॥ स्थानांतरपवित्राणितीर्थान्यायतनानिच ॥ श्मशानसंस्थितान्येवदिव्यभूमिगतानिच ॥ १२ ॥ भूर्लोकेनैवसं लग्नमंतरिक्षेममालयम् ॥ अमुक्तास्तत्रपश्यंतिमुक्ताःपश्यंतिचेतसा ॥ १३ ॥ श्मशानमेतद्विख्यातमविमुक्तमितिश्रुतम् ॥ कालोभूत्वाजगदिदंसंहराम्य त्रसुंदरि ॥१४॥ देवीदंसर्वगुह्यानांस्थानंप्रियतरंमम ॥ मद्भक्तास्तत्रगच्छंतिमामेवप्रविशंतिच ॥१५॥ दत्तंजप्तंहुतंचेष्टंतपस्तप्तंकृतंचयत् ॥ ध्यानमध्ययनं ज्ञानंसर्वंतत्राक्षयंभवेत् ॥ १६ ॥ जन्मांतरसहस्रेषुयत्पापंपूर्वसंचितम् ॥ अविमुक्तंप्रविष्टस्यतत्सर्वंव्रजतिक्षयम् ॥ १७ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्रा श्चवर्णसंकराः ॥ स्त्रियोम्लेछाश्चयेचान्येसंकीर्णाःपापयोनयः ॥ १८ ॥ कीटाःपिपीलिकाश्चैवयेचान्येमृगपक्षिणः ॥ कालेननिधनंप्राप्ताअविमुक्तेवरा नने ॥ १९॥ चंद्रार्द्धमौलयस्त्र्यक्षामहावृषभवाहनाः ॥ शिवेममपुरेदेविजायंतेतत्रमानवाः ॥ २० ॥ नाविमुक्तेमृतःकश्चिन्नरकंयातिकिल्बिषी ॥ ईश्वरानु गृहीताहिसर्वेयांतिपरांगतिम् ॥ २१ ॥ मोक्षंसुदुर्लभंमत्वासंसारंचातिभीषणम् ॥ अश्मनाचरणौभंक्त्वावाराणस्यांवसेन्नरः ॥ २२ ॥ दुर्लभातप साचापिमृतस्यपरमेश्वरि ॥ यत्रतत्रविपन्नस्यगतिःसंसारमोक्षणी ॥ २३ ॥ प्रसादाज्जायतेसम्यक्ममशैलेंद्रनंदिनि ॥ अप्रबुद्धानपश्यंतिममभायाविमो हिताः ॥ २४ ॥ विण्मूत्ररेतसांमध्येतेवसंतिपुनःपुनः ॥ हन्यमानोपियोविद्वान्वसेद्विघ्नशतैरपि ॥ २५ ॥ सयातिपरमंस्थानंयत्रगत्वानशोचति ॥ जन्ममृत्युजरामुक्तंपरंयांतिशिवालयम् ॥ २६ ॥ अपुनर्मरणानांहिसागतिर्मोक्षकांक्षिणाम् ॥ यांप्राप्यकृतकृत्यःस्यादितिमन्यंतिपंडिताः ॥ २७ ॥ नदानैर्नतपोभिश्चनयज्ञैर्नापिविद्यया ॥ प्राप्यतेगतिरुत्कृष्टायाविमुक्तेतुलभ्यते ॥ २८ ॥ नानावर्णाविवर्णाश्चचांडालाद्याजुगुप्सिताः ॥ किल्बिषैः पूर्णदेहाश्चविशिष्टैःपातकैस्तथा ॥ २९ ॥ भेषजंपरमंतेषामविमुक्तंविदुर्बुधाः ॥ अविमुक्तंपरंज्ञानमविमुक्तंपरंपदम् ॥ ३० ॥ अविमुक्तंपरंतत्त्वमवि मुक्तंपरंशिवम् ॥ कृत्वावैनैष्ठिकींदीक्षामविमुक्तेवसंतिये ॥ ३१ ॥ तेषांतत्परमंज्ञानंददाम्यंतेपरंपदम् ॥ प्रयागंनैमिषारण्यंश्रीशैलोथमहाब

लम् ॥ ३२ ॥ केदारंभद्रकर्णंतुगयापुष्करमेवच ॥ कुरुक्षेत्रंभद्रकोटिर्नर्मदाम्रातकेश्वरी ॥ ३३ ॥ शालग्रामंचकुब्जाम्रंकोकामुखमनुत्तमम् ॥ प्रभासंविजयेशानंगोकर्णंभद्रकर्णकम् ॥ ३४ ॥ एतानिपुण्यस्थानानित्रैलोक्येविश्रुतानिह ॥ नयास्यंतिपरंतत्त्वंवाराणस्यांयथामृताः ॥ ३५ ॥ वाराणस्यांविशेषेणगंगात्रिपथगामिनी ॥ प्रविष्टानाशयेत्पापंजन्मांतरशतैःकृतम् ॥ ३६ ॥ अन्यत्रसुलभागंगाश्राद्धंदानंतपोजपः ॥ व्रतानिसर्वमेवैतद्वाराणस्यांसुदुर्लभम् ॥ ३७ ॥ जपेच्चजुहुयान्नित्यंददात्यर्चयतेमरान् ॥ वायुभक्षश्चसततंवाराणस्यांस्थितोनरः ॥ ३८ ॥ यदिपापोयदिशठोयदिवाधार्मिकोनरः ॥ वाराणसींसमासाद्यपुनातिसकलंकुलम् ॥ ३९ ॥ वाराणस्यांयेचेर्चयंतिमहादेवंस्तुवंतिवै ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तास्तेविज्ञेयागणेश्वराः ॥ ४० ॥ अन्यत्रयोगज्ञानाभ्यांसंन्यासादथवान्यतः ॥ प्राप्यतेतत्परंस्थानंसहस्रेणैवजन्मनाम् ॥ ४१ ॥ येभक्तादेवदेवेशिवाराणस्यांवसंतिवै ॥ तेविंदंतिपरंमोक्षमेकेनैवतुजन्मना ॥ ४२ ॥ यत्रयोगस्तथाज्ञानंमुक्तिरेकेनजन्मना ॥ अविमुक्तंतदासाद्यनान्यदिच्छेत्तपोवनम् ॥ ४३ ॥ यतोमयाऽविमुक्तंतदविमुक्तंततःस्मृतम् ॥ तदेवगुह्यंगुह्यानामेतद्विज्ञानमुच्यते ॥ ४४ ॥ ज्ञानाज्ञानाभिनिष्ठानांपरमानंदमिच्छताम् ॥ यागतिर्विदितासुभ्रूःसाविमुक्तेमृतस्यतु ॥ ४५ ॥ यानिचैवाविमुक्तस्यदेहेदृष्टानिकृत्स्नशः ॥ पुरीवाराणसीतेभ्यःस्थानेभ्योप्यधिकाशुभा ॥ ४६ ॥ यत्रसाक्षान्महादेवोदेहांतेस्वयमीश्वरः ॥ व्याचष्टेतारकंब्रह्मतत्रैवह्यविमुक्तये ॥ ४७ ॥ यत्तत्परतरंतत्त्वमविमुक्तमितिश्रुतम् ॥ एकेनजन्मनादेविवाराणस्यांतदाप्नुयात् ॥ ४८ ॥ भ्रूमध्येनाभिमध्येचहृदयेचैवमूर्धनि ॥ यथाविमुक्तमादित्येवाराणस्यांव्यवस्थितम् ॥ ४९ ॥ वरणायास्तथाचास्यामध्येवाराणसीपुरी ॥ तत्रैवसंस्थितंतत्त्वंनित्यमेवंविमुक्तकम् ॥५०॥ वाराणस्याःपरंस्थानंनभूतंनभविष्यति ॥ यत्रनारायणोदेवोमहादेवोदिवीश्वरः ॥ ५१ ॥ तत्रदेवाःसगंधर्वाःसयक्षोरगराक्षसाः ॥ उपासतेयंसततंदेवदेवःपितामहः ॥ ५२ ॥ महापातकिनोदेवियेतेभ्यःपापकृत्तमाः ॥ वाराणसींसमासाद्यतेयांतिपरमांगतिम् ॥ ५३ ॥ तस्मान्मुमुक्षुर्नियतोवसेद्वैमरणांतकम् ॥ वाराणस्यांमहादेवाज्ज्ञानंलब्ध्वाविमुच्यते ॥ ५४ ॥ किंतुविघ्नाभविष्यंतिपापोपहतचेतसः ॥ ततोनैवाचरेत्पापंकायेनमनसागिरा ॥ ५५ ॥ एतद्रहस्यंदेवानांपुराणानांचसुव्रते ॥ अविमुक्ताश्रयंज्ञानंनकश्चिद्वेत्तितत्त्वतः ॥ ५६ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ देवतानामृषीणांचशृण्वतांपरमेष्ठिनाम् ॥ देवदेवेनकथितंसर्वपापविनाशनम् ॥ ५७ ॥ यथानारायणःश्रेष्ठोदेवानांपुरुषोत्तमः ॥ यथेश्वराणांगिरिशःस्थानानामेतदुत्तमम् ॥ ५८ ॥ यैःसमाराधितोरुद्रःपूर्वस्मिन्नेकजन्मनि ॥ तेविंदंतिपरंक्षेत्रमविमुक्तंशिवालयम् ॥ ५९ ॥ कलिकल्मषसंभूताएषामुपहतामतिः ॥ नतेषांवेदितुंशक्यंस्थानंतत्परमेष्ठिनः ॥ ६० ॥ येस्मरंतिसदाकालंवदंतिचपुरीमिमाम् ॥ तेषांविनश्यतिक्षिप्रमिहामुत्रच

पातकम् ॥ ६१॥ यानिचेहप्रकुर्वंतिपातकानिकृतालयाः ॥ नाशयेत्तानिसर्वाणिदेवःकालतनुःशिवः ॥६२॥ आगच्छेत्तदिदंस्थानंसेवितंमोक्षकांक्षिभिः॥
मृतानांचपुनर्जन्मनभूयोभवसागरे ॥६३॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनवाराणस्यांवसेन्नरः॥ योगीवाप्यथवायोगीपापीवापुण्यकृत्तमः ॥ ६४ ॥ नलोकवचनात्पित्रो
र्नचैवगुरुवादतः॥मतिर्नक्रमणीयास्यादविमुक्तगतिंप्रति॥ ६५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥३३॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥
तत्रेदंविमलंलिंगमोंकारंनामशोभनम् ॥ यस्यस्मरणमात्रेणमुच्यतेसर्वपातकैः ॥ १ ॥ एतत्परतरंज्ञानंपंचायतनमुत्तमम् ॥ सेवितंमुनिभिर्नित्यंवारा
णस्यांविमोक्षणम् ॥ २ ॥ तत्रसाक्षान्महादेवःपंचायतनविग्रहः ॥ रमतेभगवान्रुद्रोजंतूनामपवर्गदः ॥ ३ ॥ एतत्पाशुपतंज्ञानंपंचायतनमुच्यते ॥ तदे
तद्विमलंलिंगमोंकारंसमुपस्थितम् ॥४॥ शांत्यतीतातथाशांतिर्विद्याचैवापरावरा ॥ प्रतिष्ठाचनिवृत्तिश्चपंचात्मालिंगमैश्वरम् ॥५ ॥ पंचानामपिलिंगानांब्र
ह्मादीनांसमाश्रयम् ॥ ॐकारबोधकंलिंगंपंचायतनमुच्यते ॥६॥ संस्मरेदीश्वरंलिंगंपंचायतनमव्ययम् ॥ देहांतेपरमंज्योतिरानंदंविशतेबुधः ॥ ७ ॥ तत्रदे
वर्षयःपूर्वंसिद्धाब्रह्मर्षयस्तथा ॥ उपास्यदेवमीशानमापुरंतःपरंपदम् ॥ ८ ॥ मत्स्योदर्यास्तटेपुण्येस्थानंगुह्यतमंशुभम् ॥ गोचर्ममात्रंराजेंद्रॐकारे
श्वरमुत्तमम् ॥ ९ ॥ कृत्तिवासेश्वरंलिंगंमध्यमेश्वरमुत्तमम् ॥ विश्वेश्वरंतथोंकारंकंदर्पेश्वरमेवच ॥ १० ॥ एतानिगुह्यलिंगानिवाराणस्यांयुधिष्ठिर ॥
नकश्चिदिहजानातिविनाशंभोरनुग्रहात् ॥ ११ ॥ कृत्तिवासेश्वरस्यैवमाहात्म्यंशृणुपार्थिव ॥ तस्मिन्स्थानेपुरादैत्योहस्तीभूत्वाशिवांतिकम् ॥ १२ ॥
ब्राह्मणान्हंतुमायातोयत्रनित्यमुपासते ॥ तेषांलिंगान्महादेवःप्रादुरासीत्त्रिलोचनः ॥ १३ ॥ रक्षणार्थंमहादेवोभक्तानांभक्तवत्सलः ॥ हत्वागजाकृतिंदै
त्यंशूलेनावज्ञयाहरः ॥ १४ ॥ वासस्तस्याकरोत्कृत्तिंकृत्तिवासेश्वरस्ततः ॥ तत्रसिद्धिंपरांप्राप्तामुनयोहियुधिष्ठिर ॥ १५ ॥ तेनैवचशरीरेणप्राप्तास्तत्पर
मंपदम् ॥ विद्याविद्येश्वरारुद्राःशिवायेचप्रकीर्तिताः ॥ १६ ॥ कृत्तिवासेश्वरंलिंगंनित्यमाश्रित्यसंस्थिताः ॥ ज्ञात्वाकलियुगंघोरमधर्मबहुलंजनाः ॥ १७॥
कृत्तिवासंनमुंचंतिकृतार्थास्तेनसंशयः ॥ जन्मांतरसहस्रेणमोक्षोयत्राप्यतेनवा ॥ १८ ॥ एकेनजन्मनामोक्षःकृत्तिवासेत्रलभ्यते ॥ आलयंसर्वसिद्धानामेत
त्स्थानंवदंतिहि ॥ १९ ॥ गोपितंदेवदेवेनमहादेवेनशंभुना ॥ युगेयुगेह्यत्रदांताब्राह्मणावेदपारगाः ॥ २० ॥ उपासंतेमहात्मानंजपंतिशतरुद्रियम् ॥
स्तुवंतिसततंदेवंत्र्यंबकंकृत्तिवाससम् ॥ ध्यायंतिहृदयेदेवंस्थाणुंसर्वांतरंशिवम् ॥ २१ ॥ गायंतिसिद्धाःकिलगीतकानिवाराणसींयेनिवसंतिविप्राः ॥
तेषामथैकेनभवेद्विमुक्तिर्यैःकृत्तिवासंशरणंप्रपन्नाः ॥ २२ ॥ संप्राप्यलोकेजगतामभीष्टंसुदुर्लभंविप्रकुलेषुजन्म ॥ ध्यानेसमाधायजपंतिरुद्रंध्यायंतिचित्ते

यतयोमहेशम् ॥२३॥ आराधयंतिप्रभुमीशितारंवाराणसीमध्यगतामुनींद्राः ॥ यजंतियज्ञैरभिसंधिहीनाःस्तुवंतिरुद्रंप्रणमंतिशंभुम् ॥२४॥ नमोभवायाम
लयोगधाम्नेस्थाणुंप्रपद्येगिरिशंपुराणम्॥स्मरामिरुद्रंहृदयेनिविष्टंजानेमहादेवमनेकरूपम्॥२५॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः॥३४॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥अथान्यत्तत्रवैलिंगंकपर्दीश्वरमुत्तमम् ॥ स्नात्वातत्रविधानेनतर्पयित्वापितॄन्नृप ॥१॥ मुच्यतेसर्वपापभ्योमुक्तिंभुक्तिंचविंदाति॥पिशा
चमोचनंनामतीर्थमन्यत्ततःस्थितम्॥ २ ॥तत्राश्चर्यमयोदेवोमुक्तिदःसर्वदोषहः ॥ कश्चिद्दैत्योजगामेदंशार्दूलोघोररूपधृक् ॥३॥मृगीमेकांभक्षयितुंकपर्दीश्वर
मुत्तमम् ॥ तत्रसाभीतहृदयाकृत्वाकृत्वाप्रदक्षिणम् ॥४॥ धावमानामुसंभ्रांताव्याघ्रस्यवशमागता ॥ तांविदार्यनखैस्तीक्ष्णैःशार्दूलःसमहाबलः॥५॥जगाम
चान्यंविजनंदेशंदृष्ट्वामुनीश्वरान् ॥ मृतमात्राचसाबालाकपर्दीशाग्रतोमृगी ॥ ६ ॥ अदृश्यतमहाज्वालाव्योम्निसूर्यसमप्रभा ॥ त्रिनेत्रानीलकंठाचशशां
कांकितमूर्द्धजा ॥ ७ ॥ वृषाधिरूढापुरुषैस्तादृशैरेवसंवृता ॥ पुष्पवृष्टिंविमुंचंतिखेचरास्तत्समंततः ॥८॥ गणेश्वरीस्वयंभूत्वानदृष्टातत्क्षणात्ततः ॥ दृष्ट्वा
तदाश्चर्यवरंप्रशशंसुःसुरादयः ॥ ९ ॥ तन्महेशस्यवैलिंगंकपर्दीश्वरमुत्तमम् ॥ स्मृत्वैवाशेषपापौघात्क्षिप्रमस्यविमुंचति ॥ १० ॥ कामक्रोधादयोदोषा
वाराणसीनिवासिनाम् ॥ विघ्नाःसर्वेविनश्यंतिकपर्दीश्वरपूजनात् ॥ ११ ॥ तस्मात्सदैवद्रष्टव्यंकपर्दीश्वरमुत्तमम् ॥ पूजितव्यंप्रयत्नेनस्तोतव्यंवैदिकैस्त
वैः ॥ १२ ॥ ध्यायतांचात्रनियतंयोगिनांशांतचेतसाम् ॥ जायतेयोगसिद्धिःस्यात्षण्मासेननसंशयः ॥ १३ ॥ ब्रह्महत्यादयःपापाविनश्यंत्यस्यपूज
नात् ॥ पिशाचमोचनेकुंडेस्नातःस्यात्प्रशमोयतः ॥ १४ ॥ तस्मिन्क्षेत्रेपुराविप्रस्तपस्वीसंशितव्रतः ॥ शंकुकर्णइतिख्यातःपूजयामासशंकरम् ॥१५॥
जजापरुद्रमनिशंप्रणवंब्रह्मरूपिणम् ॥ पुष्पधूपादिभिस्तोत्रैःनमस्कारैःप्रदक्षिणैः॥ १६ ॥ उपासीतात्रयोगात्माकृत्वादीक्षांतुनैष्ठिकीम् ॥ कदाचिदाग
तंप्रेतंपश्यतिस्मक्षुधान्वितम् ॥ १७ ॥ अस्थिचर्मपिनद्धांगंनिश्वसंतंमुहुर्मुहुः ॥ तंदृष्ट्वासमुनिश्रेष्ठः कृपयापरयायुतः ॥ १८ ॥ प्रोवाचकोभवान्कस्मा
द्देशादेशमिमंश्रितः ॥ तस्मैपिशाचः क्षुधयापीड्यमानोब्रवीद्वचः ॥ १९ ॥ पूर्वजन्मन्यहंविप्रोधनधान्यसमन्वितः ॥ पुत्रपौत्रादिभिर्युक्तःकुटुंबभरणोत्सु
कः ॥ २० ॥ नपूजितामहादेवागावोप्यतिथयस्तथा ॥ नकदाचित्कृतंपुण्यमल्पंवानल्पमेवच ॥ २१ ॥ एकदाभगवान्देवोवृषभेश्वरवाहनः ॥ विश्वे
श्वरोवाराणस्यांदृष्टःस्पृष्टोनमस्कृतः ॥ २२ ॥ तदाचिरेणकालेनपंचत्वमहमागतः ॥ नदृष्टंतन्महाघोरंयमस्यसदनंमुने ॥ २३ ॥ पिपासयाधुनाक्रांतो
नजानामिहिताहितम् ॥ यदिकंचित्समुद्धर्तुमुपायंपश्यसिप्रभो ॥ २४ ॥ कुरुष्वतंनमस्तुभ्यंत्वामहंशरणंगतः ॥ इत्युक्तःशंकुकर्णोथपिशाचमिदम

१ उपासीतत्रयोयामानिति पाठः ।

ब्रवीत् ॥ २५ ॥ तादृशोनहिलोकेस्मिन्विद्यतेपुण्यकृत्तमः ॥ यत्त्वयाभगवान्पूर्वंदृष्टोविश्वेश्वरःशिवः ॥ २६ ॥ संस्पृष्टोवंदितोभूयः कोन्यस्त्वत्सदृशो भुवि ॥ तेनकर्मविपाकेनदेशमेतंसमागतः ॥ २७ ॥ स्नानंकुरुष्वशीघ्रंत्वमस्मिन्कुंडेसमाहितः ॥ येनेमांकुत्सितांयोनिंक्षिप्रमेवप्रहास्यसि ॥ २८ ॥ सएवमुक्तोमुनिनापिशाचोदयालुनादेववरंत्रिनेत्रम् ॥ स्मृत्वाकपर्दीश्वरमीशितारंचक्रेसमाधायमनोवगाहम् ॥ २९ ॥ तदावगाढोमुनिसन्निधानेममारदि व्याभरणोपपन्नः ॥ अदृश्यतार्कप्रतिमोविमानेशशांकचिह्नीकृतचारुमौलिः ॥ ३० ॥ विभातिरुद्रैःसहितोदिविष्ठैःसमावृतोयोगिभिरप्रमेयैः ॥ सवाल खिल्यादिभिरेषदेवोयथोदयेभानुरशेषदेवः ॥३१॥ स्तुवंतिसिद्धादिविदेवसंघानृत्यंतिदिव्याप्सरसोभिरामाः ॥ मुंचंतिवृष्टिंकुसुमांबुमिश्रांगंधर्वविद्याधर किन्नराद्याः ॥ ३२ ॥ संस्तूयमानोथमुनींद्रसंघैरवाप्यबोधंभगवत्प्रसादात् ॥ समाविशन्मंडलमेतदग्र्यंत्रयीमयंयत्रविभातिरुद्रः ॥ ३३ ॥ दृष्ट्वाविमुक्तंसपि शाचभूतंमुनिःप्रहृष्टोमनसामहेशम् ॥ विचिंत्यरुद्रंकविमेकमग्निंप्रणम्यतुष्टावकपर्दिनंतम् ॥ ३४ ॥ ॥ शंकुकर्णउवाच ॥ ॥ कपर्दिनंत्वांपरतःपरस्ताद्गो तारमेकंपुरुषंपुराणम् ॥ व्रजामियोगेश्वरमीप्सितारमादित्यमग्निंकपिलाधिरूढम् ॥ ३५ ॥ त्वांब्रह्मसारंहृदिसंनिविष्टंहिरण्मयंयोगिनमादिमंतम् ॥ व्रजा मिरुद्रंशरणंदिविष्ठंमहामुनिंब्रह्ममयंपवित्रम् ॥ ३६ ॥ सहस्रपादाक्षिशिरोभियुक्तंसहस्ररूपंतमसःपरस्तात् ॥ तंब्रह्मपारंप्रणमामिशंभुंहिरण्यगर्भाधिपतिं त्रिनेत्रम् ॥ ३७ ॥ यत्रप्रसूतिर्जगतोविनाशोयेनावृतंसर्वमिदंशिवेन ॥ तंब्रह्मपारंभगवंतमीशंप्रणम्यनित्यंशरणंप्रपद्ये ॥ ३८ ॥ अलिंगमालोकविहीनरू पंस्वयंप्रभुंचित्पतिमेकरूपम् ॥ तंब्रह्मपारंपरमेश्वरंत्वांनमस्करिष्येनयतोऽन्यदस्ति ॥ ३९ ॥ यंयोगिनस्त्यक्तसबीजयोगाLब्ध्वासमाधिंपरमात्मभूताः ॥ पश्यंतिदेवंप्रणतोस्मिनित्यंतंब्रह्मपारंपरमस्वरूपम् ॥ ४० ॥ नयत्रनामादिविशेषक्लृप्तिर्नसंदृशोतिष्ठतियत्स्वरूपम् ॥ तंब्रह्मपारंप्रणतोस्मिनित्यंस्वयंभु वंत्वांशरणंप्रपद्ये ॥ ४१ ॥ यद्वेदवादाभिरताविदेहंसब्रह्मविज्ञानमभेदमेकम् ॥ पश्यंत्यनेकंभवतःस्वरूपंतंब्रह्मपारंप्रणतोस्मिनित्यम् ॥ ४२ ॥ यतःप्रधा नंपुरुषः पुराणोबिभर्तितेजःप्रणमंतिदेवाः ॥ नमामितंज्योतिषिसन्निविष्टंकालंबृहंतंभवतःस्वरूपम् ॥ ४३ ॥ व्रजामिनित्यंशरणंगुहेशंस्थाणुंप्रपद्येगिरि शंपुराणम् ॥ शिवंप्रपद्येहरिमिंदुमौलिंपिनाकिनंत्वांशरणंव्रजामि ॥४४॥ स्तुत्वैवंशंकुकर्णोपिभगवंतंकपर्दिनम् ॥ पपातदंडवद्भूमौप्रोच्चरन्प्रणवंपरम् ॥ ॥ ४५ ॥ तत्क्षणात्परमंलिंगंप्रादुर्भूतंशिवात्मकम् ॥ ज्ञानमानंदमत्यंतंकोटिज्वालाग्निसन्निभम् ॥४६॥ शंकुकर्णोथमुक्तात्मातदात्मासर्वगोमलः ॥ निलि ल्येविमलेलिंगेतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ४७ ॥ एतद्रहस्यमाख्यातंमाहात्म्यंतेकपर्दिनः ॥ नकश्चिद्वेत्तितमसाविद्वानप्यत्रमुह्यति ॥ ४८ ॥ यइमां शृणुयान्नित्यंकथांपापप्रणाशिनीम् ॥ त्यक्तपापविशुद्धात्मारुद्रसामीप्यमाप्नुयात् ॥ ४९ ॥ पठेच्चसततंशुद्धोब्रह्मपारंमहास्तवम् ॥ प्रातर्मध्याह्नस

मयेसयोगंप्राप्नुयात्परम् ॥ ५० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेवाराणसीमाहात्म्येपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ वाराणस्यांमहाराजमध्यमेशंपरात्परम् ॥ तस्मिन्स्थानेमहादेवोदेव्यासहमहेश्वरः ॥ १ ॥ रमतेभगवान्नित्यंरुद्रैश्चपरिवारितः ॥ तत्रपूर्वंहृषीकेशोविश्वात्मादेवकीसुतः ॥ २ ॥ उवासवत्सरंकृष्णःसदापाशुपतैर्युतः ॥ भस्मोद्धूलितसर्वांगोरुद्राध्ययनतत्परः ॥ ३ ॥ आराधयन्हरिःशंभुंकृत्वापाशुपतंव्रतम् ॥ तस्यतेबहवःशिष्याःब्रह्मचर्यपरायणाः ॥ ४ ॥ लब्ध्वातद्वदनाज्ज्ञानंदृष्टवंतोमहेश्वरम् ॥ तस्यदेवोमहादेवःप्रत्यक्षंनीललोहितः ॥ ५ ॥ ददौकृष्णस्यभगवान्वरदोवरमुत्तमम् ॥ येर्चयंतिचगोविंदंमद्भक्ताविधिपूर्वकम् ॥६॥ तेषांतदैश्वरंज्ञानमुत्पत्स्यतिजगन्मयम् ॥ नमस्योऽर्चयितव्यश्चध्यातव्योमत्परैर्जनैः॥७॥ भविष्यंतिनसंदेहोमत्प्रसादाद्द्विजातयः ॥ येत्रद्रक्ष्यंतिदेवेशंस्नात्वादेवंपिनाकिनम् ॥ ८ ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंतेषामाशुविनश्यति ॥ प्राणांस्त्यक्ष्यंतियेमर्त्याःपापकर्मरताअपि ॥ ९ ॥ तेयांतितत्परंस्थानंनात्रकार्याविचारणा ॥ धन्यास्तुखलुतेविप्रामंदाकिन्यांकृतोदकाः ॥ १० ॥ अर्चयित्वामहादेवंमध्यमेश्वरमीश्वरम् ॥ ज्ञानंदानंतपःश्राद्धंपिंडनिर्वपणंत्विह ॥ ११ ॥ एकैकशःकृतंकर्मपुनात्यासप्तमंकुलम् ॥ सन्निहत्यामुपस्पृश्यराहुग्रस्तेदिवाकरे ॥ १२ ॥ यत्फलंलभतेमर्त्यस्तस्माद्दशगुणंत्विह ॥ एवमुक्तंमहाराजमाहात्म्यंमध्यमेश्वरे ॥ यःशृणोतिपरंभक्त्यासयातिपरमंपदम् ॥ १३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेवाराणसीमाहात्म्येषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ छ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अन्यानिचमहाराजतीर्थानिपावनानितु ॥ वाराणस्यांस्थितानीहसंशृणुष्वयुधिष्ठिर ॥ १ ॥ प्रयागादधिकंतीर्थंप्रयागंपरमंशुभम् ॥ विश्वरूपंतथातीर्थंतालतीर्थमनुत्तमम् ॥ २ ॥ आकाशाख्यंमहातीर्थंतीर्थंचैवार्षभंपरम् ॥ सुनीलंचमहातीर्थंगौरीतीर्थमनुत्तमम् ॥ ३ ॥ प्राजापत्यंतथातीर्थंस्वर्गद्वारंतथैवच ॥ जंबुकेश्वरमित्युक्तंधर्माख्यंतीर्थमुत्तमम् ॥ ४ ॥ गयातीर्थंपरंतीर्थंतीर्थंचैवमहानदी ॥ नारायणपरंतीर्थंवायुतीर्थमनुत्तमम् ॥ ५ ॥ ज्ञानतीर्थंपरंगुह्यंवाराहंतीर्थमुत्तमम् ॥ यमतीर्थंयथापुण्यंतीर्थंसंमूर्तिकंशुभम् ॥ ६ ॥ अग्नितीर्थंमहाराजकलशेश्वरमुत्तमम् ॥ नागतीर्थंसोमतीर्थंसूर्यतीर्थंतथैवच ॥ ७ ॥ पर्वताख्यंमहागुह्यंमणिकर्ण्यमनुत्तमम् ॥ घटोत्कचंतीर्थवरंश्रीतीर्थंचपितामहम् ॥ ८ ॥ गंगातीर्थंतुदेवेशंययातेस्तीर्थमुत्तमम् ॥ कापिलंचैवसोमेशंब्रह्मतीर्थमनुत्तमम् ॥ ९ ॥ तत्रलिंगंपुराणीयंस्थातुंब्रह्मायथागतः ॥ तदानींस्थापयामासविष्णुस्तल्लिंगमैश्वरम् ॥ १० ॥ तत्रस्नात्वासमागम्यब्रह्माप्रोवाचतंहरिम् ॥ मयानीतमिदंलिंगंकस्मात्स्थापितवानसि ॥ ११ ॥ तमाहविष्णुस्त्वत्तोपिरुद्रेभक्तिर्दृढाृमम ॥ तस्मात्प्रतिष्ठितंलिंगंनाम्नातवभविष्यति ॥ १२ ॥ भूतेश्वरंतथातीर्थंतीर्थं

१ पुण्यं विद्याधरेश्वरम् ।

धर्मसमुद्भवम् ॥ गंधर्वतीर्थंसुशुभंवाह्नेयंतीर्थमुत्तमम् ॥ १३ ॥ दौर्वासिकंव्योमतीर्थंचंद्रतीर्थंयुधिष्ठिर ॥ चिंतांगदेश्वरंतीर्थंपुण्यंविद्याधरेश्वरम् ॥ १४ ॥
केदारतीर्थंमुग्राख्यंकालंजरमनुत्तमम् ॥ सारस्वतंप्रभासंचरुद्रकर्णह्रदंशुभम् ॥ १५ ॥ कोकिलाख्यंमहातीर्थंतीर्थंचैवमहालयम् ॥ हिरण्यगर्भंगोप्रे
क्षंतीर्थंचैवमनुत्तमम् ॥ १६ ॥ उपशांतंशिवंचैवव्याघ्रेश्वरमनुत्तमम् ॥ त्रिलोचनंमहातीर्थंलोकार्कंचोत्तराह्वयम् ॥ १७ ॥ कपालमोचनंतीर्थंब्रह्महत्या
विनाशनम् ॥ शुक्रेश्वरंमहापुण्यमानंदपुरमुत्तमम् ॥ १८ ॥ एवमादीनितीर्थानिवाराणस्यांस्थितानिवै ॥ नशक्यंविस्तराद्वक्तुंकल्पकोटिशतैरपि १९ ॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेवाराणसीमाहात्म्येसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ वाराणस्याश्चमाहात्म्यंतस्यांतीर्थानिचप्रभो ॥
कथितानिसमासेनतीर्थान्यन्यानिसंशृणु ॥ १ ॥ ततोगयांसमासाद्यब्रह्मचारीसमाहितः ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिगमनादेवभारत ॥ २ ॥ यत्राक्षय्यवटोना
मत्रिषुलोकेषुविश्रुतः ॥ पितॄणांतत्रवैदत्तमक्षयंभवतिप्रभो ॥ ३ ॥ महानद्यामुपस्पृश्यतर्पयेत्पितृदेवताः ॥ अक्षयान्प्राप्नुयाल्लोकान्कुलंचैवसमुद्ध
रेत् ॥ ४ ॥ ततोब्रह्मसरोगच्छेद्ब्रह्मारण्योपसेवितम् ॥ पुंडरीकमवाप्नोतिप्रभातामिवशर्वरी ॥ ५ ॥ सरसिब्रह्मणातत्रयूपश्रेष्ठःसमुच्छ्रितः ॥ यूपंप्रद
क्षिणंकृत्वावाजपेयफलंलभेत् ॥ ६ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रधेनुकंलोकविश्रुतम् ॥ एकरात्रोषितोराजन्प्रयच्छेत्तिलधेनुकाम् ॥ ७ ॥ सर्वपापविशुद्धा
त्मासोमलोकंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ तत्रचिह्नंमहाराजअद्यापिहिनसंशयः ॥ ८ ॥ कपिलासहवत्सावैपर्वतेविचरत्युत ॥ सवत्सायाःपदान्यस्याद्दृश्यंतेद्यापि
भारत ॥ ९ ॥ तेषूपस्पृश्यराजेंद्रपदेषुनृपसत्तम ॥ यत्किंचिदशुभंपापंतत्प्रणश्यतिभारत ॥ १० ॥ ततोगृध्रवटंगच्छेत्स्थानंदेवस्यशूलिनः ॥
स्नायात्तुभस्मनातत्रसंगम्यवृषभध्वजम् ॥ ११ ॥ ब्राह्मणेनभवेच्चीर्णंव्रतंद्वादशवार्षिकम् ॥ इतरेषांतुवर्णानांसर्वपापंप्रणश्यति ॥ १२ ॥ गच्छेततत उ
द्यंतंपर्वतंगीतनादितम् ॥ सावित्रंतुपदंतत्रदृश्यतेभरतर्षभ ॥ १३ ॥ तत्रसंध्यामुपासीतब्राह्मणःसंशितव्रतः ॥ उपास्ताहिभवेत्संध्यातेनद्वादशवार्षि
की ॥ १४ ॥ योनिद्वारंचतत्रैवविश्रुतंभरतर्षभ ॥ तत्राभिगम्यमुच्येतपुरुषोयोनिसंकटात् ॥ १५ ॥ शुक्लकृष्णावुभौपक्षौगयायांयोवसेन्नरः ॥ पुना
त्यासप्तमंराजन्कुलंनास्त्यत्रसंशयः ॥ १६ ॥ एष्टव्याबहवःपुत्रायद्यप्येकोगयांव्रजेत् ॥ यजेतवाश्वमेधेननीलंवावृषमुत्सृजेत् ॥ १७ ॥ ततः
फल्गुंव्रजेद्राजंस्तीर्थंसेवीनराधिप ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिसिद्धिंचपरमांव्रजेत् ॥ १८ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रधर्मपृष्ठंसमाहितः ॥ यत्रधर्मोमहाराजनि
त्यमास्तेयुधिष्ठिर ॥ १९ ॥ धर्म्मंतत्राभिसंगम्यवाजिमेधफलंलभेत् ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रब्रह्मणस्तीर्थमुत्तमम् ॥ २० ॥ तत्राभिगम्यब्रह्माण

१ तालतीर्थमनुत्तमम् ।

मर्चयेन्नियतव्रतः ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यांफलंप्राप्नोतिभारत ॥ २१ ॥ ततोराजगृहंगच्छेत्तीर्थसेवीनराधिप ॥ उपस्पृश्यततस्तत्रकक्षीवानिव मोदते ॥ २२ ॥ यक्षिण्यानैत्यकंतत्रप्रागग्निपुरुषःशुचिः ॥ यक्षिण्यास्तुप्रसादेनमुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ २३ ॥ मणिनागंततोगच्छेद्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ नैत्यकंभुंजतेयस्तुमणिनागस्यमानवः ॥ २४ ॥ दष्टस्याशीविषेणास्यनविषंक्रमतेनृप ॥ तत्रोष्यरजनीमेकांसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ २५ ॥ ततोगच्छेत ब्रह्मर्षेर्गौतमस्यवनंनृप ॥ अहल्यायाह्रदेस्नात्वाव्रजेतपरमांगतिम् ॥ २६ ॥ अभिगम्याश्रियंराजन्विंदतेश्रियमुत्तमाम् ॥ तत्रोदपानोधर्मज्ञत्रिषुलोकेषु विश्रुतः ॥ २७ ॥ तत्राभिषेकंकुर्वीतवाजिमेधमवाप्नुयात् ॥ जनकस्यतुराजर्षेःकूपस्त्रिदशपूजितः ॥ २८ ॥ तत्राभिषेकंकृत्वाचविष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ ततोविनाशनंगच्छेत्सर्वपापप्रमोचनम् ॥ २९ ॥ वाजिमेधमवाप्नोतिसोमलोकंचगच्छति ॥ गंडकींचसमासाद्यसर्वतीर्थजलोद्भवाम् ॥ ३० ॥ वाजपेयमवा प्नोतिसूर्यलोकंचगच्छति ॥ ततोध्रुवस्यधर्मज्ञसमाविश्यतपोवनम् ॥ ३१ ॥ गुह्यकेषुमहाभागमोदतेनात्रसंशयः ॥ कर्मदांतुसमासाद्यनदींसिद्धनिषेविता म् ॥ ३२ ॥ पुंडरीकमवाप्नोतिसोमलोकंचगच्छति ॥ ततोविशालामासाद्यनदींत्रैलोक्यविश्रुताम् ॥ ३३ ॥ अग्निष्टोममवाप्नोतिस्वर्गलोकंचगच्छति ॥ अथमाहेश्वरींधारांसमासाद्यनराधिप ॥ ३४ ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिकुलंचैवसमुद्धरेत् ॥ दिवौकसांपुष्करिणींसमासाद्यनरःशुचिः ॥ ३५ ॥ नदुर्गतिमवा प्नोतिवाजपेयंचविंदति ॥ अथमाहेशपदंगच्छेद्ब्रह्मचारीसमाहितः ॥ ३६ ॥ माहेश्वरपदेस्नात्वावाजिमेधफलंलभेत् ॥ तत्रकोटिस्तुतीर्थानांविश्रुताभरत र्षभ ॥ ३७ ॥ कूर्मरूपेणराजेंद्रअसुरेणदुरात्मना ॥ ह्रियमाणाहृताराजन्विष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ ३८ ॥ तत्राभिषेकंकुर्वीतततीर्थकोट्यांनराधिप ॥ पुंड रीकमवाप्नोतिविष्णुलोकंचगच्छति ॥ ३९ ॥ ततोगच्छेन्नरश्रेष्ठस्थानंनारायणस्यच ॥ सदासन्निहितोयत्रहरिर्वसतिभारत ॥ ४० ॥ यत्रब्रह्मादयोदेवा ऋषयश्चतपोधनाः ॥ आदित्यावसवोरुद्राजनार्दनमुपासते ॥ ४१ ॥ शालग्रामइतिख्यातोविष्णोरद्भुतकर्मणः ॥ अभिगम्यत्रिलोकेशंवरदंविष्णुमच्यु तम् ॥ ४२ ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिविष्णुलोकंचगच्छति ॥ तत्रोदपानोधर्मज्ञसर्वपापप्रमोचनः ॥ ४३ ॥ समुद्रास्तत्रचत्वारःकूपेसन्निहिताःसदा ॥ तत्रोपस्पृ श्यराजेंद्रनदुर्गतिमवाप्नुयात् ॥ ४४ ॥ अभिगम्यमहादेवंवरदंविष्णुमव्ययम् ॥ विराजतेयथासोमऋणैर्मुक्तोयुधिष्ठिर ॥ ४५ ॥ जातिस्मरउपस्पृ श्यशुचिःप्रयतमानसः ॥ जातिस्मरत्वंप्राप्नोतिस्नात्वातत्रनसंशयः ॥ ४६ ॥ वटेश्वरपुरंगत्वाअर्चयित्वाचकेशवम् ॥ ईप्सिताँल्लभतेलोकानुपवासान्नसं शयः ॥ ४७ ॥ ततस्तुवामनंगत्वासर्वपापप्रणाशनम् ॥ अभिवाद्यहरिंदेवंनदुर्गतिमवाप्नुयात् ॥ ४८ ॥ भरतस्याश्रमंगत्वासर्वपापप्रमोचनम् ॥ कौशि कींतत्रसेवेतमहापातकनाशिनीम् ॥ ४९ ॥ राजसूयस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ततोगच्छेतधर्मज्ञचंपकारण्यमुत्तमम् ॥ ५० ॥ तत्रोष्यरजनीमेकां

गोसहस्रफलंलभेत् ॥ अथगोविंदमासाद्यतीर्थंपरमसम्मतम् ॥ ५१ ॥ उपोष्यरजनीमेकामग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ तत्रविश्वेश्वरंदृष्ट्वादेव्यासहमहाद्युतिम् ॥ ५२ ॥ मित्रावरुणयोर्लोकान्प्राप्नुयाद्भरतर्षभ ॥ त्रिरात्रोपोषितस्तत्रअग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ ५३ ॥ कन्यावसथमासाद्यनियतोनियताशनः ॥ मनोः प्रजापतेर्लोकानाप्नोतिभरतर्षभ ॥ ५४ ॥ कन्यायांयेप्रयच्छंतिदानमण्वपिभारत ॥ तदक्षयमितिप्राहुरृषयःसंशितव्रताः ॥५५॥ निष्ठावासंसमासाद्यत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिविष्णुलोकंचगच्छति ॥ ५६ ॥ येतुदानंप्रयच्छंतिनिष्ठायाःसंगमेनराः ॥ तेयांतिनरशार्दूलब्रह्मलोकमनामयम् ॥ ५७ ॥ तत्राश्रमोवसिष्ठस्यत्रिषुलोकेषुविश्रुतः ॥ तत्राभिषेकंकुर्वाणोवाजपेयमवाप्नुयात् ॥ ५८ ॥ देवकूटंसमासाद्यदेवर्षिगणसेवितम् ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिकुलंचैवसमुद्धरेत् ॥ ५९ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रकौशिकस्यमुनेर्ह्रदम् ॥ यत्रसिद्धिंपरांप्रापविश्वामित्रोथकौशिकः ॥ ६० ॥ तत्रमासंवसेद्धीरःकौशिक्यांभरतर्षभ ॥ अश्वमेधस्ययत्पुण्यंतन्मासेनाधिगच्छति ६१ ॥ सर्वतीर्थवरंचैवयोवसेतमहाह्रदम् ॥ नदुर्गतिमवाप्नोतिविंद्याद्बहुसुवर्णकम् ॥ ६२ ॥ कुमारमभिगम्याथवीराश्रमनिवासिनम् ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिशक्रलोकंसगच्छति ॥ ६३ ॥ नंदिन्यांचसमासाद्यकूपंत्रिदशसेवितम् ॥ नरमेधस्ययत्पुण्यंतत्प्राप्नोतिकुरूद्वह ॥ ६४ ॥ कालिकासंगमेस्नात्वाकौशिक्यारुणयोर्यतः ॥ त्रिरात्रोपोषितोविद्वान्सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ६५ ॥ उर्वशीतीर्थमासाद्यतथासोमाश्रमंबुधः ॥ कुंभकर्णाश्रमेस्नात्वापूज्यतेभुविमानवः ॥ ६६ ॥ तथाकोकामुखेस्नात्वाब्रह्मचारीसमाहितः ॥ जातिस्मरत्वंप्राप्नोतिदृष्टमेतत्पुरातनैः ॥ ६७ ॥ सकृन्नदींसमासाद्यकृतार्थोभवतिद्विजः ॥ सर्वपापविशुद्धात्मास्वर्गलोकंचगच्छति ॥ ६८ ॥ ऋषभद्वीपमासाद्यसेव्यक्रौंचनिषूदनम् ॥ सरस्वत्यामुपस्पृश्यविमानस्थोविराजते ॥ ६९ ॥ औद्यानकंमहाराजतीर्थंमुनिनिषेवितम् ॥ तत्राभिषेकंकुर्वीतसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ७० ॥ ब्रह्मतीर्थंसमासाद्यपुण्यंब्रह्मर्षिसेवितम् ॥ वाजपेयमवाप्नोतिनरोनास्त्यत्रसंशयः ॥ ७१ ॥ ततश्चंपांसमासाद्यभागीरथ्यांकृतोदकः ॥ दंडार्पणंसमासाद्यगोसहस्रफलंलभेत् ॥ ७२ ॥ लाविढिकांततोगच्छेत्पुण्यांपुण्यनिषेविताम् ॥ वाजपेयमवाप्नोतिविमानस्थश्चपूज्यते ॥ ७३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेगयादितीर्थमाहात्म्यकथनंनामअष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथसंध्यांसमासाद्यसविद्यांतीर्थमुत्तमम् ॥ उपस्पृश्यनरोविद्वान्भवेन्नास्त्यत्रसंशयः ॥ १ ॥ रामस्यचप्रसादेनतीर्थराजंकृतंपुरा ॥ तल्लौहित्यंसमासाद्यविंद्याद्बहुसुवर्णकम् ॥ २ ॥ करतोयांसमासाद्यत्रिरात्रोपोषितोनरः ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिशक्रलोकंचगच्छति ॥ ३ ॥ गंगायास्त्वथराजेंद्रसागरस्यचसंगमे ॥ अश्वमेधंदशगुणंप्रवदंतिमनीषिणः ॥ ४ ॥ गंगायास्तुपरंद्वीपंप्राप्ययःस्नातिभारत ॥ त्रिरात्रोपोषितोराजन्सर्वकाममवाप्नुयात् ॥ ५ ॥ ततोवैतरणींगत्वानदीं

पापप्रमोचनीम् ॥ विरजंतीर्थमासाद्यविराजतियथाशशी ॥ ६ ॥ प्रभावेचकुलंपूत्वासर्वपापंव्यपोहति ॥ गोसहस्रफलंलब्ध्वापुनातिस्वकुलंनरः ॥ ७ ॥ शोणस्यज्योतिरथ्याश्चसंगमेनिवसञ्छुचिः ॥ तर्पयित्वापितॄन्देवानग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ ८ ॥ शोणस्यनर्मदायाश्चप्रभवेकुरुपुंगव ॥ वंशगुल्ममुपस्पृश्यवाजिमेधफलंलभेत् ॥ ९ ॥ ऋषभंतीर्थमासाद्यकोशलायांनराधिप॥वाजिमेधमवाप्नोतित्रिरात्रोपोषितोनरः ॥ १० ॥ कोशलायांसमासाद्यकालतीर्थमुपस्पृशेत् ॥ वृषभैकादशगुणंलभतेनात्रसंशयः ॥ ११ ॥ पुष्पवत्यामुपस्पृश्यत्रिरात्रोपोषितोनरः ॥ गोसहस्रफलंविंद्यात्कुलंचैवसमुद्धरेत् ॥ १२ ॥ ततोबदारिकातीर्थेस्नात्वाप्रयतमानसः ॥ दीर्घायुष्यमवाप्नोतिस्वर्गलोकंचगच्छति ॥ १३ ॥ ततोमहेंद्रमासाद्यजामदग्न्यनिषेवितम् ॥ रामतीर्थेनरःस्नात्वावाजिमेधफलंलभेत् ॥ १४ ॥ मतंगस्यतुकेदारंतत्रैवभरतर्षभ ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ १५ ॥ श्रीपर्वतंसमासाद्यनदीतीरमुपस्पृशेत् ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिपरांसिद्धिंचगच्छति ॥१६ ॥ श्रीपर्वतेमहादेवोदेव्यासहमहाद्युतिः ॥ न्यवसत्परमप्रीतोब्रह्माचत्रिदशैर्वृतः ॥ १७॥ तत्रदेवह्रदेस्नात्वाशुचिःप्रयतमानसः ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिपरांसिद्धिंचगच्छति ॥ १८ ॥ ऋषभंपर्वतंगत्वाभांडेषुसुरपूजितम् ॥ वाजपेयमवाप्नोतिनाकपृष्ठेचमोदते ॥ १९ ॥ ततोगच्छेतकावेरींवृतामप्सरसांगणैः ॥ तत्रस्नात्वानरोराजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ २० ॥ तत्रतीर्थेसमुद्रस्यकन्यातीर्थमुपस्पृशेत् ॥ तत्रोपस्पृश्यराजेंद्रसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ २१ ॥ अथगोकर्णमासाद्यत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ समुद्रमध्येराजेंद्रसर्वलोकनमस्कृतम् ॥ २२ ॥ यत्रब्रह्मादयोदेवामुनयश्चतपोधनाः ॥ भूतयक्षाःपिशाचाश्चकिन्नराःसमहोरगाः ॥ २३ ॥ सिद्धचारणगंधर्वामानुषाःपन्नगास्तथा ॥ सरितःसागराःशैलाउपासंतेउमापतिम् ॥ २४ ॥ तत्रेशानंसमभ्यर्च्यत्रिरात्रोपोषितोनरः ॥ दशाश्वमेधमाप्नोतिगाणपत्यंचविंदति ॥ २५ ॥ उपोष्यद्वादशरात्रंकृतार्थोजायतेनरः ॥ तस्मिन्नेवतुगायत्र्याःस्थानंत्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ २६ ॥ त्रिरात्रमुषितस्तत्रगोसहस्रफलंलभेत् ॥ निदर्शनंचप्रत्यक्षंब्राह्मणानांनराधिप ॥ २७ ॥ गायत्रींपठतेयस्तुयोनिसंकरजोद्विजः ॥ गाथावागीतिकावाणीतस्यसंपद्यतेनृप ॥ २८ ॥ अब्राह्मणस्यपठतःसावित्रीतूपनश्यति ॥ संवर्तस्यतुविप्रर्षेर्वापीमासाद्यदुर्लभाम् ॥ २९ ॥ रूपस्यभागीभवतिसुभगश्चाभिजायते ॥ ततोवेणांसमासाद्यतर्पयेत्पितृदेवताः ॥ ३० ॥ मयूरहंससंयुक्तंविमानंलभतेनरः ॥ ततोगोदावरींप्राप्यनित्यसिद्धनिषेविताम् ॥ ३१ ॥ गवामयमवाप्नोतिवायुलोकंचगच्छति ॥ वेणायाःसंगमेस्नात्वावाजपेयफलंलभेत् ॥ ३२ ॥ वरदासंगमेस्नात्वागोसहस्रफलंलभेत् ॥ ब्रह्मस्थूणांसमासाद्यत्रिरात्रोपोषितोनरः ॥ ३३ ॥ गोसहस्रफलंविंद्यात्स्वर्गलोकंचगच्छति ॥

१ भांडियम् पाठान्तरम् ।

कुब्जावनंसमासाद्यब्रह्मचारीसमाहितः ॥ ३४ ॥ त्रिरात्रोपोषितःस्नात्वागोसहस्रफलंलभेत् ॥ ततोदेवह्रदेस्नात्वाकृष्णवेणाजलोद्भवे ॥ ३५ ॥ ज्योति
र्मात्रह्रदेचैवतथाकन्याश्रमेनृप ॥ यत्रक्रतुशतैरिष्ट्वादेवराजोदिवंगतः ॥ ३६ ॥ अग्निष्टोमशतंविंद्याद्गमनादेवतत्रतु ॥ सर्वदेवह्रदेस्नात्वागोसहस्रफलंलभे
त् ॥ ३७ ॥ जातिमात्रह्रदेस्नात्वाभवेज्जातिस्मरोनरः ॥ ततोवापींमहापुण्यांपयोष्णींसरितांवराम् ॥ ३८ ॥ पितृदेवार्चनरतोगोसहस्रफलंलभेत् ॥
दंडकारण्यमासाद्यमहाराजउपस्पृशेत् ॥ ३९ ॥ शरभंगाश्रमंगत्वाशुकस्यचमहात्मनः ॥ नदुर्गतिमवाप्नोतिपुनातिस्वकुलंनरः ॥ ४० ॥ ततःसूर्पा
रकंगच्छेज्जमदग्निनिषेवितम् ॥ रामतीर्थेनरःस्नात्वाविंद्याद्बहुसुवर्णकम् ॥ ४१ ॥ सप्तगोदावरींस्नात्वानियतोनियताशनः ॥ महापुण्यमवाप्नोतिदे
वलोकंचगच्छति ॥ ४२ ॥ ततोदेवपथंगच्छेन्नियतोनियताशनः ॥ देवसत्रस्ययत्पुण्यंतदवाप्नोतिमानवः ॥ ४३ ॥ तुंगकारण्यमासाद्यब्रह्मचारीजितेंद्रि
यः ॥ वेदानध्यापयत्तत्रमुनीन्सारस्वतःपुरा ॥ ४४ ॥ तत्रवेदान्प्रणष्टांस्तुमुनेरांगिरसःसुतः ॥ उपविष्टोमहर्षीणामुत्तरीयेषुभारत ॥ ४५ ॥ ॐकारे
णयथान्यायंसम्यगुच्चारितेनह ॥ येनयत्पूर्वमभ्यस्तंतस्यतत्समुपस्थितम् ॥ ४६ ॥ ऋषयस्तत्रदेवाश्चवरुणोग्निःप्रजापतिः ॥ हरिर्नारायणोदेवोमहादे
वस्तथैवच ॥ ४७ ॥ पितामहश्चभगवान्देवैस्सहमहाद्युतिः ॥ भृगुंनियोजयामासयाजनार्थेमहाद्युतिम् ॥ ४८ ॥ ततःसचक्रेभगवानृषीणांविधिवत्तदा ॥
सर्वेषांपुनराधानंदेवदृष्टेनकर्मणा ॥ ४९ ॥ आज्यभागेनवैतत्रतर्पितास्तुयथाविधि ॥ देवास्त्रिभुवनंयाताऋषयश्चयथासुखम् ॥ ५० ॥ तदरण्यंप्रविष्टस्यतुं
गकंराजसत्तम ॥ पापंविनश्यतेसद्यःस्त्रियावैपुरुषस्यवा ॥ ५१ ॥ तत्रमासंवसेद्धीरोनियतोनियताशनः ॥ ब्रह्मलोकंव्रजेद्राजन्पुनीतेचकुलंपुनः ॥ ५२ ॥
मेधावनंसमासाद्यपितृदेवांश्चतर्पयेत् ॥ अग्निष्टोममवाप्नोतिस्मृतिंमेधांचविंदति ॥ ५३ ॥ तत्रकालंजरंगत्वागोसहस्रफलंलभेत् ॥ आत्मानंसाधयेत्तत्रगि
रौकालंजरेनृप ॥ ५४ ॥ स्वर्गलोकेमहीयेतनरोनास्त्यत्रसंशयः ॥ ततोगिरिवरश्रेष्ठेचित्रकूटेविशांपते ॥ ५५ ॥ मंदाकिनींसमासाद्यनदींपापविमोचनीम् ॥
अत्राभिषेकंकुर्वाणःपितृदेवार्चनेरतः ॥ ५६ ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिगतिंचपरमांव्रजेत् ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रगुहस्थानमनुत्तमम् ॥ ५७ ॥ यत्रदेवो
महासेनोनित्यंसन्निहितोनृप ॥ पुमांस्तत्रनरःश्रेष्ठगमनादेवसिध्यति ॥ ५८ ॥ कोटितीर्थेनरःस्नात्वागोसहस्रफलंलभेत् ॥ प्रदक्षिणमुपावृत्ययश:
स्थानंव्रजेन्नरः ॥ ५९ ॥ अभिगम्यमहादेवंविराजतियथाशशी ॥ तत्रकूपोमहाराजविश्रुतोभरतर्षभ ॥ ६० ॥ समुद्रायत्रचत्वारोनिवसंतियुधि
ष्ठिर ॥ तत्रोपस्पृश्यराजेंद्रकृत्वाचापिप्रदक्षिणम् ॥ ६१ ॥ नियतात्मानरःपूतोगच्छेतपरमांगतिम् ॥ ततोगच्छेत्कुरुश्रेष्ठशृंगवेरपुरंमहत् ॥ ६२ ॥

पा०— १ भर्तृस्थानम् ।

यत्रतीर्णोमहाप्राज्ञोरामोदाशरथिःपुरा ॥ गंगायांतुनरःस्नात्वाब्रह्मचारीजितेंद्रियः ॥ ६३ ॥ विधूतपाप्माभवतिवाजपेयंचविंदति ॥ ततोमुंजवटं गछेत्स्थानंदेवस्यधीमतः ॥ ६४ ॥ अभिगम्यमहादेवमभ्यर्च्यचनराधिप ॥ प्रदक्षिणमुपावृत्यगाणपत्यमवाप्नुयात् ॥ ६५ ॥ ततोगच्छेतराजेंद्रप्रयागमृषिसंस्तुतम् ॥ यत्रब्रह्मादयोदेवादिशश्चसदिगीश्वराः ॥ ६६ ॥ लोकपालाश्चसिद्धाश्चनिरताःपितरस्तथा ॥ सनत्कुमारप्रमुखास्तथैवच महर्षयः ॥ ६७ ॥ तथानागाःसुपर्णाश्चसिद्धाःशुक्रधरास्तथा ॥ सरितःसागराश्चैवगंधर्वाप्सरसस्तथा ॥ ६८ ॥ हरिश्चभगवानास्तेप्रजापति पुरस्कृतः ॥ तत्रत्रीण्यपिकुंडानितयोर्मध्येनजाह्नवी ॥ ६९ ॥ प्रयागात्समतिक्रांतासर्वतीर्थपुरस्कृता ॥ तपनस्यसुतातत्रत्रिषुलोकेषुवि श्रुता ॥ ७० ॥ यमुनागंगयासार्द्धंसंगतालोकभाविनी ॥ गंगायमुनयोर्मध्येपृथिव्याजघनंस्मृतम् ॥ ७१ ॥ प्रयागंजघनस्यांतमुपस्थमृषयोविदुः ॥ प्रया गंसुप्रतिष्ठानंकंबलाश्वतरावुभौ ॥ ७२ ॥ तीर्थंभोगवतीचैववेदीप्रोक्ताप्रजापतेः ॥ तत्रवेदाश्चयज्ञाश्चमूर्त्तिमंतोयुधिष्ठिर ॥ ७३ ॥ प्रजापतिमुपासंतऋषय श्चमहानघाः ॥ यजंतेक्रतुभिर्देवास्तथाचक्रधरानृप ॥ ७४ ॥ ततःपुण्यतमंनास्तित्रिषुलोकेषुभारत ॥ प्रयागंसर्वतीर्थेभ्यःप्रभावेणाधिकंप्रभो ॥ ७५ ॥ श्र वणात्तस्यतीर्थस्यनामसंकीर्तनादपि ॥ मूर्धकानमनाद्वापिसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ७६ ॥ तत्राभिषेकंयःकुर्यात्संगमेसंशितव्रतः ॥ पुण्यंसुमहदाप्नोतिराजसू याश्वमेधयोः ॥ ७७ ॥ एषायजनभूमिर्हिदेवानामपितत्कथा ॥ दत्तंतत्रस्वल्पमपिमहद्भवतिभारत ॥ ७८ ॥ नदेववचनात्तातनलोकवचनादपि ॥ मतिरु त्क्रमणीयातेप्रयागमरणंप्रति ॥ ७९ ॥ दशतीर्थसहस्राणिषष्टिकोटयस्तथापराः ॥ येषांसान्निध्यमत्रैवकीर्त्तितंकुरुनंदन ॥ ८० ॥ चतुर्विद्येचयत्पुण्यंसत्य वादिषुचैवयत् ॥ स्नातएवतदाप्नोतिगंगायायमुनसंगमे ॥ ८१ ॥ ततोभोगवतीनामवासुकेस्तीर्थमुत्तमम् ॥ तत्राभिषेकंयःकुर्यात्सोऽश्वमेधमवाप्नुयात् ॥ ८२ ॥ तत्रहंसप्रपतनंतीर्थंत्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ दशाश्वमेधिकंचैवगंगायांकुरुनंदन ॥ ८३ ॥ कुरुक्षेत्रसमागंगायत्रतत्रावगाहिता ॥ विशेषोवैकनखलेप्रयागंपरमं महत् ॥ ८४ ॥ यद्यकार्यशतंकृत्वाकृतंगंगावसेवनम् ॥ सर्वंतत्तस्यगंगापोदहत्यग्निरिवेंधनम् ॥ ८५ ॥ सर्वंदहतिगंगापस्तूलराशिमिवानलः ॥ सर्वंकृत युगेपुण्यंत्रेतायांपुष्करंस्मृतम् ॥ ८६ ॥ द्वापरेतुकुरुक्षेत्रंगंगाकलियुगेस्मृता ॥ पुष्करेतुतपस्तप्येद्दानंदद्यान्महालये ॥ ८७ ॥ मलयेत्वग्निमारोहेद्भृगुतुं गेत्वनाशनम् ॥ पुष्करेतुकुरुक्षेत्रेगंगापोमध्यगेषुच ॥ ८८ ॥ सद्यस्तारयतेजंतुःसप्तसप्तावरांस्तथा ॥ पुनातिकीर्त्तितापापंदृष्ट्वापुण्यंप्रयच्छति ॥ ८९ ॥ अ वगाढाचपीत्वाचपुनात्यासप्तमंकुलम् ॥ यावदस्थिमनुष्यस्यगंगायाःस्पृशतेजलम् ॥ ९० ॥ तावत्सपुरुषोराजन्स्वर्गलोकेमहीयते ॥ यथापुण्यानिती

पा०—१ कंपयश्वतिरावुभौ ।

र्थानिपुण्यान्यायतनानिच ॥ ९१ ॥ उपास्यपुण्यंलब्ध्वाचभवतिपरलोकभाक् ॥ नगंगासदृशंतीर्थंनदेवःकेशवात्परः ॥ ९२ ॥ब्राह्मणेभ्यःपरंनास्तिएव
माहपितामहः ॥ यत्रगंगामहाराजसदेशस्तत्त्रयोजनम् ॥ ९३ ॥ सिद्धक्षेत्रंचविज्ञेयंगंगातीरसमाश्रितम् ॥ इदंसत्यंद्विजातीनांसाधूनांमानसेषुच ॥ ९४॥
मुक्तिचैवजपेत्कर्णेशिष्यस्यानुगतस्यच ॥ इदंधर्म्यमिदंमेध्यमिदंस्वर्ग्यमिदंसुखम् ॥९५॥ इदंपुण्यतमंरम्यंपावनंधर्मसुत्तमम् ॥ महीशीर्षमिदंगुह्यंसर्वपाप
प्रमोचनम् ॥ ९६ ॥ अधीत्यद्विजमध्येचनिर्मलत्वमवाप्नुयात् ॥ श्रीमत्स्वर्ग्यमहापुण्यंसपत्नशमनंशिवम् ॥ ९७॥ मेधाजननमग्र्यंवैतीर्थवंशानुकीर्त्तनम्॥
अपुत्रोलभतेपुत्रमधनोधनमाप्नुयात् ॥ ९८॥ महींविजयतेराजावैश्योधनमवाप्नुयात् ॥ शूद्रोयातीप्सितान्कामान्ब्राह्मणःपारगःपठन् ॥ ९९ ॥ यश्चे
दंशृणुयान्नित्यंतीर्थपुण्यंसदाशुचि ॥ जातिस्मरत्वमाप्नोतिनाकपृष्ठेचमोदते ॥१००॥ गम्यान्यपिचतीर्थानिकीर्तितान्यगमान्यपि ॥ मनसाप्यभिगच्छेतस
र्वतीर्थमनीषया ॥ १०१॥ एतानिवसुभिःसाध्यैरादित्यैर्मरुदश्विभिः ॥ ऋषिभिर्देवकल्पैश्चकृतानिसुकृतैषिभिः ॥ १०२ ॥ एवंत्वमपिकौरव्यविधिनानेन
सुव्रत ॥ व्रजतीर्थानिनियतःपुण्यंपुण्येनवर्द्धते ॥ १०३ ॥ भावितैःकरणैःपूर्वमास्तिक्याच्छ्रुतिदर्शनात् ॥ प्राप्यंतेतानितीर्थानिसद्भिःशिष्टानुदर्शि
भिः ॥ १०४ ॥ नाकृतोनाकृतात्माचनाशुचिर्नचतस्करः ॥ स्नातितीर्थेषुकौरव्यनचवक्रमतिर्नरः ॥ १०५ ॥ त्वयातुसम्यग्वृत्तेननित्यंधर्मार्थदर्शिना॥
पितरस्तर्पितास्तातसर्वेचप्रपितामहाः ॥ पितामहपुरोगाश्चदेवाःसर्षिगणास्तथा॥१०६॥ ॥वसिष्ठउवाच ॥ ॥त्वंचधर्मेणधर्मज्ञनित्यमेवाभितोषिताः ॥ दि
लीपकीर्तिंमहतींप्राप्स्यसेभुविशाश्वतीम्॥१०७॥ नारदउवाच॥ ॥ एवमुक्त्वाभ्यनुज्ञाप्यवसिष्ठोभगवानृषिः॥ प्रीतःप्रीतेनमनसातत्रैवांतरधीयत॥१०८॥
दिलीपःकुरुशार्दूलशास्त्रतत्वार्थदर्शनात् ॥ वसिष्ठवचनाच्चैवपृथिवीमनुचक्रमे ॥ १०९ ॥ एवमेषामहाभागप्रतिष्ठानेप्रतिष्ठिता ॥ तीर्थयात्रामहापुण्यास
र्वपापप्रमोचनी ॥ ११० ॥ अनेनविधिनायस्तुपृथिवींपर्यटिष्यति ॥ अश्वमेधशतंसाग्रंफलंप्रेत्यैषभोक्ष्यते ॥ १११ ॥ ततश्चाष्टगुणंपार्थप्राप्स्यसे
धर्ममुत्तमम् ॥ दिलीपःपार्थनृपतिर्यथापूर्वमवाप्तवान् ॥ ११२ ॥ नेताचत्वमृषीन्यस्मात्तस्मात्तेष्टगुणंफलम् ॥ रक्षोगणविकीर्णानितीर्
र्थान्येतानिभारत ॥ ११३ ॥ नगतिर्विद्यतेन्यस्यत्वामृतेकुरुनंदन ॥ इदंदेवर्षिचरितंसर्वतीर्थानुसंश्रितम् ॥ ११४ ॥ यःपठेत्कल्यमुत्थायसर्वपापैःप्र
मुच्यते ॥ ऋषिमुख्याःसदायत्रवाल्मीकिस्त्वथकश्यपः ॥ ११५ ॥ आत्रेयस्त्वथकौंडिन्योविश्वामित्रोथगौतमः ॥ असितोदेवलश्चैवमार्कंडेयोथगाल
वः ॥ ११६ ॥ भरद्वाजस्यशिष्यश्चमुनिरुद्दालकस्तथा ॥ शौनकःसहपुत्रेणव्यासश्चतपतांवरः ॥ ११७ ॥ दुर्वासाश्चमुनिश्रेष्ठोजाबालिश्चमहातपाः ॥

पा०-१ महर्षीणा० । महाशिष० इ० पा० । २ श्रितानि इ० पा० । ३ वसिष्ठउवाचेति क्वचित्पाठः ।

एतेऋषिवराःसर्वेत्वत्प्रतीक्ष्यास्तपोधनाः ॥ ११८ ॥ एभिःसहमहाभागतीर्थान्येतान्यनुव्रज ॥ प्राप्स्यसेमहतींकीर्तिंयथाराजामहाभिषः ॥ ११९ ॥ यथाययातिर्धर्मात्मायथाराजापुरूरवाः ॥ तथात्वंकुरुशार्दूलस्वेनधर्मेणशोभसे ॥ १२० ॥ यथाभगीरथोराजायथारामश्चविश्रुतः ॥ यथावैवृत्रहासर्वान्सपत्नानदहत्पुरा ॥ १२१ ॥ त्रैलोक्यंपालयामासदेवराड्विगतज्वरः ॥ तथाशत्रुक्षयंकृत्वात्वंप्रजाःपालयिष्यसि ॥ १२२ ॥ स्वधर्मेणार्जितामुर्वींप्राप्यराजीवलोचन ॥ ख्यातिंयास्यसिवीर्येणकार्त्तवीर्यार्जुनोयथा ॥ १२३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवमाभाष्यराजानंनारदोभगवानृषिः ॥ अनुज्ञाप्यमहाराजंतत्रैवांतरधीयत ॥ १२४ ॥ युधिष्ठिरोपिधर्मात्माऋषिभिःसहसुव्रतः ॥ जगामाखिलतीर्थानिसादरःपृथिवीपतिः ॥ १२५ ॥ मयोक्तामृषयःसर्वेतीर्थयात्राश्रयांकथाम् ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापिसमुक्तःसर्वपातकैः ॥ १२६ ॥ मयोक्तमखिलंतत्त्वंकिंभूयःश्रोतुमिच्छथ ॥ ऋषीणांपुण्यकीर्तीनांनावक्तव्यंममास्तिवै ॥ १२७ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेनानाविधतीर्थकथनंनामनवत्रिंशोध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवमुक्तानितीर्थानिविष्णुदेहानिसुव्रताः ॥ एषामन्यतमासंगान्मुक्तोभवतिमानवः ॥ १ ॥ तीर्थानुश्रवणंधन्यंधन्यंतीर्थनिषेवणम् ॥ पापराशिनिपातायनान्योपायःकलौयुगे ॥ २ ॥ वासंकुर्यान्महतीर्थेतीर्थस्पर्शमहंतथा ॥ एवंयोनुदिनंब्रूतेसयातिपरमंमहत् ॥ ३ ॥ पापानितस्यनश्यंतितीर्थालापनमात्रतः ॥ तीर्थानिखलुधन्यानिधन्यसेव्यानिसुव्रताः ॥ ४ ॥ तीर्थानांसेवनादेवसेवितोभवतिप्रभुः ॥ नारायणोजगत्कर्तानास्तितीर्थात्परंपदम् ॥ ५ ॥ ब्राह्मणस्तुलसीचैवअश्वत्थस्तीर्थसंचयः ॥ विष्णुश्चपरमेशानःसेव्यएवसदानृभिः ॥ ६ ॥ ब्राह्मणानांविशेषेणसेवनंमुनिपुंगवाः ॥ सर्वतीर्थावगाहादेरधिकंविदुरग्रजाः ॥ ७ ॥ तस्माद्द्विजपदंसाक्षात्सर्वतीर्थमयंशुभम् ॥ भजेतानुदिनंविद्वांस्तत्रतीर्थाधिकंभवेत् ॥८॥ अश्वत्थस्यतुलस्याश्चगवांकुर्यात्प्रदक्षिणम् ॥ सर्वतीर्थफलंप्राप्यविष्णुलोकेमहीयते ॥ ९ ॥ तस्माद्दुष्कृतकर्माणिनाशयेत्तीर्थसेवनात् ॥ अन्यथानरकंयातिकर्म्मभोगाद्विशाम्यति ॥ १० ॥ पापिनांनरकेवासःसुकृतीस्वर्गमश्नुते ॥ तस्मात्पुण्यंनिषेवेततीर्थंखलुविचक्षणः ॥ ११ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ श्रुतानिकिलतीर्थानिसमाहात्म्यानिसुव्रत ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामिप्रयागस्यविशेषकम् ॥ १२ ॥ प्रयागंतुपुराप्रोक्तंसंक्षेपात्सूतयत्त्वया ॥ विशेषाच्छ्रोतुमिच्छामःसूतनःकथ्यतामिति ॥१३॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंमहाभागाःप्रयागंप्रतिसुव्रताः ॥ हंताहंतत्प्रवक्ष्यामिप्रयागस्योपवर्णनम् ॥ १४ ॥ मार्कंडेयेनकथितंयत्पुरापांडुसूनवे ॥ भारतेतुयदावृत्तेप्राप्तराज्येपृथासुते ॥ १५ ॥ एतस्मिन्नंतरेराजाकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ भ्रातृशोकेनसंतप्तःचिंतयंस्तुपुनःपुनः ॥ १६ ॥ आसीद्दुर्योधनोराजाएकादशचमूपतिः ॥ अस्मान्संतप्यबहुशःसर्वेतेनिधनंगताः ॥ १७ ॥ वासुदेवंसमाश्रित्यपंचशेषास्तुपांडवाः ॥ कथंद्रोणंचभीष्मंचक

र्णंचैवमहाबलम् ॥ १८ ॥ दुर्योधनंचराजानंभ्रातृपुत्रसमन्वितम् ॥ राजानोनिहताःसर्वेयेचान्येशूरमानिनः ॥ १९ ॥ विनाराज्येनकर्तव्यंकिंभोगैर्जीवितेनवा ॥ धिक्कष्टमितिसंचिंत्यराजाविह्वलतांगतः ॥ २० ॥ निश्चेष्टोथनिरुत्साहःकिंचित्तिष्ठत्यधोमुखः ॥ लब्धसंज्ञोयदाराजाचिंतयानःपुनःपुनः॥२१॥ कंचरेविधिनायोगंनियमंतीर्थमेववा ॥ येनाहंशीघ्रमामुच्येमहापातककिल्बिषात् ॥ २२ ॥ यत्रस्नात्वानरोयातिविष्णुलोकमनुत्तमम् ॥ कथंपृच्छामिवैकृष्णंयेनेदंकारितंमहत् ॥ २३ ॥ धृतराष्ट्रंकथंपृच्छेयस्यपुत्रशतंहतम् ॥ व्यासंकथमहंपृच्छेयस्यगोत्रक्षयःकृतः ॥ २४ ॥ एवंवैक्लव्यमापन्नोधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ रुदंतःपांडवाःसर्वेभ्रातृशोकपरिप्लुताः ॥२५॥ येचतत्रमहात्मानःसमेताःपांडवाश्रिताः ॥ कुंतीचद्रौपदीचैवयेचतत्रसमागताः॥२६॥ भूमौनिपतिताःसर्वेरोदमानाःसमंततः ॥ वाराणस्यांतुमार्कंडस्तेनज्ञातोयुधिष्ठिरः ॥ २७ ॥ यथाविक्लवमापन्नोरोदमानःसुदुःखितः ॥ अचिरेणैवकालेनमार्कंडस्तुमहातपाः ॥ २८ ॥ हस्तिनापुरसंप्राप्तोराजद्वारेसतिष्ठति ॥ द्वारपालोपितंदृष्ट्वाराज्ञःकथितवान्द्रुतम् ॥ २९ ॥ त्वांद्रष्टुकामोमार्कंडोद्वारेतिष्ठत्यसौमुनिः ॥ त्वरितोधर्मपुत्रस्तुद्वारमेत्याहतत्परः ॥ ३० ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ स्वागतंतेमहाप्राज्ञस्वागतंतेमहामुने ॥ अद्यमेसफलंजन्मअद्यमेपावितंकुलम् ॥ ३१ ॥ अद्यमेपितरस्तृप्तास्त्वयिदृष्टेमहामुने ॥ सिंहासनउपस्थाप्यपादशौचार्चनादिभिः ॥ ३२ ॥ युधिष्ठिरोमहात्मावैपूजयामासतंमुनिम् ॥ ततस्तमूचेमार्कंडःपूजितोहंत्वयाविभो ॥ ३३ ॥ आख्याहित्वरितोराजन्किमर्थंत्वरितंत्वया ॥ केनवाविक्लवीभूतःकथयस्वममाग्रतः ॥ ३४ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अस्माकंचैवयद्वृत्तंराज्यस्यार्थेमहामुने ॥ एतत्सर्वंविदित्वातुभगवानिहचागतः ॥ ३५ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्महाबाहोयत्रधर्मोव्यवस्थितः ॥ नैवदृष्टंरणेपापंयुध्यमानस्यधीमतः ॥ ३६ ॥ किंपुंराराजधर्मेणक्षत्रियस्यविशेषतः ॥ तदेवंहृदयेकृत्वातस्मात्पापंनचिंतयेत् ॥ ३७ ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजाप्रणम्यशिरसामुनिम् ॥ पृच्छामित्वांमुनिश्रेष्ठसदात्रैकाल्यदर्शनम् ॥ कथयस्वसमासेनमुच्येहंयेनकिल्बिषात् ॥३८॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्महाभागयन्मांपृच्छसिभारत॥एवंसांख्यंचयोगंचतीर्थंचैवयुधिष्ठिर ॥३९॥ किंपुनर्ब्राह्मणैःपुण्यैःकीर्तितंवैपुराविभो॥प्रयागगमनंश्रेष्ठंनराणांपुण्यकर्मणाम्॥४०॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेचत्वारिंशोऽध्यायः॥४०॥ छ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ भगवञ्श्रोतुमिच्छामिपुराकल्पेयथास्थितम्॥कथंप्रयागगमनंनराणांतत्रकीदृशम्॥१॥मृतानांकागतिस्तत्रस्नातानांचैवकिंफलम्॥ येवसंतिप्रयागेतुब्रूहितेषांचकिंफलम्॥ एतन्मेसर्वमाख्याहिपरंकौतूहलंहिमे॥२॥ ॥ मार्कंडेयउवाच॥ ॥ कथयिष्यामितेवत्सनांथेष्टंयच्चयत्फलम् ॥ पुराऋषीणां

१ किंपुनः इतिपाठः । २ निरंतरमितिपाठः । ३ प्रयागस्य च यत्फलमितिपाठः ।

विप्राणांकथ्यमानंमयाश्रुतम् ॥३॥ आप्रयागात्प्रतिष्ठानाद्धर्मकीवासुकीह्रदात् ॥कंबलाश्वतरौनागौनागाश्चबहुमूलिकाः ॥४॥ एतत्प्रजापतिक्षेत्रंत्रिषुलोकेषु विश्रुतम् ॥ अत्रस्नात्वादिवंयांतियेमृतास्तेपुनर्भवाः ॥५॥ तत्रब्रह्मादयोदेवारक्षांकुर्वंतिसंगताः ॥ अन्येचबहवस्तीर्थाःसर्वपापप्रणाशनाः ॥ ६ ॥ नश क्याःकथितंराजन्बहुवर्षशतैरपि ॥ संक्षेपेणप्रवक्ष्यामिप्रयागस्यचकीर्त्तनम् ॥ ७ ॥ षष्टिर्धनुःसहस्राणिपरिरक्षंतिजाह्नवीम् ॥ यमुनांरक्षतिसदासविता सप्तवाहनः ॥ ८ ॥ प्रयागंतुविशेषेणस्वयंरक्षतिवासवः ॥ मंडलंरक्षतिहरिर्दैवैःसहसुसंमतम् ॥ ९ ॥ तंवटंरक्षतेनित्यंशूलपाणिर्महेश्वरः ॥ स्थानंरक्षतिवैदे वःसर्वपापहरंशुभम् ॥ १० ॥ अधर्मेणवृतोलोकेनैवगच्छतितत्पदम् ॥ स्वल्पमल्पतरंपापंयदातस्यनराधिप ॥ ११ ॥ प्रयागस्मरमाणस्यसर्वमायाति संक्षयम् ॥ दर्शनात्तस्यतीर्थस्यनामसंकीर्तनादपि ॥ १२ ॥ मृत्तिकालभनाद्वापिनरःपापाद्विमुच्यते ॥ पंचकुंडानिराजेंद्रयेषांमध्येतुजाह्नवी ॥ १३ ॥ प्रयागेतुप्रविष्टस्यपापंक्षरतितत्क्षणात् ॥ योजनानांसहस्रेषुगंगांस्मरतियोनरः ॥१४॥ अपिदुष्कृतकर्मासौलभतेपरमांगतिम् ॥ कीर्तनान्मुच्यतेपापैर्दृष्ट्वा भद्राणिपश्यति ॥ १५ ॥ अवगाह्यचपीत्वाचपुनात्यासप्तमंकुलम् ॥ सत्यवादीजितक्रोधोअहिंसांपरमास्थितः ॥ १६ ॥ धर्मानुसारीतत्त्वज्ञोगोब्राह्मणहिते रतः ॥ गंगायमुनयोर्मध्येस्नातोमुच्येतकिल्बिषात् ॥ १७ ॥ मनसाचिंतितान्कामान्सम्यक्प्राप्नोतिपुष्कलान् ॥ ततोगत्वाप्रयागंतुसर्वदेवाभि रक्षितम् ॥ १८ ॥ ब्रह्मचारीवसेन्मासंपितृदेवांश्चतर्पयेत् ॥ ईप्सितांल्लभतेकामान्यत्रतत्राभिजायते ॥ १९ ॥ तपनस्यसुतादेवीत्रिषुलोकेषुविश्रुता ॥ समा गतामहाभागायमुनायत्रनिम्नगा ॥२०॥ तत्रसन्निहितोनित्यंसाक्षाद्देवोमहेश्वरः ॥ दुष्प्रापंमानुषैःपुण्यंप्रयागंतुयुधिष्ठिर ॥२१॥ देवदानवगंधर्वाऋषयःसिद्ध चारणाः ॥ तत्रोपस्पृश्यराजेंद्रस्वर्गलोकेमहीयते ॥२२॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेएकचत्वारिंशोध्यायः ॥ ४१ ॥ छ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ शृणुराजन्प्रयागस्यमाहात्म्यंपुनरेवतु ॥ यंगत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥१॥ आर्तानांचदरिद्राणांनिश्चितव्यवसायिनाम् ॥ स्थानंमुक्त्वाप्रयागंतु नाक्षयंतुकदाचन ॥ २ ॥ गंगायमुनमासाद्ययस्तुप्राणान्परित्यजेत् ॥ दीप्तकांचनवर्णाभैर्विमानेसूर्यवर्चसि ॥ ३ ॥ गंधर्वाप्सरसांमध्येस्वर्गेमोदतिमान वः ॥ ईप्सितांल्लभतेकामान्वदंतिऋषिपुंगवाः ॥ ४ ॥ सर्वरत्नमयैर्दिव्यैर्नानाध्वजसमाकुलैः ॥ वरांगनासमाकीर्णैर्मोदतेशुभलक्षणैः ॥ ५ ॥ गीतवादित्र निर्घोषैःप्रसुप्तःप्रतिबुध्यते ॥ यावन्नस्मरतेजन्मतावत्स्वर्गेमहीयते ॥ ६ ॥ तत्रस्वर्गात्परिभ्रष्टःक्षीणकर्म्मादिवश्च्युतः ॥ हिरण्यरत्नसंपूर्णेसमृद्धेजायते कुले ॥ ७ ॥ तदेवस्मरतेतीर्थंस्मरणात्तत्रगच्छति ॥ देशस्थोयदिवारण्येविदेशेयदिवागृहे ॥ ८ ॥ प्रयागंस्मरमाणोपियस्तुप्राणान्परित्यजेत् ॥ सब्रह्मलो कमाप्नोतिवदंतिऋषिपुंगवाः ॥ ९ ॥ सर्वकामफलावृक्षामहीयत्रहिरण्मयी ॥ ऋषयोमुनयःसिद्धायत्रलोकेप्रगच्छति ॥ १० ॥ स्त्रीसहस्राकुलेरम्येमंदा

किन्यास्तटेशुभे ॥ मोदतेऋषिभिःसार्द्धंस्वकृतेनेहकर्मणा ॥ ११ ॥ सिद्धचारणगंधर्वैःपूज्यतेदिविदैवतैः ॥ ततःस्वर्गात्परिभ्रष्टोजंबुद्वीपपतिर्भवे
त् ॥ १२ ॥ ततःशुभानिकर्माणिचिंतयानःपुनःपुनः ॥ गुणवान्वित्तसंपन्नोभवतीहनसंशयः ॥ १३ ॥ कर्मणामनसावाचासत्यधर्मप्रतिष्ठितः ॥ गंगायमु
नयोर्मध्येयस्तुदानंप्रयच्छति ॥ १४ ॥ सुवर्णमणिमुक्तांवायदिधान्यंप्रतिग्रहम् ॥ स्वकार्येपितृकार्येवादेवताभ्यर्चनेपिवा ॥१५॥ निष्फलंतस्यतत्तीर्थंयाव
त्तत्फलमश्नुते ॥ एवंतीर्थेनगृह्णीयात्पुण्येष्वायतनेषुच ॥ १६ ॥ निमित्तेषुचसर्वेषुअप्रमत्तोद्विजोभवेत् ॥ कपिलांपाटलावर्णांप्रयागेयःप्रयच्छति ॥ १७ ॥
स्वर्णशृंगींरौप्यखुरांचैलकंठींपयस्विनीम् ॥ प्रयागेश्रोत्रियंसाधुंग्राहयित्वायथाविधि ॥ १८ ॥ शुक्लांबरधरंशांतंधर्मज्ञंवेदपारगम् ॥ सागौस्तस्मैचदातव्या
गंगायमुनसंगमे ॥ १९ ॥ वासांसिचमहार्हाणिरत्नानिविविधानिच ॥ यावद्रोमाणितस्यागोःसंतिगात्रेषुसत्तम ॥ २० ॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमही
यते ॥ यत्रासौलभतेजन्मसागौस्तत्राभिजायते ॥ २१ ॥ नचपश्यत्यसौघोरंनरकंतेनकर्मणा ॥ उत्तरान्सकुरून्प्राप्यमोदतेकालमक्षयम् ॥ २२ ॥
गवांशतसहस्रेभ्योदद्यादेकांपयस्विनीम् ॥ पुत्रान्दारान्तथाभृत्यान्गौरेकाप्रतितारयेत् ॥ २३ ॥ तस्मात्सर्वेषुदानेषुगोदानंतुविशिष्यते ॥
दुर्गमेविषमेघोरेमहापातकसंभवे ॥ गौरेवरक्षांकुरुतेतस्माद्देयाद्विजातये ॥ २४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेद्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ यथाप्रयागस्यमुनेमाहात्म्यंकथितंत्वया ॥ तथातथाप्रमुच्येहंसर्वपापैर्नसंशयः ॥ १ ॥ भगवन्केनविधिनागंतव्यंधर्मनिश्चयैः ॥
प्रयागेयोविधिःप्रोक्तःतंमेब्रूहिमहामुने ॥ २ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ कथयिष्यामितेवत्सतीर्थयात्राविधिक्रमम् ॥ योगच्छेतकुरुश्रेष्ठप्रयागं
देवसंयुतम् ॥ ३ ॥ बलीवर्दसमारूढःशृणुतस्यापियत्फलम् ॥ वसतेनरकेघोरेगवांक्रोधेसुदारुणे ॥ ४ ॥ सलिलंचनगृह्णंतिपितरस्तस्यदेहिनः ॥
यस्तुपुत्रांस्तथाबालान्स्नापयेत्पाययेत्तथा ॥ ५ ॥ यथात्मनस्तथासर्वान्दानंविप्रेषुदापयेत् ॥ ऐश्वर्यलोभान्मोहाद्वागच्छेद्यानेनयोनरः ॥ ६ ॥
निष्फलंतस्यतत्तीर्थंतस्माद्यानंपरित्यजेत् ॥ गंगायमुनयोर्मध्येयस्तुकन्यांप्रयच्छति ॥ ७ ॥ आर्षेणतुविधानेनयथाविभवसंभवम् ॥ नपश्य
तियमंघोरंनरकंतेनकर्मणा ॥ ८ ॥ उत्तरान्सकुरून्गत्वामोदतेकालमक्षयम् ॥ पुत्रांस्तुदाराँल्लभतेधार्मिकान्नयसंयुतान् ॥ ९ ॥ तत्रदानंप्रदातव्यं
यथाविभवसंभवम् ॥ तेनतीर्थफलेनैववर्द्धतेनात्रसंशयः ॥ १० ॥ स्वर्गेतिष्ठतिराजेंद्रयावदाभूतसंप्लवम् ॥ वटमूलंसमाश्रित्ययस्तुप्राणान्परित्यजे
त् ॥ ११ ॥ सर्वलोकानतिक्रम्यरुद्रलोकंचगच्छति ॥ तत्रतेद्वादशादित्यास्तपंतेरुद्रमाश्रिताः ॥ १२ ॥ निर्दहंतिजगत्सर्वंवटमूलंनदह्यते ॥
नष्टचंद्रार्कपवनंयदाचैकार्णवंजगत् ॥ १३ ॥ स्वपित्यत्रैववैविष्णुर्जायमानःपुनःपुनः ॥ देवदानवगंधर्वऋषयःसिद्धचारणाः ॥ १४ ॥ सदासेवं

तितत्तीर्थंगंगायमुनसंगमे ॥ तत्रगच्छंतिराजेंद्रप्रयागेसंयुतंचयत् ॥ १५ ॥ तत्रब्रह्मादयोदेवादिशश्चैवदिगीश्वराः ॥ लोकपालाश्चसाध्याश्चपि
तरोलोकसंमताः ॥ १६ ॥ सनत्कुमारप्रमुखास्तथैवपरमर्षयः ॥ अंगिरप्रमुखाश्चैवतथाब्रह्मर्षयःपरे ॥ १७ ॥ तथानागाश्चसिद्धाश्चसुपर्णाःखेचरा
श्चये ॥ सरितःसागराःशैलानागाविद्याधरास्तथा ॥ १८ ॥ हरिश्चभगवानास्तेप्रजापतिपुरस्कृतः ॥ गंगायमुनयोर्मध्येपृथिव्याजघनंस्मृ
तम् ॥ १९ ॥ प्रयागंराजशार्दूलत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ ततःपुण्यतमंनास्तित्रिषुलोकेषुभारत ॥ २० ॥ श्रवणात्तस्यतीर्थस्यनामसंकीर्तनादपि ॥
मृत्तिकालंभनाद्वापिनरःपापात्प्रमुच्यते ॥ २१ ॥ तत्राभिषेकंयःकुर्य्यात्संगमेसंशितव्रतः ॥ तुल्यंफलमवाप्नोतिराजसूयाश्वमेधयोः ॥ २२ ॥ नवेदव
चनात्तातनलोकवचनादपि ॥ मतिरुत्क्रमणीयातेप्रयागगमनंप्रति ॥ २३ ॥ दशतीर्थसहस्राणिषष्टिकोट्यस्तथापराः ॥ येषांसान्निध्यमत्रैवकीर्तना
त्कुरुनंदन ॥ २४ ॥ यागतिर्योगयुक्तस्यसद्वुत्थस्यमनीषिणः ॥ सागतिस्त्यजतःप्राणान्गंगायमुनसंगमे ॥ २५ ॥ तेनजीवंतिलोकेस्मिन्यत्रयत्र
युधिष्ठिर ॥ येप्रयागंनसंप्राप्तास्त्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ २६ ॥ एवंदृष्ट्वातुतत्तीर्थंप्रयागंपरमंपदम् ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यःशशांकइवराहुणा ॥ २७ ॥ कंब
लाश्वतरौनागौयमुनादक्षिणेतटे ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचमुच्यतेसर्वपातकैः ॥ २८ ॥ तत्रगत्वातुतत्स्थानंमहादेवस्यधीमतः ॥ नरस्तारयतेसर्वान्
दशातीतान्दशापरान् ॥२९॥ कृत्वाभिषेकंतुनरःसोश्वमेधफलंलभेत् ॥ स्वर्गलोकमवाप्नोतियावदाभूतसंप्लवम् ॥३०॥ पूर्वपार्श्वेतुगंगायांत्रिषुलोकेषुभारत॥
कूपंचैवतुसामुद्रंप्रतिष्ठानंतुविश्रुतम् ॥ ३१ ॥ ब्रह्मचारीजितक्रोधस्त्रिरात्रंयदितिष्ठति ॥ सर्वपापविशुद्धात्मासोश्वमेधफलंलभेत् ॥३२॥ उत्तरेणप्रतिष्ठानाद्भा
गीरथ्यास्तुपूर्वतः॥हंसप्रपतनंनामतीर्थंत्रैलोक्यविश्रुतम् ॥३३॥ अश्वमेधफलंतस्मिन्स्नातमात्रस्यभारत॥ यावच्चन्द्रश्चसूर्यश्चतावत्स्वर्गेमहीयते॥३४॥उर्व
शीपुलिनेरम्येविपुलेहंसपांडुरे ॥ सलिलैस्तर्प्पयेद्यस्तुपितॄंस्तत्रविमत्सरः ॥३५॥ षष्टिवर्षसहस्राणिषष्टिवर्षशतानिच ॥ सेवतेपितृभिःसार्द्धंस्वर्गलोकंनरा
धिप ॥ ३६ ॥ पूज्यतेसततंतत्रऋषिगंधर्वकिन्नरैः ॥ ततःस्वर्गपरिभ्रष्टःक्षीणकर्म्मादिवश्च्युतः ॥ ३७ ॥ उर्वशीसदृशीनांतुकन्यानांलभतेशतम् ॥ गवांशत
सहस्राणांभोक्ताभवतिभूमिप ॥ ३८ ॥ कांचीनूपुरशब्देनसुप्तोसौप्रतिबुध्यते ॥ भुक्त्वातुविपुलान्भोगांस्तत्तीर्थंलभतेपुनः ॥ ३९ ॥ कुशासनधरोनि
त्यंनियतःसंयतेंद्रियः ॥ एककालंतुभुंजानोमासंभोगपतिर्भवेत् ॥ ४० ॥ सुवर्णालंकृतानांतुनारीणांलभतेशतम् ॥ पृथिव्यामाससुद्रायांमहाभोगपति
र्भवेत् ॥ ४१ ॥ दशग्रामसहस्राणांभोक्ताभवतिभूमिपः ॥ धनधान्यसमायुक्तोदाताभवतिनित्यशः ॥ ४२ ॥ सभुक्त्वाविपुलान्भोगांस्तत्तीर्थंस्मरते
पुनः ॥ अथतस्मिन्वटेरम्येब्रह्मचारीजितेंद्रियः ॥ ४३ ॥ उपोष्ययोगयुक्तश्चब्रह्मज्ञानमवाप्नुयात् ॥ कोटितीर्थंसमासाद्ययस्तुप्राणान्परित्यजेत् ॥ ४४ ॥

कोटिवर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ततःस्वर्गात्परिभ्रष्टःक्षीणकर्म्मादिवश्च्युतः ॥ ४५ ॥ सुवर्णमणिमुक्ताढ्येकुलेभवतिरूपवान् ॥ ततोभोगवतींगत्वा वासुकेरुत्तरेणतु ॥ ४६ ॥ दशाश्वमेधकंतत्रतीर्थंतत्रापरंभवेत् ॥ कृत्वाभिषेकंतुनरःसोश्वमेधफलंलभेत् ॥ ४७ ॥ धनाढ्योरूपवान्दक्षोदाताभवतिधार्मिकः ॥ चतुर्वेदेषुयत्पुण्यंसत्यवादिषुयत्फलम् ॥ ४८ ॥ अहिंसायांतुयोधर्म्मोगमनादेवतद्भवेत् ॥ कुरुक्षेत्रसमागंगायत्रतत्रावगाह्यते ॥ ४९ ॥ कुरुक्षेत्राद्दशगुणायत्रविंध्यासमागता ॥ यत्रगंगामहाभागाबहुतीर्थतपोधना ॥ ५० ॥ सिद्धक्षेत्रंहितज्ज्ञेयंनात्रकार्याविचारणा ॥ क्षितौतारयतेमर्त्यान्नागांस्तारयतेप्यधः ॥ ५१ ॥ दिवितारयतेदेवांस्तेनसात्रिपथास्मृता ॥ यावदस्थीनिगंगायांतिष्ठंतितस्यदेहिनः ॥ ५२ ॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ तीर्थानांतुपरंतीर्थंनदीनामुत्तमानदी ॥ ५३ ॥ मोक्षदासर्वभूतानांमहापातकिनामपि ॥ सर्वत्रसुलभागंगात्रिषुस्थानेषुदुर्लभा ॥ ५४ ॥ गंगाद्वारेप्रयागेचगंगासागरसंगमे ॥ तत्रस्नात्वादिवंयांतियेमृतास्तेपुनर्भवाः ॥ ५५ ॥ सर्वेषांचैवभूतानांपापोपहतचेतसाम् ॥ गतिमन्वेषमाणानांनास्तिगंगासमागतिः[1]॥५६॥ पवित्राणांपवित्रंयामंगलानांचमंगलम् ॥ महेश्वरशिरोभ्रष्टासर्वपापहराशुभा ॥५७॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेप्रयागमाहात्म्येत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४३॥ छ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्प्रयागस्यमाहात्म्यंपुनरेवतु ॥ यच्छ्रुत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ १ ॥ मानसंनामतत्तीर्थंगंगायामुत्तरेतटे ॥ त्रिरात्रोपोषितोभूत्वासर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ २ ॥ गोभूहिरण्यदानेनयत्फलंप्राप्नुयान्नरः ॥ एतत्फलमवाप्नोतितत्तीर्थंस्मरतेपुनः ॥ ३ ॥ अकामोवासकामोवागंगायांयोविपद्यते ॥ मृतस्तुभवतिस्वर्गेनरकंनचपश्यति ॥ ४ ॥ अप्सरोगणसंगीतैःसुप्तोसौप्रतिबुध्यते ॥ हंससारसयुक्तेनविमानेनसगच्छति ॥५॥ बहुवर्षाणिराजेन्द्रषट्सहस्राणिभुंजते ॥ ततःस्वर्गात्परिभ्रष्टःक्षीणकर्मादिवश्च्युतः ॥६॥ सुवर्णमणिमुक्ताढ्येजायतेसमहाकुले ॥ षष्टितीर्थसहस्राणिषष्टितीर्थशतानिच ॥ ७ ॥ माघेमासिगमिष्यंतिगंगायमुनसंगमे ॥ गवांशतसहस्रस्यसम्यग्दत्तस्ययत्फलम् ॥ ८ ॥ प्रयागेमाघमासेतुत्र्यहंस्नानस्यतत्फलम् ॥ गंगायमुनयोर्मध्येपंचाग्नियस्तुसाधयेत् ॥९॥ अहीनांगोह्यरोगश्चपंचेन्द्रियसमन्वितः ॥ यावंतिरोमकूपाणितस्यगात्रस्यदेहिनः ॥१०॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ततःस्वर्गात्परिभ्रष्टोजंबूद्वीपपतिर्भवेत् ॥ ११ ॥ सभुक्त्वाविपुलान्भोगांस्तत्तीर्थंभजतेनरः ॥ जलप्रवेशंयःकुर्यात्संगमेलोकविश्रुते ॥ १२ ॥ राहुग्रस्तोयथासोमोविमुक्तःसर्वपातकैः ॥ सोमलोकमवाप्नोतिसोमेनसहमोदते ॥ १३ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिषष्टिवर्षशतानिच ॥ स्वर्गलोकमवाप्नोतिऋषिगंधर्वसेवितः ॥ १४ ॥ परिभ्रष्टस्तुराजेंद्रसमृद्धेजायतेकुले ॥ अधःशिरास्तुयोज्वालामूर्ध्वपादःपिबेन्नरः ॥ १५ ॥ शतं

१ गतिरन्यत्रमर्त्यानामितिपाठः ।

वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ परिभ्रष्टस्तुराजेंद्रअग्निहोत्रीभवेन्नरः ॥ १६ ॥ भुक्त्वातुविपुलान्भोगांस्तत्तीर्थंभजतेनरः ॥ यस्तुदेहंविकर्तित्वाशकुनिभ्यःप्रयच्छति ॥ १७ ॥ विहंगैरुपभुक्तस्यशृणुतस्यापियत्फलम् ॥ शतंवर्षसहस्राणांसोमलोकेमहीयते ॥ १८ ॥ ततःस्वर्गात्परिभ्रष्टोराजाभवतिधार्मिकः ॥ गुणवान्रूपसंपन्नोविद्वान्सुप्रियदेहवान् ॥ १९ ॥ भुक्त्वातुविपुलान्भोगांस्तत्तीर्थंभजतेपुनः ॥ यामुनेचोत्तरेकूलेप्रयागस्यतुदक्षिणे ॥ २० ॥ ऋणप्रमोचनंनामतीर्थंतत्परमंस्मृतम् ॥ एकरात्रोषितोभूत्वाऋणैःसर्वैःप्रमुच्यते ॥ २१ ॥ सूर्यलोकमवाप्नोतिअनृणीचसदाभवेत् ॥ २२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेप्रयागमाहात्म्येचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ ७॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ एतच्छ्रुत्वाप्रयागस्ययत्त्वयाकीर्तनंकृतम् ॥ विशुद्धमेतद्धृदयंप्रयागगस्यचकीर्तनात् ॥ अनाशकफलंब्रूहिभगवंस्तत्रकीदृशम् ॥ १ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ शृणुराजन्प्रयागेतुअनाशकफलंविभो ॥ प्राप्नोतिपुरुषोधीमान्श्रद्दधानश्चयादृशम् ॥ २ ॥ अहीनांगोविरोगश्चपंचेंद्रियसमन्वितः ॥ अश्वमेधफलंतस्यगच्छतस्तुपदेपदे ॥ ३ ॥ कुलानितारयेद्राजन्दशपूर्वान्दशापरान् ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योगच्छेतपरमंपदम् ॥ ४ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ महाभागोसिधर्मज्ञदानंवदसिमेप्रभो ॥ अल्पेनैवप्रधानेनबहून्धर्मानवाप्नुयात् ॥ ५ ॥ अश्वमेधस्तुबहुभिःसुकृतैःप्राप्यतेइह ॥ एतन्मेसंशयंब्रूहिपरंकौतूहलंहिमे ॥ ६ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्महावीरयदुक्तंपद्मयोनिना ॥ ऋषीणांसन्निधौपूर्वंकथ्यमानंमयाश्रुतम् ॥ ७ ॥ पंचयोजनविस्तीर्णंप्रयागस्यतुमंडलम् ॥ प्रविशंस्तस्यतद्भूमावश्वमेधंपदेपदे ॥ ८ ॥ व्यतीतान्पुरुषान्सप्तभविष्यांश्चचतुर्दश ॥ नरस्तारयतेसर्वान्यस्तुप्राणान्परित्यजेत् ॥ ९ ॥ एवंज्ञात्वातुराजेंद्रसदाश्रद्धापरोभवेत् ॥ अश्रद्दधानाःपुरुषाःपापोपहतचेतसः ॥ नप्राप्नुवंतितत्स्थानंप्रयागंदेवनिर्मितम् ॥ १० ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ स्नेहाद्वाद्रव्यलोभाद्वायेतुकामवशंगताः ॥ कथंतीर्थफलंतेषांकथंपुण्यमवाप्नुयुः ॥ ११ ॥ विक्रयंसर्वभांडानांकार्याकार्यमजानतः ॥ प्रयागेकागतिस्तस्यएवंब्रूहिमहामुने ॥ १२ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्महागुह्यंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ मासंवसंस्तुराजेंद्रप्रयागेनियतेंद्रियः ॥ १३ ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यःयथादिष्टंस्वयंभुवा ॥ शुचिस्तुप्रयतोभूत्वाऽहिंसकःश्रद्धयान्वितः ॥ १४ ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यःसगच्छेतपरमंपदम् ॥ विश्रंभघातकानांतुप्रयागेशृणुतत्फलम् ॥ १५ ॥ त्रिकालमेवस्नायीतआहारंभैक्ष्यमाचरेत् ॥ त्रिभिर्मासैःप्रमुच्येतप्रयागात्तुनसंशयः ॥ १६ ॥ प्रज्ञानेनतुयस्येहतीर्थयात्रादिकंभवेत् ॥ सर्वकामसमृद्धस्तुस्वर्गलोकेमहीयते ॥ १७ ॥ स्थानंसलभतेनित्यंधनधान्यसमाकुलम् ॥ एवंज्ञानेनसंपूर्णःसदाभवतिभोगवान् ॥ १८ ॥ तारिताःपितरस्तेननरकात्प्रपि

१ संप्रविष्टस्य तद्भूमा इतिपाठः ।

तामहाः॥ धर्मानुसारेतत्त्वज्ञपृच्छतस्तेपुनःपुनः ॥ त्वत्प्रियार्थंसमाख्यातंगुह्यमेतत्सनातनम् ॥१९॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अद्यमेसफलंजन्मअद्यमेस
फलंकुलम् ॥ प्रीतोस्म्यनुगृहीतोस्मिदर्शनादेवतेद्यवै ॥ त्वद्दर्शनात्तुधर्मात्मन्मुक्तोहंसर्वपातकैः ॥२०॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ दिष्ट्यातेसफलंजन्म
दिष्ट्यातेतारितंकुलम् ॥ कीर्तनाद्वर्द्धतेपुण्यंश्रुतंपापप्रणाशनम् ॥ २१ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ यमुनायांतुकिंपुण्यंकिंफलंतुमहामुने ॥ एतन्मेस
र्वमाख्याहियथादृष्टंयथाश्रुतम् ॥ २२ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ तपनस्यसुतादेवीत्रिषुलोकेषुविश्रुता ॥ समागतामहाभागायमुनायत्रनिम्नगा ॥२३॥
येनैवनिःसृतागंगातेनैवयमुनागता ॥ योजनानांसहस्रेषुकीर्तनात्पापनाशिनी ॥ २४ ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचयमुनायांयुधिष्ठिर ॥ कीर्त्तनाल्लभतेपुण्यं
दृष्ट्वाभद्राणिपश्यति ॥ २५ ॥ अवगाढाचपीत्वाचपुनात्यासप्तमंकुलम् ॥ प्राणांस्त्यजतियस्तत्रसयातिपरमांगतिम् ॥ २६ ॥ अग्नितीर्थमितिख्यातं
यमुनादक्षिणेतटे ॥ पश्चिमेधर्मराजस्यतीर्थंहरवरंस्मृतम् ॥ २७॥ तत्रस्नात्वादिवंयांतियेमृतास्तेऽपुनर्भवाः ॥ एवंतीर्थसहस्राणियमुनादक्षिणेतटे ॥२८॥
उत्तरेणप्रवक्ष्यामिआदित्यस्यमहात्मनः ॥ तीर्थंतुविरजंनामयत्रदेवाःसवासवाः ॥ २९ ॥ उपासतेस्मसंध्यांतुनित्यकालंयुधिष्ठिर ॥ देवाःसेवंतितत्तीर्थं
येचान्येविदुषोजनाः ॥ ३० ॥ श्रद्दधानपरोभूत्वाकुरुतीर्थाभिषेचनम् ॥ अन्येचबहवस्तीर्थाःसर्वपापहराःशुभाः ॥ ३१ ॥ तेषुस्नात्वादिवंयांतियेमृता
स्तेपुनर्भवाः ॥ गंगाचयमुनाचैवउभेतुल्यफलेस्मृते ॥ ३२ ॥ केवलंश्रेष्ठभावेनगंगासर्वत्रपूज्यते ॥ एवंकुरुष्वकौंतेयस्वर्गतीर्थाभिषेचनम् ॥ ३३ ॥ यावज्जी
वकृतंपापंतत्क्षणादेवनश्यति ॥ यस्त्विदंकल्यउत्थायपठतेचशृणोतिवा ॥ ३४॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यःस्वर्गलोकंचगच्छति ॥३६॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापु
राणेस्वर्गखंडेयमुनामाहात्म्येपंचचत्वारिंशोध्यायः॥ ४५ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रुतंमेब्रह्मणाप्रोक्तंपुराणेपुण्यसम्मितम् ॥ तीर्थानां
तुसहस्राणिशतानिनियुतानिच ॥ १ ॥ सर्वेपुण्याःपवित्राश्चगतिश्चपरमास्मृता ॥ पृथिव्यांनैमिषंपुण्यमंतरिक्षेचपुष्करम् ॥ २ ॥ प्रयागमपिलोका
नांकुरुक्षेत्रंविशिष्यते ॥ सर्वाणिसंपरित्यज्यकथमेकंप्रशंससि ॥ ३ ॥ अप्रमाणमिदंप्रोक्तमश्रद्धेयमनुत्तमम् ॥ गतिंचपरमांदिव्यांभोगांश्चैवयथेप्सि
तान् ॥ ४ ॥ किमर्थमल्पयोगेनबहुधर्मंप्रशंससि ॥ एतंमेसंशयंब्रूहियथादृष्टंयथाश्रुतम् ॥ ५ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ अश्रद्धेयंनवक्तव्यंप्रत्य
क्षमपितद्भवेत् ॥ नरस्यश्रद्दधानस्यपापोपहतचेतसः ॥६॥ अश्रद्दधानोह्यशुचिर्दुर्मतिस्त्यक्तमंगलः ॥ एतेपातकिनःसर्वेतेनेदंभाषितंमया ॥ ७ ॥ शृणु
प्रयागमाहात्म्यंयथादृष्टंयथाश्रुतम् ॥ प्रत्यक्षंचपरोक्षंचयथान्यत्संभविष्यति ॥ ८ ॥ यथैवान्यन्मयादृष्टंपुराराजन्यथाश्रुतम् ॥ शास्त्रंप्रमाणंकृत्वातुपूज्य
तेयोगमात्मनः ॥ ९ ॥ क्लिश्यतेचापरस्तत्रनैवयोगमवाप्नुयात् ॥ जन्मांतरसहस्रेभ्योयोगोलभ्येतमानवैः ॥ १० ॥ यथायोगसहस्रेणयोगोलभ्येतमान

वैः ॥ यस्तुसर्वाणिरत्नानिब्राह्मणेभ्यःप्रयच्छति ॥ ११ ॥ तेनदानेनदत्तेनयोगोलभ्येतमानवैः ॥ प्रयागेतुमृतस्येदंसर्वंभवतिनान्यथा ॥ १२ ॥ प्रधानहेतुंवक्ष्यामिश्रद्दधत्सुचभारत ॥ यथासर्वेषुभूतेषुसर्वत्रैवतुदृश्यते ॥ १३ ॥ ब्रह्मनैवास्तिवैकिंचिद्यद्वक्तुंत्विदमुच्यते ॥ यथासर्वेषुभूतेषुब्रह्मसर्वत्रपूज्यते ॥ १४ ॥ एवंसर्वेषुलोकेषुप्रयागःपूज्यतेबुधैः ॥ पूज्यतेतीर्थराजस्यसत्यमेतद्युधिष्ठिर ॥ १५ ॥ ब्रह्मापिस्मरतेनित्यंप्रयागंतीर्थमुत्तमम् ॥ तीर्थराजमनुप्राप्यनैवान्यत्किंचिदिच्छति ॥ १६ ॥ कोहिदेवत्वमासाद्यमानुषत्वंचिकीर्षति ॥ अनेनैवानुमानेनत्वंज्ञास्यसियुधिष्ठिर ॥ १७ ॥ यथापुण्यमपुण्यंवातथैवकथितंमया ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रुतंतद्यत्त्वयाप्रोक्तंविस्मितोहंपुनःपुनः ॥ १८ ॥ कथंयोगेनतत्प्राप्तिःस्वर्गलोकस्तुकर्मणा ॥ तदाचलभतेभोगान्गांचतत्कर्मणांफलम् ॥ १९ ॥ तानिकर्माणिपृच्छामिपुनर्यैःप्राप्यतेमहीम् ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्महावाहोयथोक्तकर्म्मणामही ॥ २० ॥ गामग्निंब्राह्मणंशास्त्रंकांचनंसलिलंस्त्रियः ॥ मातरंपितरंचैवयोनिंदातिनराधिप ॥ २१ ॥ नैतेषामूर्ध्वगमनमेवमाहप्रजापतिः ॥ एवंयोगस्यसंप्राप्तिःस्थानंपरमदुर्लभम् ॥ २२ ॥ गच्छंतिनरकंघोरंयेनराःपापकारिणः ॥ हस्त्यश्वंगामनड्वाहंमणिमुक्तादिकांचनम् ॥ २३ ॥ परोक्षंहरतेयस्तुपश्चाद्दानंप्रयच्छति ॥ नतेगच्छंतिवैस्वर्गंदातारोयत्रभोगिनः ॥ २४ ॥ अनेनकर्म्मणायुक्ताःपच्यंतेनरकेधमाः ॥ एवंयोगंचधर्म्मंचदातारंचयुधिष्ठिर॥२५॥यथासत्यमसत्यंवाअस्तिनास्तीतियत्फलम् ॥ निरुक्तंतुप्रवक्ष्यामियथायंस्वयमाप्नुयात् ॥ २६॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेप्रयागमाहात्म्येषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ छ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ शृणुराजन्प्रयागस्यमाहात्म्यंपुनरेवतु ॥ नैमिषंपुष्करंचैवगोतीर्थंसिंधुसागरम् ॥ १ ॥ कुरुक्षेत्रंगयाचैवगंगासागरमेवच ॥ एतेचान्येचवहवोयेचपुण्याःशिलोच्चयाः ॥ २ ॥ दशतीर्थसहस्राणित्रिंशत्कोटचस्तथापरे ॥ प्रयागेसंस्थितानित्यमेवमाहुर्मनीषिणः॥३॥त्रीणिचाप्यग्निकुंडानियेषांमध्येतुजाह्नवी ॥ प्रयागादभिनिष्क्रांतासर्वतीर्थपुरस्कृता ॥४॥ तपनस्यसुतादेवीत्रिषुलोकेषुविश्रुता ॥ गंगायमुनयासार्धंसंस्थितालोकभाविनी ॥ ५ ॥ गंगायमुनयोर्मध्येपृथिव्याजघनंस्मृतम् ॥ प्रयागंराजशार्दूलकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ६ ॥ तिस्रःकोट्योर्द्धकोटीचतीर्थानांवायुरब्रवीत् ॥ दिव्यंभुव्यंतरिक्षेचतत्सर्वंजाह्नविस्मृता ॥ ७ ॥ प्रयागंसमधिष्ठानंकंवलाश्वतरावुभौ ॥ भोगवत्यथयाचैववेदिरेषाप्रजापतेः ॥ ८ ॥ तत्रदेवाश्चयज्ञाश्चमूर्तिमंतोयुधिष्ठिर ॥ पूजयंतिप्रयागंतेऋषयश्चतपोधनाः ॥ ९ ॥ यजंतेक्रतुभिर्देवांस्तथावहुधनानृपाः ॥ ततःपुण्यतमोनास्तित्रिषुलोकेषुभारत ॥ १० ॥ प्रभावात्सर्वतीर्थेभ्यःप्रभवत्यधिकंविभो ॥ दशतीर्थसहस्राणितिस्रःकोट्यस्तथापरे ॥ ११ ॥ यत्रगंगामहाभागासदेशस्तत्तपोवनम् ॥ सिद्धक्षेत्रंतुतज्ज्ञेयंगंगातीरसमाश्रितम् ॥ १२ ॥ इतिसत्यंद्विजातीनांसाधूना

मात्मजस्यवा ॥ सुहृदांचजपेत्कर्णेशिष्यस्यानुगतस्यवा ॥ १३ ॥ इदंधन्यमिदंस्वर्ग्यमिदंसेव्यमिदंशुभम् ॥ इदंपुण्यमिदंरम्यंपावनंधर्ममुत्तमम् ॥१४॥ महर्षीणामिदंगुह्यंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ अधीत्यचद्विजोध्यायन्निर्मलत्वमवाप्नुयात् ॥ १५ ॥ यश्चेदंशृणुयान्नित्यंतीर्थंपुण्यंसदाशुचिः ॥ जातिस्मरत्वंल भतेनाकपृष्ठेचमोदते ॥१६॥ प्राप्यंतेतानितीर्थानिसद्भिःशिष्टार्थदर्शिभिः॥ स्नाहितीर्थेषुकौरव्यनचवक्रमतिर्भव ॥ १७ ॥ त्वयातुसम्यक्पृष्टेनकथितंतुम याविभो ॥ पितरस्तारिताःसर्वेतारिताश्चपितामहाः ॥ १८ ॥ प्रयागस्यतुसर्वेतेकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ एवंज्ञानंचयोगंचतीर्थंचैवयुधिष्ठिर ॥ १९ ॥ बहुक्लेशेनयुज्यंतेततोयांतिपरांगतिम् ॥ प्रयागस्मरणाल्लोकः स्वर्गलोकंचगच्छति ॥ २० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेप्रयागमाहात्म्येसप्तच त्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथासर्वात्वियंप्रोक्ताप्रयागस्यमहामुने ॥ एवंमेसर्वमाख्याहियथाचममतारयेत् ॥ १ ॥ ॥ मार्कंडे यउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिप्रोक्तंसर्वमिदंजगत् ॥ ब्रह्माविष्णुस्तथेशानोदेवताप्रभुरव्ययः ॥ २ ॥ ब्रह्मासृजतिभूतानिस्थावरंजंगमंचयत् ॥ तान्ये तानिपरोलोकेविष्णुःपालयतिप्रजाः ॥ ३ ॥ कल्पांतेतत्समग्रंहिरुद्रःसंहरतेजगत् ॥ नददातिचनाध्येतिनकदाचिद्विनश्यति ॥ ४ ॥ ईश्वरःसर्वभूतानां यःपश्यतिसपश्यति ॥ उत्तरेणप्रतिष्ठानादिदानींब्रह्मतिष्ठति ॥५॥ महेश्वरोवटेभूत्वातिष्ठतेपरमेश्वरः ॥ ततोदेवाःसगंधर्वाःसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ ६ ॥ रक्षं तिपरमंनित्यंपापकर्मपरायणान्॥येतुचान्येचतिष्ठंतिनयांतिपरमांगतिम्॥७॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ अप्याहमेयथातत्त्वंयथैषांतिष्ठतेश्रुतम् ॥केनवाकार णेनैवतिष्ठंतिलोकसंमताः ॥ ८ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ प्रयागेनिवसंत्येतेब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ कारणंतुप्रवक्ष्यामिशृणुतत्त्वंयुधिष्ठिर ॥ ९ ॥ पंचयोज नविस्तीर्णप्रयागस्यतुमंडलम् ॥ तिष्ठंतिरक्षणार्थायपापकर्मनिवारणाः ॥ १० ॥ तस्मिंस्तुस्वल्पकंपापंनरकेपातयिष्यति ॥ एवंब्रह्माचविष्णुश्चप्रयागे समहेश्वरः ॥ ११ ॥ सप्तद्वीपाःसमुद्राश्चपर्वताश्चमहीतले ॥ तिष्ठंतिध्रियमाणाश्चयावदाभूतसंप्लवम्॥ १२ ॥ येचान्येबहवःसर्वेतिष्ठंतिचयुधिष्ठिर ॥ पृथिवी स्थानमारभ्यनिर्मितंदैवतैस्त्रिभिः ॥ १३ ॥ प्रजापतेरिदंक्षेत्रंप्रयागमितिविश्रुतम् ॥ एतत्पुण्यंपवित्रंचप्रयागंतुयुधिष्ठिर ॥ १४ ॥ स्वराज्यंकुरुराजेंद्रभ्रा तृभिःसहितोभव ॥१५॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेप्रयागमाहात्म्येऽष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ भ्रातृभिःसहिताःसर्वे पांडवाधर्मनिश्चयाः ॥ ब्राह्मणेभ्योनमस्कृत्वागुरुदेवांस्त्वर्पयन् ॥ १ ॥ वासुदेवोपितत्रैवक्षणेनाभ्यागतस्तदा ॥ पांडवैःसहितैःसर्वैःपूज्यमानःसमाध वः ॥ २ ॥ कृष्णेनसहितैःसर्वैःपुनरेवमहात्मभिः ॥ अभिषिक्तःस्वराज्येतुधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ ३ ॥ एतस्मिन्नंतरेचैवमार्कंडेयोमहात्मवान् ॥ ततःस्व

पा० १ नददाति च नादत्ते । नकदाचिद्धर्वेत इति ।

स्तीतिचोक्त्वावैक्षणादाश्रममागतः ॥ ४ ॥ युधिष्ठिरोपिधर्मात्माभ्रातृभिःसहितस्तुसः ॥ महादानंददौचाथधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ ५ ॥ यस्त्विदंकल्यमु त्थायपठतेवाशृणोतिवा ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ६ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ममवाक्यंतुकर्तव्यंतवस्नेहाद्ब्रवीम्यहम् ॥ नित्यं यज्ञरतोभूत्वाप्रयागेविगतज्वरः ॥ ७ ॥ प्रयागंसंस्मरन्नित्यंसहास्माभिर्युधिष्ठिर ॥ स्वयंप्राप्स्यसिराजेंद्रस्वर्गलोकंतुशाश्वतम् ॥ ८ ॥ प्रयागमनुगच्छेद्वावसते वापियोनरः ॥ सर्वपापविशुद्धात्मास्वर्गलोकंचगच्छति ॥ ९ ॥ प्रतिग्रहादुपावृत्तःसन्तुष्टोनियतःशुचिः ॥ १० ॥ अहंकारनिवृत्तश्चसतीर्थफलमश्नुते ॥ अको पनश्चराजेंद्रसत्यवादीदृढव्रतः ॥ आत्मोपमश्चभूतेषुसतीर्थफलमश्नुते ॥ ११ ॥ ऋषिभिःक्रतवःप्रोक्तादेवैश्चापियथाक्रमम् ॥ नहिशक्यादरिद्रेणयज्ञाः प्राप्तुंमहीपते ॥ १२ ॥ बहूपकरणोयज्ञोनानासंभारसंभ्रमः ॥ प्राप्यतेविविधैरर्थैःसमृद्धैर्वानरैःक्वचित् ॥ १३ ॥ योदरिद्रैरपिबुधैःशक्यःप्राप्तुंनरेश्वर ॥ ततोयज्ञफलैःपुण्यैस्तन्निबोधजनेश्वर ॥ १४ ॥ ऋषीणांपरमंगुह्यमिदंभरतसत्तम ॥ तीर्थाभिगमनंपुण्यंयज्ञैरपिविशिष्यते ॥ १५ ॥ दशकोटिसहस्राणित्रि शत्कोट्यस्तथापरे ॥ माघमासेतुगंगायांगमिष्यंतिनरर्षभ ॥ १६ ॥ स्वस्थोभवमहाराजभुंक्त्वाराज्यमकंटकम् ॥ पुनर्द्रक्ष्यसिराजेंद्रयजमानोविशेषतः ॥ १७ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेप्रयागमाहात्म्यंनामऊनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ छ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ भवताकथितंसर्वंयत्किं चित्पृष्टमेवच ॥ इदानीमपिपृच्छामएकंवदमहामते ॥ १ ॥ एतेषांखलुतीर्थानांसेवनाद्यत्फलंलभेत् ॥ सर्वेषांकिलकृत्वैकंकर्मकेनचलभ्यते ॥ २ ॥ एतन्नो ब्रूहिसर्वज्ञकर्मैवंयदिवर्तते ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ कर्मयोगःकिलप्रोक्तोवर्णानांद्विजपूर्वशः ॥ ३ ॥ नानाविधोमहाभागास्तत्रचैकंविशिष्यते ॥ हरिभक्तिःकृताये नमनसावचसागिरा ॥ ४ ॥ जितंतेनजितंतेनजितमेवनसंशयः ॥ हरिरेवसमाराध्यःसर्वदेवेश्वरेश्वरः ॥ ५ ॥ हरिनाममहामंत्रैर्नश्येत्पापपिशाचकम् ॥ हरेःप्रदक्षिणं कृत्वासकृदप्यमलाशयाः ॥ ६ ॥ सर्वतीर्थसमाप्लावंलभंतेयन्नसंशयः ॥ प्रतिमांचहरेर्दृष्ट्वासर्वतीर्थफलंलभेत् ॥ ७ ॥ विष्णुनामपरंजप्त्वासर्वमंत्रफलंलभेत् ॥ विष्णु प्रसादतुलसीमाघ्रायद्विजसत्तमाः ॥ ८ ॥ प्रचंडंविकरालंतद्यमस्यास्यंनपश्यति ॥ सकृत्प्रणामीकृष्णस्यमातुःस्तन्यंपिबेन्नहि ॥ ९ ॥ हरिपादेमनोयेषांते भ्योनित्यंनमोनमः ॥ पुल्कसःश्वपचोवापियेचान्येम्लेच्छजातयः ॥ १० ॥ तेपिवंद्यामहाभागाहरिपादैकसेवकाः ॥ किंपुनर्ब्राह्मणाःपुण्याभक्ताराजर्षयस्त था ॥ ११ ॥ हरौभक्तिंविधायैवगर्भवासंनपश्यति ॥ हरेरग्रेस्वनैरुच्चैर्नृत्यंस्तन्नामकृन्नरः ॥ १२ ॥ पुनातिभुवनंविप्रागंगादिसलिलंयथा ॥ दर्शनात्स्पर्शनात्त स्यआलापादपिभक्तितः ॥ १३ ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ हरेःप्रदक्षिणंकुर्वन्नुच्चैस्तन्नामकृन्नरः ॥ १४ ॥ करतालादिसंधानंसुस्वरंकलश

पा० १ मुंक्ष्वराज्य ।

न्दितम् ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंतेनैवकरतालितम् ॥ १५ ॥ हरिभक्तिकथामुक्त्वाख्यायिकांशृणुयाच्चयः ॥ तस्यसंदर्शनादेवपूतोभवतिमानवः ॥
॥ १६ ॥ किंपुनस्तस्यपापानामाशंकामुनिपुंगवाः ॥ तीर्थानांचपरंतीर्थंकृष्णनाममहर्षयः ॥ १७ ॥ तीर्थीकुर्वंतिजगतींगृहीतंकृष्णनामयैः ॥
तस्मान्मुनिवराःपुण्यंनातःपरतरंविदुः ॥ १८ ॥ विष्णुप्रसादनिर्माल्यंभुक्त्वाधृत्वाचमस्तके ॥ विष्णुरेवभवेन्मर्त्योयमशोकविनाशनः ॥ १९ ॥
अर्चनीयोनमस्कार्योहरिरेवनसंशयः ॥ (येमहाविष्णुमव्यक्तंदेवंवापिमहेश्वरम् ॥ २० ॥ एकीभावेनपश्यंतिनतेषांपुनरुद्भवः ॥) तस्मादनादि
निधनंविष्णुमात्मानमव्ययम् ॥ २१ ॥ हरिंचैकंप्रपश्यध्वंपूजयध्वंतथैवहि ॥ येसमानंप्रपश्यंतिहरिंवैदेवतांतरम् ॥ २२ ॥ तेयांतिनरकान्घोरां
न्नतांस्तुगणयेद्धरिः ॥ मूर्खंवापंडितंवापिब्राह्मणंकेशवप्रियम् ॥ २३ ॥ श्वपाकंवामोचयतिनारायणःस्वयंप्रभुः ॥ नारायणात्परोनास्तिपापराशि
दवानलः ॥ २४ ॥ कृत्वापिपातकंघोरंकृष्णनाम्नाविमुच्यते ॥ स्वयंनारायणोदेवःस्वनाम्निजगतांगुरुः ॥ २५ ॥ आत्मनोभ्यधिकांशक्तिंस्थाप
यामाससुव्रताः ॥ अत्रयेविवदंतेवैआयासलघुदर्शनात् ॥ २६ ॥ फलानांगौरवाच्चापितेयांतिनरकंबहु ॥ तस्माद्धरौभक्तिमान्स्याद्धरिनामपरायणः
॥ २७ ॥ पूजकंपृष्ठतोरक्षेन्नामिनंवक्षसिप्रभुः ॥ हरिनाममहावज्रंपापपर्वतदारणे ॥ २८ ॥ तस्यपादौतुसफलौतदर्थंगतिशालिनौ ॥ तावेवधन्या
वाख्यातौयौतुपूजाकरौकरौ ॥ २९ ॥ उत्तमांगमुत्तमांगंतद्धरौनम्रमेवयत् ॥ साजिह्वायाहरिंस्तौतितन्मनस्तत्पदानुगम् ॥ ३० ॥ तानिलोमा
निचोच्यंतेयानितन्नाम्निचोत्थितम् ॥ कुर्वंतितच्चनेत्रांबुयदच्युतप्रसंगतः ॥ ३१ ॥ अहोलोकाअतितरांदैवदोषेणवंचिताः ॥ नामोच्चारणमात्रेणमुक्तिदं
नभजंतिवै ॥ ३२॥ वंचितास्तेचकलुषाःस्त्रीणांसंगप्रसंगतः ॥ प्रतिष्ठंतिचलोमानियेषांनोकृष्णशब्दने ॥३३॥ तेमूर्खाह्यकृतात्मानःपुत्रशोकादिविह्वलाः॥
रुदंतिबहुलालापैर्नकृष्णाक्षरकीर्तने ॥३४॥ जिह्वांलब्ध्वापिलोकेस्मिन्कृष्णनामजपेन्नहि ॥ लब्ध्वापिमुक्तिसोपानंहेलयैवच्यवंतिते ॥३५॥ तस्माद्यत्नेनवै
विष्णुंकर्मयोगेनमानवः ॥ कर्मयोगार्चितोविष्णुःप्रसीदत्येवनान्यथा ॥ ३६ ॥ तीर्थादप्यधिकंतीर्थंविष्णोर्भजनमुच्यते ॥ सर्वेषांखलुतीर्थानांस्नानपानाव
गाहनैः॥३७॥यत्फलंलभतेमर्त्यस्तत्फलंकृष्णसेवनात् ॥ यजंतेकर्मयोगेनधन्याएवनराहरिम् ॥ ३८ ॥ तस्माद्भजध्वंमुनयःकृष्णंपरममंगलम्॥३९॥इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेविष्णुभक्तिप्रशंसनंनामपंचाशत्तमोऽध्यायः॥५०॥छ॥ऋषयऊचु॥ ॥कर्मयोगःकथंसूतयेनचाराधितोहरिः ॥ प्रसीदतिमहाभाग
वदनोवदतांवर ॥१॥ येनासौभगवानीशःसमाराध्योमुमुक्षुभिः ॥ तद्वदाखिललोकानांरक्षणंधर्मसंग्रहम् ॥२ ॥ तंकर्मयोगंवदनःसूतमूर्तिमयस्तुयः ॥ इति
शुश्रुषवोविप्राभवदग्रेव्यवस्थिताः ॥ ३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवमेवपुरापृष्टोव्यासःसत्यवतीसुतः ॥ ऋषिभिरग्निसंकाशैर्व्यासस्तानाहतच्छृणु ॥ ४ ॥

॥ व्यासउवाच ॥ ॥ शृणुध्वमृषयःसर्वेवक्ष्यमाणंसनातनम् ॥ कर्मयोगंब्राह्मणानामात्यंतिकफलप्रदम् ॥ ५ ॥ आम्नायसिद्धमखिलंब्राह्मणार्थंप्रदर्शित
म् ॥ ऋषीणांशृण्वतांपूर्वमनुराहप्रजापतिः ॥ ६ ॥ सर्वव्याधिहरंपुण्यमृषिसंघैर्निषेवितम् ॥ समाहितधियोयूयंशृणुध्वंगदतोमम ॥ ७ ॥ कृतोपनयनोवे
दानधीयीतद्विजोतमः ॥ गर्भाष्टमेऽष्टमेवाब्देस्वसूत्रोक्तविधानतः ॥ ८ ॥ दंडीचमेखलीसूत्रीकृष्णाजिनधरोमुनिः ॥ भिक्षाहारोगुरुहितोवीक्ष्यमाणो
गुरोर्मुखम् ॥ ९ ॥ कार्पासमुपवीतार्थंनिर्मितंब्रह्मणापुरा ॥ ब्राह्मणानांत्रिवृत्सूत्रंकौशंवावस्त्रमेववा ॥ १० ॥ सदोपवीतीचैवस्यात्सदाबद्धशिखोद्विजः ॥
अन्यथायत्कृतंकर्म्मतद्भवत्ययथाकृतम् ॥ ११ ॥ वसेदविकृतंवासःकार्पासंवाकषायकम् ॥ तदेवपरिधानीयंशुक्लंतांतवमुत्तमम् ॥ १२ ॥ उत्तरंतुसमा
म्नातंवासःकृष्णाजिनंशुभम् ॥ अभावेगावयमपिरौरवंवाविधीयते ॥ १३ ॥ उद्धृत्यदक्षिणंबाहुंसव्यबाहौसमर्पितम् ॥ उपवीतंभवेन्नित्यंनिवीतंकंठसज्ज
ने ॥ १४ ॥ सव्यबाहुंसमुद्धृत्यदक्षिणेतुधृतंद्विजाः ॥ प्राचीनावीतमित्युक्तंपित्र्येकर्मणियोजयेत् ॥ १५ ॥ अग्न्यागारेगवांगोष्ठेहोमेतप्येतथैवच ॥ स्वाध्या
येभोजनेनित्यंब्राह्मणानांचसन्निधौ ॥ १६ ॥ उपासनेगुरूणांचसंध्ययोःसाधुसंगमे ॥ उपवीतीभवेन्नित्यंविधिरेषसनातनः ॥ १७ ॥ मौंजीत्रिवृत्समा
श्लिष्टांकुर्याद्विप्रस्यमेखलाम् ॥ मुंजाभावेकुशेनाहुर्ग्रंथिनैकेनवात्रिभिः ॥ १८ ॥ धारयेद्बैणवपालाशौदंडौकेशांतिकौद्विजः ॥ यज्ञार्हवृक्षजंवाथसौम्यमव्रण
मेवच ॥ १९ ॥ सायंप्रातर्द्विजःसंध्यामुपासीतसमाहितः ॥ कामाल्लोभाद्भयान्मोहात्त्यक्त्वैनांपतितोभवेत् ॥ २० ॥ अग्निकार्यंततःकुर्यात्सायंप्रातः
प्रसन्नधीः ॥ स्नात्वासंतर्पयेद्देवानृषीन्पितृगणांस्तथा ॥ २० ॥ देवताभ्यर्चनंकुर्यात्पुष्पैःपत्रैर्यवांबुभिः ॥ अभिवादनशीलःस्यान्नित्यंवृद्धे
षुधर्मतः ॥ २२ ॥ असावहंभोनामेतिसम्यक्प्रणतिपूर्वकम् ॥ आयुरारोग्यसिद्ध्यर्थंतंद्रादिपरिवर्जितः ॥ २३ ॥ आयुष्मान्भवसौम्ये
तिवचोविप्रोभिवादने ॥ आकारश्चास्यनाम्नोंतेवाच्यःपूर्वाक्षरप्लुतः ॥ २४ ॥ योनवेत्त्यभिवादस्यविप्रःप्रत्यभिवादनम् ॥ नाभिवाद्यःसविदुषाय
थाशूद्रस्तथैवसः ॥ २५ ॥ व्यत्यस्तपाणिनाकार्यंपादसंग्रहणंगुरोः ॥ सव्येनसव्यःस्प्रष्टव्योदक्षिणेनतुदक्षिणः ॥ २६ ॥ लौकिकंवैदिकंवापित
थाध्यात्मिकमेववा ॥ अवाप्यप्रयतोज्ञानंतंपूर्वमभिवादयेत् ॥ २७ ॥ नोदकंधारयेद्भैक्ष्यंपुष्पाणिसमिधस्तथा ॥ एवंविधानिचान्यानिनदेवार्थेषुक
र्म्मसु ॥ २८ ॥ ब्राह्मणंकुशलंपृच्छेत्क्षत्रबंधुमनामयम् ॥ वैश्यंक्षेमंसमागम्यशूद्रमारोग्यमेवच ॥ २९ ॥ उपाध्यायःपिताज्येष्ठोभ्राताताऽत्राताच
भीतितः ॥ मातुलःश्वशुरश्चैवमातामहपितामहौ ॥ ३० ॥ वर्णश्रेष्ठःपितृव्यश्चपुंसोत्रगुरवःस्मृताः ॥ मातामातामहीगुर्वीपितुर्मातुश्चसोदराः ॥ ३१ ॥

पा० १ चैवमहीपतिः ।

श्वश्रूःपितामहीज्येष्ठाधात्रीचगुरवःस्त्रियः ॥ ज्ञेयस्तुगुरुवर्गोयंमातृतःपितृतोद्विजाः ॥ ३२ ॥ अनुवर्तनमेतेषांमनोवाक्कायकर्मभिः ॥ गुरून्दृष्ट्वा
समुत्तिष्ठेदभिवाद्यकृतांजलिः ॥ ३३ ॥ नैतैरुपविशेत्सार्द्धंविवदेन्नात्मकारणात् ॥ जीवितार्थमपिद्वेषाद्गुरुभिर्नैवभाषणम् ॥ ३४ ॥ उद्रिक्तो
पिगुणैरन्यैर्गुरुद्वेषीपतत्यधः ॥ गुरूणामपिसर्वेषांपंचपूज्याविशेषतः ॥ ३५ ॥ तेषामाद्यास्त्रयःश्रेष्ठास्तेषांमातासुपूजिता ॥ योभावयतियासूतेयेनवि
द्योपदिश्यते ॥ ३६ ॥ ज्येष्ठोभ्राताचभर्ताचपंचैतेगुरवःस्मृताः ॥ आत्मनःसर्वयत्नेनप्राणत्यागेनवापुनः ॥ ३७॥ पूजनीयाविशेषेणपंचैतेभूतिमिच्छता॥
यावत्पिताचमाताचद्वावेतौनिर्विकारिणौ ॥ ३८ ॥ तावत्सर्वंपरित्यज्यपुत्रःस्यात्तत्परायणः ॥ पितामाताचसुप्रीतौस्यातांपुत्रगुणैर्यदि ॥ ३९ ॥ सपुत्रः
सकलंधर्मंप्राप्नुयात्तेनकर्मणा ॥ नास्तिमातृसमंदैवंनास्तिपितृसमोगुरुः ॥ ४० ॥ तयोःप्रत्युपकारोपिनकथंचनविद्यते ॥ तयोर्नित्यंप्रियंकुर्यात्कर्मणाम
नसागिरा ॥ ४१ ॥ नताभ्यामननुज्ञातोधर्ममन्यंसमाचरेत् ॥ वर्जयित्वामुक्तिफलंनित्यंनैमित्तिकंतथा ॥ ४२ ॥ धर्मसारःसमुद्दिष्टःप्रेत्यानंतफलप्रदः ॥
सम्यगाराध्यवक्तारंविसृष्टस्तदनुज्ञया ॥ ४३ ॥ शिष्योविद्याफलंभुंक्तेप्रेत्यचापद्यतेदिवि ॥ योभ्रातरंपितृसमंज्येष्ठंमूढोवमन्यते ॥ ४४ ॥ तेनदोषेणसंप्रे
त्यनिरयंघोरमृच्छति ॥ पुंसांवर्त्मनिसृष्टेनपूज्योभर्तातुसर्वदा ॥ ४५ ॥ अपिमातरिलोकेस्मिन्नुपकाराद्धिगौरवम् ॥ मातुलांश्चपितृव्यांश्चश्वशुरानृ
त्विजोगुरून् ॥ ४६ ॥ असावहमितिब्रूयात्प्रत्युत्थायाभिवादयेत् ॥ अवाच्योदीक्षितोनाम्नायवीयानपियोभवेत् ॥ ४७ ॥ भोभवत्पूर्वकंत्वेनमाभिभाषेतध
र्मवित् ॥ अभिवाद्यश्चपूज्यश्चशिरसानम्यएवच ॥ ४८ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियाद्यैश्चश्रीकामैःसादरंसदा ॥ नाभिवाद्याश्चविप्रेणक्षत्रियाद्याःकथंचन ॥ ४९ ॥
ज्ञानकर्मगुणोपेतायद्यप्येतेबहुश्रुताः ॥ ब्राह्मणःसर्ववर्णानांस्वस्तिकुर्यादितिश्रुतिः ॥ ५० ॥ सवर्णेनसवर्णानांकार्यमेवाभिवादनम् ॥ गुरुरग्निर्द्विजातीनां
वर्णानांब्राह्मणोगुरुः ॥ ५१ ॥ पतिरेकोगुरुःस्त्रीणांसर्वत्राभ्यागतोगुरुः ॥ विद्याकर्मवयोबंधुर्वित्तंभवतिपंचमम् ॥५२॥ मान्यस्थानानिपंचाहुःपूर्वंपूर्वंगुरूत्त
रात् ॥ पंचानांत्रिषुवर्णेषुभूयांसिबलवंतिच ॥ ५३ ॥ यत्रस्युः सोत्रमानार्हःशूद्रोपिदशमींगतः ॥ पंथादेयोब्राह्मणायास्त्रियैराज्ञेविचक्षुषे ॥ ५४ ॥ वृद्धाय
भारभग्नायरोगिणेदुर्बलायच ॥ भिक्षामाहृत्यशिष्टानांगृहेभ्यःप्रयतोन्वहम् ॥ ५५ ॥ निवेद्यगुरवेश्नीयाद्वाग्यतस्तदनुज्ञया ॥ भवत्पूर्वंचरेद्भैक्ष्यमुपवी
तीद्विजोत्तमः ॥ ५६ ॥ भवन्मध्यंतुराजन्योवैश्यस्तुभवदुत्तरम् ॥ मातरंवास्वसारंवामातुर्वाभगिनींनिजाम् ॥ ५७ ॥ भिक्षेतभिक्षांप्रथमंयाचैनंनविमा
नयेत् ॥ सजातीयगृहेष्वेवसार्ववर्णिकमेववा ॥ ५८ ॥ भैक्ष्यस्याचरणंप्रोक्तंपतितादिविवर्जितम् ॥ वेदयज्ञैरहीनानांप्रशस्तानांस्वकर्म्मसु ॥ ५९ ॥ ब्रह्म
चार्य्याहरेद्भैक्ष्यंगृहेभ्यःप्रयतोन्वहम् ॥ गुरोःकुलेनभिक्षेतनज्ञातिकुलबंधुषु ॥ ६० ॥ अलाभेत्वन्यगेहानांपूर्वंपूर्वंविवर्जयेत् ॥ सर्वंवाविचरेद्ग्रामंपूर्वोक्तानाम

मसंभवे ॥ ६१ ॥ नियम्यप्रयतोवाचंदिशस्त्वनवलोकयन् ॥ समाहृत्यतुभैक्ष्यान्नंयावदर्थममायया ॥ ६२ ॥ भुंजीतप्रयतोनित्यंवाग्यतो नन्यमानसः ॥ भैक्ष्येणवर्तयेन्नित्यंनैवेकान्नोभवेद्व्रती ॥ ६३ ॥ भैक्ष्येणवर्त्तिनोवृत्तिरुपवाससमास्मृता ॥ पूजयेदशनंनित्यंमदाच्चैनमकुत्सयन् ॥ ६४ ॥ दृष्ट्वाहृष्येत्प्रसीदेच्चप्रतिनंदेच्चसर्वशः ॥ अनारोग्यमनायुष्यमस्वर्ग्यंचातिभोजनम् ॥ ६५ ॥ अपुण्यंलोकविद्विष्टंतस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ प्राङ्मुखोन्नानि भुंजीतसूर्याभिमुखमेववा ॥ ६६ ॥ नाद्यादुदङ्मुखोनित्यंविधिरेषसनातनः ॥ प्रक्षाल्यपाणिपादौचभुंजानोद्विरुपस्पृशेत् ॥ ६७ ॥ शुद्धेदेशेसमा सीनोभुक्त्वाचद्विरुपस्पृशेत् ॥६८॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेकर्मयोगकथनंनामएकपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५१॥छ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ भुक्त्वा पीत्वाचसुप्त्वाचस्नात्वारथ्योपसर्पणे ॥ ओष्ठौवलोमकौस्पृष्ट्वावासोविपरिधायच ॥ १ ॥ रेतोमूत्रपुरीषाणामुत्सर्गेनृतभाषणे ॥ ष्ठीवित्वाऽध्ययनारंभेकास श्वासागमेतथा ॥ २ ॥ चत्वरंवास्मशानंवासमाक्रम्यद्विजोत्तमः ॥ संध्ययोरुभयोस्तद्वदाचांतोप्याचमेत्पुनः ॥ ३ ॥ चंडालम्लेच्छसंभाषेस्त्रीशूद्रोच्छि ष्टभाषणे ॥ उच्छिष्टंपुरुषंदृष्ट्वाभोज्यंचापितथाविधम् ॥ ४ ॥ आचामेदश्रुपातेवालोहितस्यतथैवच ॥ भोजनेसंध्ययोःस्नात्वापीत्वामूत्रपुरीषयोः ॥ ५ ॥ आगतोवाचमेत्सुप्त्वासकृत्सकृदथान्यतः ॥ अग्नेर्गवामथालंभेस्पृष्ट्वाप्रयतमेववा ॥ ६ ॥ स्त्रीणामथात्मनःस्पर्शेनीलींवापरिधायच ॥ उपस्पर्शेज्जलंवार्द्रतृ णंवाभूमिमेवच ॥ ७ ॥ केशानांचात्मनःस्पर्शेवाससःस्खलितस्यच ॥ अनुष्णाभिरफेनाभिरदुष्टाभिश्चधर्मतः ॥ ८ ॥ शौचेप्सुःसर्वदाचामेदासीनःप्रा गुदङ्मुखः ॥ शिरःप्रावृत्यकंठंवामुक्तकेशशिखोपिवा ॥ ९ ॥ अकृत्वापादयोःशौचंमार्गतोनशुचिर्भवेत् ॥ सोपानत्कोपानस्थोवानोष्णीषीचाचमेद्बुधः ॥ १० ॥ नचैववर्षधाराभिर्नतिष्ठन्नुद्धृतोदकैः ॥ नैकहस्तार्पितजलैर्विनासूत्रेणवापुनः ॥ ११ ॥ नपादुकासनस्थोवाबहिर्जानुरथापिवा ॥ नजलपन्नह सन्प्रेक्षन्शयानस्तल्पएवच ॥ १२ ॥ नाविक्षिताभिःफेनाद्यैरुपेताभिरथापिवा ॥ शूद्राशुचिकरोन्मुक्तैर्नक्षाराभिस्तथैवच ॥ १३ ॥ नचैवांगुलि भिःशब्दंनकुर्यान्नान्यमानसः ॥ नवर्णरसदुष्टाभिर्नचैवप्रदरोदकैः ॥ १४ ॥ नपाणिक्षुभिताभिर्वानबहिर्गंधएववा ॥ हृद्गाभिःपूज्यतेविप्रःकंठ्याभिःक्षत्रि यःशुचिः ॥ १५ ॥ प्राशिताभिस्तथावैश्यःस्त्रीशूद्रौस्पर्शतोंततः ॥ अंगुष्ठमूलांतरतोरेखायांब्राह्ममुच्यते ॥ १६ ॥ अंतरांगुष्ठदेशिन्योःपितृणांतीर्थमु च्यते ॥ कनिष्ठामूलतःपश्चात्प्राजापत्यंप्रचक्षते ॥ १७ ॥ अंगुल्यग्रंस्मृतंदैवंतदेवार्षंप्रकीर्तितम् ॥ मूलेनदैवमार्षंस्यादाग्नेयंमध्यतःस्मृतम् ॥ १८ ॥ तदेवसौमिकंतीर्थमेतज्ज्ञात्वानमुह्यति ॥ ब्राह्मेणैवतुतीर्थेनद्विजोनित्यमुपस्पृशेत् ॥१९॥ होमयेद्वाथदैवेननतुपित्र्येणवैद्विजाः ॥ त्रिःप्राश्नीयादपःपूर्वंब्राह्मे

पा० -१ नाद्यादवाङ्मुखो । २ ओष्ठावलेह्यात्स्पृष्ट्वा । श्वानंविलोक्य स्पृष्ट्वावा इ० पा० । ३ नुक्तभाषणे ४ सोपानस्थो जलस्थो वा । ५ जंघ । स्कंध ।

णप्रयतस्ततः ॥ २० ॥ संमृज्यांगुष्ठमूलेनमुखंवैसमुपस्पृशेत् ॥ अंगुष्ठानामिकाभ्यांतुस्पृशेन्नेत्रद्वयंततः ॥ २१ ॥ तर्जन्यंगुष्ठयोगेनस्पृशेन्नासापुटद्वयम् ॥ कनिष्ठांगुष्ठयोगेनश्रवणेसमुपस्पृशेत् ॥ २२ ॥ सर्वासामथयोगेनहृदयंतुतनवा ॥ स्पृशेद्वैशिरसस्तद्वदंगुष्ठेनांसकद्वयम् ॥ २३ ॥ त्रिःप्राश्नीयाद्यदंभस्तुप्रीतास्तेनास्यदेवताः ॥ ब्रह्माविष्णुर्महेशश्चभवंतीत्यनुशुश्रुम ॥ २४ ॥ गंगाचयमुनाचैवप्रीयेतेपरिमार्जनात् ॥ संस्पृष्टयोर्लोचनयोःप्रीयेतेशशिभास्करौ ॥ २५ ॥ नासत्यदस्रौप्रीयेतेस्पृशेन्नासापुटद्वयम् ॥ कर्णयोःस्पृष्टयोस्तद्वत्प्रीयेतेचानिलानलौ ॥ २६ ॥ संस्पृष्टेहृदयेचास्यप्रीयंतेसर्वदेवताः ॥ मूर्ध्निसंस्पर्शनादेकःप्रीतःसपुरुषोभवेत् ॥ २७ ॥ नोच्छिष्टंकुर्वतेवक्रेविप्रुषोंगेलगंतियाः ॥ दंतवद्दंतलग्नेषुजिह्वास्पर्शेशुचिर्भवेत् ॥ २८ ॥ स्पृशंतिर्बिदवःपादौयआचामयतःपरान् ॥ भूमिपांशुसमाज्ञेयानतैरस्पृश्यताभवेत् ॥ २९ ॥ मधुपर्केचसोमेचतांबूलस्यचभक्षणे ॥ फलमूलेचेक्षुदंडेनदोषंप्राहवैमनुः ॥ ३० ॥ प्रचरंश्चान्नपानेषुद्रव्यहस्तोभवेन्नरः ॥ भूमौनिक्षिप्यतद्द्रव्यमाचम्याभ्युक्षयेत्तुतत् ॥ ३१ ॥ तैजसंवैसमादाययद्युच्छिष्टोभवेद्द्विजः ॥ भूमौनिक्षिप्यतद्द्रव्यमाचम्याभ्युक्षयेत्तुतत् ॥ ३२ ॥ यद्यद्द्रव्यंसमादायभवेदुच्छेषणान्वितः ॥ अनिधायैवतद्द्रव्यंभूमौत्वशुचितामियात् ॥ ३३ ॥ वस्त्रादिषुविकल्पःस्यात्तत्संस्पृश्याचमेदिह ॥ अरण्येनिर्जनेरात्रौचौरव्याघ्राकुलेपथि ॥ ३४ ॥ कृत्वामूत्रंपुरीषंवाद्रव्यहस्तोनदुष्यति ॥ निधायदक्षिणेकर्णेब्रह्मसूत्रमुदङ्मुखः ॥ ३५ ॥ अह्निकुर्याच्छकृन्मूत्रंरात्रौचेद्दक्षिणामुखः ॥ अंतर्धायमहींकाष्ठैःपत्रैर्लोष्टतृणेनवा ॥ ३६ ॥ प्रावृत्यचशिरःकुर्याद्विण्मूत्रस्यविसर्जनम् ॥ छायाकूपनदीगोष्ठचैत्यांभःपथिभस्मसु ॥ ३७ ॥ अग्नौचैवश्मशानेचविण्मूत्रंनसमाचरेत् ॥ नगोमयेनकाष्ठेवामहावृक्षेथशाद्वले ॥ ३८ ॥ नतिष्ठन्नचनिर्वासानचपर्वतमंडले ॥ नजीर्णदेवायतनेवल्मीकेनकदाचन ॥ ३९ ॥ नससत्त्वेषुगर्तेषुनगच्छन्नसमाचरेत् ॥ तुषांगारकपालेषुराजमार्गेतथैवच ॥ ४० ॥ नक्षेत्रेनबिलेवापिनतीर्थेनचतुष्पथे ॥ नोद्यानेपांसमीपेवानोषरेनगँराशये ॥ ४१ ॥ नसोपानत्पादुकोवाछत्रीवानांतरिक्षके ॥ नचैवाभिमुखःस्त्रीणांगुरुब्राह्मणयोर्गवाम् ॥ ४२ ॥ नदेवदेवालययोरपामपिकदाचन ॥ नज्योतींषिनिरीक्षन्वानवाप्रतिमुखोथवा ॥ ४३ ॥ प्रत्यादित्यंप्रत्यनलंप्रतिसोमंतथैवच ॥ आहृत्यमृत्तिकांकूलाल्लेपगंधापकर्षणीम् ॥ ४४ ॥ कुर्यादतंद्रितःशौचंविशुद्धैरुद्धृतोदकैः ॥ नाहरेन्मृत्तिकांविप्रःपांशुलांनसकर्दमाम् ॥ ४५ ॥ नमार्गान्नोषरादेशाच्छौचशिष्टांपरस्यच ॥ नदेवायतनात्कुपाद्ग्रामान्नचजलात्तथा ॥ ४६ ॥ उपस्पृशेत्ततोनित्यंपूर्वोक्तेनविधानतः ॥ ४७ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेकर्मयोगकथनेद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एवंदंडादिभिर्युक्तःशौचाचारसमन्वितः ॥ आहूतोध्यापनंकु

पा० १ कृष्टे । २ थूत्कुर्वन् । ३ गुहासुच ।

योद्वीक्ष्यमाणोगुरोर्मुखम् ॥ १ ॥ नित्यमुद्यतपाणिःस्यात्साध्वाचारःसुसंयतः ॥ आस्यतामितिचोक्तःसन्नासीताभिमुखंगुरोः ॥ २ ॥ प्रतिश्रवणसंभाषेश यानोनसमाचरेत् ॥ आसीनोनचभुंजानोनतिष्ठेन्नपराङ्मुखः ॥३॥ नीचैःशय्यासनंचास्यसर्वदागुरुसन्निधौ ॥ गुरोस्तुचक्षुर्विषयेनयथेष्टासनोभवेत् ॥४॥ नोदाहरेदस्यनामपरोक्षमपिकेवलम् ॥ नचैवास्यानुकुर्वीतगतिभाषणचेष्टितम् ॥ ५ ॥ गुरोर्यत्रपरीवादोनिंदावापिप्रवर्तते ॥ कर्णौतत्रपिधातव्यौगंतव्यं वाततोन्यतः ॥ ६ ॥ दूरस्थोनार्चयेदेनंनक्रुद्धोनांतिकेस्त्रियः ॥ नचैवास्योत्तरंब्रूयात्स्थितोनासीतसन्निधौ ॥ ७ ॥ उदकुंभंकुशान्पुष्पंसमिधोस्याहरेत्स दा ॥ मार्जनंलेपनंनित्यमंगानांवैसमाचरेत् ॥ ८ ॥ नास्यनिर्माल्यशयनंपादुकोपानहावपि ॥ आक्रामेदासनंचास्यच्छायादीन्वाकदाचन ॥ ९ ॥ साधये द्दंतकाष्ठादीँल्लँब्धंचास्मैनिवेदयेत् ॥ अनापृच्छ्यचनगंतव्यंभवेत्प्रियहितेरतः ॥ १० ॥ नपादौसारयेदस्यसन्निधानेकदाचन ॥ जृंभितंहसितंचैवकंठप्राव रणंतथा ॥ ११ ॥ वर्जयेत्सन्निधौनित्यमंगस्फोटनमेवच ॥ यथाकालमधीयीतयावन्नविमनागुरुः ॥ १२ ॥ आसीनोधोगुरोःपार्श्वेसेवांचसुसमाहितः ॥ आसनेशयनेयानेनैवतिष्ठेत्कदाचन ॥ १३ ॥ धावंतमनुधावेतगच्छंतमनुगच्छति ॥ गोश्वोष्ट्रयानप्रासादेतथाधोविष्टरेषुच ॥ १४ ॥ आसी तगुरुणासार्द्धंशिलाफलकनौषुच ॥ जितेंद्रियःस्यात्सततंवश्यात्माक्रोधनःशुचिः ॥ १५ ॥ प्रयुंजीतसदावाचंमधुरांहितकारिणीम् ॥ गंधमाल्यंरसंकल्पं शुक्तिंप्राणिविहिंसनम् ॥ १६ ॥ अभ्यंजनांजनोन्मर्द्दच्छत्रधारणमेवच ॥ कामंलोभंभयंनिद्रांगीतवादित्रनर्तनम् ॥ १७ ॥ आतर्जनंपरीवादंस्त्रीप्रेक्षालंभनं तथा ॥ परोपघातंपैशुन्यंप्रयत्नेनविवर्जयेत् ॥ १८ ॥ उदकुंभंसुमनसोगोशकृन्मृत्तिकाकुशान् ॥ आहरेद्यावदन्नानिभैक्ष्यंचाहरहश्चरेत् ॥ १९ ॥ घृतंच लवणंसर्वंवर्ज्यंपर्युषितंचयत् ॥ अनृत्यदर्शीसततंभवेद्गीतादिनिस्पृहः ॥ २० ॥ नादित्यंवैसमीहेतनाचरेद्दंतधावनम् ॥ एकांतमशुचिस्त्रीभिःशूद्रान्त्यैरभि भाषणम् ॥ २१ ॥ गुरूच्छिष्टंभेषजान्नंप्रयुंजीतनकामतः ॥ मलापकर्षणंस्नानंनाचरेद्धिकदाचन ॥ २२ ॥ नकुर्यान्मानसंविप्रोगुरोस्त्यागेकथंचन ॥ मोहा द्वायदिवालोभात्त्यक्त्वातुपतितोभवेत् ॥ २३ ॥ लौकिकंवैदिकंवापितथाध्यात्मिकमेववा ॥ आददीतयतोज्ञानंतंनद्रुह्येत्कदाचन ॥ २४ ॥ गुरोरप्यवलि प्तस्यकार्याकार्यमजानतः ॥ उत्पथप्रतिपन्नस्यनमनुस्त्यागमब्रवीत् ॥ २५ ॥ गुरोर्गुरौसन्निहितेगुरुवद्वृत्तिमाचरेत् ॥ नत्वाभिसृष्टोगुरुणास्वान्गुरूनभिवा दयेत् ॥ २६ ॥ विद्यागुरुष्वेतदेवंनित्यावृत्तिषुयोगिषु ॥ प्रतिषेधत्सुचाधर्माद्धितंचोपदिशत्सुच ॥२७॥ श्रेयःस्वगुरुवद्वृत्तिंनित्यमेवसमाचरेत् ॥ गुरुपुत्रेषु

पा० १ प्राप्य । २ समनुरिति असमीचीनः पाठः ।

दारेषुगुरोश्चैवस्ववंधुषु ॥ २८ ॥ बालैः[1]संमानयेन्मान्याञ्छिष्टोवायदिकर्म्मणि ॥ अध्यापयन्गुरोःसूनुंगुरुवन्मानमर्हति ॥ २९ ॥ उत्सादनंचगात्राणांस्ना
पनोच्छिष्टभोजनः ॥ नकुर्याद्गुरुपुत्रस्यपादयोःशौचमेवच ॥ ३० ॥ गुरुवत्प्रतिपूज्याश्चसवर्णागुरुयोषितः ॥ असवर्णाश्चसंपूज्याःप्रत्युत्थानाभि
वादनैः ॥ ३१ ॥ अभ्यंजनंस्नापनंचगात्रोत्सादनमेवच ॥ गुरुपत्न्यानकार्याणिकेशानांचप्रसाधनम् ॥ ३२ ॥ गुरुपत्नीतुयुवतीनाभिवाद्यातुपादयोः॥
कुर्वीतवंदनंभूम्यामसावहमितिब्रुवन् ॥ ३३ ॥ विप्रोष्यपादग्रहणपूर्वकंचाभिवादनम् ॥ गुरुदारेषुकुर्वीतसतांधर्म्ममनुस्मरन् ॥ ३४ ॥ मा
तृष्वसामातुलानीश्वश्रूश्चाथपितृष्वसा ॥ संपूज्यागुरुपत्नीवत्समास्तागुरुभार्यया ॥ ३५ ॥ भ्रातृभार्याश्चसंग्राह्यासवर्णाहन्यहन्यपि ॥ विप्रोष्यतू
पसंग्राह्याज्ञातिसंबंधियोषितः ॥ ३६ ॥ पितुर्भगिन्यामातुश्चजायस्यांचस्वसर्यपि ॥ मातृवद्वृत्तिमातिष्ठेन्माताताभ्योगरीयसी ॥ ३७ ॥
एवमाचारसंपन्नमात्मवंतमदांभिकम् ॥ वेदमध्यापयेद्धर्म्मंपुराणांगानिनित्यशः ॥ ३८ ॥ संवत्सरोषितेशिष्येगुरुर्ज्ञानमनिर्दिशन् ॥ हरते
दुष्कृतंतस्यशिष्यस्यवसतोगुरुः ॥ ३९ ॥ आचार्यपुत्रःशुश्रूषुर्ज्ञानदोधार्मिकःशुचिः ॥ शक्तोन्नदोंबुदःसाधुरध्याप्यादशधर्मतः ॥ ४० ॥
कृतकंठस्तथाऽद्रोहीमेधावीगुरुकृन्नरः ॥ आप्तःप्रियोथविधिवत्षडध्याप्याद्विजातयः ॥ ४१ ॥ एतेषुब्राह्मणेदानमन्यत्रतुयथोचितम् ॥ आचम्यसं
यतोनित्यमधीयीतउदङ्मुखः ॥ ४२ ॥ उपसंगृह्यतत्पादौवीक्ष्यमाणोगुरोर्मुखम् ॥ अधीष्वभोइतिब्रूयाद्विरामोऽस्त्वितिचाऽऽरमेत् ॥ ४३ ॥ प्राक्कू
लान्पर्युपासीतपवित्रैश्चैवपावकः ॥ प्राणायामैस्त्रिभिःपूतस्ततओंकारमर्हति ॥ ४४ ॥ ब्राह्मणःप्रणवंकुर्यादंतेपिविधिवद्द्विजाः ॥ कुर्यादध्यापनंनित्यं
सब्रह्मांजलिपूर्वतः ॥ ४५ ॥ सर्वेषामेवभूतानांवेदश्चक्षुःसनातनः ॥ अधीयीताप्ययंनित्यंब्राह्मण्याद्धीयतेन्यथा ॥ ४६ ॥ अधीयीतऋचोनित्यंक्षीराहु
त्यासदेवताः ॥ प्रीणातितर्पयन्कालंकामैर्हूताःसदैवताः ॥ ४७ ॥ यजूंष्यधीतेनियतंदध्नाप्रीणातिदेवताः ॥ सामान्यधीतेप्रीणातिघृताहुतिभिरन्व
हम् ॥ ४८ ॥ अथर्वांगिरसोनित्यंमध्वाप्रीणातिदेवताः ॥ धर्मांगानिपुराणानिमांसैस्तर्पयतेसुरान् ॥ ४९ ॥ प्रातश्चसायंप्रयतोनैत्यकंविधिमाश्रितः ॥
गायत्रींसमधीयीतगत्वारण्यंसमाहितः ॥ ५० ॥ सहस्रपरमांदेवींशतमध्यांदशावराम् ॥ गायत्रींवैजपेन्नित्यंजपयज्ञःप्रकीर्तितः ॥ ५१ ॥ गायत्रींचैव
वेदांश्चतुलयातोलयत्प्रभुः ॥ एकतश्चतुरोवेदागायत्रींचतथैकतः ॥ ५२ ॥ ओंकारमादितःकृत्वाव्याहृतीस्तदनंतरम् ॥ ततोधीयीतसावित्रीमेकाग्रः

---

१ बालान्संमानयेन्मान्याञ्छिष्टो वा ।

श्रद्धयान्वितः ॥ ५३ ॥ पुराकल्पेसमुत्पन्नाभूर्भुवःस्वःसनातनाः ॥ महाव्याहृतयस्तिस्रःसर्वाशुभनिबर्हणः ॥ ५४ ॥ प्रधानंपुरुषःकालोविष्णुब्र
ह्ममहेश्वराः ॥ सत्वंरजस्तमस्तिस्रःक्रमाद्व्याहृतयःस्मृताः ॥ ५५ ॥ ओंकारस्तत्परंब्रह्मसावित्रीस्यात्तदुत्तरम् ॥ एषमंत्रोमहायोगःसारात्सारउदाहृ
तः ॥ ५६ ॥ योऽधतेऽहन्यहन्येतांगायत्रींवेदमातरम् ॥ विज्ञायार्थंब्रह्मचारीसयातिपरमांगतिम् ॥ ५७ ॥ गायत्रीवेदजननीगायत्रीलोकपावनी ॥
गायत्र्यानपरंजप्यमेतद्विज्ञायमुच्यते ॥ ५८ ॥ श्रावणस्यतुमासस्यपौर्णमास्यांद्विजोत्तमाः ॥ आषाढ्यांप्रोष्ठपद्यांवावेदोपाकरणंस्मृतम् ॥ ५९ ॥
यत्सूर्ययाम्यगमनंमासान्विप्रोर्द्धपंचमान् ॥ अधीयीतशुचौदेशेब्रह्मचारीसमाहितः ॥ ६० ॥ पुष्येतुच्छंदसांकुर्याद्बहिरुत्सर्जनंद्विजः ॥ मासिशुक्लस्यवाप्रा
प्तेपूर्वाह्णेप्रथमेहनि ॥ ६१ ॥ छदांसिचद्विजोभ्यस्येच्छुक्लपक्षेतुवैद्विजः ॥ वेदांगानिपुराणानिकृष्णपक्षेषुमानवः ॥ ६२ ॥ इमान्नित्यमनध्यायानधीयानोविवर्ज
येत् ॥ अध्यापनंचकुर्वाणोऽभ्यस्यन्नपिप्रयत्नतः ॥ ६३ ॥ कर्णश्रवेऽनिलेरात्रौदिवापांसुसमूहने ॥ विद्युत्स्तनितवर्षेषुमहोल्कानांचसंप्लवे ॥ ६४ ॥ अका
लिकमनध्यायमेतेष्वाहप्रजापतिः ॥ एतानभ्युदितान्विद्याद्यदाप्रादुष्कृताग्निषु ॥ ६५ ॥ तदाविद्यादनध्यायमनृतौचाभ्रदर्शने ॥ निर्घातेभूमिचलनेज्योति
षांचोपसर्जने ॥ ६६ ॥ एतानकालिकान्विद्यादनध्यायानृतावपि ॥ प्रादुष्कृतेष्वग्निषुचविद्युत्स्तनितनिस्वने ॥ ६७ ॥ सज्योतिःस्यादनध्यायःशेषेरात्रौयथा
दिवा ॥ नित्यानध्यायएवस्याद्ग्रामेषुनगरेषुच ॥ ६८ ॥ धर्मनैपुण्यकामानांपूतिगंधेचनित्यशः ॥ अंतःशवगतेग्रामेवृषलस्यलचसन्निधौ ॥ ६९ ॥
अनध्यायोरुद्यमानेसमयेजलदस्यच ॥ उदकेचार्धरात्रेचविण्मूत्रंचविसर्जयन् ॥ ७० ॥ उच्छिष्टःश्राद्धभुक्चैवमनसापिनचिंतयेत् ॥ प्रतिगृह्यद्विजोविद्वानेकोद्दि
ष्टस्यवेतनम् ॥ ७१ ॥ त्र्यहंनकारयेद्ब्रह्मराज्ञोराहोश्चसूतके ॥ यावदेकान्ननिष्ठास्यात्स्नेहालोपश्चतिष्ठति ॥ ७२ ॥ विप्रस्यविदुषोदेहेतावद्ब्रह्मनकीर्तयेत् ॥
शयानःप्रौढपादश्चकृत्वाचैवावसक्थिकाम् ॥ ७३ ॥ नाधीयीतामिषंजग्ध्वाशूद्रश्राद्धान्नमेवच ॥ नीहारेबाणशब्देचसंध्ययोरुभयोरपि ॥ ७४ ॥
अमावास्याचतुर्दश्योःपौर्णमास्यष्टमीषुच ॥ उपाकर्मणिचोत्सर्गेत्रिरात्रंक्षपणंस्मृतम् ॥ ७५ ॥ अष्टकासुअहोरात्रमृत्वंतासुचरात्रिषु ॥ मार्गशीर्षेतथापौषे
माघमासेतथैवच ॥ ७६ ॥ तिस्रोष्टकाःसमाख्याताःकृष्णपक्षेषुसूरिभिः ॥ श्लेष्मातकस्यच्छायायांशाल्मलेर्मधुकस्यच ॥ ७७ ॥ कदाचिदपिनाध्ये
यंकोविदारकपित्थयोः ॥ समानविद्येचमृतेतथासब्रह्मचारिणि ॥ ७८ ॥ आचार्येसंस्थितेचापित्रिरात्रंक्षपणंस्मृतम् ॥ छिद्राण्येतानिवि

पा० १ प्रातःशुक्लस्यसायान्हेपुर्वाण्हेबहुलेदले ।

प्राणामनध्यायाःप्रकीर्तिताः ॥ ७९ ॥ हिंसंतिराक्षसास्तेषुतस्मादेतान्विवर्जयेत् ॥ नैत्यकेनास्त्यनध्यायःसंध्योपासनमेवच ॥ ८० ॥ उपाकर्म्मणिहोमंतेहोममध्येतथैवच ॥ एकामृचमथैकंवायजुःसामानिवापुनः ॥ ८१ ॥ नाष्टकाद्यास्वधीयीतमारुतेचाभिधावति ॥ अनध्यायस्तुनांगेषु नेतिहासपुराणयोः ॥ ८२ ॥ नधर्मशास्त्रेष्वन्येषुसर्वाण्येतानिवर्जयेत् ॥ एषधर्मःसमासेनकीर्तितोब्रह्मचारिणः ॥ ८३ ॥ ब्रह्मणाऽभिहितःपूर्वमृषीणांभावितात्मनाम् ॥ योन्यत्रकुरुतेयत्नमनधीत्यश्रुतिंद्विजः ॥ ८४ ॥ ससंमूढोनसंभाष्योवेदबाह्योद्विजातिभिः ॥ नवेदपाठमात्रेणसंतुष्टोवैभवेद्विजः ॥ ८५ ॥ पाठमात्रावसानस्तुपंकेगौरिवसीदति ॥ योधीत्यविधिवद्वेदंवेदार्थंनविचारयेत् ॥ ८६ ॥ ससंमूढःशूद्रकल्पःपात्रतांनप्रपद्यते ॥ यदित्वात्यंतिकंवासंकर्तुमिच्छतिवैगुरौ ॥ ८७ ॥ युक्तःपरिचरेदेनमाशरीरविमोक्षणम् ॥ गत्वावनंचविधिवज्जुहुयाज्जातवेदसम् ॥ ८८ ॥ अधीयीततथानित्यंब्रह्मनिष्ठःसमाहितः ॥ सावित्रींशतरुद्रीयंवेदांतांश्चविशेषतः ॥ अभ्यसेत्सततंयुक्तोभिक्षाशनपरायणः ॥ ८९ ॥ एतद्विधानंपरमंपुराणंवेदागमेसम्यगिहोदितंवः ॥ पुरामहर्षिप्रवराभिपृष्टःस्वायंभुवोयन्मनुराहदेवः ॥ ९० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेकर्मयोगकथनंनामत्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ छ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ वेदंवेदौतथावेदान्वेदांगानितथाद्विजाः ॥ अधीत्यचाधिगम्यार्थंततःस्नायाद्द्विजोतमः ॥१॥ गुरवेतुधनंदत्वास्नायीततदनुज्ञया ॥ तीर्णव्रतोथयुक्तात्माशक्तोवास्नातुमर्हति ॥ २ ॥ वैणवींधारयेद्यष्टिमंतर्वासस्तथोत्तरम् ॥ यज्ञोपवीतद्वितयंसोदकंचकमंडलुम् ॥३॥ छत्रंचोष्णीषममलंपादुकेचाप्युपानहौ ॥ रौक्मेचकुंडलेधार्यैकृत्तकेशनखःशुचिः ॥ ४ ॥ अन्यत्रकांचनाद्विप्रोनरक्तांबिभृयात्स्रजम् ॥ शुक्लांबरधरोनित्यंसुगंधःप्रियदर्शनः ॥५॥ नजीर्णमलवद्वासाभवेद्वैविभवेसति ॥ नरक्तमुल्बणंचान्यधृतंवासोनकुंडलम् ॥ ६ ॥ नोपानहौस्रजंचाथपादुकेचप्रयोजयेत् ॥ उपवीतमलंकारंदर्शयन्कृष्णमाजिनम् ॥ ७ ॥ नापसव्यंपरीदध्याद्वासोनविकृतंवसेत् ॥ आहरेद्विधिवद्दारान्सदृशानात्मनःशुभान् ॥ ८ ॥ रूपलक्षणसंयुक्तान्योनिदोषविवर्जितान् ॥ अपितृगोत्रजभवामन्यमातृषगोत्रजाम् ॥९॥ आहरेद्ब्राह्मणोभार्यांशीलशौचसमन्विताम् ॥ ऋतुकालाभिगामीस्याद्यावत्पुत्रोभिजायते ॥ १० ॥ वर्जयेत्प्रतिषिद्धानिप्रयत्नेनदिनानितु ॥ षष्ठचष्टमींपंचदशींद्वादशींचचतुर्दशीम् ॥ ११ ॥ ब्रह्मचारीभवेन्नित्यंतद्वज्जन्मत्रयाहनि ॥ आदधीतविवाहाग्निंजुहुयाज्जातवेदसम् ॥ १२ ॥ एतानिस्नातकोनित्यंपावनानिचपावयेत् ॥ वेदोदितंस्वकंकर्म्मनित्यंकुर्यादतंद्रितः ॥ १३ ॥ अकुर्वाणःपतत्याशु

पाठां०–१चोत्सर्गे होमस्यांते । २ वेदांगांश्चतुरोप्यथ । ३ दर्भान्कृष्णाजिनंतथा । ४ अमातृगोत्रजभवामसमानर्षिगोत्रजाम् ।

नरकानतिभीषणान् ॥ अभ्यसेत्प्रयतोवेदंमहायज्ञान्नहापयेत् ॥ १४ ॥ कुर्याद्गृह्याणिकार्याणिसंध्योपासनमेवच ॥ सख्यंसमाधिकैःकुर्यादुपेयादी
श्वरंसदा ॥ १५ ॥ दैवतान्यभिगच्छेतकुर्य्याद्भार्य्याभिपोषणम् ॥ नधर्मंख्यापयेद्विद्वान्नपापंगूहयेदपि ॥ १६ ॥ कुर्वीतात्महितंनित्यंसर्वभू
तानुकंपकः ॥ वयसःकर्म्मणोर्थस्यश्रुतस्याभिजनस्यच ॥ १७ ॥ देशवाग्बुद्धिसारूप्यमाचरन्विचरेत्सदा ॥ श्रुतिस्मृत्युदितंसम्यक्साधु
भिर्यश्चसेवितः ॥ १८ ॥ तमाचारंनिषेवेतनेहेतान्यत्रकर्हिचित् ॥ येनास्यपितरोयातायेनयाताःपितामहाः ॥ १९ ॥ तेनयायात्सतांमार्गंते
नगच्छन्नदुष्यति ॥ नित्यंस्वाध्यायशीलःस्यान्नित्यंयज्ञोपवीतवान् ॥ २० ॥ सत्यवादीजितक्रोधोलोभमोहविवर्जितः ॥ सावित्रीजापनिरतःश्रा
द्धकृन्मुच्यतेगृही ॥ २१ ॥ मातापित्रोर्हितेयुक्तोब्राह्मणस्यहितेरतः ॥ दातायज्वादेवभक्तोब्रह्मलोकेमहीयते ॥ २२ ॥ त्रिवर्गसेवीसततंदेवानांचसमर्च
नम् ॥ कुर्यादहरहर्नित्यंनमस्येत्प्रयतःसुरान् ॥ २३ ॥ विभागशीलःसततंक्षमायुक्तोदयालुकः ॥ गृहस्थस्तुसमाख्यातोनगृहेणगृहीभवेत् ॥ २४ ॥ क्ष
मादयाचविज्ञानंसत्यंचैवदमःशमः ॥ अध्यात्मनित्यताज्ञानमेतद्ब्राह्मणलक्षणम् ॥ २५ ॥ एतस्मान्नप्रमाद्येतविशेषेणद्विजोत्तमः ॥ यथाशक्तिचरन्धर्म्मंनिं
दितानिविवर्जयेत् ॥ २६ ॥ विधूयमोहकलिलंलब्ध्वायोगमनुत्तमम् ॥ गृहस्थोमुच्यतेबंधान्नात्रकार्याविचारणा ॥ २७ ॥ विगर्हितजयक्षेपहिंसाबंधवधात्म
नाम् ॥ अन्यमन्युसमुत्थानांदोषाणांमर्षणंक्षमा ॥ २८ ॥ स्वदुःखेष्वेवकारुण्यंपरदुःखेषुसौहृदम् ॥ दयेतिमुनयःप्राहुःसाक्षाद्धर्मस्यसाधनम् ॥ २९ ॥
चतुर्दशानांविद्यानांधारणाहिपरार्थतः ॥ विज्ञानमितितद्विद्याद्येनधर्मोविवर्धते ॥ ३० ॥ अधीत्यविधिवद्विद्यामर्थंचैवोपलभ्यते ॥ धर्मकार्याणिकुर्वीतह्येतद्वि
ज्ञानमुच्यते ॥ ३१ ॥ सत्येनलोकंजयतिसत्यंतत्परमंपदम् ॥ यथाभूताप्रमादंतुसत्यमाहुर्मनीषिणः ॥ ३२ ॥ दमःशरीरोपरतिःशमःप्रज्ञाप्रसादतः ॥ अध्यात्मम
क्षरंविद्यायत्रगत्वानशोचति ॥ ३३ ॥ ययासदेवोभगवान्विद्यया विद्यतेपरः ॥ साक्षाद्देवहृषीकेशस्तज्ज्ञानमितिकीर्तितम् ॥ ३४ ॥ तन्निष्ठस्तत्परोविद्वान्नित्यम
क्रोधनःशुचिः ॥ महायज्ञपरोविप्रोलभतेतदनुत्तमम् ॥ ३५ ॥ धर्मस्यायतनंयत्नाच्छरीरंपरिपालयेत् ॥ नाहिदेहंविनाविष्णुःपुरुषैर्विद्यतेपरः ॥ ३६ ॥ नित्यं
धर्मार्थकामेषुयुज्येतनियतोद्विजः ॥ नधर्मवर्जितंकाममर्थंवामनसास्मरेत् ॥ ३७ ॥ सीदन्नपिहिधर्मेणनत्वधर्मंसमाचरेत् ॥ धर्मोहिभगवान्देवोगतिःसर्वेषुजं
तुषु ॥ ३८ ॥ भूतानांप्रियकारीस्यान्नपरद्रोहकर्मधीः ॥ नवेददेवतानिंदांकुर्य्यात्तैश्चनसंवसेत् ॥ ३९ ॥ यस्त्विमंनियतोमर्त्योधर्माध्यायंपठेच्छुचिः ॥

पा० १ विधर्मातिक्रमक्रोध ।

अध्यापयेच्छ्रावयेद्वाब्रह्मलोकेमहीयते ॥ ४० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेचतुःपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५४॥ ॥छ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ नहिंस्यात्सर्वभूतानिनानृतंवावदेत्क्वचित् ॥ नाहितंनाप्रियंवाच्यंनस्तेनःस्यात्कदाचन ॥ १ ॥ तृणंवायदिवाशाकंमृदंवाजलमेवच ॥ परस्यापहरञ्जंतुर्नरकंप्रतिपद्यते ॥ २ ॥ नराज्ञःप्रतिगृह्णीयान्नशूद्रात्पतितादपि ॥ नचान्यस्मादशक्तश्चेन्निंदितान्वर्जयेद्बुधः ॥ ३ ॥ नित्यंयाचनकोनस्यात्पुनस्तंनैवयाचयेत् ॥ प्राणानपहरत्येवंयाचकस्तस्यदुर्मतेः ॥ ४ ॥ नदेवद्रव्यहारीस्याद्विशेषेणद्विजोत्तमः ॥ ब्रह्मस्वंवानापहरेदापत्स्वपिकदाचन ॥ ५ ॥ नविषंविषमित्याहुर्ब्रह्मस्वंविषमुच्यते ॥ देवस्वंचापियत्नेनसदापरिहरेत्ततः ॥ ६ ॥ पुष्पंशाकोदकंकाष्ठंतथामूलफलंतृणम् ॥ अदत्तानिचनस्तेयंमनुःप्राहप्रजापतिः ॥ ७ ॥ गृहीतव्यानिपुष्पाणिदेवार्चनविधौद्विजः ॥ नैकस्मादेवनियतमननुज्ञायकेवलम् ॥ ८ ॥ तृणंकाष्ठंफलंपुष्पंप्रकाशंवैहरेद्बुधः ॥ धर्मार्थंकेवलंप्राहुरन्यथापतितोभवेत् ॥ ९ ॥ तिलमुद्गयवादीनांमुष्टिर्ग्राह्यापथिस्थितैः ॥ क्षुधितैर्नान्यथाविप्राधर्मादिभिरितिस्थितिः ॥ १० ॥ नधर्मस्यापदेशेनपापंकृत्वाव्रतंचरेत् ॥ व्रतेनपापंव्यागुह्यकुर्वन्स्त्रीशूद्रदंभनम् ॥ ११ ॥ प्रेत्येहचेदृशोविप्रोगर्ह्यतेब्रह्मवादिभिः ॥ छद्मनाचरितंयच्चव्रतंरक्षांसिगच्छति ॥ १२ ॥ अलिंगीलिंगिवेषेणयोवृत्तिमुपतिष्ठति ॥ सलिंगिनोहरेदेनस्तिर्यग्योनौचजायते ॥ १३ ॥ याचनंयोनिसंबंधंसहवासंचभाषणम् ॥ कुर्वाणःपततेनित्यंतस्माद्यत्नेनवर्जयेत् ॥ १४ ॥ देवद्रोहंनकुर्वीतगुरुद्रोहंतथैवच ॥ देवद्रोहाद्गुरुद्रोहःकोटिकोटिगुणाधिकः ॥ १५ ॥ जनापवादोनास्तिक्यंतस्मात्कोटिगुणाधिकम् ॥ गोभिश्चदेवतैर्विप्रैःकृष्याराजोपसेवया ॥ १६ ॥ कुलान्यकुलतांयांतियानिहीनानिधर्म्मतः ॥ कुविचारैःक्रियालोपैर्वेदानध्ययनेनच ॥ १७ ॥ कुलान्यकुलतांयांतिब्राह्मणाऽतिक्रमेणच ॥ अनृतात्पारदार्याच्चतथाऽभक्ष्यस्यभक्षणात् ॥ १८ ॥ अगोत्रधर्म्माचरणात्क्षिप्रंनश्यतिवैकुलम् ॥ अश्रोत्रियेषुदानाच्चवृषलेषुतथैवच ॥ १९ ॥ विहिताचारहीनेषुक्षिप्रंनश्यतिवैकुलम् ॥ अधार्मिकैर्वृतेग्रामेनव्याधिबहुलेवसेत् ॥ २० ॥ शूद्रराज्येचनवसेन्नपाखंडजनैर्वृते ॥ हिमवद्विंध्ययोर्मध्यंपूर्वपश्चिमयोःशुभम् ॥ २१ ॥ मुक्त्वासमुद्रयोर्देशंनान्यत्रनिवसेद्द्विजः ॥ कृष्णोवायत्रचरतिमृगोनित्यंस्वभावतः ॥२२॥ पुण्यावाविश्रुतानद्यस्तत्रवानिवसेद्द्विजः ॥ अर्द्धकोशंनदीकूलंवर्जयित्वाद्विजोत्तमः ॥ २३ ॥ नान्यत्रनिवसेत्पुण्यंनांत्यजग्रामसन्निधौ ॥ नसंवसेच्चपतितैर्नचांडालैर्नपुल्कसैः ॥ २४ ॥ नमूर्खैर्नावलिप्तैश्चनान्यैर्जायावसायिभिः ॥ एकशय्यासनेपंक्तिभांडेपक्वान्नमिश्रणम् ॥ २५ ॥ यजनाध्यापनेयोनिस्त

पा० १ नान्यैर्नित्यावसायिभिः ।

थैवसहभोजनम् ॥ सहाध्यायस्तुदशमःसहयाजनमेवच ॥ २६ ॥ एकादशसमुद्दिष्टादोषाःसांकर्यसंस्थिताः ॥ समीपेचाप्यवस्थानात्पापंसंक्रमतेनॄ
णाम् ॥ २७ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसांकर्य्यंपरिवर्जयेत् ॥ एकपंक्त्युपविष्टायेनस्पृशंतिपरस्परम् ॥ २८ ॥ भस्मनाकृतमर्य्यादानतेषांसंकरोभवेत् ॥
अग्निनाभस्मनाचैवसलिलेनविलेखतः ॥ २९ ॥ द्वारेणस्तंभमार्गेणषड्भिःपंक्तिर्विभिद्यते ॥ नकुर्याच्छुष्कवैराणिविवादंनचपैशुनम् ॥ ३० ॥ परक्षेत्रेगां
चरंतींनचाचक्षीतकर्हिचित् ॥ नसंवसेत्सूचकेननकंचैवमर्मणिस्पृशेत् ॥ ३१ ॥ नसूर्यंपरिवेषंवानेंद्रचापंपराह्निकम् ॥ परस्मैकथयेद्विद्वान्शशिनंवाथकां
चनम् ॥ ३२ ॥ नकुर्याद्बहुभिःसार्द्धंविरोधंबंधुभिस्तथा ॥ आत्मनःप्रतिकूलानिपरेषांनसमाचरेत् ॥ ३३ ॥ तिथिंपक्षस्यनब्रूयान्नक्षत्राणिननिर्दि
शेत् ॥ नोदक्यामभिभाषेतनाशुचिंवाद्विजोत्तमः ॥ ३४ ॥ नदेवगुरुविप्राणांदीयमानंतुवारयेत् ॥ नचात्मानंप्रशंसेद्वापरनिंदांचवर्जयेत् ॥ ३५ ॥
वेदनिंदांदेवनिंदांप्रयत्नेनविवर्जयेत् ॥ यस्तुदेवानृषींश्चैववेदान्वानिंदतेद्विजः ॥ ३६ ॥ नतस्यनिष्कृतिर्दृष्टाशास्त्रेष्विहमुनीश्वराः ॥ निंदयेद्वागुरुंदेवंवेदं
वासोपबृंहणम् ॥ ३७ ॥ कल्पकोटिशतंसाग्रंरौरवेपच्यतेनरः ॥ तूष्णीमासीतनिंदायांनब्रूयात्किंचिदुत्तरम्॥३८॥कर्णौपिधायगंतव्यंनचैनमवलोकयेत् ॥
वर्ज्जयेद्वैरहस्यानिपरेषांगर्हणंबुधः ॥ ३९ ॥ विवादंस्वजनैःसार्द्धंनकुर्य्याद्वैकदाचन ॥ नपापंपापिनांब्रूयादपापंवाद्विजोत्तमः ॥ ४० ॥ सत्येनतुल्योदो
षःस्यादसत्याद्दोषवान्भवेत् ॥ नृणांमिथ्याभिशस्तानांपतंत्यश्रूणिरोदनात् ॥ ४१ ॥ तानिपुत्रान्पशून्घ्नंतितेषांमिथ्याभिशंसिनाम् ॥ ब्रह्महत्यासु
रापानेस्तेयेगुर्वंगनागमे ॥ ४२ ॥ दृष्टंवैशोधनंवृद्धैर्नास्तिमिथ्याभिशंसने ॥ नेक्षेतोद्यंतमादित्यंशशिनंवाऽनिमित्ततः ॥ ४३ ॥ नास्तंयांतंनवारि
स्थंनोपस्पृष्टंनमध्यगम् ॥ तिरोहितंसमीक्षेतनादर्शाद्यनुगामिनम् ॥ ४४ ॥ ननग्नांस्त्रियमीक्षेतपुरुषंवाकदाचन ॥ नचमूत्रंपुरीषंवानचसंसृष्टमैथु
नम् ॥ ४५ ॥ नाशुचिःसूर्यसोमादीन्ग्रहानालोकयेद्बुधः ॥ नाभिभाषेतचपरमुच्छिष्टोवावगुंठितः ॥ ४६ ॥ नपश्येत्प्रेतसंस्पर्शंनक्रुद्धस्यगुरोर्मु
खम् ॥ नतैलोदकयोश्छायांनपंक्तिभोजनेसति ॥ ४७ ॥ नमुक्तबंधनंपश्येन्नोन्मत्तंगजमेववा ॥ नाश्नीयाद्भार्ययासार्द्धंनैनामीक्षेतचाश्नतीम् ॥ ४८ ॥
क्षुवतींजृंभमाणांवानासनस्थांयथासुखम् ॥ नोदकेचात्मनोरूपंशुभंवाशुभमेववा ॥ ४९ ॥ नलंघयेच्चमतिमान्नाधितिष्ठेत्कदाचन ॥ नशूद्राय
मतिंदद्यात्कृसरंपायसंदधि ॥ ५० ॥ नोच्छिष्टंवामधुघृतंनचकृष्णाजिनंहविः ॥ नचैवास्मैव्रतंब्रूयान्नचधर्मंवदेद्बुधः ॥ ५१ ॥ नचक्रोधवशंगच्छेद्द्वेषंरागंच

पाठां०–१ सांकर्यं क्रमते । २ सद्भिः पंक्तिर्विभिद्यते । ३ शरान्तिकं, शपन्निकम् वा । ४ मेघस्पृष्टं, नसंस्पृष्टम् । ५ न पश्येद्व्योमसंस्पर्शम् । ६ नपत्नीं भोजने सति ।

वर्जयेत् ॥ लोभंदंभंतथाशाठ्यंचासूयांज्ञानकुत्सनम् ॥५२॥ ईर्ष्यांमदंतथाशोकंमोहंचपरिवर्जयेत् ॥ नकुर्यात्कस्यचित्पीडांसुतंशिष्यंतुताडयेत् ॥५३॥ नहीनानुपसेवेतनचतृष्णामतिःक्वचित् ॥ नात्मानंचावमन्येतदैन्यंयत्नेनवर्जयेत् ॥ ५४ ॥ नविशिष्टमसत्कुर्यान्नात्मानंवासनाद्बुधः ॥ ननखेनलिखेद्भू मिंगांचसंवेशयन्नहि ॥ ५५ ॥ ननदीषुनदीं ब्रूयात्पर्वतेषुचपर्वतान् ॥ आवासेभोजनेवापिनत्यजेत्सहयायिनम् ॥ ५६ ॥ नावगाहेदपोनग्नोवह्निंनातिव्रजेत्त था ॥ शिरोभ्यंगावशिष्टेनतैलेनांगंनलेपयेत् ॥ ५७ ॥ नसर्पशस्त्रैःक्रीडेतस्वानिखानिनसंस्पृशेत् ॥ रोमाणिचरहस्यानिनाशिष्टेनसहव्रजेत् ॥ ५८ ॥ नपाणिपादवाङ्नेत्रचापल्यंसमुपाश्रयेत् ॥ नशिश्नोदरचापल्यंनचश्रवणयोःक्वचित् ॥ ५९ ॥ नचांगनखवाद्यंवैकुर्यान्नांजलिनापिबेत् ॥ नाभिहन्याज्ज लंपद्भ्यांपाणिनावाकदाचन ॥ ६० ॥ नशातयेदिष्टिकाभिर्मूलानिचफलानिच ॥ नम्लेच्छभाषणंशिक्षेन्नाकर्षेच्चपदासनम् ॥ ६१ ॥ नखभेदनमास्फो टंछेदनंवाविलेखनम् ॥ कुर्य्याद्विमर्द्दनंधीमान्नाकस्मादेवनिष्फलम् ॥ ६२ ॥ नोत्संगेभक्षयेद्भक्ष्यंवृथाचेष्टांनचाचरेत् ॥ ननृत्येदथवागायेन्नवादि त्राणिवादयेत् ॥ ६३ ॥ नसंहताभ्यांपाणिभ्यांकंडूयेदात्मनःशिरः ॥ नलौकिकैस्तवैर्देवांस्तोषयेद्वाक्पतेरपि ॥ ६४ ॥ नाक्षैःक्रीडेन्नधावेतनाप्सुविण्मू त्रमाचरेत् ॥ नोच्छिष्टःसंविशेन्नित्यंननग्नःस्नानमाचरेत् ॥ ६५ ॥ नगच्छंस्तुपठेद्वापिनचैवस्वशिरःस्पृशेत् ॥ नदंतैर्नखरोमाणिच्छिंद्यात्सुप्तंनबोधये त् ॥ ६६ ॥ नाबालातपमासेवेत्प्रेतधूमंविवर्जयेत् ॥ नैवस्वप्याच्छून्यगेहेस्वयंनोपानहौहरेत् ॥ ६७ ॥ नाकारणाद्वानिष्ठीवेन्नबाहुभ्यांनदींतरेत् ॥ नपादक्षालनंकुर्यात्पादेनैवकदाचन ॥ ६८ ॥ नाग्नौप्रतापयेत्पादौनकांस्येधावयेद्बुधः ॥ नाभिप्रसारयेद्देवंब्राह्मणान्गामथापिवा ॥ ६९ ॥ वाय्वग्निनृप विप्रान्वासूर्यंवाशशिनंप्रति ॥ अशुद्धःशयनंपानंस्वाध्यायंस्नानभोजनम् ॥ ७० ॥ वहिर्निष्क्रमणंचैवनकुर्वीतकदाचन ॥ स्वप्नमध्ययनंस्नानमुद्वर्तंभोजनं गतिम् ॥ ७१ ॥ उभयोःसंध्ययोर्नित्यंमध्याह्नेचैववर्जयेत् ॥ नस्पृशेत्पाणिनोच्छिष्टोविप्रोगोब्राह्मणानलान् ॥ ७२ ॥ नचालनंपदावापिनदेवप्रतिमांस्पृ शेत् ॥ नाशुद्धोग्निंपरिचरेन्नदेवान्कीर्तयेदृषीन् ॥ ७३ ॥ नावगाहेदगाधांबुधावयेन्नाऽनिमित्ततः ॥ नवामहस्तेनोद्धृत्यपिबेद्वक्त्रेणवाजलम् ॥७४॥ नोत्तरे दनुपस्पृश्यनाप्सुरेतःसमुत्सृजेत् ॥ अमेध्यालिप्तमर्द्वालोहितंवाविषाणिवा ॥ ७५ ॥ व्यतिक्रामेन्नस्रवंतींनाप्सुमैथुनमाचरेत् ॥ चैत्यवृक्षंनवैछिंद्यान्ना प्सुष्ठीवनमाचरेत् ॥ ७६ ॥ नास्थिभस्मकपालानिनकेशान्नचकंटकान् ॥ तुषांगारकरीषंवानाधितिष्ठेत्कदाचन ॥ ७७ ॥ नचाग्निंलंघयेद्धीमान्नो

पा०– १ नापिस्पृशेत्तथा ।

पदध्यादधःक्वचित् ॥ नचैनंपादतःकुर्य्याच्छूर्पेणनधमेद्बुधः ॥ ७८ ॥ नवृक्षमवरोहेतनावेक्षेताशुचिःक्वचित् ॥ अग्नौनचक्षिपेदग्निंनाद्भिःप्रशमये
त्तथा ॥ ७९ ॥ सुहृन्मरणमात्रंवास्वयंनश्रावयेत्परान् ॥ अपण्यंकूटपण्यंवाविक्रयेनप्रयोजयेत् ॥ ८० ॥ नवह्निंमुखनिःश्वासैर्ज्वाल
येन्नाशुचिर्बुधः ॥ पुण्यस्थानोदकस्थानेसीमांतंवाहयेन्नतु ॥ ८१ ॥ नभिंद्यात्पूर्वसमयमभ्युपेतंकदाचन ॥ परस्परंपशून्व्याघ्रान्पक्षिणोनचयोधये
त् ॥ ८२ परबाधांनकुर्वीतजलवातातपादिभिः ॥ कारयित्वासुकर्माणिगुरूनपश्चान्नवंचयेत् ॥ ८३ ॥ सायंप्रातर्गृहद्वारान्रक्षार्थंपरिघट्टयेत् ॥ बहि
र्माल्यंसुगंधिंवाभार्ययासहभोजनम् ॥ ८४ ॥ विगृह्यवादंकृत्वावाप्रवेशंचविवर्जयेत् ॥ नखादन्ब्राह्मणस्तिष्ठेन्नजल्पेद्वाहसेद्बुधः ॥ ८५ ॥ स्वमग्निंचैवह
स्तेनस्पृशेन्नाप्सुचिरंवसेत् ॥ नर्पक्षकेणोपधमेन्नशूर्पेणचपाणिना ॥ ८६ ॥ मुखेनाग्निंसमिंधीतमुखादग्निरजायत ॥ परस्त्रियंनभाषेतनायाज्यंयाजयेद्बु
धः ॥ ८७ ॥ नैकश्चरेत्सदाविप्रःसमुदायंचवर्जयेत् ॥ नदेवायतनंगच्छेत्कदाचिद्वाऽप्रदक्षिणम् ॥ ८८ ॥ नपीडयेद्वावस्त्राणिनदेवायतनेस्वपेत् ॥ नैको
ध्वानंप्रपद्येतनाधार्मिकजनैःसह ॥ ८९ ॥ नव्याधिदूषितैर्वापिनशूद्रैःपतितेनवा ॥ नोपानद्वर्जितोवाथजलादिरहितस्तथा ॥ ९० ॥ नवर्त्मनिचितिंवा
ममतिक्रामेत्क्वचिद्द्विजः ॥ ननिंदेद्योगिनःसिद्धान्व्रतिनोवायतींस्तथा ॥ ९१ ॥ देवतायतनंप्राज्ञादेवानांचैवसत्त्रिणाम् ॥ नाक्रामेत्कामतश्छायां
ब्राह्मणानांचगोरपि ॥ ९२ ॥ स्वांतुनाक्रामयेच्छायांपतिताद्यैर्नरोगिभिः ॥ नांगारभस्मकेशादिष्वधितिष्ठेत्कदाचन ॥ ९३ ॥ वर्जयेन्मार्जनी
रेणुंस्नानवस्त्रघटोदकम् ॥ नभक्षयेदभक्ष्याणिनापेयंचपिबेद्द्विजः ॥ ९४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ ॥ छ ॥
॥ व्यासउवाच ॥ ॥ नाद्याच्छूद्रस्यविप्रोन्नंमोहाद्वायदिकामतः ॥ सशूद्रयोनिंव्रजतियस्तुभुंक्तेत्वनापदि ॥ १ ॥ षण्मासान्योद्विजोभुंक्तेशूद्र
स्यान्नंविगर्हितम् ॥ जीवन्नेवभवेच्छूद्रोमृतःश्वाचाभिजायते ॥ २ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्रस्यचमुनीश्वराः ॥ यस्यान्नेनोदरस्थेनमृतस्तद्योनिमाप्नु
यात् ॥ ३ ॥ राजान्नंवर्तकान्नंचषंढान्नंचर्म्मकारिणाम् ॥ गणान्नंगणिकान्नंचषडन्नंचवर्जयेत् ॥ ४ ॥ चक्रोपजीविरजकतस्करध्वजिनांतथा ॥
गांधर्वलोहकारान्नंमृतकान्नंविवर्जयेत् ॥ ५ ॥ कुलालचित्रकारान्नंवार्धुषेःपतितस्यच ॥ पौनर्भवच्छत्रिकयोरभिशस्तस्यचैवहि ॥ ६ ॥
सुवर्णकारशैलूषव्याधवंध्यातुरस्यच ॥ चिकित्सकस्यचैवान्नंपुंश्चल्यादंडकस्यच ॥ ७ ॥ स्तेननास्तिकयोरन्नंदेवतानिंदकस्यच ॥ सोमविक्र

पा० १ नारीभिः समये तथा । २ वाहयेन्नतु । ३ परवादं नकुर्वीत इति तुसम्यगेव । ४ नव्यंजनेनोपधमेन्नवस्त्रेण च पाणिना । ५ पा० नद्यान्नं नर्तकान्नं च चांडालचर्मकरिणाम् ।

यिणश्चान्नंश्वपाकस्यविशेषतः ॥ ८ ॥ भार्य्याजितस्यचैवान्नंयस्यचोपपतिर्गृहे ॥ उत्सृष्टस्यकदर्यस्यतथैवोच्छिष्टभोजिनः ॥ ९ ॥ पापी योन्नंचसंघान्नंशस्त्राजीवस्यचैवहि ॥ भीतस्यरुदितस्यान्नमवक्रुष्टंपरिक्षतम् ॥ १० ॥ ब्रह्मद्विषःपापरुचेःश्राद्धान्नंमृतकस्यच ॥ वृथापाकस्यचै वान्नंशावान्नंचातुरस्यच ॥ ११ ॥ अप्रजानांतुनारीणांकृतघ्नस्यतथैवच ॥ कारुकान्नंविशेषेणशस्त्रविक्रयिणस्तथा ॥ १२ ॥ शौंडान्नंघांटिकान्नंच भिषजामन्नमेवच ॥ विद्धप्रजननस्यान्नंपरिवेत्रन्नमेवच ॥ १३ ॥ पुनर्भुवोविशेषेणतथैवदिधिषूपतेः ॥ अवज्ञातंचावधूतंसरोषविस्मयान्वितम् ॥ १४ ॥ गुरोरपिनभोक्तव्यमन्नंसंस्कारवर्जितम् ॥ दुष्कृतंहिमनुष्यस्यसर्वमन्नेव्यवस्थितम् ॥ १५ ॥ योयस्यान्नंसमश्नातिसतस्याश्नातिकिल्बिषम् ॥ अर्द्धिकाकुलं मित्रंचगोपालोवाहनापितौ ॥ १६ ॥ एतेशूद्रेषुभोज्यान्नायश्चात्मानंनिवेदयेत् ॥ कुशीलवःकुंभकश्चक्षेत्रकर्मकएवच ॥ १७ ॥ एतेशूद्रेषुभोज्यान्नादद्वा स्वल्पपणंवुधैः ॥ पायसंस्नेहपक्वंचगोरसश्चैवसक्तवः ॥ १८ ॥ पिण्याकंचैवतैलंचशूद्राद्ग्राह्यंद्विजातिभिः ॥ वृंताकंनालिकाशाकंकुसुंभंभस्मकंतथा ॥ ॥ १९ ॥ पलांडुंलशुनंशुक्तंनिर्य्यासंचैववर्जयेत् ॥ छत्राकंविड्वराहंचस्विन्नंपीयूषमेवच ॥ २० ॥ विलयंविमुखंचैवकोरकाणिविवर्जयेत् ॥ गृंजनं किंशुकंचैवकूष्मांडंचतथैवच ॥ २१ ॥ उदुंबरमलाबुंचजग्ध्वापततिवैद्विजः ॥ तथाकृसरसंयावौपायसापूपमेवच ॥ २२ ॥ अनुपाकृतमांसंचदेवा न्नानिहवींषिच ॥ यवागूंमातुलिंगंचमत्स्यानप्यनुपाकृतान् ॥ २३ ॥ नीपंकपित्थंप्लक्षंचप्रयत्नेनविवर्जयेत् ॥ पिण्याकंचोद्धृतस्नेहंदेवधान्यंतथैवच २४॥ रात्रौचतिलसंबंधंप्रयत्नेनदधित्यजेत् ॥ नाश्नीयात्पयसातक्रंनाभक्ष्यानुपयोजयेत् ॥ २५ ॥ कृमिदुष्टंभावदुष्टंमृत्संसर्गंचवर्जयेत् ॥ कृमिकीटावपन्नंचसु हृत्क्लेदंचनित्यशः ॥ २६ ॥ श्वाघ्रातंचपुनःसिद्धंचंडालावेक्षितंतथा ॥ उदक्ययाचपतितैर्गवासंघ्रातमेवच ॥ २७ ॥ असंगतंपर्य्युषितंपर्यस्ता न्नंचनित्यशः ॥ काककुक्कुटसंस्पृष्टंकृमिभिश्चैवसंगतम् ॥ २८ ॥ मनुष्यैरप्यवघ्रातंकुष्ठिनास्पृष्टमेवच ॥ नरजस्वलयादत्तंनपुंश्चल्यासरोगया ॥ २९ ॥ मलवद्वाससावापिपरवासोथवर्जयेत् ॥ विवत्सायाश्चगोक्षीरंमेषस्यानिर्दशस्यच ॥ ३० ॥ आविकंसंधिनीक्षीरमपेयंमनुरब्रवीत् ॥ बलाकंहंसदात्यूहंक लविंकंशुकंतथा ॥ ३१ ॥ कुररंचचकोरंचजालपादंचकोकिलम् ॥ वायसान्खजरीटांश्चश्येनंगृध्रंतथैवच ॥ ३२ ॥ उलूकंचक्रवाकंचभासंपारावतं तथा ॥ कपोतंटिट्टिभंचैवग्रामकुक्कुटमेवच ॥ ३३ ॥ सिंहंव्याघ्रंचमार्जारंश्वानंसूकरमेवच ॥ शृगालंमर्कटंचैवगर्दभंनचभक्षयेत् ॥ ३४ ॥ नभक्षयेत्सर्पं

पा०—१ कुसुंभाश्मंतकं । २ कवकानि । ३ सक्षारान्नंन योजयेत् । ४ क्रियादुष्टंभावदुष्टमसत्ससर्गवर्तियत् । ५ स्वाघ्रातं । ६ सर्वमृगान् ।

मृगाञ्छिखिनोन्यान्वनेचरान् ॥ जलेचरान्स्थलचरान्प्राणिनश्चेतिधारणा ॥ ३५ ॥ गोधाकूर्मःशशःखड्गःसल्लकश्चेतिसत्तमाः ॥ भक्ष्यान्पंचनखान्नि
त्यंमनुराहप्रजापतिः ॥ ३६ ॥ मत्स्यान्सशल्कान्भुंजीतमांसंरौरवमेवच ॥ निवेद्यदेवताभ्यस्तुब्राह्मणेभ्यश्चनान्यथा ॥ ३७ ॥ मयूरंतित्तिरंचैवकपोतंचक
पिंजलम् ॥ वार्ध्रीणसंवकंभक्ष्यंमीनंहंसंपराजितम् ॥ ३८ ॥ शफरींसिंहतुंडंचतथापाठीनरोहितौ ॥ मत्स्याश्चैतेसमुद्दिष्टाभक्षणीयाद्विजोत्तमाः ॥ ३९ ॥
प्रोक्षितंभक्षयेदेषांमांसंचद्विजकाम्यया ॥ यथाविधिप्रयुक्तंचप्राणानामपिचात्यये ॥ ४० ॥ भक्षयेन्नैवमांसानिशेषभोजीनलिप्यते ॥ औषधार्थमशक्तो
वानियोगाद्यज्ञकारणात् ॥ ४१ ॥ आमंत्रितश्चयःश्राद्धेदैवेवामांसमुत्सृजेत् ॥ यावंतिपशुरोमाणितावन्नरकमृच्छति ॥ ४२ ॥ अदेयंवाप्यपेयंवातथै
वास्पृश्यमेववा ॥ द्विजातीनामनालोक्यंनित्यंमद्यमितिस्थितिः ॥ ४३ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनमद्यंनित्यंविवर्जयेत् ॥ पीत्वापततिकर्म्मभ्यस्त्वसंभाष्यो
भवेद्द्विजः ॥४४॥ भक्षयित्वाप्यभक्ष्याणिपीत्वाऽपेयान्यपिद्विजः ॥ नाधिकारीभवेत्तावद्यावत्तन्नजहात्यधः ॥४५॥ तस्मात्परिहरेन्नित्यमभक्ष्याणिप्रयत्नतः ॥
अपेयानिचविप्रोवैतथाचेद्यातिरौरवम् ॥ ४६ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेभक्ष्याभक्ष्यनियमोनामषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५६॥छ॥ ॥ व्यासउ
वाच॥ ॥अथातःसंप्रवक्ष्यामिदानधर्म्ममनुत्तमम् ॥ ब्रह्मणाभिहितंपूर्वमृषीणांब्रह्मवादिनाम् ॥१॥ अर्थानामुचितंपात्रेश्रद्धयाप्रतिपादनम् ॥दानमित्यभिनिर्दि
ष्टंभुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ २ ॥ योददातिविशिष्टेभ्यःश्रद्धयापरयायुतः ॥ तद्वैदत्तमहंमन्येशेषंकस्यापिरक्षति ॥ ३ ॥ नित्यंनैमित्तिकंकाम्यंत्रिविधं
दानमुच्यते ॥ चतुर्थंविमलंप्रोक्तंसर्वदानोत्तमोत्तमम् ॥ ४ ॥ अहन्यहनियत्किंचिद्दीयतेनुपकारिणे ॥ अनुद्दिश्यफलंतस्माद्ब्राह्मणायतुनित्यकम् ॥ ५ ॥
यत्तुपापोपशांत्यर्थंदीयतेविदुषांकरे ॥ नैमित्तिकंतदुद्दिष्टंदानंसद्भिरनुत्तमम् ॥ ६ ॥ अपत्यविजयैश्वर्यसुखार्थंयत्प्रदीयते ॥ दानंतत्काम्यमाख्यातमृ
षिभिर्धर्मचिंतकैः ॥ ७ ॥ यदीश्वरस्यप्रीत्यर्थंब्रह्मवित्सुप्रदीयते ॥ चेतसाधर्मयुक्तेनदानंतद्विमलंशिवम् ॥ ८ ॥ दानधर्मंनिषेवेतपात्रमासाद्यशक्ति
तः ॥ उपास्यतेतुतत्पात्रंयत्तारयतिसर्वतः ॥ ९ ॥ कुटुंबभुक्तिवसनाद्देयंयदतिरिच्यते ॥ अन्यथादीयतेयद्वैनतद्दानंफलप्रदम् ॥ १० ॥ श्रोत्रियायकुली
नायविनीतायतपस्विने ॥ व्रतस्थायदरिद्रायप्रदेयंभक्तिपूर्वकम् ॥ ११ ॥ यस्तुदद्यान्महींभक्त्याब्राह्मणायाहिताग्नये ॥ सयातिपरमंस्थानंयत्रगत्वानशो
चति ॥ १२ ॥ इक्षुभिः संयुतांभूमिंयवगोधूमशालिनीम् ॥ ददातिवेदविदुषेयःसभूयोनजायते ॥ १३ ॥ गोचर्ममात्रामपिवायोभूमिंसंप्रयच्छति ॥ ब्राह्म

पा०— १ प्राह प्रजापतिः । २ नयोगाद्यज्ञकारणात् । ३ तदोमिति । ४ तद्धि वित्तमहं ।

णायदरिद्रायसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ १४ ॥ भूमिदानात्परंदानंविद्यतेनेहकिंचन ॥ अन्नदानंतेनतुल्यंविद्यादानंततोधिकम् ॥ १५ ॥ योब्राह्मणायशांताय
शुचयेधर्मशीलिने ॥ ददातिविद्यांविधिनाब्रह्मलोकेमहीयते ॥ १६ ॥ दद्यादहरहःस्वर्णंश्रद्धयाब्रह्मचारिणे ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोब्रह्मणःस्थानमाप्नुयात् ॥
॥ १७ ॥ गृहस्थायान्नदानेनफलमाप्नोतिमानवः ॥ अन्नमेवास्यदातव्यंदत्वाप्नोतिपरांगतिम् ॥ १८ ॥ वैशाख्यांपूर्णमास्यांतुब्राह्मणान्सप्तपंचवा ॥ उपो
ष्यविधिनाशांतःशुचिःप्रयतमानसः ॥ १९ ॥ पूजयित्वातिलैःकृष्णैर्मधुनाचविशेषतः ॥ प्रीयतांधर्मराजेतियदामनसिवर्त्तते ॥ २० ॥ यावज्जीवंतुयत्पा
पंतत्क्षणादेवनश्यति ॥ कृष्णाजिनेतिलान्कृत्वाहिरण्यंमधुसर्पिषी ॥ २१ ॥ ददातियस्तुविप्रायसर्वंतरतिदुष्कृतम् ॥ घृतान्नमुदकुंभंचवैशाख्यांतुविशे
षतः ॥ २२ ॥ निर्दिश्यधर्मराजायविप्रेभ्योमुच्यतेभयात् ॥ सुवर्णतिलयुक्तैस्तुब्राह्मणान्सप्तपंचवा ॥ २३ ॥ तर्पयेदुदपात्रैस्तुब्रह्महत्यांव्यपोहति ॥ मा
घमासेतमिस्रेतुद्वादश्यांसमुपोषितः ॥ २४ ॥ शुक्लांबरधरःकृष्णैस्तिलैर्हुत्वाहुताशनम् ॥ प्रदद्याद्ब्राह्मणेभ्यस्तुतिलानेवसमाहितः ॥ २५ ॥ जन्मप्रभृ
तियत्पापंसर्वंतरतिवैद्विजः ॥ अमावास्यामनुप्राप्यब्राह्मणायतपस्विने ॥ २६ ॥ यत्किंचिद्देवदेवेशंदद्याच्चोद्दिश्यकेशवम् ॥ प्रीयतामीश्वरोविष्णुर्हृषी
केशःसनातनः ॥ २७ ॥ सप्तजन्मकृतंपापंतत्क्षणादेवनश्यति ॥ यस्तुकृष्णचतुर्दश्यांस्नात्वादेवंपिनाकिनम् ॥ २८ ॥ आराधयेद्द्विजमुखेनतस्यास्ति
पुनर्भवः ॥ कृष्णाष्टम्यांविशेषेणधार्मिकायद्विजातये ॥ २९ ॥ स्नात्वाभ्यर्च्ययथान्यायंपादप्रक्षालनादिभिः ॥ प्रीयतांमेमहादेवोदद्याद्द्रव्यंस्वकीय
कम् ॥ ३० ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःप्राप्नोतिपरमांगतिम् ॥ द्विजैःकृष्णचतुर्दश्यांकृष्णाष्टम्यांविशेषतः ॥ ३१ ॥ अमावास्यांतथाभक्तैःपूजनीयस्त्रिवि
क्रमः ॥ एकादश्यांनिराहारोद्वादश्यांपुरुषोत्तमम् ॥ ३२ ॥ अर्चयेद्ब्राह्मणमुखेसगच्छेत्परमंपदम् ॥ एषातिथिर्वैष्णवीस्याद्द्वादशीशुक्लपक्षतः ॥ ३३ ॥
तस्यामाराध्ययेद्देवंप्रयत्नेनजनार्दनम् ॥ यत्किंचिद्देवमीशानमुद्दिश्यब्राह्मणेशुचौ ॥३४॥ दीयतेविष्णुमेवापितदनंतफलंस्मृतम् ॥ योहियांदेवतामिच्छे
त्समाराधयितुंनरः ॥ ३५ ॥ ब्राह्मणान्पूजयेद्यत्नात्सतस्यास्तोषयेत्ततः ॥ द्विजानांवपुरास्थायनित्यंतिष्ठंतिदेवताः ॥ ३६॥ पूज्यंतेब्राह्मणालाभेप्रतिमादिषु
तैःक्वचित् ॥ प्रतिमादिषुयत्नेनतस्मात्फलमभीप्सता ॥ ३७ ॥ द्विजेषुदेवतानित्यंपूजनीयाविशेषतः ॥ विभूतिकामःसततंपूजयेद्वैपुरंदरम् ॥ ३८ ॥
ब्रह्मवर्चसकामस्तुब्रह्माणंज्ञानकामुकः ॥ आरोग्यकामोथरविंधनकामोहुताशनम् ॥ ३९ ॥ कर्म्मणांसिद्धिकामस्तुपूजयेद्वैविनायकम् ॥ भोगकामस्तुश
शिनंबलकामःसमीरणम् ॥४०॥ मुमुक्षुःसर्वसंसारात्प्रयत्नेनार्चयेद्धरिम् ॥ यस्तुयोगंतथामोक्षमन्विच्छेऽज्ज्ञानमैश्वरम् ॥४१॥ अर्चयेतविरूपाक्षंप्रयत्नेनसुरे
श्वरम् ॥ येवांच्छंतिमहाभोगान्ज्ञानानिचमहेश्वरम् ॥ ४२ ॥ तेपूजयंतिभूतेशंकेशवंचापिभोगिनः ॥ वारिदस्तृप्तिमाप्नोतिजलदानंततोधिकम् ॥ ४३ ॥

तैलप्रदः प्रजामिष्टांदीपदश्चक्षुरुत्तमम् ॥ भूमिदःसर्वमाप्नोतिदीर्घमायुर्हिरण्यदः ॥ ४४ ॥ गृहदाताग्र्यवेश्मानिरूप्यदोरूपमुत्तमम् ॥ वासोदश्चंद्रसालोक्य
मश्वदोयानमुत्तमम् ॥ ४५ ॥ अन्नदाताश्रियंस्वेष्टांगोदोब्राह्मणविष्टपम् ॥ यानशय्याप्रदोभार्य्यामैश्वर्यमभयप्रदः ॥ ४६ ॥ धान्यदःशाश्वतंसौख्यंब्रह्मदो
ब्रह्मशाश्वतम् ॥ धान्यान्यपियथाशक्तिविप्रेषुप्रतिपादयेत् ॥ ४७ ॥ वेदविद्याविशिष्टेषुप्रेत्यस्वर्गंसमश्नुते ॥ गवांचान्नप्रदानेनसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ४८ ॥
इंधनानांप्रदानेनदीप्ताग्निर्जायतेनरः ॥ फलमूलानिपानानिशाकानिविविधानिच ॥ ४९ ॥ प्रदद्याद्ब्राह्मणेभ्यस्तुमुदायुक्तःसदाभवेत् ॥ औषधंस्नेहमाहारं
रोगिणोरोगशांतये ॥ ५० ॥ ददानोरोगरहितःसुखीदीर्घायुरेवच ॥ असिपत्रवनंमार्गंक्षुरधारासमन्वितम् ॥ ५१ ॥ तीक्ष्णतापंचतरतिछत्रोपानत्प्रदोनरः ॥
यद्यदिष्टतमंलोकेयच्चास्यापेक्षितंगृहे ॥ ५२ ॥ तत्तद्गुणवतेदेयंतदेवाक्षयमिच्छता ॥ अयनेविषुवेचैवग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥ ५३ ॥ संक्रांत्यादिषुकालेषुदत्तं
भवतिचाक्षयम् ॥ प्रयागादिषुतीर्थेषुपुण्येष्वायतनेषुच ॥५४॥ दत्वाचाक्षयमाप्नोतिनदीप्रस्रवणेषुच ॥ दानधर्मात्परोधर्मोभूतानांनेहाविद्यते ॥ ५५ ॥ तस्मा
द्विप्रायदातव्यंश्रोत्रियायद्विजातिभिः ॥ स्वर्गायभूतिकामेनतथापापोपशांतये ॥५६॥ मुमुक्षुणातुदातव्यंब्राह्मणेभ्यस्तथान्वहम् ॥ दीयमानंतुयोमोहाद्गोवि
प्राग्निसुरेषुच ॥ ५७ ॥ निवारयत्यधर्मात्मातिर्यग्योनिंव्रजेतसः ॥ यस्तुद्रव्यार्जनंकृत्वानार्चयेद्ब्राह्मणान्सुरान् ॥ ५८ ॥ सर्वस्वमपहृत्यैनंराजाराष्ट्रात्प्रवास
येत् ॥ यस्तुदुर्भिक्षवेलायामन्नाद्यंनप्रयच्छति ॥ ५९ ॥ म्रियमाणेषुविप्रेषुब्राह्मणःसतुगर्हितः ॥ नतस्मात्प्रतिगृह्णीयुःनवसेयुश्चतेनहि ॥६०॥ अंकयित्वास्व
काद्राष्ट्राद्राजातंविप्रवासयेत् ॥ पश्चात्सद्भ्योददातीहस्वद्रव्यंधर्मसाधनम् ॥६१॥ सपूर्वाभ्यधिकःपापीनरकेपच्यतेनरः ॥ स्वाध्यायवंतोयेविप्राविद्यावंतोजि
तेंद्रियाः ॥ ६२ ॥ सत्यसंयमसंयुक्तास्तेभ्योदद्याद्द्विजोत्तमाः ॥ प्रभुक्तमपिविद्वांसंधार्मिकंभोजयेद्द्विजम् ॥ ६३ ॥ नचमूर्खमवृत्तस्थंदशरात्रमुपोषितम् ॥ स
न्निकृष्टमतिक्रम्यश्रोत्रियंयःप्रयच्छति ॥ ६४ ॥ सतेनकर्मणापापीदहत्यासप्तमंकुलम् ॥ यदिस्यादधिकोविप्रःशीलविद्यादिभिःस्वयम् ॥ ६५ ॥ तस्मैयत्ने
नदातव्यमतिक्रम्यचसन्निधिम् ॥ योर्चितंप्रतिगृह्णीयाद्दद्यादर्चितमेवच ॥ ६६ ॥ तावुभौगच्छतःस्वर्गंनरकंतुविपर्यये ॥ नवार्यपिप्रयच्छेतनास्तिकेहैतु
केपिच ॥ ६७ ॥ नपाखंडेषुसर्वेषुनावेदविदिधर्मवित् ॥ रूप्यंचैवहिरण्यंचगामश्वंपृथिवींतिलान् ॥ ६८ ॥ अविद्वान्प्रतिगृह्णीयाद्भस्मीभवतिकाष्ठवत् ॥
द्विजातिभ्योधनंलिप्सेत्प्रशस्तेभ्योद्विजोत्तमः ॥ ६९ ॥ अपिराजन्यवैश्याभ्यांनतुशूद्रात्कथंचन ॥ वृत्तिसंकोचमन्विच्छेन्नेहेतधनविस्तरम् ॥ ७० ॥ धन
लोभेप्रसक्तस्तुब्राह्मण्यादेवहीयते ॥ वेदानधीत्यसकलान्यज्ञांश्चावाप्यसर्वशः ॥ ७१ ॥ नतांगतिमवाप्नोतिसंतोषाद्यामवाप्नुयात् ॥ प्रतिग्रहरुचिर्नस्याच्छू

पा०– १ अकंपित्वा । अकंयित्वा ।

द्रान्नतुसमाहरेत् ॥ ७२॥ स्थित्यर्थादधिकंगृह्णन्ब्राह्मणोयात्यधोगतिम् ॥ यस्तुयातिनसंतोषंनसस्वर्गस्यभाजनम् ॥७३॥ उद्वेजयतिभूतानियथाचौरस्त
थैवसः ॥ गुरुंभृत्यांश्चोज्जिहीर्षुस्तर्पयन्देवतातिथीन् ॥ ७४ ॥ सर्वतःप्रतिगृह्णीयान्नतुतृप्येत्स्वयंततः ॥ एवंगृहस्थोयुक्तात्मादेवतातिथिपूजकः ॥७५॥
वर्तमानःसंयतात्मायातितत्परमंपदम् ॥ पुत्रेषुभार्यांनिक्षिप्यगत्वारण्यंतुतत्त्ववित् ॥ ७६ ॥एकाकीविचरेन्नित्यमुदासीनःसमाहितः ॥ एषवःकथितोधर्म्मो
गृहस्थानांद्विजोत्तमाः ॥ ज्ञात्वातुतिष्ठेन्नियतंतथानुष्ठापयेद्द्विजान् ॥ ७७ ॥ इतिदेवमनादिमेकमीशंगृहधर्मेणसमर्चयेदजस्रम् ॥ समतीत्यससर्वभूत
योनिंप्रकृतिंयातिपरंनयातिजन्म ॥ ७८ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेगृहस्थधर्मनिर्णयोनामसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ ॥ छ ॥
॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एवंग्रहाश्रमेस्थित्वाद्वितीयंभागमायुषः ॥ वानप्रस्थाश्रमंगच्छेत्सदारःसाग्निरेवच ॥ १ ॥ निक्षिप्यभार्यांपुत्रेषुगच्छेद्वनमथा
पिवा ॥ दृष्ट्वापत्यस्यवापत्यंजर्जरीकृतविग्रहः ॥ २ ॥ शुक्लपक्षस्यपूर्वाह्णेप्रशस्तेचोत्तरायणे ॥ गत्वारण्यंनियमवांस्तपःकुर्यात्समाहितः ॥ ३ ॥ फल
मूलानिपूतानिनित्यमाहारमाहरेत् ॥ यदाहारोभवेत्तेनपूजयेत्पितृदेवताः ॥ ४ ॥ पूजयेदतिथिंनित्यंस्नात्वाचाभ्यर्चयेत्सुरान् ॥ गृहादादायचाश्नीयाद
ष्टौग्रासान्समाहितः ॥ ५ ॥ जटाश्वबिभृयान्नित्यंनखरोमाणिनोत्सृजेत् ॥ स्वाध्यायंसर्वथाकुर्यान्नियच्छेद्वाचमन्यतः ॥ ६ ॥ अग्निहोत्रंचजुहुयात्पंच
यज्ञान्समाचरेत् ॥ उत्पन्नैर्विविधैर्मेध्यैःशाकमूलफलेनवा ॥ ७ ॥ चीरवासाभवेन्नित्यंस्नायात्रिषवणंशुचिः ॥ सर्वभूतानुकंपश्चप्रतिग्रहविवर्जितः ॥ ८ ॥
दर्शेनपौर्णमासेनयजेतनियतंद्विजः ॥ ऋत्विष्टचाग्रयणेचैवचातुर्मास्यानिकारयेत् ॥ ९ ॥ उत्तरायणंचक्रमशोदक्षिणायनमेवच ॥ वासंतशारदैर्मे
ध्यैरुत्पन्नैःस्वयमाहृतैः ॥ १० ॥ पुरोडाशांश्चरूंश्चैवविधिवन्निर्वपेत्पृथक् ॥ देवताभ्यःपितृभ्यश्चदत्त्वामेध्यतरंहविः ॥ ११ ॥ शेषंसमुपभुंजी
तलवणंचस्वयंकृतम् ॥ वर्जयेन्मद्यमांसानिभौमानिकवकानिच ॥ १२ ॥ भूस्तृणंशिग्रुकंचैवश्लेष्मातकफलानिच ॥ नफालकृष्टमश्नी
यादुत्सृष्टमपिकेनचित् ॥ १३ ॥ नग्रामजातान्यार्तोपिपुष्पाणिचफलानिच ॥ श्रावणेनैवविधिनावह्निंपरिचरेत्सदा ॥ १४ ॥ नद्रुह्येत्सर्व
भूतानिनिर्द्वंद्वोनिर्भयोभवेत् ॥ ननक्तंकिंचिदश्नीयाद्रात्रौध्यानपरोभवेत् ॥ १५ ॥ जितेंद्रियोजितक्रोधस्तत्त्वज्ञानविचिंतकः ॥ ब्रह्मचारीभवेन्नित्यंनपत्नीम
पिसंश्रयेत् ॥ १६ ॥ यस्तुपत्न्यावनंगत्वामैथुनंकामतश्चरेत् ॥ तद्व्रतंतस्यलुप्येतप्रायश्चित्तीयतेद्विजः ॥ १७॥ तत्रयोजायतेगर्भोनसस्पृश्यो
द्विजातिभिः ॥ नहिवेदेधिकारोस्यतद्वंशेप्येवमेवहि ॥ १८ ॥ भूमौशयीतसततंसावित्रीजप्यतत्परः ॥ शरण्यःसर्वभूतानांसंविभागपरःसदा ॥ १९ ॥

पा० १ देवताभ्यश्चतद्धुत्वावन्यंमेध्यतरंहविः । २ करकानि ।

परिवादंमृषावादंनिद्रालस्येचवर्जयेत्॥एकाग्निरनिकेतःस्यात्प्रोक्षितांभूमिमाश्रयेत्॥२०॥मृगैःसहचरेद्दांतस्तैःसहैवचसंवसेत् ॥ शिलायांशर्करायांवाशयीतसुसमाहितः ॥२१॥ सद्यःप्रक्षालकोवास्यान्मासस्संचयिकोपिवा ॥ षण्मासनिचयोवापिसमानिचयएववा॥२२॥नक्तंचान्नंसमश्नीयाद्दिवाचाहृत्यशक्तितः॥ चतुर्थकालकोवास्यात्किंवाप्यष्टमकालिकः ॥२३॥ चांद्रायणविधानैर्वाशुक्लेकृष्णेचवर्जयेत् ॥ पक्षेपक्षेसमश्नीयाद्यवागूंक्वथितांसकृत् ॥२४॥ पुष्पमूलफलैर्वापिकेवलैर्वर्तयेत्सदा ॥ स्वाभाविकैःस्वयंशीर्णैर्वैखानसमतेस्थितः॥२५॥भूमौवापरिवर्तेततिष्ठेद्वाप्रपदैर्दिनम् ॥ स्थानासनाभ्यांविहरेन्नक्वचिद्धैर्य्यमुत्सृजेत् ॥२६॥ग्रीष्मेपंचतपाश्चस्याद्वर्षास्वभ्रावकाशिकः॥आर्द्रवासाश्चहेमंतेक्रमशोवर्द्धयेत्तपः ॥२७॥ उपस्पृशंस्त्रिषवणंपितृदेवांश्चतर्पयेत् ॥ एकपादेनतिष्ठेतमरीचिंवापिबेत्सदा॥२८॥ पंचाग्निधूम्रगोवास्यादूष्मगःसोमपोपिवा ॥ पयःपिबेच्छुक्लपक्षेकृष्णपक्षेतुगोमयम् ॥२९ ॥ शीर्णपर्णाशनोवास्यात्कृच्छ्रैर्वावर्तयेत्सदा ॥ योगाभ्यासरतश्चस्याद्रुद्राध्यायीभवेत्सदा॥३०॥अथर्वशिरसोध्येतावेदांताभ्यासतत्परः ॥ यमान्सेवेतसततंनियमांश्चाप्यतंद्रितः॥३१॥कृष्णाजिनीसोत्तरीयःशुक्लयज्ञोपवीतवान् ॥ अथचाग्नीन्समारोप्यस्वात्मनिध्यानतत्परः॥३२॥अनग्निरनिकेतोवामुनिर्मोक्षपरोभवेत् ॥तापसेष्वेवविप्रेषुयात्रिकंभैक्षमाहरेत् ॥ ३३ ॥ गृहमेधिषुचान्येषुद्विजेषुवनचारिषु ॥ ग्रामादाहृत्यचाश्नीयादष्टौग्रासान्वनेवसन् ॥ ३४ ॥ प्रतिगृह्यपुटेनैवपाणिनाशकलेनवा ॥ विविधाश्चोपनिषदआत्मसंसिद्धयेजपेत् ॥ ३५ ॥ विद्याविशेषान्सावित्रींरुद्राध्यायंतथैवच ॥ महाप्रस्थानिकंवासौकुर्य्यादनशनंतथा ॥ अग्निप्रवेशमन्यद्वाब्रह्मार्पणविधौस्थितः ॥ ३६ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेवानप्रस्थाश्रमाचारधर्मोनामाष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ एवंवनाश्रमेस्थित्वातृतीयंभागमायुषः ॥ चतुर्थंचायुषोभागंसंन्यासेननयेत्क्रमात् ॥ १ ॥ अग्नीनात्मनिसंस्थाप्यद्विजःप्रव्रजितोभवेत् ॥ योगाभ्यासरतःशांतोब्रह्मविद्यापरायणः ॥ २ ॥ यदामनसिसंपन्नंवैराग्यंसर्ववस्तुषु ॥ तदासंन्यासमिच्छेच्चपतितःस्याद्विपर्यये ॥ ३ ॥ प्राजापत्यांनिरूप्येष्टिमाग्नेयीमथवापुनः ॥ दांतःशुक्लकषायोसौब्रह्माश्रमसुपाश्रयेत् ॥ ४ ॥ ज्ञानसंन्यासिनःकेचिद्वेदसंन्यासिनोऽपरे ॥ कर्मसंन्यासिनस्त्वन्येत्रिविधाःपरिकीर्तिताः ॥ ५ ॥ यःसर्वत्रविनिर्मुक्तोनिर्द्वंद्वश्चैवनिर्भयः ॥ प्रोच्यतेज्ञानसंन्यासिआत्मन्येवव्यवस्थितः ॥ ६ ॥ वेदमेवाभ्यसेन्नित्यंनिराशीर्निष्परिग्रहः ॥ प्रोच्यतेवेदसंन्यासीमुमुक्षुर्विजितेंद्रियः ॥ ७ ॥ यस्त्वग्निमात्मसाकृत्वाब्रह्मार्पणपरोद्विजः ॥ ज्ञेयःसकर्मसंन्यासीमहायज्ञपरायणः ॥ ८ ॥ त्रयाणामपिचैतेषांज्ञानीत्वभ्यधिकोमतः ॥ नतस्यविद्यतेकार्यंनलिंगंवाविपश्चितः ॥ ९ ॥ निर्ममोनिर्भयःशांतोनिर्द्वंद्वःपर्णभोजनः ॥

जीर्णकौपीनवासाःस्यान्नग्नोवाध्यानेतत्परः ॥ १० ॥ ब्रह्मचारीजिताहारोग्रामादन्नंसमाहरेत् ॥ अध्यात्मरतिरासीतनिरपेक्षोनिराशिषः ॥ ११ ॥
आत्मनैवसहायेनसुखार्थंविचरेदिह ॥ नाभिनंदेतमरणंनाभिनंदेतजीवनम् ॥ १२ ॥ कालमेवप्रतीक्षेतनिर्देशंभृतकोयथा ॥ नाध्येतव्यंनवर्तव्यंश्रोतव्यंन
कदाचन ॥ १३ ॥ एवंज्ञानपरोयोगीब्रह्मभूयायकल्पते ॥ एकवासाथवाविद्वान्कौपीनाच्छादनोपिवा ॥ १४ ॥ मुंडीशिखीवाथभवेत्रिदंडीनिष्प
रिग्रहः ॥ काषायवासाःसततंध्यानयोगपरायणः ॥ १५ ॥ ग्रामांतेवृक्षमूलेवावसद्देवालयेपिवा ॥ समःशत्रौतथामित्रेतथामानापमानयोः ॥ १६ ॥
भैक्ष्येणवर्तयेन्नित्यंनैकान्नादीभवेत्क्वचित् ॥ यस्तुमोहेनवान्यस्मादेकान्नादीभवेद्यतिः ॥ १७ ॥ नतस्यनिष्कृतिःकाचिद्धर्मशास्त्रेषुदृश्यते ॥ रागद्वेषवियु
क्तात्मासमलोष्टाश्मकांचनः ॥ १८ ॥ प्राणिहिंसानिवृत्तश्चमौनीस्यात्सर्वनिस्पृहः ॥ दृष्टिपूतंन्यसेत्पादंवस्त्रपूतंजलंपिबेत् ॥ १९ ॥ सत्यपूतांवदेद्वा
णींमनःपूतंसमाचरेत् ॥ नैकत्रनिवसेद्देशेवर्षाभ्योन्यत्रभिक्षुकः ॥ २० ॥ स्नात्वाशौचयुतोनित्यंकमंडलुकरःशुचिः ॥ ब्रह्मचर्यरतोनित्यंवनवासरतो
भवेत् ॥ २१ ॥ मोक्षशास्त्रेषुनिरतोब्रह्मसूत्रीजितेंद्रियः ॥ दंभाहंकारनिर्मुक्तोनिंदापैशुन्यवर्जितः ॥ २२ ॥ आत्मज्ञानगुणोपेतोयदिमोक्षमवाप्नुयात् ॥
अभ्यसेत्सततंदेवंप्रणवाख्यंसनातनम् ॥ २३ ॥ स्नात्वाचम्यविधानेनशुचिर्देवालयादिषु ॥ यज्ञोपवीतीशांतात्माकुशपाणिःसमाहितः ॥ २४ ॥ धौतका
षायवसनो[2]तेस्मिञ्छन्नतनूरुहः ॥ अधियज्ञंब्रह्मजपेदाधिदैविकमेवच ॥ २५ ॥ आध्यात्मिकंचसततंवेदान्ताभिहितंचयत् ॥ पुत्रेषुचाथनिवसन्ब्रह्मचारी
यतिर्मुनिः ॥ २६ ॥ वेदमेवाभ्यसेन्नित्यंसयातिपरमांगतिम् ॥ अहिंसासत्यमस्तेयंब्रह्मचर्यंतपःपरम् ॥ २७ ॥ क्षमादयाचसंतोषोव्रतान्यस्यविशेषतः ॥
वेदांतज्ञाननिष्ठोवापंचयज्ञान्समाहितः ॥२८॥ कुर्य्यादहरहःस्नात्वाभिक्षार्थैनैवतेनहि ॥ होममंत्रान्जपेन्नित्यंकालेकालेसमाहितः ॥२९॥ स्वाध्यायंचान्वहं
कुर्य्यात्सावित्रींसंध्ययोर्जपेत् ॥ ध्यायीतसततंदेवमेकांतंपरमेश्वरम् ॥ ३० ॥ एकान्नंवर्जयेन्नित्यंकामंक्रोधंपरिग्रहम् ॥ एकवासाद्विवासावाशिखीयज्ञोपवी
तवान् ॥ कमंडलुकरोविद्वांस्त्रिदंडोयातितत्परम् ॥ ३१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेयतिधर्मनिरूपणंनामैकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥५९॥छ ॥
॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एवंत्वाश्रमनिष्ठानांयतीनांनियतात्मनाम् ॥ भैक्ष्येणवर्तनंप्रोक्तंफलमूलैरथापिवा ॥ १ ॥ एककालंचरेद्भैक्ष्यंनप्रसज्येतविस्तरम् ॥
भैक्ष्येप्रसक्तोहियतिर्विषयेष्वपिसज्जति ॥ २ ॥ सप्तागारंचरेद्भैक्ष्यमलाभेनपुनश्चरेत् ॥ गोदोहमात्रंतिष्ठेतकालंभिक्षुरधोमुखः ॥ ३ ॥ भिक्षेत्युक्त्वास
कृत्तूष्णीमादद्याद्वाग्यतःशुचिः ॥ प्रक्ष्याल्यपाणीपादौचसमाचम्ययथाविधि ॥ ४ ॥ आदित्यंदर्शयित्वान्नंभुंजीतप्राङ्मुखोनरः ॥ हुत्वाप्राणाहुतीः

पा० १ ज्ञानतत्परः । २ भस्माच्छन्न ।

पंचग्रासानष्टौसमाहितः ॥ ५ ॥ आचम्यदेवंब्रह्माणंध्यायेतपरमेश्वरम् ॥ आलाबुदारुपात्रेचमृन्मयंवैणवंतथा ॥ ६ ॥ चत्वारियतिपात्राणिमनुराहप्रजा
पतिः ॥ प्राग्रात्रेमध्यरात्रेचपररात्रेतथैवच ॥७॥ संध्यासूक्तिविशेषेणचिंतयेन्नित्यमीश्वरम् ॥ कृत्वाहृत्पद्मनिलयेविश्वाख्यंविश्वसंभवम् ॥८॥ आत्मानंसर्व
भूतानांपरस्तात्तमसःस्थितम् ॥ सर्वस्याधारमव्यक्तमानंदंज्योतिरव्ययम् ॥९ ॥ प्रधानपुरुषातीतमाकाशंदहनंशिवम् ॥ तदंतंसर्वभावानामीश्वरंब्रह्मरूपिं
णम् ॥ १० ॥ ओंकारांतेथवात्मानंसमाप्यपरमात्मनि ॥ आकाशेदेवमीशानंध्यायीताकाशमध्यगम् ॥ ११ ॥ कारणंसर्वभावानामानंदकैसमाश्रयम् ॥
पुराणपुरुषंविष्णुंध्यायन्मुच्येतबंधनात् ॥ १२ ॥ यद्वागुहादौप्रकृतौजगत्संमोहनालये ॥ विचिंत्यपरमंव्योमसर्वभूतैककारणम् ॥ १३ ॥ जीवनंसर्वभू
तानांयत्रलोकःप्रलीयते ॥ आनंदंब्रह्मणःसूक्ष्मंयत्पश्यंतिमुमुक्षवः ॥ १४ ॥ तन्मध्येनिहितंब्रह्मकेवलंज्ञानलक्षणम् ॥ अनंतंसत्यमीशानंविचिंत्यासी
तवाग्यतः ॥ १५ ॥ गुह्याद्गुह्यतमंज्ञानंयतीनामेतदीरितम् ॥ योवतिष्ठेत्सदानेनसोश्नुतेयोगमैश्वरम् ॥ १६ ॥ तस्माज्ज्ञानरतोनित्यमात्मविद्यापरा
यणः ॥ ज्ञानंसमभ्यसेद्ब्रह्मयेनमुच्येतबंधनात् ॥ १७ ॥ मत्वापृथक्त्वमात्मानंसर्वस्मादेवकेवलम् ॥ आनंदमक्षरंज्ञानंध्यायेतचततःपरम् ॥ १८ ॥
यस्माद्भवंतिभूतानियज्ज्ञात्वानेहजायते ॥ सतस्मादीश्वरोदेवःपरस्ताद्योधितिष्ठति ॥ १९ ॥ यदंतरेतद्गमनंशाश्वतंशिवमव्ययम् ॥ यइदंस्वपरोक्षस्तु
सदेवःस्यान्महेश्वरः ॥ २० ॥ व्रतानियानिभिक्षूणांतथैवायंव्रतानिच ॥ एकैकातिक्रमेणैवप्रायश्चित्तंविधीयते ॥ २१ ॥ उपेत्यचस्त्रियंकामात्प्रायश्चित्तं
समाहितः ॥ प्राणायामसमायुक्तंकुर्य्यात्सांतपनंशुचिः ॥ २२ ॥ ततश्चरेतनियमात्कृच्छ्रंसंयतमानसः ॥ पुनराश्रममागम्यचरेद्भिक्षुरतंद्रितः ॥ २३ ॥
नधर्मयुक्तमनृतंहिनस्तीतिमनीषिणः ॥ तथापिचनकर्तव्यःप्रसंगोह्येषदारुणः ॥ २४ ॥ एकरात्रोपवासश्चप्राणायामशतंतथा ॥ उक्त्वानृतंप्रकर्तव्यंय
तिनाधर्मलिप्सुना ॥ २५ ॥ परमापद्गतेनापिनकार्यंस्तेयमन्यतः ॥ स्तेयादभ्यधिकःकश्चिन्नास्त्यधर्मइतिस्मृतिः॥२६॥ हिंसाचैवापरातृष्णायाचभ्रात्मज्ञा
ननाशिका ॥ यदेतद्द्रविणंनामप्राणाह्येतेबहिश्चराः ॥ २७ ॥ सतस्यहरतेप्राणान्योयस्यहरतेधनम् ॥ एवंकृत्वासदुष्टात्माभिन्नवृत्तोव्रतच्युतः ॥ २८ ॥
भूयोनिर्वेदमापन्नश्चरेद्भिक्षुरतंद्रितः ॥ अकस्मादेवहिंसांतुयदिभिक्षुःसमाचरेत् ॥ २९ ॥ कुर्यात्कृच्छ्रातिकृच्छ्रंतुचांद्रायणमथापिवा ॥ स्कंदेतेंद्रियदौ
र्बल्यात्स्त्रियंदृष्ट्वायतिर्यदि ॥ ३० ॥ तेनधारयितव्यावैप्राणायामास्तुषोडश ॥ दिवास्कंदेत्रिरात्रंस्यात्प्राणायामशतंबुधाः ॥ ३१ ॥ एकान्नेमधुमांसे
चनवश्राद्धेतथैवच ॥ प्रत्यक्षलवणेचोक्तंप्राजापत्यंविशोधनम् ॥ ३२ ॥ ध्याननिष्ठस्यसततंनश्यतेसर्वपातकम् ॥ तस्मान्नारायणंध्यात्वातस्यध्यान
परोभवेत् ॥ ३३ ॥ यद्ब्रह्मणःपरंज्योतिःप्रविष्टाक्षरमव्ययम् ॥ योंतरात्मापरंब्रह्मसविज्ञेयोमहेश्वरः ॥ ३४ ॥ एषदेवोमहादेवःकेवलःपरमंशिवः ॥

तदेवाक्षरमद्वैतंतदानित्यंपरंपदम्॥३५॥ तस्मान्महीयतेदेवेस्वधाम्निज्ञानसंज्ञिते॥ आत्मयोगात्परेतत्वेमहादेवस्ततःस्मृतः ॥ ३६ ॥ नान्यंदेवंमहादेवाद्व्यतिरिक्तंप्रपश्यति ॥ तमेवात्मानमन्वेतियःसयातिपरंपदम् ॥ ३७ ॥ मन्यंतेयेस्वमात्मानंविभिन्नंपरमेश्वरात् ॥ नतेपश्यंतितंदेवंवृथातेषांपरिश्रमः ॥ ३८ ॥ एकमेवपरंब्रह्मविज्ञेयंतत्त्वमव्ययम् ॥ सदेवस्तुमहादेवोनैतद्विज्ञायबध्यते ॥ ३९ ॥ तस्माद्यतेतनियतंयतिःसंयतमानसः ॥ ज्ञानयोगरतःशांतोमहादेवपरायणः ॥ ४० ॥ एषवःकथितोविप्रायतीनामाश्रमःशुभः ॥ पितामहेनमुनिनाविभुनापूर्वमीरितः ॥ ४१ ॥ नापुत्रशिष्ययोगिभ्योदद्यादेवमनुत्तमम् ॥ ज्ञानंस्वयंभुवाप्रोक्तंयतिधर्माश्रयंशिवम् ॥ ४२ ॥ इतियतिनियमानामेतदुक्तंविधानंसुरवरपरितोषेयद्भवेदेकहेतुः ॥ नभवतिपुनरेषामुद्भवोवाविनाशःप्रणिहितमनसोयेनित्यमेवाचरंति ॥ ४३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेषष्टितमोऽध्यायः ॥६०॥ सूतउवाच ॥ एवमुक्ताःपुराविप्राव्यासेनामिततेजसा ॥ एतावदुक्त्वाभगवान्व्यासःसत्यवतीसुतः ॥ १ ॥ समाश्वास्यमुनीन्सर्वान्जगामचयथागतम् ॥ भवद्भ्यस्तुमयाप्रोक्तंवर्णाश्रमविधानकम् ॥२॥ एवंकृत्वाप्रियोविष्णोर्भवत्येवनचान्यथा ॥रहस्यंतत्रवक्ष्यामिशृणुतद्विजसत्तमाः ॥३॥ येचात्रकथिताधर्मावर्णाश्रमनिबंधनाः ॥ हरिभक्तिकलांशांशसमानानहितेद्विजाः ॥ ४ ॥ पुंसामेकेहवैसाध्याहरिभक्तिःकलौयुगे ॥ युगांतरेणधर्माहिसेवितव्यानरेणहि ॥५॥ कलौनारायणंदेवंयजतेयःसधर्मभाक् ॥ दामोदरंहृषीकेशंपुरुहूतंसनातनम् ॥ ६ ॥ हृदिकृत्वापरंशांतंजितमेवजगत्त्रयम् ॥ कलिकालोरगादंशात्किल्बिषात्कालकूटतः ॥ ७ ॥ हरिभक्तिसुधांपीत्वाउल्लंघ्योभवतिद्विजः ॥ किंजपैःश्रीहरेर्नामगृहीतंयदिमानुषैः ॥ ८ ॥ किंस्नानैर्विष्णुपादांबुमस्तकेयेनधार्यते ॥ किंयज्ञेनहरेःपादपद्मंयेनधृतंहृदि ॥ ९ ॥ किंदानेनहरेःकर्मसभायांवैप्रकाशितम् ॥ हरेर्गुणगणान्श्रुत्वायःप्रहृष्येत्पुनःपुनः ॥ १० ॥ समाधिनाप्रहृष्टस्यसागतिःकृष्णचेतसः ॥ तत्रविघ्नकराःप्रोक्ताःपाखंडालापपेशलाः ॥ ११ ॥ नार्यस्तत्संगिनश्चापिहरिभक्तिविघातकाः ॥ नारीणांनयनादेशःसुराणामपिदुर्जयः ॥ १२ ॥ सयेनविजितोलोकेहरिभक्तःसउच्यते ॥ माद्यंतिमुनयोप्यत्रनारीचरितलोलुपाः ॥ १३ ॥ हरिभक्तिःकुतःपुंसांनारीभक्तिजुषांद्विजाः॥राक्षस्यःकामिनीवेषाश्चरंतिजगतिद्विजाः ॥ नराणांबुद्धिकवलंकुर्वंतिसततंहिताः ॥ १४ ॥ तावद्विद्याप्रभवतितावज्ज्ञानंप्रवर्तते ॥ तावत्सुनिर्मलामेधासर्वशास्त्रविधारिणी ॥१५॥ तावज्जपस्तपस्तावत्तावतीर्थनिषेवणम् ॥तावच्चगुरुशुश्रूषातावद्धितरणेमतिः॥ १६ ॥ तावत्प्रबोधोभवतिविवेकस्तावदेवहि ॥ तावत्सतांसंगरुचिस्तावत्पौराणलालसा ॥ १७ ॥ यावत्सीमंतिनीलोलनयनांदोलनंनहि ॥ जनोपरिपतेद्विप्राःसर्वधर्मविलोपनम् ॥ १८ ॥ तत्रयेहरिपादाब्जमधुलेशप्रसादिताः॥तेषांननारीलीलाक्षिक्षेपणंहिप्रभुर्भवेत् ॥१९॥ जन्मजन्महृषीकेशसेवनंयैःकृतंद्विजाः ॥ द्विजेदत्तंहुतंवह्नौविरतिस्त

त्रतत्रहि ॥ २० ॥ नारीणांकिलकिंनामसौंदर्य्यंपरिचक्षते ॥ भूषणानांचवस्त्राणांचाकचक्यंतदुच्यते ॥ २१ ॥ स्नेहात्मज्ञानरहितंनारीरूपंकुतःस्मृतम् ॥ पूयमूत्रपुरीषासृक्त्वङ्मेदोस्थिवसान्वितम् ॥ २२ ॥ कलेवरंहितन्नामकुतःसौंदर्य्यमत्रहि ॥ तदेवंपृथगाचिंत्यस्पृष्ट्वास्नात्वाशुचिर्भवेत् ॥ २३ ॥ तैःसंहितंशरीरंहिदृश्यतेसुंदरंजनैः ॥ अहोतिदुर्दशान्नृणांदुर्दैवघटिताद्विजाः ॥ २४ ॥ कुचावृतेंगेपुरुषोनारीबुद्ध्याप्रवर्त्तते ॥ कानारीवापुमान्कोवाविचारेसतिकिंचन ॥ २५ ॥ तस्मात्सर्वात्मनासाधुर्नारीसंगंविवर्जयेत् ॥ कोनामनारीमासाद्यसिद्धिंप्राप्नोतिभूतले ॥ २६ ॥ कामिनीकामिनीसंगिसंगमित्यपिसंत्यजेत् ॥ तत्संगाद्रौरवमितिसाक्षादेवप्रतीयते ॥ २७ ॥ अज्ञानाल्लोलुपालोकास्तत्रदैवेनवंचिताः ॥ साक्षान्नरककुंडेस्मिन्नारीयोनौपचेन्नरः ॥ २८ ॥ यतएवागतःपृथ्व्यांतस्मिन्नेवपुनारमेत् ॥ यतःप्रसरतेनित्यंमूत्रंरेतोमलोत्थितम् ॥ २९ ॥ तत्रैवरमतेलोकःकस्तस्मादशुचिर्भवेत् ॥ तत्रातिकष्टंलोकेस्मिन्नहोदैवविडंबना ॥ ३० ॥ पुनःपुनारमेत्तत्रअहोनिस्त्रपतानृणाम् ॥ तस्माद्विचारयेद्धीमान्नारीदोषगणान्बहून् ॥ ३१ ॥ मैथुनाद्बलहानिःस्यान्निद्रातितरुणायते ॥ निद्रयापहृतज्ञानःस्वल्पायुर्जायतेनरः ॥ ३२ ॥ तस्मात्प्रयत्नतोधीमान्नारींमृत्युमिवात्मनः ॥ पश्येद्गोविंदपादाब्जेमनोवैरमयेद्बुधः ॥ ३३ ॥ इहामुत्रसुखंतद्धिगोविंदपदसेवनम् ॥ विहायकोमहामूढोनारीपादंहिसेवते ॥ ३४ ॥ जनार्द्दनांघ्रिसेवाहिह्यपुनर्भवदायिनी ॥ नारीणांयोनिसेवाहियोनिसंकटकारिणी ॥ ३५ ॥ पुनःपुनःपतेद्योनौयंत्रनिष्पाचितोयथा ॥ पुनस्तामेवाभिलषेद्विद्यादस्यविडंबनम् ॥ ३६ ॥ ऊर्ध्वबाहुरहंवच्मिशृणुमेपरमंवचः ॥ गोविंदेधेहिहृदयंनयोनौयातनाजुषि ॥ ३७ ॥ नारीसंगंपरित्यज्ययश्चापिपरिवर्त्तते ॥ पदेपदेश्वमेधस्यफलमाप्नोतिमानवः ॥ ३८ ॥ कुलांगनादैवयोगादूढायादिनृणांसती ॥ पुत्रमुत्पाद्ययस्तत्रतत्संगंपरिवर्जयेत् ॥ ३९ ॥ तस्यतुष्टोजगन्नाथोभवत्येवनसंशयः ॥ नारीसंगोहिधर्मज्ञैरसत्संगःप्रकीर्त्यते ॥ ४० ॥ तस्मिन्सतिहरौभक्तिःसुदृढानैवजायते ॥ सर्वसंगंपरित्यज्यहरौभक्तिंसमाचरेत् ॥ ४१ ॥ हरिभक्तिश्चलोकेत्रदुर्लभाहिमताामम ॥ हरौयस्यभवेद्भक्तिःसकृतार्थोनसंशयः ॥ ४२ ॥ तत्तदेवाचरेत्कर्महरिःप्रीणातियेनहि ॥ तस्मिंस्तुष्टेजगत्तुष्टंप्रीणितेप्रीणितंजगत् ॥ ४३ ॥ हरौभक्तिंविनानृणांवृथाजन्मप्रकीर्तितम् ॥ ब्रह्मेशादिसुरायस्ययजंतेप्रीतिहेतवे ॥ ४४ ॥ नारायणमनाव्यक्तंनतंसेवेतकोजनः ॥ तस्यमातामहाभागापितातस्यमहाकृती ॥ ४५ ॥ जनार्द्दनपदद्वंद्वंहृदयेयेनधार्यते ॥ जनार्दनजगद्वंद्यशरणागतवत्सल ॥ ४६ ॥ इतीरयंतियेमर्त्यानतेषांनिरयेगतिः ॥ ब्राह्मणाहिविशेषेणप्रत्यक्षंहरिरूपिणः ॥ ४७ ॥ पूजयेयुर्यथायोगंहरिस्ते

पा० १ पुत्रउत्पाद्यतेयस्मिंस्तत्संगं ।

षांप्रसीदति ॥ विष्णुर्ब्राह्मणरूपेणविचरेत्पृथिवीमिमाम् ॥ ४८ ॥ ब्राह्मणेनविनाकर्म्मसिद्धिंप्राप्नोतिनैवहि ॥ द्विजपादांबुभक्त्यायैःपीत्वाशिरसिचार्पितम् ॥ ४९ ॥ तर्पितापितरस्तेनआत्मापिकिलतारितः ॥ ब्राह्मणानांमुखेयेनदत्तंमधुरमर्चितम् ॥५०॥ साक्षात्कृष्णमुखेदत्तंतद्वैभुंक्तेहरिःस्वयम् ॥ अहोतिदुर्लभालोकाप्रत्यक्षेकेशवेद्विजे ॥ ५१ ॥ प्रतिमादिषुसेवंतेतदभावेहितत्क्रिया ॥ ब्राह्मणानामधिष्ठानात्पृथ्वीधन्येतिगीयते ॥ ५२ ॥ तेषांपाणौचयद्दत्तंहरिपाणौतदर्पितम् ॥ तेभ्यःकृतान्नमस्कारात्तिरस्कारोहिपाप्मताम् ॥५३॥ मुच्यतेब्रह्महत्यादिपापेभ्योविप्रवंदनात् ॥ तस्मात्सततंसमाराध्योब्राह्मणोविष्णुबुद्धितः ॥ ५४ ॥ क्षुधितस्यद्विजस्यास्येयत्किंचिद्दीयतेयादि ॥ प्रेत्यपीयूषधाराभिःसिंचतेकल्पकोटिकम् ॥ ५५ ॥ द्विजतुंडमहाक्षेत्रमनूषरमकंटकम् ॥ तत्रचेदुप्यतेकिंचित्कोटिकोटिफलंलभेत् ॥ ५६ ॥ सघृतंभोजनंचास्मैदत्त्वाकल्पंसमोदते ॥ नानासुमिष्टमन्नंयोददातिद्विजतुष्टये ॥ ५७ ॥ तस्यलोकामहाभोगाःकोटिकल्पांतमुक्तिदाः ॥ ब्राह्मणंचपुरस्कृत्यब्राह्मणेनानुकीर्तितम् ॥ ५८ ॥ पुराणंश्रृणुयान्नित्यंमहापापदवानलम् ॥ पुराणंसर्वतीर्थेषुतीर्थंचाधिकमुच्यते ॥५९॥ यस्यैकपादश्रवणाद्धरिरेवप्रसीदति ॥ यथासूर्यवपुर्भूत्वाप्रकाशायचरेद्धरिः ॥ ६०॥ सर्वेषांजगतामेवहरिरालोकहेतवे ॥ तथैवांतःप्रकाशायपुराणावयवोहरिः ॥६१॥ विचरेदिहभूतेषुपुराणंपावनंपरम् ॥ तस्माद्यदिहरेःप्रीतिरुत्पादेधीयतेमतिः ॥६२॥ श्रोतव्यमनिशंपुंभिःपुराणंकृष्णरूपिणम् ॥ विष्णुभक्तेनशांतेनश्रोतव्यमपिदुर्लभम् ॥६३॥ पुराणाख्यानममलममलीकरणंपरम् ॥ यस्मिन्वेदार्थमाहृत्यहरिणाव्यासरूपिणा ॥ ६४ ॥ पुराणंनिर्मितंविप्रतस्मात्तत्परमोभवेत् ॥ पुराणेनिश्चितोधर्मोधर्मश्चकेशवःस्वयम् ॥६५॥ तस्मात्कृतेपुराणेहिश्रुतेविष्णुर्भवेदिति ॥ साक्षात्स्वयंहरिर्विप्रःपुराणंचतथाविधम् ॥ ६६ ॥ एतयोःसंगमासाद्यहरिरेवभवेन्नरः ॥ तथागंगांबुसेकेननाशयेत्किल्बिषंस्वकम् ॥ ६७ ॥ केशवोद्भवरूपेणपापात्तारयतेमहीम् ॥ वैष्णवोविष्णुभजनस्याकांक्षीयदिवर्तते ॥ ६८ ॥ गंगांबुसेकममलममलीकरणंचरेत् ॥ विष्णुभक्तिप्रदादेवीगंगाभुविचगीयते ॥ ६९ ॥ विष्णुरूपाहिसागंगालोकविस्तारकारिणी ॥ ७० ॥ ब्राह्मणेषुपुराणेषुगंगायांगोषुपिप्पले ॥ नारायणधियापुंभिर्भक्तिःकार्याह्यहैतुकी ॥ ७१ ॥ प्रत्यक्षविष्णुरूपाहितत्वज्ञैर्निश्चिताअमी ॥ तस्मात्सततमभ्यर्च्याविष्णुभक्त्यभिलाषिणा ॥ ७२ ॥ विष्णौभक्तिंविनानृणांनिष्फलंजन्मउच्यते ॥ कलिकालपयोराशिपापग्राहसमाकुलम् ॥ ७३ ॥ विषयामज्जनावर्तंदुर्बोधफेनिलंपरम् ॥ महादुष्टजनव्यालमहाभीमंभयानकम् ॥ ७४ ॥ दुस्तरंचतरंत्येवहरिभक्तितरिस्थिताः ॥ तस्माद्यतेतवैलोकोविष्णुभक्तिप्रसाधने ॥ ७५ ॥ किंसुखंलभतेजंतुरसद्वार्तावधारणे ॥ हरेरद्भुतलीलस्यलीलाख्यानेनसज्जते ॥ ७६ ॥ तद्विचित्रकथालोकेनानाविषयमिश्रिताः ॥ श्रोतव्यायदिवैनृणांविषयेसज्जतेमनः ॥७७॥ निर्वाणेयदिवाचित्तंश्रोतव्यातदपिऽद्विजाः ॥ हेलयाश्रवणाच्चापितस्य

तुष्टोभवेद्धरिः ॥ ७८ ॥ निष्क्रियोपिहृषीकेशोनानाकर्मचकारसः ॥ शुश्रूषूणांहितार्थायभक्तानांभक्तवत्सलः ॥ ७९ ॥ नलभ्यतेकर्मणापिवाजपेयशतादिना ॥ राजसूयायुतेनापियथाभक्त्यासलभ्यते ॥ ८० ॥ यत्पदंचेतसासेव्यंसद्भिराचरितंमुहुः ॥ भवाब्धितरणेसारमाश्रयध्वंहरेःपदम् ॥ ८१ ॥ रेरेविषयसंलुब्धाःपामरानिष्ठुरानराः ॥ रौरवेहिकिमात्मानमात्मनापातयिष्यथ ॥ ८२ ॥ विनागोविंदसौम्यांघ्रिसेवनंमागमिष्यति ॥ अनायासेनदुःखानांतरणंयदिवांछथ ॥ ८३ ॥ भजध्वंकृष्णचरणावपुनर्भवकारणे ॥ कुतएवागतोमर्त्यःकुतएवपुनर्व्रजेत् ॥ ८४ ॥ एतद्विचार्यमतिमानाश्रयेद्धर्मसंग्रहम् ॥ नानानरकसंपातादुत्थितोयदिपूरुषः ॥ ८५ ॥ स्थावरादितनुंलब्ध्वायदिभाग्यवशात्पुनः ॥ मानुष्यंलभतेतत्रगर्भवासोतिदुःखदः ॥ ८६ ॥ ततःकर्मवशाज्जंतुर्यदिवाजायतेभुवि ॥ बाल्यादिबहुदोषेणपीडितोभवतिद्विजाः ॥ ८७ ॥ पुनर्यौवनमासाद्यदारिद्र्येणप्रपीड्यते ॥ रोगेणगुरुणावापिअनावृष्ट्यादिनातथा ॥ ८८ ॥ वार्द्धकेनलभेत्पीडामनिर्वाच्यामितस्ततः ॥ मनसश्चलनाद्व्याधेस्ततोमरणमाप्नुयात् ॥ ८९ ॥ नतस्मादधिकंदुःखंसंसारेप्यनुभूयते ॥ ततःकर्म्मवशाज्जंतुर्यमलोकेप्रपीड्यते ॥ ९० ॥ तत्रातियातनांभुक्त्वापुनरेवप्रजायते ॥ जायतेम्रियतेजंतुर्म्रियतेजायतेपुनः ॥ ९१ ॥ अनाराधितगोविंदचरणेत्वीदृशीदशा ॥ अनायासेनमरणंविनायासेनजीवनम् ॥ ९२ ॥ अनाराधितगोविंदचरणस्यनजायते ॥ धनंयदिभवेद्गेहेरक्षणात्तस्यकिंफलम् ॥ ९३ ॥ यदासौकृष्यतेयाम्यैर्दूतैःकिंधनमन्वियात् ॥ तस्माद्द्विजातिसत्कार्यंद्रविणंसर्वसौख्यदम् ॥ ९४ ॥ दानंस्वर्गस्यसोपानंदानंकिल्बिषनाशनम् ॥ गोविंदभक्तिभजनंमहापुण्यविवर्द्धनम् ॥ ९५ ॥ बलंयदिभवेन्मर्त्यैर्नवृथातंव्ययंचरेत् ॥ हरेरग्रेनृत्यगीतंकुर्यादेवमतंद्रितः ॥ ९६ ॥ यत्किंचिद्विद्यतेपुंसांतच्चकृष्णेसमर्पयेत् ॥ कृष्णार्पितंकुशलदमन्यार्पितमसौख्यदम् ॥ ९७ ॥ चक्षुर्भ्यांश्रीहरेरेवप्रतिमादिनिरूपणम् ॥ श्रोत्राभ्यांकलयेत्कृष्णगुणनामान्यहर्निशम् ॥ ९८ ॥ जिह्वयाहरिपादांबुस्वादितव्यंविचक्षणैः ॥ घ्राणेनाघ्रायगोविंदपादाब्जतुलसीदलम् ॥ ९९ ॥ त्वचास्पृष्ट्वाहरेर्भक्तंमनसाध्यायतत्पदम् ॥ कृतार्थोजायतेजंतुर्नात्रकार्याविचारणा ॥ १०० ॥ तन्मनाहिभवेत्प्राज्ञस्तथास्यात्तद्गताशयः ॥ तंमेवांतेभ्येतिलोकोनात्रकार्याविचारणा ॥ १०१ ॥ चेतसाचाप्यनुध्यातःस्वपदंयःप्रयच्छति ॥ नारायणमनाद्यंतंनतंसेवेतकोजनः ॥ १०२ ॥ सततनियतचित्तोविष्णुपादारविंदेवितरणमनुशक्तिप्रीतयेतस्यकुर्यात् ॥ नतिमतिरतिमस्यांघ्रिद्वयेसंविदध्यात्सहिखलुनरलोकेपूज्यतामाप्नुयाच्च ॥ १०३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेएकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवंयन्माहिमालो

पा० १ व्यथितंभवेत्। पा० २ तमेवलभ्यते।

केलोकनिस्तारकारणम् ॥ तस्यविष्णोःपरेशस्यनानाविग्रहधारिणः ॥१॥ एकंपुराणंरूपंवैतत्रपाद्मंपरंमहत् ॥ ब्राह्मंमूर्धाहरेरेवहृदयंपद्मसंज्ञितम् ॥२॥
वैष्णवंदक्षिणोबाहुःशैवंवामोमहेशितुः ॥ ऊरूभागवतंप्रोक्तंनाभिःस्यान्नारदीयकम् ॥ ३ ॥ मार्कंडेयंचदक्षांघ्रिर्वामोह्याग्नेयमुच्यते ॥ भविष्यंदक्षिणोजानु
र्विष्णोरेवमहात्मनः॥ ४ ॥ब्रह्मवैवर्तसंज्ञंतुवामजानुरुदाहृतः॥ लैंगंहगुल्फकंदक्षंवाराहंवामगुल्फकम् ॥ ५ ॥ स्कांदंपुराणंलोमानित्वगस्यवामनंस्मृतम् ॥
कौर्मंपृष्ठंसमाख्यातंमात्स्यंमेदःप्रकीर्तितम् ॥६ ॥ मज्जातुगारुडंप्रोक्तंब्रह्मांडमस्थिगीयते ॥ एवमेवाभवद्विष्णुःपुराणावयवोहरिः ॥ ७ ॥ हृदयंतत्रवैपाद्मंय
च्छ्रुत्वामृतमश्नुते ॥ पाद्ममेतत्पुराणंतुस्वयंदेवोभवद्धरिः ॥ ८ ॥ यस्यैकाध्यायमध्याप्यसर्वैःपापैःप्रमुच्यते ॥ तत्रादिमंस्वर्गमिदंसर्वपाद्मफलप्रदम् ॥९॥
स्वर्गखंडंसमाकर्ण्यमहापातकिनोपिये ॥ मुच्यंतेतेपिपापेभ्यस्त्वचोजीर्णाद्यथोरगाः॥१०॥ अपिचेत्सुदुराचारःसर्वधर्म्मबहिष्कृतः ॥ आदिस्वर्गंसमाकर्ण्य
यत्फलंसमवाप्नुयात् ॥ ११ ॥ आदिस्वर्गमिदंश्रुत्वातत्फलंलभतेनरः ॥ माघेमासेप्रयागेतुस्नात्वाप्रतिदिनंनरः ॥ १२ ॥ यथापापात्प्रमुच्येततथाहिश्रव
णाद्भवेत् ॥ दत्तातेनस्वर्णतुलादत्ताचैवधराखिला ॥ १३ ॥ कृतंवितरणंतेनद्धरिर्द्रेयत्कृतमृणम् ॥ हरेर्नामसहस्राणिपठितानिह्यभीक्ष्णशः ॥ १४ ॥ सर्वे
वेदास्तथाधीतास्तत्तत्कर्मकृतंतथा ॥ अध्यापकाश्चबहवःस्थापितावृत्तिदानतः ॥ १५ ॥ अभयंभयलोकेभ्योदत्तंतेनतथाद्विजाः ॥ गुणवंतोज्ञानवंतो
धर्मवंतोनुमानिताः ॥ १६ ॥ मेषकर्कटयोर्मध्येतोयंदत्तंसुशीतलम् ॥ ब्राह्मणार्थेगवार्थेचप्राणास्त्यक्ताश्चतेनहि ॥ १७ ॥ अन्यानिचसुकर्माणिकृतानितेन
धीमता ॥ येनादिखंडंसदसिश्रुतंसंश्रावितंतथा ॥ १८ ॥ स्वर्गखंडंसमाधीत्यनानाभोगान्समश्नुते ॥ अंतःपुरगनारीणांसुखसुप्तःप्रबुध्यते ॥ १९ ॥
किंकिणीरवसन्नादैस्तथामधुरभाषणैः ॥ इंद्रस्यार्धासनंभुंक्तेइंद्रलोकेवसेच्चिरम् ॥२०॥ ततःसूर्यस्यभवनंचंद्रलोकंततोव्रजेत् ॥ सप्तर्षिभवनेभोगान्भुक्त्वा
यातिततोध्रुवम् ॥२१॥ ततश्चब्रह्मणोलोकंप्राप्यतेजोमयंवपुः ॥ तत्रैवज्ञानमासाद्यनिर्वाणंपरमृच्छति ॥ २२ ॥ सद्भिःसहवसेद्धीमान्सत्तीर्थेस्नानमा
चरेत् ॥ कुर्यादेवसदालापंसच्छास्त्रंशृणुयान्नरः ॥ २३॥ तत्रपाद्मंमहाशास्त्रंसर्वाम्नायफलप्रदम्॥ स्वर्गखंडंचतन्मध्येमहापुण्यफलप्रदम् ॥ २४ ॥ भजध्वं
गोविंदंनमतहरिमेकंसुरवरंगमिष्यध्वंलोकानतिविमलभोगानतितराम् ॥ शृणुध्वंहेलोकावदतहरिनामैकमतुलं यदीच्छावीचीनांसुखतरणमिष्टानिलभ
त ॥ २५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेस्वर्गखंडेद्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ॥ संपूर्णमिदमादिखण्डापरनामकमादिस्वर्गखंडंस्वर्गखंडंवा ॥
॥ शुभमस्तु ॥ ॥ श्रीरस्तु ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ संशोधितंचैतत्स्वर्गखंडंकृष्णातीरगवाईक्षेत्रनिवासिऐनापुरेउपाख्यबाळाचार्यतनूजन्मनाउद्धवाचार्येण ॥

इदं स्वर्गखण्डं मुम्बय्यां श्रीकृष्णदासात्मजेनखेमराजेन

स्वकीये श्रीवेंकटेश्वरयन्त्रालयेऽङ्कित्वा

प्रकाशितम्। संवत् १९५१ शके १८१६

॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे तृतीयं स्वर्गखण्डं समाप्तम् ॥